ACCADEMIA DI MEDICINA DI TORINO

JO. FRANCISCI SCARDONÆ RHODIGINI APHORISMI DE COGNOSCENDIS ET CURANDIS MORBIS

Uberrimis commentariis, atque animadverſionibus illuſtrati,

Quibus quæſtiones ſingulæ, quæ cum in theoriam, tum in praxim medicam cadunt, hodie maxime illuſtres, ſedulo pertractantur, diſcutiunturque.

EDITIO SECUNDA

LIBER SECUNDUS.

Præcipuos morbos pectoris complectens.

PATAVII, Typis Seminarii, MDCCLIV.
Apud Joannem Manfrè.
SUPERIORUM PERMISSU, & PRIVILEGIO.

DE CONGRESSIBUS

ET

CURANDIS MORBIS

Observationes continentes, atque animadversiones

illustrati.

Quibus quæstiones fingulæ, quæ cum in theoriam, tum in

praxin medicam cadunt, hodie tractantur, luculenter

tribuit perlustratque, dilucidatque.

EDITIO SECUNDA

LIPSIÆ SECUNDUS.

Tractatus morbos pedoris complectens.

PATAVII, Typis Seminarii, MDCCLIV.

Apud Joannem Manfrè.

SUPERIORUM PERMISSU, ET PRIVILEGIO.

INDEX CAPITUM,

Quæ in hoc Volumine continentur.

I. De Angina vera. 1

II. De Hæmoptyſi. 13

III. De Phthiſi pulmonali. 26

IV. De Peripneumonia, Pleuritide, Empyemate. 51

V. De pectoris hydrope. 70

VI. De Aſthmate humido, & convulſivo. 85

NOI

NOI RIFORMATORI

Dello Studio di Padova.

AVendo veduto per la Fede di Reviſione, ed Approvazione del *P. Fr. Paolo Tomaſo Manuelli Inquiſitore Generale del Sant' Offizio di Venezia*, nel Libro intitolato: *Aphoriſmi de Cognoſcendis, & Curandis Morbis &c. Scriptore Jo. Franciſco Scardona Rhodigino;* non v' eſſer coſa alcuna contro la Santa Fede Cattolica, e parimente per Atteſtato del Segretario Noſtro, niente contro Principi, e buoni coſtumi, concediamo Licenza a *Giovanni Manfrè Stampatore di Venezia*, che poſſa eſſere ſtampato, oſſervando gli ordini in materia di Stampe, e preſentando le ſolite Copie alle Pubbliche Librerie di Venezia, e di Padova.

Dat. 15. Maggio 1753.

(*Gio: Emo Proc. Rif.*

(*Barbon Moroſini Proc. Rif.*

(*Alviſe Mocenigo IV. Cav. Proc. Rif.*

Regiſtrato in Libro a Carte 9. al num. 60.

Gio: Girolamo Zuccato Segr.

Adi 19. Maggio 1753.

Regiſtrato nel Magiſtrato Eccellentiſſimo degli Eſecutori contro la Beſtemmia.

Alviſe Legrenzi Segr.

DE

APHORISMI
DE COGNOSCENDIS, ET CURANDIS MORBIS
LIBER SECUNDUS
CAPUT I.
De Angina vera.

I. ANginam veram cum dicimus inflammationem potiſſimum faucium, & partium vicinarum intelligimus, ad differentiam nothæ, ſeu ſpuriæ, quæ 1. ab infarctu ſeroſi, ac viſcidi humoris in glandulis ſalivalibus, 2. dictarum partium convulſione, 3. oſſis hyoidis luxatione proficiſcitur.

II. Cauſæ antecedentes, & procatharticæ ſunt ſuppreſſio improviſa naturalium evacuationum, menſium, lochiorum, hæmorrhoidum, vini generoſi potus immodicus, immoderata corporis exercitatio, vociferatio in aere frigido, vel cui ſuccedat aquæ frigidæ copioſa potio, venena cauſtica, mercurialium, & arſenicalium fumi, helleborus, fungi, ſolanum furioſum comeſa.

III. Signa anginæ veræ ſunt, deglutiendi, ac reſpirandi difficultas plus minus inſignis pro vario inflammationis ſtatu, difficilis locutio, rubor faucium, tumor interdum apparens, quandoque nullus, pulſus durus, celer, frequens, tenſus, calor univerſi corporis, ſitis intenſa, lingua arida, ſicca, vel lympha craſſa obducta.

IV. Spuriæ ab infarctu ſeroſi, ac viſcidi humoris tumor citra rubedinem, febris vel nulla, vel pauca, & lenta.

V. Quæ oritur a convulſione ſubito invadit, ac citiſſime ſolvitur citra febrem, tumorem, rubedinem, aliaque recenſita Symptomata aph. 3.

VI. Tutius eſt ægrotantem difficulter deglutire, quam difficulter reſpirare.

VII. Si diſcuſſa angina, peripneumonia ſuperveniat, malum.

VIII. Ne ſuppuratio quidem omnis periculi eſt expers.

IX. Dolor ſine manifeſta cauſa remittens, pulſu interim parvo, humili, formicante ſuperveniente, voce catulina, faciei nigredine, oculorum diminutione, brevi ægrum periturum prænuntiant.

X. Ubi inflammationis veræ ſigna appareant, nulla interpoſita mora ſanguis primum ex baſilica brachii, tum ſi ſuppreſſio ſit improviſa Menſium, aut Lochiorum, aut Hæmorrhoidum, ex pede, tandem ingraveſcente Angina ex jugularibus manu periti Chirurgi detrahendus.

XI. Si vires debiles ſint, Cucurbitulæ ſcharificatæ Cervici, vel etiam Mento applicandæ.

XII. Quæ dum fiunt oleum Amygdalar. dulc. ad ℥ iv. cum raſur. dent. Apr. s. lævig. ad ʒ i. propinandum.

XIII. Gelatina quoque Corn. Cer. uti præſtat, cui ante congelationem addatur ſtibium diaphoret. aut raſur. dent. apr. mandibul. Luc. piſc. s. lævigata.

XIV. Mucilagines quoque ex ſeminibus Malvar. Alth. Pſyl. Violar. ad ℥ vi. cum ſyrup. papaver. rhæad. de ibiſc. violar. ad ℥ i. s. ore detinendæ, & ad fauces blande dimittendæ. Hiſce ſubſtitui poteſt aqua hordei, in qua ebullierint flores ſambuci, cum lacte mixta.

XV. Progreſſu morbi gargariſmata ex aq. malvar. hor. ℥ x. ſyrup. diamor. ℥ i. s. nitr. puriſs. ʒ i. vel ſalis armoniac. ℈ i. concedi poſſunt.

XVI. Extrinſecus Cataplaſmata ex fol. malvar. parietar. branch. urſin. fl. melilot. verbaſc. radic. lilior. albor. nid. hirudin. oleo Chamomil. ſubactis parata applicentur.

XVII. Si angina vera, ſuperata acutie, chronica fiat, veſicantia ſunt admovenda.

XVIII. Si ad ſuppurationem tendat tumor, abſceſſus ſcalpello eſt incidendus.

XIX. In Angina ſuffocativa Laryngotomia inſtituenda.

COMMENTARIA,
ATQUE ANIMADVERSIONES
IN APHORISMOS
DE COGNOSCENDIS, & CURANDIS MORBIS
LIBER II.
CAPUT I.
De Angina vera.

I. *Anginam veram cum dicimus, inflammationem potiſſimum faucium &c.*] Angina ab ἀγχύνη græcorum dicitur, non ſecus ac ango ἀπὸ τῦ ἄγχειν, quod ſtringere, & ſtrangulare ſignificat. Hujuſce porro celebris fuit apud Veteres Medicos diſtinctio in quatuor ſpecies, quam docente Galeno 4. *de loc. affectis* 3. deſumebant ex loci affecti varietate; ſiquidem inflammatio interiores Laringis muſculos occupans ab ipſis appellabatur Cynanche, exteriores vero Paracynanche: ſimiliter inflammatio interiores pharyngis muſculos occupans Synanche, exteriores vero Paraſynanche. Verum rem ſedulo ad examen revocans Galenus has nominum diſtinctiones adeo contemnere viſus eſt, ut affirmare minime dubitaverit tum primum homines res ipſas neglexiſſe, cum nimio ſtudio nomina quærere cœperunt. Cui adſtipulari viſi ſunt moderni, præ cæteris Cl. Bellinus, qui hanc quaternariam diſtinctionem ad nominum potius pompam, quam rei momentum excogitatam prætendit, ac propterea tamquam inanem, ac falſam rejiciendam. Cum enim muſculi tam interni, quam externi pharyngis, ac laryngis proximi ſint inter ſe, & omnes quaſi ſimul connexi, vix, ac ne vix quidem fieri poteſt, ut interiores muſculi exterioribus intactis, ac pharyngis muſculi ſeorſim a laryngis, inflammationis capaces ſint. Quare ſatius viſum fuit exploſa hac nominum diſtinctione illud affirmare, varium eſſe poſſe Anginæ gradum, ſævioris nempe, mitioriſque pro majore, aut minore ſpatio quod occupat inflammatio, non ſecus ac diverſi eſſe poſſunt gradus in quolibet alio morbo. Nonne contingit præter fauces Laryngem, vicinaſque partes inflammari? quin imo inflammationem ad cervicem ipſam exteriorem protendi hiſtoriæ virorum fide digniſſimæ teſtantur. Quæ cum ita ſint, Anginam ſævioribus ſtipari poſſe ſymptomatibus, mitioribuſque tam nota res eſt, quam quæ notiſſima. Quamquam varia diſtinctio Anginæ pro loci affecti varietate excludenda ſit, illa tamen retinenda videtur, quam ex cauſarum diverſitate deſumunt; ſiquidem ſi fauces, vicinæque partes inflammentur, veram Anginam dicunt; ſi vero alia ratione afficiantur, ſpuriam appellare conſueverunt, quæ multiplex eſt, ut ex dictis liquido conſtat.

Ad differentiam nothæ, ſeu ſpuriæ, quæ 1. *ab infarctu ſeroſi, ac viſcidi humoris &c.*] Si ſanguis vel plus juſto rareſcens ſit, vel copia peccans, vel craſſitie, viſciditate, ac lentore, cum motus minima celeritate in capillaribus arteriis retardetur, aut ſubſiſtat, eorumdem vaſorum diſtentionem præternaturalem fieri contingit, ſanguinem ſibimet ipſi curſum præpedire, ac novo continuo affluen-

fluente in lateralia lymphatica cogi, unde tumor, rubor, & alia hujuſmodi ſuperveniunt. Idem plane dicendum, ſi ipſæ capillares arteriæ aut nimia laxitate laborent, aut adſtrictione, unde ſanguini etiam naturaliter conſtituto libera circulatione trajiciendo in venas impares ſint. Quibus ſic conſtitutis licet colligere, priorem anginæ nothæ ſpeciem a vera tantum differre in hoc, quod in vera ſanguis extra propria vaſa effunditur, tumoremque ſanguineum, ſeu, ut ajunt, phlegmonodem excitat; in notha vero lympha tantummodo, ac ſerum in iiſdem partibus, in quibus ſecretum ab arteriis reconditur, atque excernitur, glandulis nimirum ſalivæ ſecernendæ, atque excernendæ dicatis, quæ in univerſa oris laryngis, pharyngis ſuperficie maxime conſpicuæ ſunt, ſubſiſtit, obſtruit, tumoremque lymphaticum, album (frigidum Veteres dicebant) progignit.

II. *Dictarum partium convulſione &c.*] Galenus cum ad credendum vehementer adductus eſſet omnes affectiones, quæ faucibus accidunt, ſi ſpirationem, ac deglutitionem quoquo modo impediant, Anginas nominandas eſſe, meminit 4. *de loc. aff. cap.* 3. cujuſdam Anginæ ex luxatione vertebrarum cervicis ad anteriora, unde fauces compreſſæ ſunt, atque impedita ciborum, ac potuum ad ſtomachum tranſmiſſio: id quod accidere poſſe manifeſtum eſt ab ictu, caſu, aliaque ſimili cauſa. Quamquam Hippocrates *Epid. 6. ſect.* 2. quoſdam in hanc Anginæ ſpeciem incidiſſe memorat citra cervicis a cauſa externa læſionem. Quo factum eſt, ut veroſimilior videretur opinio, a confluxu humorum vertebras fuiſſe luxatas, indeque anguſtatis faucibus anginam obortam. Verum qui rem ſerio perpenderit, vix poterit in horum ire ſententiam; ſiquidem notum eſt ex Anatomicis per vertebrarum foramina ſpinalem medullam in univerſas fere corporis partes miras nervorum ramificationes diffundere: quo apparet luxationem vertebrarum dari vix poſſe, quin ſpinalis medulla comprimatur, vel ejus ſtructura pervertatur, unde liber ſpirituum a Cerebro ad partes, ab his ad Cerebrum excurſus præpediatur. Quod ubi contigerit, ecquis eſt, qui non videat luxationem iſtam Apoplexiæ magis, aut Paralyſi, quam Anginæ inferendæ aptam exiſtere? Quare illud citra ullius erroris ſuſpicionem affirmari poſſe videtur cum Boerhaavio, Anginam, quæ a luxatione vertebrarum oriri dicitur, a convulſione potius proxime repetendam eſſe. Cum nervi inſervientes motui organorum, quæ deglutitioni, aut reſpirationi dicata ſunt, muſculorum ſcilicet Laryngis, aut Pharyngis convelluntur, in ſimilem convulſionem agi eoſdem muſculos manifeſtum eſt; hinc ſubita Angina Hyſtericis, Epilepticis familiaris. Si ulla luxatio Anginæ inferendæ par eſt, ea certe eſt luxatio oſſis hyoidis. Rariſſimum tamen eſt id evenire, ut nullas hujuſce rei hiſtorias habeamus apud Auctores, ſi illam excipias, quam tradit Cl. Valſalva in egregio tractatu *de Aure humana*.

III. *Cauſæ antecedentes, & procathartice ſunt ſuppreſſio improviſa naturalium evacuationum &c.*] Novi puellam circa annos pubertatis conſtitutam, quæ cum immodica ſanguinis menſtrui eruptione laborare crederetur, Empirici cujuſdam conſilio adſtringens remedium aſſumpſit: ſubſtitere improviſo menſes: de faciei rubore primum, ac calore, doloreque capitis conqueſta eſt, tum de turgeſcente lingua nullo fere cum dolore inter initia, quem tamen poſtea lingua in eam magnitudinem aucta, ut deglutitionem, & ſermonem non parum impediret, inter comedendum experta eſt: tandem in deglutiendi, ac reſpirandi difficultatem tantam relapſa eſt, ut in ſummum vitæ diſcrimen acta fuerit. In anginam veram incidiſſe puellam ob ſuppreſſionem improviſam menſium ab adſtringente remedio incaute aſſumpto, etiam me tacente facile omnes intelligunt. Quotieſcumque nimirum plenitudo ſanguinis adſit, quæ tamquam cauſa prædiſponens ad inflammationem excitandam par ſit, ad inchoandam ipſam inflammationem oppor-

opportuniſſima exiſtit: ſi huic conjungatur efferveſcentia, ac fervor ſanguinis ab auctо ſolidarum partium motu productus, eadem perficietur, ut adnotavit Cl. Pitcarnius *de circulat. ſanguin.* Ejuſcemodi tumores etiam in aliis partibus ob eamdem cauſam accidere conſueverunt. Sic menſtruis deficientibus mammæ evadunt turgidæ, quod jam Hippocrates præ cæteris adnotavit.

Vini generoſi potus immodicus.] Vinum, ut alibi demonſtratum eſt, inſigni ſulphurearum particularum copia ſcatet, quæ ubi in maſſam ſanguinis pervenerint, eamdem exſolvere, ac majorem in modum rarefacere habent. Sanguinem autem plus juſto rareſcentem facile in extremitatibus vaſorum ſubſiſtere, atque inflammationem excitare manifeſta res eſt. Sulphureis, ac volatilibus exhalantibus acidæ, terreſtres, craſſioreſque relinquuntur, ſanguis craſſus, viſcidus, atque ad motum minus expeditus redditur. A craſſitie vero, ac viſciditate ſanguinis inflammationem exoriri, adeo manifeſtum eſt, ut nihil ſupra. V. com. in aph. 6. lib. 1. cap. 4.

Immoderata corporis exercitatio, vociferatio in aere frigido, vel &c.] Inſignem ſanguinis rarefactionem progignere immoderatam corporis exercitationem, & ſi diuturna fuerit, craſſitiem, viſciditatemque alibi oſtendimus. V. com. in aph. 6. lib. 1. cap. cit. Prædicta ergo de cauſa inflammationem procreari luce clarius apparet. Huc accedit ab aere nimis frigido tum collum exterius ambiente, tum intus inſpirato, vel a potione copioſa aquæ frigidæ fauces, guttur, vicinaſque partes affici, atque minimas capillares arterias eaſdem partes perreptantes convelli, anguſtioreſque fieri, quam ſanguini utcumque conſtituto rapida circulatione trajiciendo ſufficiant, hinc eſt faucium, vicinarumque partium inflammationem præ cæteris exoriri.

Venena cauſtica, mercurialium, & arſenicalium fumi &c.] Quæcumque faucibus immediate applicita eaſdem vellicando, mordendo vaſorum extremitates conſtringere habent ea ratione, qua liber ſanguinis excurſus præpediatur, Anginæ quoque inferendæ opportuniſſima exiſtunt. In horum cenſu veniunt venena cauſtica, atque minerarum mercurialium, atque arſenicalium fumi, qui ſubtiliſſimis, atque penetrantiſſimis ſpiculis donantur, quæ ubi in Muſculorum Laryngis, ac Pharyngis fibras ſe ſe inſinuaverint, nerveas tunicas in convulſivas contractiones agunt, unde ſanguis in vaſis facile ſubſiſtit, atque inflammatio excitatur. Ventriculum autem, & inteſtina maxime ſphaceloſa, & maculis nigris obſita inveniri, ubi in ſtomachum ingerantur ejuſcemodi venena, innumeris diſſectionibus cadaverum compertum eſt, atque etiam experimenta a Cl. Wepffero adducta *tract. de cic. aquat.* id ſatis liquido demonſtrant.

Helleborus.] Purgationem ex helleboro difficilem eſſe, terroriſque plenam, ſolique robuſto, & animoſo adhibendam egregie adnotavit Fernelius. Quod Meſues quoque noviſſe videtur affirmans, homines ſui temporis ferre non poſſe Helleborum album, nigrum vero nonniſi difficillime. Tantæ eſt activitatis helleborus albus, ut ejus ſucco olim venatores Hiſpani, & Galli telis ſuis illinitis Cervos necaverint, unde venatoria venena, & palæſtrica ſunt appellata, qua de re vid. Cæſalpinus *in tr. de venen.*, Crato *lib. 2. prax.* & Celſus *lib. 5.*

Inter graviſſima, atque horrenda ſymptomata, quæ ab helleboro excitantur frequentiſſime occurrunt oris, faucium, atque muſculorum Laryngis, ac Pharyngis moleſtiæ inſignes, ut linguæ arefactio, dentium conſtrictio, ſuffocatio. Cujuſce rei locupletiſſimos teſtes habemus Dioſcoridem ipſum, ac D. Tournefortium, qui etiam fatetur omnes, quibus Hellebori orientalis (mitior enim nonnullis reputatur) extractum exhibuit, etiamſi de ſuperpurgatione non quererentur, nauſeis tamen torqueri, ventriculi gravedine cum acrimonia, & phlogoſis

ſuſpi-

ſuſpicione conjuncta, quæ fauces, & anum etiam minitabantur.

Fungi.] Fungi fere omnes ſunt maligni, atque avide deglutientibus non raro funeſti, & exitiales : unde a *funere*, vel a *funus ago*, vel a *fungor* fungi dicti videntur, ſeu qui veſcentes ad funus deducunt. De his legi meretur Athanaſius Kircherus l. de peſt. ubi ait: *Fungus qualiſcumque ſit ſemper malignus eſt, ſemper exitialium qualitatum apparatu inſtructus : etſi non ſtatim ſentiatur, frequenter tamen comeſus, neſcio quid tamen occultæ machinationis interiore viſcerum adminiſtratione moliatur.*

Conſentientibus autem accuratioribus practicis ſymptomata, quæ ab his excitantur ſunt præ cæteris vomitus, præcordiorum anxietas, ſtrangulationis ſenſus. Specifica nempe quaſi indole iſtorum ſalinæ, ſulphureæ, ſubtiles, acres, ac cauſticæ particulæ, quibus ſcatere creduntur, faucium, ac ventriculi membranas, fibraſque nerveas irritare, vellicare habent, & in violentas contractiones agere, unde dictæ moleſtiæ facile ſubſequuntur. Ita Pauſaniam puellam apud Hippocratem in ſuffocationis periculum fungorum eſu adactam fuiſſe, familias apud Plinium extinctas habemus. Lutetiæ Pariſiorum ſtudioſos quinque adoleſcentes mortuos refert Thom. Bartolinus, ut alia mittam exempla eorum, qui vel perierunt, vel graviſſime ægrotarunt, quæ legi poſſunt apud Jo. Schenkium *in obſ. medic. l.* 7. Stalpartium van de Wiel *cent.* 1. *obſ.* 40. Foreſtum *de ven. obſ.* 2. *p.* 36. Hildanum *cent.* 4. *obſ.* 35. Botallum, Vidium, alioſque. Quid plura ? Nullam eſſe ætatem affirmat Cl. Sennertus *lib.* 4. *P.* 1. *cap.* 3. nullam corporis conſtitutionem, in qua non plus plerunque incommodi, quam ex uſu tuberorum, & fungorum proveniat. Quo loco fateor me juſtis laudibus æquare non valere, quæ tradidit J. Rajus adverſus illos, quibus cibi quidam non omnis malitiæ expertes in deliciis ſunt, ajens: *Apagete ergo iſthæc gulæ blandimenta. Quæ tanta*, ut cum Plinio loquar, *ancipitis cibi voluptas ? An uſque adeo vitæ tædet, ut eam tam vili offa permutemus, mortemque ſemper in procinctu ſtantem ſollicitemus?*

Solanum furioſum.] Eadem fere ſymptomata exoriri dicuntur ex ſolano furioſo, ſolano Maniaco, ſeu Belladona. Malignam, & deleteriam hujuſce plantæ virtutem multis experimentis, & exemplis confirmavimus cum de delirio ageremus (V. com. in aph. 4. cap. 4. lib. 1.) ut nullus hic relinquatur dicendi locus.

III. *Signa anginæ veræ ſunt deglutiendi, ac reſpirandi difficultas &c.*] Non poſſe muſculos laryngis, & Pharyngis inflammari, quin aeris in pulmones liber ingreſſus, ac ciborum commoda deglutitio impediatur, manifeſta res eſt : hinc eſt cur in inflammatione fauces, vicinaſque partes occupante cum ſpirandi, tum deglutiendi difficultas exoriatur. Hanc porro fieri dicimus cum ſanguis extra vaſa propria in lymphatica lateralia, ſeu vaſa tenui lymphæ, ac ſero vehendo dicata effunditur. Nemo eſt igitur, qui non videat, & ruborem faucium, & tumorem apparere debere. Quamquam vero eſt quædam Anginæ ſpecies, quam internam, & latentem appellare conſueverunt Medici, in qua videlicet nullus nec tumor, nec rubor apparet, quæ periculoſiſſima eſt, ut docuit Hippocrates prædict. lib. 3. cap. 8. ubi ait : *Angina graviſſima eſt, & celerrime interimit, quæ neque in cervice, neque in faucibus conſpicuum quid habet. Hæc etenim eodem die, & ſecundo, & tertio, & quarto ſtrangulat.*

Pulſus durus, celer, frequens, tenſus, calor &c.] Non poteſt ſanguis in aliqua parte ſubſiſtere, quin nerveæ tunicæ exquiſitiſſimi ſenſus in præternaturales vehementiores, crebrioreſque contractiones agantur, quæ cordi, & arteriis communicatæ pulſus duritiem, celeritatem, frequentiam excitent. Corde autem, & arteriis violenter, ac celeriter motis, qui reliquus eſt in vaſis ſanguis mutuas

patitur

patitur ſuarum partium alliſiones, acres, volatiles, ſulphureæ a reliquarum nexu ſecedentes, ac per univerſam maſſam ſanguinis diffuſæ ejuſdem agitationem, fervoremque augent: hinc calor.

Sitis intenſa, lingua arida, ſicca &c.] Eadem de cauſa ſalivæ ſecretio inhibetur, hinc ſitis intenſa, lingua arida, ſicca apparet. Niſi ſalivæ ſecretio ob actum ſanguinis, humorumque motum inhibeatur, craſſa ac ſpiſſa redditur a calore, qui in faucibus, viciniſque partibus habetur propter inflammationem. Cum enim ſaliva conſtet ex partibus aqueis, terreſtribus, ac gelatinoſis, quotieſcumque avolaverint aqueæ, remanent craſſiores, & gelatinoſæ, quæ calore facillime condenſantur, non ſecus ac albumen ovorum ad ignem concreſcit. Atque hinc eſt lympha craſſa, ac ſpiſſa obductam apparere linguam.

IV. *Spuriæ ab infarctu ſeroſi, ac viſcidi humoris, tumor citra rubedinem &c.*] Quotieſcumque materia tumorem faciens non ſanguis proprie dictus eſt, ſed ſerum, ac lympha craſſa, viſcida, ac difficilis, tumorem cum rubedine, quem phlegmonodem appellare conſueverunt Veteres fere Medici, ſequi non poſſe luce clarius apparet. Quid quod lenta, viſcida, ac difficili peccante materia, & fibrarum laxitate, ſulphureæ, volatiles, tenujoreſque particulæ minime exſolvi poſſunt ea ratione, qua opus eſt ad febrem, calorem, fervoremque excitandum?

V. *Quæ oritur a convulſione ſubito invadit, ac citiſſime ſolvitur citra febrem &c.*] Quam mira res videtur, momento fere temporis convulſionem homines invadere, atque diris, ſæviſque modis eoſdem exercere, interdum vero eodem ipſo momento tolli extemplo, ac placidam exoptandam tranquillitatem ſupervenire! Nempe ſpiritus animales cæco impetu hac illac ruentes ſi in ordinem redigantur, omnium ſymptomatum ſubita remiſſio contingit, atque quies. Neque enim cogitandum eſt cum affecti ſunt nervi, aut ſpiritus a cauſa aliqua mole ſpectabili affectos eſſe. Sæpe minimum eſt, ac plane ſenſus omnes fugiens, quod eoſdem lædit, atque inſignes in ipſis turbationes creat. Mirum autem vel opii tantillo, vel quiete inducta violentos, perturbatoſque nervorum, ac ſpirituum motus protinus ſedari, aut componi. Quæ ſane oſtendunt quid ſit, quod convulſivi morbi nullis fere eorumdem indiciis apparentibus tam cito homines invadant, citoque ſolvantur. Novi juvenem quemdam Venetum, qui derepente, atque inter comedendum, bibendumque in tantam deglutiendi difficultatem incidebat, ut ne guttulæ quidem aquæ in œſophagum pateret aditus: quandoque tanta difficultate reſpirationis corripiebatur, ut ſuffocari pæne videretur. Mirum autem inter loquendum non ſemel liberatum fuiſſe feliciſſime.

VI. *Tutius eſt ægrotantem difficulter deglutire, quam difficulter reſpirare.*] Prognoſis deſumitur a magnitudine morbi, magnitudo morbi a ſymptomatum vehementia, ſymptomatum vehementia a loco inflammato, atque inflammatione plus, minus partes deglutitioni, ac reſpirationi dicatas occupante. Animal ſine reſpiratione vivere non poſſe tam nota res eſt, quam quæ notiſſima. Quod de deglutitione affirmari nullo modo poteſt. En potiſſimum, cur Angina cum difficultate reſpirationis periculoſior ſit ea, quæ cum difficili deglutitione conjungitur. Nempe in illa ſuffocationis metus eſt, quod pertimeſcendum minus eſt ex difficili deglutitione. Quamdam fœminam quatuor dierum ſpatio ne guttulam quidem aquæ deglutire potuiſſe teſtor, cum tamen morbus ne vel tantillum quidem augeretur.

VII. *Si diſcuſſa Angina peripneumonia ſuperveniat, malum.*] Exitus Anginæ vel diſcuſſio eſt, vel ſuppuratio, vel gangræna. Diſcuſſio duobus modis poteſt contingere; vel enim materia tumorem efficiens e loco affecto dimota circulo reſtituitur, nullibi eadem decumbente, vel in aliquod viſcus transfertur, ibique decumbens illius inflammationem progignit. Angina diſcuſſa peripneumoniam ſubo-

ſuboriri frequentiſſime contingit: qui tranſitus periculoſiſſimus eſt. A parte enim minus nobili ad nobiliorem, ad pulmonem videlicet materia inflammatoria tranſfertur. Hinc timendum eſt, ne eidem tenacius impacta, vel mortem brevi inferat, vel diu morbo protracto corrumpatur, & pure in cavitatem pectoris ruente, Empyema progignat, ut præ cæteris adnotavit Hippocrates ſect. 5. aph. 10. *Quibus ex Angina liberatis ad pulmonem mala fit converſio, ii intra ſeptem dies moriuntur; ſi vero hos evaſerint, Empyci fiunt.*

VIII. *Ne ſuppuratio quidem omnis periculi eſt expers.*] Non poteſt ſanguis in aliqua parte diu ſubſiſtere, quin ejus componentes partes ſenſim a ſe mutuo ſolvantur, atque ſecedant, ſubtiliores avolent, craſſiores vero remaneant, ac ſenſim ſenſimque corrumpantur. Niſi hæ dimotæ circulo redeant, vaſis quibus continentur diſruptis, effunduntur, putrefaciunt, atteruntque vaſorum eorumdem tunicas, ac ſuppurationem, abſceſſumque progignunt. Diſrupto abſceſſu periculum eſt, ne pure in bronchia, & pulmones effuſo, adnotante Cl. Foreſto *lib.* 15. *obſ.* 24. æger ſuffocetur. Quo apparet ſuppurationem non omni periculo vacare.

IX. *Dolor ſine manifeſta cauſa remittens, pulſu interim parvo, humili &c.*] Interdum loco boni, ac laudabilis puris, partis inflammatæ mors ſubſequitur, tertius modus, quo exit inflammatio. Quæ dum fit, dolor improviſo ceſſat, verum omnia ſymptomata exacerbantur, pulſus nimirum fit parvus, humilis &c. quæ cum grangrænam, ac ſphacelum fieri protenſo quaſi digito commonſtrent, mortem quoque ipſam portendere luce clarius apparet. Alia prognoſtica apud Hippocr. vid. 6. aph. 37. 7. aph. 41. &c.

X. *Ubi inflammationis veræ ſigna appareant, nulla interpoſita mora ſanguis &c.*] Acutiſſimus morbus Angina eſt, ut non raro intra viginti quatuor horas hominem jugulet. Simul igitur ac illius indicia ſe prodant, eidem per magna remedia occurrendum eſſe nemo eſt, qui non videat. Hinc egregie Celſus lib. 3. *Magis tamen ignoſcendum eſt Medico parum proficienti in acutis morbis, quam in longis. Hic enim breve ſpatium eſt, intra quod ſi quod auxilium non profuit, æger extinguitur.* In Anginæ autem curatione principem obtinet locum venæ ſectio, quam licet prohibere videatur Menſium, aut Lochiorum fluxus ob ſuppreſſionis metum, aut graviditas ob metum abortus; cum tamen æger in mortis diſcrimine prope certiſſimo verſetur, niſi cito inſtituatur venæ ſectio, ad eadem minime reſpiciendum eſſe omnes fere accuratiores practici contendunt.

Ex baſilica brachii, tum ſi ſuppreſſio ſit improviſa menſium &c. ex pede.] Quo in loco inſtituenda ſit venæ ſectio lis orta. Alii ſiquidem ad impediendum novum affluxum ad affectam partem, & ad revellendum in partibus longiſſime ab affectis diſſitis inſtituendam eſſe venæ ſectionem arbitrantur, ad credendum vehementer adducti, quam minimo ſanguinis ad eaſdem irruente vaſa ſanguifera ſeſe validius, & fortius contrahere, ſtagnanteſque humores ulterius propellere, atque diſcutere. Saltem hoc facto venæ ſectionem in vicinis partibus, & ad derivandum tutiſſimo celebrari poſſe exiſtimant, qua copia majore, atque impetu venientem ſanguinem ad affectam partem hærentem in extremitatibus vaſorum dimoveant, circulo reſtituant, tumorem, obſtructionemque tollant. Nempe ad materiem alicubi hærentem dimovendam, atque abhinc prodeuntem obſtructionem tollendam non ſolum facit impetus ſanguinis, qui certe major erit ad affectam partem, ſi derivatoria, ut ajunt, phlebotomia inſtituatur, verum vis vaſorum, quibus ſanguis, humoreſque continentur, quæ niſi eoſdem in parte inflammata hærentes elatere ſuo dimovere habeant, non ſolum inutilis prorſus evadit venæ ſectio derivationis gratia, ſed ſummopere noxia. Aucto enim ad affectam partem ſanguinis motu, atque extremitatum minimorum vaſorum obſtructione remanente, tumorem, atque inflammationem augeri contingit, aut confirmari,

eo prorſus modo, uuo ſecta vena ſaphena pedis in valde plethoricis Mulieribus Menſes potenter ſupprimit. Vaſa autem inepta erunt ad hærentem ſanguinem dimovendum, ſi elaſticitatem ſuam, & robur amiſerint; elaſticitatem vero amittent, cum nimia ſanguinis copia ad affectam partem per phlebotomiam in vicinis partibus, & ad derivandum inſtitutam irruentis diſtenduntur nimis, diſtrahunturque, non ſecus, ac veſicæ contingit, quæ urinæ copia nimis diſtenta ad lotium expellendum impar redditur. Quo liquido conſtare arbitrantur in inflammationibus ſatius eſſe venæ ſectionem in partibus longe ab affectis diſſitis, & ad revellendum prius inſtituere, mox vero in proximis, viciniſque ad derivandum. Recte hi quidem, niſi falſa opinione adducti venæ ſectioni in partibus longiſſime diſſitis ab affectis, & ad revellendum e. gr. in pede in anginoſis affectionibus, & in proximis viciniſque partibus ad derivandum plus tribuerent, quam par eſt. Oſtendimus ſiquidem lib. 1. cap. 1. com. in aph. 15. ſecta vena in partibus longiſſime diſſitis a capite, nempe ſaphena pedis minimam, ac fere inſenſibilem revulſionem fieri, moderatam in Cerebri, ejuſque membranarum morbis ſecta baſilica brachii, maximam omnium ſecta jugulari externa. Tunc ſolum ſectionem ſaphenæ pedis opitulari, cum ab inferioribus affluxus eſt ſanguinis ad ſuperiores partes, quod plerunque contingit ſuppreſſis naturalibus ſanguinis evacuationibus, Menſium præſertim, ac Lochiorum in Mulieribus, qui affluxus ſecta eadem vena præpediri, aut plurimum ſaltem imminui poteſt. Illud tamen hoc loco adnotandum eſt, ſecta baſilica brachii in morbis Laryngis, ac Pharyngis, omniumque partium externarum capitis, Angina ſcilicet, Ophthalmia &c. fieri quidem ab iiſdem revulſionem, non ſecus ac fit in morbis Cerebri, ejuſque membranarum, Apoplexia ſcilicet, phrenitide, & ſimilibus, minime tamen, ſi ſecentur jugulares. Cum enim baſilica brachii ſanguinem hauriat ex ramo arteriæ ſubclaviæ, ut oſtendimus loc. cit., quæ proxima eſt Carotidibus, quarum externa ramos dat laryngi, pharingi, muſculis oſſis hyoidis, omnibuſque partibus externis capitis, fit ut per arteriam ſubclaviam velocius moveatur ſanguis; cum vero velocius moveatur per hanc, tardius movetur per Carotides, & ab iiſdem revellitur ſanguis. Quod æque affirmari non poteſt ſi ſecentur jugulares. Quinimo ſanguinem in affectas partes copia majore, atque impetu irruere contingit, ſeu quod eodem recidit derivationem fieri revulſioni omnino contrariam. Ad cujus rei ſtatum melius intelligendum animadvertendum eſt in Angina, aliiſque extérnarum partium morbis affici partes illas, unde jugularis externæ ramuli exoriuntur. Cum igitur hujuſce venæ truncum incidimus, ſanguis a minimis ramulis, & extremitatibus ejuſdem ad apertum locum velocius currit, & magna copia. Cum velocius & magna copia affluat ex ſecta vena, fit ut ſuccedens ſanguis ex carotide externa, quæ extremitatibus prædictæ venæ committitur, cum minorem obicem offendat, illuc liberius fluat, perque affectam partem velocius decurrat, ac majore impetu, quo impetu poterit materies in minimis ramulis ſubſiſtens, atque arteriolas obſtruens dimoveri, diſcuti, ac circulo reddi, perinde ac Saphenæ ſectio Menſes deducit, ut præ cæteris oſtendit Cl. Freind. Com. 2. *de ſanguinis miſsione*. Quare ſalubre quidem cenſemus practicorum conſilium, qui Anginæ, & ſimilium morborum curationem a venæ ſectione revulſionis gratia inſtituta exordiendum eſſe præcipiunt, ut ſcilicet humorum impetu ad affectam partem jam elangueſcente, obſtructio venæ ſectione derivationis gratia celebrata facili negotio tolli funditus poſſit; iis tamen morem minime gerentes, qui in hunc finem venam longiſſime diſſitam ab affecta parte, Saphenam ſcilicet pedis primum ſecant, & ad derivandum baſilicam brachii, ſed iis potiſſimum, qui ad revellendum baſilicam brachii primum ſecandam imperant, tum ſi affluxus nimius ſit ſanguinis a partibus inferioribus ad

ſuperiores, Saphenam pedis, tandem ingraveſcente Angina ad derivandum jugulares tantopere commendatas, & a Zacuto Luſitano *hiſt. Medic. prin. lib.* 1. *hiſt.* 76., & a Tralliano, & a laudato Frend., aliiſque.

Manu periti Chirurgi.] Ut turgeant jugulares venæ, atque ea ratione conſpicuæ fiant, qua ſecari commode poſſint, ſolent plerique ligaturam ad ſiſtendum ſanguinem adhibere, quod non omnis periculi expers eſt. Difficultas enim reſpirationis ita augeri poteſt, ut æger in ipſa operatione ſuffocetur. Opus eſt igitur Chirurgo, qui cum dexteritate, & ſine ligatura ab operatione ſe expediat, quemadmodum Patavii me non ſemel vidiſſe teſtor. Quid quod a perito chirurgo non tantum innoxie, ſed etiam feliciter, nec operoſe magis, aut periculoſe, quam cæteræ venæ ſecantur, ut notat egregie Cl. V. Renatus Moreau Medic. Pariſienſis in epiſtola reſpon. ad Thomam Bartholinum C. fil. de *Angina puerorum Epid.*, qui centies jugulares aperiendas curavit, cum tamen plerique vel ſola cogitatione præſtare exhorreſcant?

Quamvis ſublinguales venas feliciſſime ſectas viderim, cum tamen ſubſit periculum, ne ſi ſatis aperiantur, parum ſanguinis ex eiſdem effluat, ſi vero lato nimis vulnere tundantur, hæmorrhagia ſequatur non raro lethalis, ad earumdem ſectionem, ſi quid ſentio cum Tulpio (lib. 1. obſ. 51.) nunquam deveniendum traderem.

XI. *Si vires debiles ſint, Cucurbitulæ ſcharificatæ cervici, vel etiam mento &c.*] Uti venæ ſectio inter initia, & viribus conſtantibus in Angina, cæteriſque iſtiuſmodi morbis eximiam operam præſtat, ita decurſu morbi, & langueſcentibus jam viribus ſummopere lædit. Quo loco fateor, me juſtis laudibus æquare non valere, quæ tradidit Hippocrates lib. 4. de ratione victus p. 56. *In omnibus morbis, præcipue in acutis, potiſſimumque in quibus vehementia febris ſubeſt, tempus adhibendi medicinam maximam habere facultatem.* Unde etiam Poeta:

Temporibus Medicina juvat, data tempore proſunt,
Et data non apto tempore vina nocent.

Cæterum Cucurbitularum, quæ ſcharificatæ dicuntur, pulcherrima laus eſt ſalvis viribus idem fere præſtare, quod venæ ſectio. Sanguis enim, qui in cucurbitulæ ventrem exprimitur, cruſta illa in ſuperficie inflammatoria donatur, & fortaſſe majore, quam ſi ſanguis e vena educeretur, indicio ſatis manifeſto non fluidiores tantum, ac ſubtiliores, ſed fibroſas etiam, craſſioreſque ſanguinis partes educi, quæ primum extremis arteriarum finibus impactæ, atque eiſdem tenaciter adhærentes, tum in lymphatica lateralia effuſæ inflammationem progignunt. Cucurbitulis ſub mento admotis mulierem quamdam canina Angina laborantem curatam fuiſſe Zacutus Luſitanus *in prax. admiran. lib.* 4. affirmavit, ut alios mittam quamplurimos, qui hoc remedii genere convaluerunt, ut Platerus *lib.* 2. *p.* 395. Amatus Luſitanus *cent.* 3. *curat.* 28. teſtati ſunt.

XII. *Quæ dum fiunt oleum Amygdalar. &c. cum raſura dent. Apr. s. lævig.*] Ea omnia, quæ ad ſanguinem reſolvendum in cæteris inflammationibus adhibentur, in hac quoque locum habere viſa ſunt. Cavendum autem diligentiſſime, ne moleſtiam affectis partibus inferamus, unde & tumor, & inflammatio augeatur, aut confirmetur. Id autem potiſſimum evenire poteſt propter aſperam medicamentorum ſuperficiem, quæ deglutienda ſunt. Cum enim in Angina plerunque adſit deglutitionis difficultas, vel ſi vero non adſit, juſtus ſubrepat timor, ut ſubſequatur, ab iis omnibus abſtinendum eſſe perſpicuum eſt, quæ partes ipſas irritare habent, pungere, aut alia quavis ratione afficere. Quare ſalubre eſt practicorum conſilium pulveres Angina laborantibus exhibere liquidis unitos, quo commode, & ſine ulla moleſtia ingerantur in ſtomachum. Ita raſura dent. apr. s. lævigata, ſi cum ol. Amygdalarum Dulc. propinetur, cum ramoſis ſuis partibus obtundere habeat ejus ſpicula, laxare ſolidas partes, demulcere, ob-

lini-

linire, citra ullam fere moleſtiam ingeri poſſe perſpicuum eſt.

XIII. *Gelatina quoque Cor. Cer. uti præſtat &c. ſtib. diaphoret. &c.*] Idem plane dictum velim de ſtibio diaphoretico, aut ſimili medicamento, quod diaphoreſim promovere a nonnullis reputatur, gelatinæ Cor. Cer. unito. *A nonnullis* inquam; neque enim deſunt, qui ſtibium diaphoreticum, & ſimilia medicamenta non ſolum vi diaphoretica, ac ſanguinem humoreſque exagitandi, reſolvendique prædita eſſe negant, ſed inepta prorſus ad diaphoreſim promovendam exiſtimant. Fixum enim quoddam eſt ſtibium diaphoreticum: Omnia autem fixa parum, vel nihil exagitant. Facultatem potius ſanguinem ad diaphoreſim diſponendi ſtibio, & ſimilibus medicamentis tribuunt, ſenſim acorem, quo ſucci præſertim primarum viarum imbibuntur corrigendo, a quo ſanguinis denſitas, & arctior compages oriebatur. Hinc eſt accuratioribus practicis ſolemne eſſe morborum acutorum curationem exordiri a fixis diaphoreticis, deinde validiora, ac moventia ſanguinem adhibere, quæ in morborum vigore, atque impetu, dici vix poteſt, quam male cedant. Tunc porro ſatius eſt nihil moliri. Apte cadit in hunc locum illud Livii lib. 22. cap. 18. *Medicos interdum plus quiete quam movendo, atque agendo perficere;* atque illud Ovidii:

Dum furor in curſu eſt, currenti cede furori,
Difficiles aditus impetus omnis habet.
Aggrediar melius tunc, cum ſua vulnera tangi
Jam ſinit, & veris vocibus aptus erit.

XIV. *Mucilagines quoque ex ſeminibus malvarum, Alth. &c.*] Sunt qui gargariſmata ad materiem hærentem dimovendam, quocumque morbi tempore ægris præſcribunt. Verum mos iſte accuratioribus practicis minus probatur, commendaturque, verentibus, ne affectæ partes plus æquo commoveantur, concutianturque, unde inflammatio augeatur, aut confirmetur. Mucilagines porro ex ſeminibus malvarum, Alth. & ejuſcemodi aliis elicitæ, & ad fauces dimiſſæ laxando, emolliendo, demulcendo mirum in modum conferre viſæ ſunt.

XV. *Progreſſu morbi gargariſmata ex aq. Malvar. hordei &c.*] Uti inter initia, incremento ſcilicet, ac vigore morbi, vaſorum turgentia, fibrarumque adſtrictio vetat, quominus gargariſmata affectas partes commoventia adhibeantur, ne inflammatio augeatur; ita progreſſu morbi, cum depleta ſunt vaſa, fibræ parumper laxatæ, atque ad vehementiores contractiones minus idoneæ, cum materia obſtruens fluere incipit, ac moveri, ſunt convenientiſſima. Leniter enim ſtimulatis vaſorum tunicis, adſtrictiſque, materia eiſdem tenacius adhærens facile loco dimoveri poteſt, quæ in lymphatica effuſa in venas iterum ſeſe recipere valet ac circulo reſtitui, unde obſtructio, ortaque hinc inflammatio tollatur. Leniter vero ſtimulantia gargariſmata illa cenſentur, in quæ ſal prunellę recipitur. Verum eodem præſtantius eſſe nitrum puriſſimum facile judicaverim. Cum enim ſal prunellæ nihil aliud ſit, quam nitrum, cujus pars aliqua ſulphuris vulgaris admixtione deflagravit, verendum eſt, ne volatiliori ipſius parte amiſſa, vis quoque ejuſdem infringatur plus æquo, ac minus commode reſpondeat. Sal quoque armoniaci in parca doſi adhibitum, utpote quod neque nimium motum, neque nimiam irritationem inducit, tutiſſimum eſt medicamen, ſi quod aliud.

XVI. *Extrinſecus Cataplaſmata ex fol. malvar. pariet. &c.*] Uti medicamentis per os aſſumendis, ita externis collo applicandis morbo obviam eundum. Inter hæc Franciſcus Valleriola cataplaſma ex nidis hirudinum decoctis in oleo Chamæmel. & Lilior. ceu ſpecificum miris laudibus extollit. Ex iiſdem nidis aliud Cataplaſma conficit Dekers ad praxim Barbettianam; aliud Foreſtus in obſervationibus; aliud Amatus Luſitanus, & Platerus. Illud animadverten-

dum eſt tamen, non tantum iſthæc vires ſuas exercere propter nidum hirudinum, qui ſpecifice anginæ opitulari creditur, quantum propter emollientia, ac laxantia c. m. ſunt Cœpæ, radices lilior. albor. alth. fol. Malvar. Violar. Parietar. ſemin. Lin. & hujuſmodi, quibus exaſperatę partes demulcentur, humorum acrimonia temperatur, nimia vaſorum adſtrictio tollitur, unde ſanguinem facilius reddi circulo contingit, atque inflammationem tolli.

XVII. *Si Angina vera, ſuperata acutie, chronica fiat, veſicantia &c.*] Morbus acutus tunc chronicus fieri dicitur, cum tempus illud præterierit, quo ſolvi debuiſſet. Solvi autem nequit ob aliquam latentem cauſam, quęque ſenſus noſtros omnino fugit. Rem ſi placet illuſtremus. Si ſymptomata, quæ acutum morbum comitantur portendant, eumdem duraturum eſſe per quatuor, vel ſeptem dies, certum autem, ſtatumque tempus elabatur, ceſſantibus calore, fervore, pulſus duritie, vehementia, aliiſque ejuſcemodi ſymptomatibus, tunc morbus dicitur acutus ex decidentia, qui nempe chronicus fit reſpectu acutiei ejuſdem vehementiſſimæ. Cur autem veſicantia in iſtiuſmodi morbis eximiam operam præſtent haud inſolens explicatu eſt. Facit autem apprime ad phænomeni explicationem animadverſio, ſolemne eſſe practicis Veſicantia in ophthalmia admovere, ubi poſt certum temporis intervallum, quo inflammatio mitior fieri ſolet, adhuc tumor in oculo, & rubor conſpicitur, quod quidem pendet potiſſimum non a materie hærente, quæ diſpoſita non ſit ad fluendum, ſed a vitio partis ſic laxatæ, ut nequeat ſeſe contrahere ea ratione, qua opus eſt ad eamdem impellendam, ac circulo reſtituendam. Quo quidem in caſu ſi veſicantia applicentur, hæc fere commoda ſequuntur. Primum vi ſalis cantharidum acris, ac fere urentis, craſſam, viſcidam, ac difficilem materiem ſolvi contingit, tum ſolida ipſa extimulari, & in validiores, vehementioreſque contractiones agi, hinc eamdem facilius dimoveri, ac circulo reſtitui. Cum igitur Angina acutiſſimus ſit morbus, & interdum intra viginti quatuor horas hominem jugulet, ubi per repetitas venæ ſectiones, atque alia ejuſcemodi medicamenta ſedatus fuerit nimius fervor, pulſus mollior evaſerit, tumor autem adhuc remaneat, ſeu quod eodem recidit Angina chronica fiat reſpectu acutiei, ad veſicantia deveniendum eſt, a quibus certum levamen, nullum noxæ periculum ſperari poteſt.

XVIII. *Si ad ſuppurationem tendat tumor &c.*] Modum tutiſſimum, quo Angina ſolvi poſſit, ubi tumor ad ſuppurationem tendat, eſſe abſceſſum ſcalpello aperire tradunt omnes fere accuratiores practici, ut videlicet puri extra corporis confinia locus detur, & quod magis eſt, ne eodem ad pectus ruente, æger ſuffocetur.

XIX. *In Angina ſuffocativa Laryngotomia &c.*] De Laryngotomia, ſeu ut alii malunt Bronchiotomia inſtituenda in Angina ſuffocativa legi meretur Cl. V. Renat. Moreau ſupra laudatus epiſt. reſponſor. ad Cl. Thomam Bartholinum Caſp. filium, qui de Angina Epidemica exercitationes egregie conſcripſit, necnon Cl. Barbette Chir. p. 498. aliique Chirurgi hodie maxime nobiles.

CAPUT II.

De Hæmoptyſi.

I. QUotieſcumque ſanguis per os cum tuſſi plus minus violenta, & profunda, reſpiratione nonnihil difficili, ardoris, punctionis, vel quaſi rupturæ, & divulſionis ſenſu ſpumoſus, & floridus ejicitur, e pulmonibus ejici eumdem cenſendum eſt.

II. Cauſę proximæ ſunt 1. ſanguinis e vaſis ſanguiferis pulmonum in lateralia lymphatica irruptio, & eorumdem apertio. 2. vaſculorum ſanguiferorum diviſio, & ſoluta unitas. 3. eorumdem ruptura. 4. eroſio.

III. Cauſę remotę internę ſunt vaſorum pulmonalium nimis tenella ſtructura, convulſio, plethora ad vaſa vera, & ad vaſa apparens, motus nimis velox per vaſa univerſi corporis, ejuſdem nimis tardus, aut plane conſiſtens in particulari parte corporis, vel in ipſis pulmonibus, ſanguinis acrimonia inſignis.

IV. Antecedentes, & externæ ſunt ætas junior, temperamentum gracile, collum oblongum, ſcapulæ anguſtæ, & depreſſę, incolatus locorum frigidorum, ortus ex parentibus ſimili morbo obnoxiis, ſuppreſſio conſuetarum evacuationum ex naribus, utero, hæmorrhoidibus, inſenſibilis perſpirationis, miſſa conſuetudo mittendi ſanguinem in plethoricis, abuſus vini, & liquorum ſpirituoſorum, abuſus calidorum, aromaticorum, violenti motus, atque exercitationes, nimis alta vociferatio, Scabiei, Eryſipelatis, Variolarum, morbillorum, ulcerum, tumorum retropulſio, ſcorbutus, vulnera penetrantia thoracem, & alia hujuſmodi.

V. Nulla hæmorrhagia tanti facienda eſt, quanti illa quæ fit e pulmonibus.

VI. Peſſima certe, quæ corpora graciliora, collum oblongum, ſcapulas anguſtas, & depreſſas habentia, in juvenili ætate conſtituta, quæ ex parentibus ſimili morbo obnoxiis naſcuntur. E contra illa, quæ ex nimis alta, & violenta vociferatione, clamore, aut aliquo vehementi motu, ſuppreſſione naturalium evacuationum, omnis fere periculi expers eſt.

VII. Paullo difficilior, quæ ex abuſu liquorum ſpirituoſorum, calidorumque, ex retropulſione Scabiei, Eryſipelatis, Variolarum, morbillorum, ulcerum, tumorumque naſcitur, quæ ſcorbuto ſupervenit.

VIII. Quo ſanguinis nimiam evacuationem cohibeam, venæ ſectionem bis, terque pro vaſorum turgentia inſtitui jubeo.

IX. Flor. Caſſ. r. e. ʒ vi. cum pulp. tamarindor. ʒ ii. mane ſumendas ægro præſcribo. Dein vero decoction. fol. portulac. plantag. urtic. ℥ vi. nitr. purif. ℈ i. ſyrup. heder. terreſtr. ℥ i. quotidie exhibeo per plures dies. Si præſto ſint ſucci earumdem plantarum, dici vix poteſt, quam bene cedant ad uncias tres quotidie aſſumpti.

X. Emulſiones quoque ex ſemin. quat. frigidor. ʒ i. s. papaver. alb. ʒ ii. in aq. plantag. portulac. vel ſimili mirum in modum conferre viſæ ſunt.

XI. Hiſce fruſtra adhibitis fungo melitenſi pul. a ℈ i. ad ʒ s. ex juſculo foliis bellidis minoris alterato cum ſyrup. de roſ. ſic. ʒ i. bis in die uti expedit.

XII. Electuarium quoque ex ſemin. papav. alb. ʒ ii. ter. ſigillat. coral. rubror. a ʒ i. ſacchar. roſat. ʒ i., ad ʒ ii. duas exhibitum eximiam operam præſtat.

XIII. Specifica vix, ac ne vix quidem locum habent, niſi remota fuerit morbi cauſa.

XIV. Juſcula extremitatum pedum vituli, & in gelatinam converſa cum gum. arabic. tragacant. continuo ſunt uſurpanda. A rebus calidis, & a vino abſtineat æger, motibus violentis animi, & corporis, a vociferatione alta, ac clamoribus.

XV. Poſt ſanguinem ſiſtentia, præſertim ſi remaneat levis quædam tuſſicula, & difficultas reſpirationis, febricula, & cruentum ſputum recrudeſcat, ſequens deſtillatum propinetur. ℞. ſer. lact. Caprin. vel Vaccin. Lib. xx. fol. heder. terreſtr. veron. fl. hypperic. Conſolid. minor. polig. a M. i. Caudar. cancror. cum ſuis cortic. contuſ. pulp. ranar. a Lib. i. s. Jujubar. a nucleo ſeparat. Lib. i. M. f. s. a. deſtillatio in B. M. & detur ad ʒ x. quotidie. Hujuſce loco ſequens decoctum exhibeatur.

℞. Radic. chin. ʒ ii. ebor. cor. cer. raſ. a ʒ i. Hord. mund. ʒ ii. ſemin. melon. cucurb. a ʒ i. flor. hyperic. M. i. Car. vitul. ʒ iii. ranar. excortic. caudar. cancror. a ʒ i. Aq. font. Lib. i. m. in vaſe vitreo circulatorio bene clauſo in B. M. s. a. f. ebul. uſque ad conſumption. tertiæ partis col. detur quotidie per xxx. dies.

XVI. Æſtivo tempore aquæ nocerianæ ſumme conveniunt incipiendo a lib. ii. augendo doſim uſque ad lib. iv. circiter non ultra.

XVII. Tandem diæta lactea, vel ſemilactea imperanda.

CAPUT II.

De Hæmoptyſi.

I. *Quotieſcumque ſanguis per os cum taſſi plus minus violenta &c.*] Plures ſunt partes, ex quibus ſputum ſanguinis ortum traducere poteſt. Ex capite, gengivis, glandulis palatinis, ac totius oris cavitatis, ex pharynge, ventriculo, larynge, bronchiis, veſiculis pulmonalibus. Ut vero cognoſcatur, quo ex loco ſanguis fundatur, ad ea, quæ ſanguinis ſputum antecedunt, ad rejectionis modum, & rejecti ſputi conditionem attendendum eſt. Si dolor capitis præceſſerit, aurium tinnitus, venarum frontis elatio, rubor genarum, & faciei totius, & ſputum ſanguinis atri, congrumatique cum ſcreatu, titillationis, & caloris ſenſu in palato, qualis ex catarrho ſolet contingere, ſupervenerit cum ſymptomatum levamine, e capite profluere ſanguinem cenſendum eſt. Si levi expuitione ſanguis ſaliva dilutus ejiciatur, ex gengivis, glanduliſque o-

ris, & faucium erumpere pro certo habendum. Non poteſt enim ſanguis ex dictis glandulis effundi, quin humor etiam ſalivalis copioſe effundatur, unde saliva dilutus apparet, id quod Scorbuticis non raro contingere manifeſtum eſt; Si per vomitum ejiciatur, ex ventriculo provenire dubitandum non eſt; ſi vero per tuſſim, quæ tamen levis ſit, non profunda, aut per ſcreatum, ex trachea, viciniſque locis. Ubi enim ex trachea ejicitur ſanguis, irritat ejuſdem nerveas fibrillas, & in convulſionem agit, quæ deinceps bronchiis, membranis, & muſculis ad reſpirationem facientibus communicata tuſſim excitat, levem tamen, nec profundam. Quod diligenter tenendum eſt. Tuſſis enim inſeparabilis comes eſt ſanguinis ſputi e pulmonibus, ſed hoc diſcrimine, quod violenta iſthæc eſt, ac profunda. Quamquam ſi ſola tuſſis conſideretur, in fraudem facile induci poſſunt medentes, cum hæ differentiæ non raro imponant. Dum igitur e pulmonibus exit ſanguis non ſolum cum tuſſi violenta, & profunda ejicitur, ſed ſanguis ipſe floridus eſt, & admixto aere ſpumoſus. Et licet ibidem ſubſiſtens, aut acidos liquores offendens, ater, concretuſque evadere poſſit, unde ſuſpicari fas ſit ex capite, aut aliis partibus exire, ſi tamen ad reſpirationem attendatur, quæ propterea difficilis ſit, cum ardoris, punctionis, vel quaſi rupturæ, & divulſionis ſenſu, ex pulmone erumpere ſanguinem certo certius habendum. Quibus apparet ſigna, quæ ſolent ſputum ſanguinis e pulmonibus comitari ſingillatim accepta minus tuta eſſe, ideoque conjunctim eſſe perpendenda, ut nullus ſuſpicioni locus relinquatur.

II. *Cauſæ proximæ ſunt* 1. *ſanguinis e vaſis ſanguiferis pulmonum in lateralia lymphatica irruptio &c.*] Quinque modis ſanguinem e propriis vaſis effundi poſſe communiter reputatur. Primum modum Anaſtomaſim, ideſt extremorum oſculorum cum venularum, tum arteriolarum apertionem vocarunt Veteres fere Medici: alterum diæreſim, ſeu diviſionem, & ſolutam unitatem: tertium diapidiſim, ſeu rarefactionem canalium, qua fit, ut ſanguis ex eorumdem tunicis quaſi tranſcolatus tranſudet: quartum rixim ſive rupturam: quintum diabroſim, quod eroſionem ſonat. Utrum detur Anaſtomoſis inter Recentiores Medicos controverſum eſt. Nonnulli enim certiſſimis obſervationibus Anatomicorum edocti, quibus compertum eſt extremorum canaliculorum oſcula, venaſque, & arteriolas continuas eſſe, vel ſi minus continuas, oſculis certe ſuis perpetuo patentes, haud fieri poſſe putant, ut ſanguis ex extremis oſculis cum venularum, tum arteriolarum apertis erumpere poſſit, quæ fuit Veterum ſententia. Alii vero eo adducti ſunt, ut crederent, Anaſtomoſin dari poſſe, non ea quidem ratione, qua fieri Veteres tradiderunt, excuſatione cæteroquin digniſſimi, quod circulationem ſanguinis ignorabant, ſed ea fere, quam tradam. Putant nimirum arterias, poſtquam in minimas ramificationes diſtributæ fuerint, pulſu tandem ceſſante in duplicis generis canales reflexos abire, illos quidem, qui majori diametro donantur globulos ſanguinis recipere, qui vero anguſtiores ſunt, tenuem tantum, & fluxilem lympham ſuſcipere. Atque hanc quidem philoſophandi rationem experimenta confirmant. Flatus enim, aut argentum vivum, aut alius liquor ſiphone per arterias immiſſus non tantum per venas, ſed & per vaſa lymphatica partium tranſit, ut Cl. Nukius, & Malpighius teſtati ſunt. Hinc ſi ſanguis, qui ab arteriis in venas fluere ſecundum naturæ leges deberet, in vaſa lymphatica effundatur, hæmorrhagia, atque effuſio ſanguinis ſequetur. Cujuſce rei exemplo eſſe poteſt ſanguis, qui ex Mulieribus menſtruantibus ex utero certo, ſtatoque tempore erumpit. Quotieſcumque enim rapida circulatione ab arteriis in venas tranſmittitur, quod plerumque contingit, cum ejus copia tanta non eſt, ut latera vaſorum diſtendens, atque eorumdem extremitates occludens ſibimetipſi liberum excurſum præpediat, nulla fit ejuſdem in lymphatica

va-

vaſa effuſio, ideoque Menſes ſubſiſtunt. Si vero fiat talis ſanguinis plenitudo propter peculiarem uteri conſtitutionem ad eumdem potius, quam alia loca propulſi, ut ab arteriis in venas libere tranſmitti nequeat, lateraliter impetum faciens in vaſa lymphatica transfertur, & menſium fluxus ſequitur. Quo apparet non ita rejiciendam eſſe Anaſtomoſim, ut fieri nullo modo poſſe affirmare liceat.

Diæreſi quid eſſe poteſt manifeſtius? Eam nimirum a ſecante, incidente, aut pungente quovis corpore oriri poſſe vel lippis æque, ac tonſoribus notum eſt plus, quam ipſorum digiti, atque ungues.

Utrum diapidiſis ſputi ſanguinis e pulmonibus cauſa eſſe poſſit dubitari jure merito poteſt. Arduum enim atque inſolens explicatu eſt, quomodo vaſorum ſanguiferorum tunicæ ita rarefieri poſſint, ut ſanguis erumpat floridus, ſpumoſus, perinde ac ſi e vena ſecta eductus fuiſſet. Poteſt quidem ſanguis ad ſummam tenuitatem redigi, id quod ſcorbuto laborantibus ſæpiſſime contingit, ad eam tamen redigi, qua e vaſorum poris una cum globulis dilabatur, non facile judicaverim. Hæmorrhagias, quæ ſcorbuto laborantibus familiares ſunt, quaſque nonnulli ad diapidiſim referunt, id ex tenuitate nimia, & fibrarum laxitate, (quæ duo in ſcorbuto deprehenduntur) arguentes, ad eroſionem potius referre maluerim, ceu quæ a ſalium acerrimorum, ac fere cauſticorum copia ortum traducit. Seroſam ſanguinis partem exprimi poſſe a vaſis ſanguiferis abſque ulla ſolutione continui experimento Richardi Lovveri tract. *de cor. cap.* 2. perbelle demonſtratur. Cum enim venam cavam vivi canis infra regionem cordis forti vinculo ligaſſet, ac mortuum canem non multo poſt ſecuiſſet, magnam ſeri copiam in Abdomine collectam haud injucundo ſpectaculo deprehendit. Alterius canis jugulares venas ligavit, qui intra duos dies quaſi Angina ſuffocatus interiit. Partes omnes ejuſdem ſupra ligaturam majorem in modum intumuerunt, ac toto hoc tempore non ſolum copioſæ lacrymæ ex ejus oculis effuſæ ſunt, ſed etiam ſaliva pleno flumine ad inſtar eorum, qui Mercurium ſumunt, profluxit. Mortuo cane aperto, muſculos omnes glandulaſque capitis ſero diſtentas obſervavit. Quo apparet ſerum ſanguinis ob cohibitum ejuſdem motum diſtentis vaſorum tunicis tranſmitti, non rubicundam, craſſioremque partem, ideoque ſputum ſanguinis e pulmonibus ad hanc cauſam referendum non eſſe.

Rixim, ſive rupturam, & diabroſim, ſive eroſionem vaſorum pulmonalium ſputum ſanguinis progignere poſſe manifeſtius quidem eſt, quam ut ullis rationibus poſſit comprobari.

III. *Cauſæ remotæ internæ ſunt vaſorum pulmonalium nimis tenella ſtructura, convulſio &c.*] Quæcumque anaſtomoſim, vel diæreſim, rixim, ac diabroſim vaſorum pulmonalium inducere valent, eadem ſputo ſanguinis producendo opportuniſſima exiſtere perſpicuum eſt. Aliæ autem cauſæ internæ ſunt, aliæ externæ. Internæ vel a ſolidorum, vel a fluidorum vitiis deſumuntur. Ad ſolidorum vitia pertinet primum nimis tenella vaſorum pulmonalium ſtructura, qua fit ut a levi quacumque cauſa in eadem operante ea ratione afficiantur, qua opus eſt ad hæmorrhagiam.

Ad convulſionem quod attinet, ſilentio prætereundum non eſt celebrem fuiſſe diviſionem plethoræ in illam, quæ ad vaſa dicitur, & alteram quæ ex vaſis. Plethora quidem ad vaſa dicitur cum moles tantum ſanguinis augetur, capacitate vaſorum continentium non mutata: ex vaſis vero, cum non mutata mole ſanguinis capacitas vaſorum minuitur. Capacitas vaſorum minuitur cum eadem plus æquo conſtringuntur, quæ conſtrictio vaſorum, ſeu mavis convulſio, efficit, ut ſanguis ſegniter moveatur in extremitatibus arteriolarum, ac venularum, vel plane conſiſtat, vireſque ſuas exerceat in latera vaſorum, eademque a no-

vo continuo affluente ſanguine plus, quam par eſt diſtendantur, diſrumpanturque, unde ſanguinis effuſio.

Plethora ad vaſa vera, & ad vaſa apparens.] Ad fluidorum vitia ſpectat plethora ad vaſa vera, quæ dictis fere de cauſis ſputum ſanguinis e pulmonibus progignit. Hoc ſolum diſcrimen intercedit, quod nimia vaſorum conſtrictione, ſeu convulſione, ac plethora ex vaſis peccante, liber ſanguinis excurſus in extremitatibus vaſorum capillarium impeditur non mutata ſanguinis mole, plethora vero ad vaſa peccante, mutata ſanguinis mole, qua fit, ut majorem cum vaſis continentibus rationem habeat, quam naturæ ordo poſtulat, ac propterea extremitates facile obſtruat, ac ſibimetipſi liberum excurſum prohibeat, unde vel in lymphatica lateralia effundatur, & anaſtomoſim, vel in latera vaſorum vehementer impingens eorumdem tunicas diſrumpat, & rhixim, atque hinc ſanguinis effuſionem pariat. Moles porro ſanguinis augeri poteſt ob duas cauſas, vel quia augetur ejus materia, & moles, unde plethora ad vaſa vera proficiſcitur, vel augetur tantum ejus moles, ſanguis videlicet rarefit, & expanditur, unde plethora ad vaſa apparens enaſcitur. Hæc autem ſanguinis expanſio, ſive plethora ad vaſa apparens, qua ratione ſputum ſanguinis excitet ex dictis adeo manifeſta res eſt, ut manifeſtior ſit nulla. Sanguinem nimirum plus juſto rareſcentem capillaria vaſa nimis diſtendere, eorumque extremitates anguſtantem ſibimet curſum impedire contingit, vaſa ſanguifera pulmonum diſrumpere, atque hac ratione ſanguinis effuſionem promovere.

Motus nimis velox per vaſa univerſi corporis.] Sanguis magna celeritate per vaſa univerſa fluens, cum inſignes patiatur ſuarum partium alliſiones, rarefit, atque expanditur, magna præterea vi truditur in dextrum cordis ventriculum, a dextro cordis ventriculo in arteriam pulmonalem, ac pulmones, eoſdemque infarcit, obſtruitque, a novo autem continuo affluente ſanguine diſtenſiones præternaturales vaſorum, ac diſruptiones facile ſubſequuntur, atque hæmorrhagiæ.

Ejuſdem nimis tardus, aut plane conſiſtens in particulari parte corporis, vel &c.] Quotieſcumque ſanguis in aliqua parte corporis tarde, ac ſegniter movetur, vel plane ſubſiſtit, in eas velocius currere, quæ obſtructæ non ſunt, ex legibus hydraulicis conſtat. Cum nempe ſanguis continuo motu nunquam intermiſſo moveri debeat, ne deficiente ſecretione, ac derivatione ſpirituum animalium vita periclitetur, neceſſe eſt, ut ſanguis in aliqua parte conſiſtens anſam præbeat alteri parti ſanguinis, ut in ramis arteriarum, venarumque, qui obſtructi non ſunt, majori velocitate moveatur, non ſecus ac aquæ fluminis contingit: ſi enim aliqui ejus rami obſtruantur, majore copia, & velocitate in non obſtructos exoneratur. Cum igitur velocius moveatur ſanguis, præterquamquod rareſcit, atque expanditur, unde pulmonum vaſa diſtendens nimis, atque extremitates vaſorum capillarium occludens eadem diſrumpit, accedit præterea magna vi a ſiniſtro cordis ventriculo in arteriam pulmonalem irrumpere, unde vaſorum tunicas facilius diduci contingit, ac tandem perrumpi. Quod ſi obſtructio ſit in ipſis pulmonibus, velut cum tubercula, vomicæ in eodem latent, cum obicem offendat ſanguis in non obſtructos ramos majore velocitate, atque impetu truditur, vel plane ſubſiſtere cogitur. Utrumque autem, aut alterutrum contingat, vaſa facile perrumpi adeo manifeſtum eſt, ut probatione nullatenus indigere poſſe putem.

Sanguinis acrimonia inſignis.] Quomodo acrimonia inſignis ſanguinis ſive acida ea ſit, ſive alchalica ſputum ſanguinis excitet, facillimum explicatu eſt. Primum enim ſolidæ noſtri corporis partes punguntur, ac mordentur, inque celeres, ac fortes contractiones aguntur, unde circularem ſanguinis motum augeri con-

contingit, ac propterea eumdem expandi majorem in modum, ac rareſcere, atque hinc præternaturales vaſorum diſtentiones, ac rupturas exoriri. Quid quod ipſa ipſiuſmet ſanguinis acrimonia tunicæ vaſorum facile exeduntur?

IV. *Antecedentes, & externæ ſunt ætas junior &c.*] Inter cauſas remotas internas a ſolidorum vitiis deſumptas recenſuimus vaſorum pulmonalium nimis tenellam ſtructuram. Tali porro ſtructura maxime donantur, qui in certa ætate ſunt conſtituti, quam Hippocrates *aph. 9. ſect.* 5. definivit a 18. uſque ad trigeſimum quintum annum; qua fibræ pulmonum nondum eam texturam adeptæ ſunt, ut fluidorum per vaſa percurrentium actioni, aut externarum cauſarum vi reſiſtere valeant. Quam mira res videtur cuique ætati ſuos eſſe morbos. Pueri nimirum, & adoleſcentes, junioreſque mulieres hæmorrhagiis, ſputo ſanguinis pulmonali, phthiſi obnoxiæ ſunt; Senes catarrhis, obſtructionibus viſcerum, hydropi, apoplexiæ, paralyſi, & ſimilibus; Juvenes, & qui in conſiſtente ſunt ætate morbis acutis, febribus ardentibus, & inflammationibus infeſtantur. Uti enim in juvenibus, & qui conſiſtente ſunt ætate magna vis, & ſuperans tonus vaſorum, ac viſcerum adeſt, a quibus dum ſanguis magno impetu movetur, atteritur, funditur, diſſolvitur, e propriis vaſis effunditur, unde morbi acuti, febres ardentes, inflammationes; & in ſenibus diſpar tonus ſolidarum partium, partim videlicet atonia, & laxitas, partim denſitas, & rigiditas peccat, unde ii morbi ſuperveniunt, qui a ſegni motu ſanguinis, infarctu viſcerum, obſtructionibus ortum ſuum traducunt: ita in pueris, & adoleſcentibus vaſa nimis mollia, & imbecillia ſunt, ut a plenitudine ſanguinis facile diſrumpantur, ab acrimonia facile exedantur, corrodanturque, unde hæmorrhagiæ.

Temperamentum gracile, collum oblongum, ſcapulæ anguſtæ &c.] Tali ſtructura donantur, qui gracile temperamentum ſortiti ſunt, qui collum oblongum, ſcapulas anguſtas, & depreſſas. Quanto enim trachea, pulmonalis vena, & arteria longiores ſunt, eo anguſtiores tenujoreſque, ideoque debiles eſſe cenſendum eſt. Hinc ſequitur a continuo impetu impulſi ſanguinis a dextro cordis ventriculo in pulmonalem arteriam, & pulmones, & ab impetu inſpirati, & expirati aeris facta ratione compoſita momenti ſanguinis impulſi, & aeris inſpirati, & expirati veſiculas, fibras, ac membranas pulmonales majorem adhuc, ac maximam imbecillitatem nanciſci, unde facile diſrumpuntur, exeduntur, aut ea ratione afficiuntur, qua opus eſt ad hæmorrhagiam.

Incolatus locorum frigidorum.] Ut cuique ætati, ita etiam regioni ſui ſunt morbi, qui propterea vernaculi, & endemii dicuntur. Cum enim aer certos tonos aut laxitatis, aut adſtrictionis pro varietate climatum, & regionum vel univerſo corpori, vel peculiari parti hominum inducat, ea re fit, ut cujuſcumque regionis accolæ, atque peculiari ſub climate viventes morbis peculiaribus, & propriis infeſtentur. Nempe qui frigidos montes habitant, ſputo ſanguinis e pulmonibus ob id potiſſimum obnoxii fiunt, quod frigidi aeris inſpirati injuriis molles, ac delicatæ pulmonum fibræ facile læduntur, atque adſtringi magis, ac denſari eaſdem contingit, quam naturæ ordo poſtulat, unde ſanguis facile lenteſcit, & extremitates vaſorum capillarium occludens ſibimetipſi liberum excurſum prohibet, unde facile canalium diſruptio ſubſequitur. Huc accedit ex frigidi aeris appulſu tranſpirationis curſum impediri, atque excrementa, recrementaque in ſanguine colligi, qui propterea ad plethoram, vel dyſcraſiam acrem diſponitur, qua tenerę vaſorum pulmonalium tunicæ facile diſrumpi, atque exedi poſſunt.

Ortus ex parentibus ſimili morbo obnoxii.] Non minus mirari ſubit morbos eſſe quoſdam hæreditarios, qui a parentibus in filios, ab his in nepotes traducuntur. Id quod non aliunde repetendum eſſe crediderim, quam ex eo quod a paren-

parentibus vel totius corporis, vel peculiaris partis adſtrictione nimia, & rigiditate, aut laxitate, & atonia laborantibus, ſimili vitio affecti filii procreantur. Qui ſputo ſanguinis hac de cauſa corripiuntur, ob id potiſſimum corripiuntur, quod ea in illis eſt textura pulmonalium fibrarum, ac liquorum per eaſdem excurrentium, ut illæ levi quacumque de cauſa diſrumpantur, ac præterfluenti ſanguini locum præbeant, hi vero eam nacti ſint acrimoniam, qua vaſorum pulmonalium parietes, ac tunicas exedere valeant, unde hæmorrhagiæ. Hac de re vid. lib. 1. cap. 8. com. in aphor. 5.

Suppreſſio conſuetarum evacuationum ex naribus, utero &c.] Quæcumque vel nimiam plenitudinem ſanguinis, vel ejuſdem expanſionem promovere valent, ejus motum accelerare, ac velocem plus quam par eſt efficere, vel acribus, pungentibus, atque erodentibus particulis replere, ea cruento ſputo remotiſſime anſam præbere, manifeſtius quidem eſt, quam ut ullis rationibus poſſit comprobari. Plenitudinem præ cæteris excitant ſuppreſſi menſes, aut hæmorrhoides: ut propterea minus mirandum ſit quaſdam Mulieres, quibus Menſtruæ purgationes ſuppreſſæ ſunt, ſingulis fere menſibus ſputo ſanguinis obnoxias fieri. Qua de re vid. Proſper Alpinus *medic. meth.* & Hippocr. *lib.* 1. *de morb. ſect.* 6.

Abuſus vini, & liquorum ſpirituoſorum, abuſus calidorum &c.] Sanguinis expanſionem nimiam, atque rarefactionem procreat abuſus liquorum ſpirituoſorum, ſulphureas videlicet, ac volatiles particulas in ſanguinem introducendo, præterea hiſce exhalantibus, craſſis, terreſtribus, acidiſque remanentibus, eumdem inertem ad motum, acidum reddendo, unde obſtructiones, diſruptioneſque vaſorum ſanguiferorum ſubſequuntur. Quid de aromaticis, acribus dicendum. Tenui nimirum, ac volatili ſulphure, quibus eadem fœta ſunt, non ſolum vaſa, ac viſcera mordentur, vellicanturque, atque in crebriores, vehementioreſque contractiones aguntur, unde ſanguis majorem in modum atteritur, funditur, expanditur, ſed etiam ipſius ſanguinis moleculæ penetrantur, dividuntur, exſolvuntur, ut tenuis, acris, atque ad erodendum aptiſſimus evadit.

Violenti motus, atque exercitationes, nimis alta vociferatio, Scabiei, Eryſipelatis &c.] Rarefaciunt ſanguinem, atque motum ejuſdem celerem, ac velocem efficiunt violenti motus, atque exercitationes cum totius corporis, tum pulmonis, quorum in cenſu veniunt nimis alta, ac violenta vociferatio, qua pulmo valde concutitur, atque exagitatur, conatus inſignes reſpirationis, ut contingit in iis, qui Muſicis inſtrumentis delectantur, tubis ſcilicet, lituis &c. Acribus tandem, pungentibus, atque erodentibus ſalibus inquinat maſſam ſanguinis Scabiei, Eryſipelatis, Variolarum, Morbillorum, aut tumorum retropulſio, unde vaſa ſanguinea exedi facile contingit, ac ſanguinem effundi.

V. *Nulla hæmorrhagia tanti facienda, quanti illa, quæ fit e pulmonibus.*] Pleræque ſunt hæmorrhagiæ, quæ ſalutares dicuntur, velut illæ, quibus morbus, aut cauſa morbum efficiens, aut efficere potens aufertur. In harum cenſu veniunt hæmorrhagiæ, quæ in juvenibus, & fervidioribus contingunt e naribus, in viris vero, & qui in ætate conſiſtente ſunt conſtituti ex hæmorroidibus, quibus a ſuperfluo tantum ſanguine corpus exoneratur, (id quod præ cæteris adnotavit Cl. Stahlius) demum hæmorrhagiæ quædam criticæ, & acutos morbos non raro ſolventes. Sunt etiam non ſalutares dictæ, cujuſmodi ſunt illæ, quæ ſive ex naribus, ſive ex hæmorrhoidibus aliiſque partibus nimium protrahuntur, unde ſanguis ultra congruentem menſuram effuſus novos producit morbos, cachexias ſcilicet, hydropes, & hujuſcemodi. Sed illud animadverſione dignum eſt hæmorrhagias, quæ ex dictis partibus contingunt, ſi pro temporis ratione, ſanguinis effuſi copia non ſint immoderatæ, nihil fere, aut parum detrimenti afferre. Ita hæmorrhoidum fluxus perdurat quandoque ad menſes citra noxam.

Quamvis enim immoderata ſit evacuatio, ſi diuturnitas temporis ſpectetur, cum tamen ſenſim ſenſimque ſanguis effundatur, omnis fere periculi expers fit. Quin imo ſuppreſſis narium hæmorrhagiis in pueris ſtagnationes fiunt in capite, quæ Epilepſiam excitant, ſuppreſſis hæmorroidibus, pathemata hypocondriaca moleſtiſſima, obſtructiones viſcerum imi ventris, hydropes facile ſubſequuntur, ut paſſim ſupra laudatus Stahlius teſtatur. Quæ ne affirmari jure merito queant de ſanguinis evacuationibus ex pulmonibus facit potiſſimum viſceris nobilitas, atque uſus. Cum enim pulmo ex meris veſiculis minimis quaſi carneis, & vaſis diverſis conflatus ſit, bronchiis ſcilicet, quæ a trachea orta primo in ramos, deinde in ramulos innumeros diviſa deſinunt in minimas illas veſiculas, pręter arteriam, & venam pulmonalem, quæ uti bronchia in innumeros ramuſculos deſinentes circa veſiculas rete vaſculoſum Malpighii, efficiunt; fit ut effuſus per pulmonis ſubſtantiam ſanguis non facile penitus per bronchia (ut præ cæteris notat Cl. Hoffmannus M. S. T. 4. *p.* 2. *cap.* 2. *ſect.* 14.) & aſperam arteriam evehatur, ſed in veſiculoſa ſubſtantia ſubſiſtens, componentibus ejus partibus ſenſim a ſe mutuo ſolutis, ſecedentibuſque, ſubtilioribus avolantibus ſenſim, ſenſimque corrumpatur, atque putreſcat, unde a ſanguinis ſputo puris ſputum, a puris ſputo tabes ſubſequatur, ut Hippocrates præ cæteris teſtatus eſt. Quod ſi mente volutaveris pulmonem ſanguini ex dextro cordis ventriculo in ſiniſtrum trajiciendo, aeri præterea excipiendo, emittendoque, inſigni videlicet reſpirationis muneri obeundo deſtinatum eſſe, unde continuo expandi, ac contrahi, dilatari, ac conſtringi debet, diſrupta, exeſa, aut ſimili vitio affecta vaſa difficillime coaleſcere, & conſolidari poſſe manifeſtiſſima res eſt. Hinc ſequitur hæmorrhagiam pulmonalem omnium periculoſiſſimam eſſe, ideoque quacumque de cauſa ſuperveniat ſummopere pertimeſcendam.

VI. *Peſſima certe, quæ corpora graciliora, collum oblongum, ſcapulas anguſtas &c.*] Quamquam vero plus minus periculoſa hæmorrhagia cenſenda eſt pro diverſitate cauſarum, a quibus ortum ſuum traducit. Vel enim diſpoſitio quædam eſt ad hæmoptyſim ex parte ſubjecti, temperamenti ejuſdem, ætatis, unde hæmoptyſis habitualis dicta, nulla præcedente manifeſta cauſa, exoritur: vel nulla præexiſtente diſpoſitione, a cauſis extrinſecus advenientibus, ſuppreſſione videlicet conſuetarum evacuationum, a nimis alta, & violenta vociferatione, clamore, aut vehementi aliquo motu producitur, quæ propterea accidentalis appellatur. Si primum contigerit, raro morbus curari poteſt, imo plerunque in puris ſputum, & tabem deſinit. Sin alterum, remotis cauſis, quæ cruentæ excretioni impetum dederant, recta vitæ, victuſque ratione feliciſſime profligatur. Cum enim ab hiſce cauſis exoritur ſputum cruentum, ob rupturam, ob vaſorum ſciſſionem contingit; cum autem partes ruptæ, aut ſciſſæ ſint, in ſuis extremitatibus adhuc integrę ſervantur, ideoque depletis vaſis coaleſcere, ac conſolidari facile poſſunt. In iis, quibus ſuppreſſi ſunt menſes, cruentum ſputum omnis fere periculi expers eſſe facit potiſſimum ea ratio, quia a plenitudine ſanguinis exoritur, qua remota nimiam quoque vaſorum diſtentionem tolli contingit, atque abhinc prodeuntem ſanguinis effuſionem ſiſti. Neque novum eſt ſanguinem a menſium regurgitationi ex inſuetis locis critice excerni. Ita Horſtius in præfat. *ad part.* 2. *obſer. Schenkii lib.* 4. ex auribus, & Hollerius in com. *in lib.* 2. *ſect.* 2. *Coacar. ſ.* 18. & Jo. Rhodius *cent.* 3. *obſ.* 51. ex gingivis, ex dentis alveo critice excretum hac de cauſa teſtantur.

VII. *Paullo difficilior, quæ ex abuſu liquorum ſpirituoſorum, calidorumque &c.*] Quam apte Veteres plenitudinem in ſolitariam, & comitatam diſtinxere! Solitariam illam appellarunt, quæ fit ſine ullo ſanguinis vitio in qualitate; comitatam vero, quæ cum cacochymia, ſeu vitiata ſanguinis craſi con-

jun-

jungitur ; unde non diæreſis , ſeu diviſio , & ſoluta unitas vaſorum pulmonalium , non rhixis , ſeu ruptura , non anaſtomoſis , ſed diabroſis , nempe eroſio contingit . Hinc præterquamquod difficillime eroſa vaſa conſolidantur , ſiquidem abraſæ , exeſæ cum ſint in ſuis extremitatibus difficillime elongari poſſunt , quod apprime neceſſarium eſt , ut coaleſcant , atque conſolidentur aperta vaſa , accedit præterea , vel ſi coaleſcant remanere adhuc vitiatam ſanguinis craſim , quæ vix ullo remedii genere corrigi poteſt , ut præclare adnotavit Cl. Mortonus . Cum igitur ſanguinis craſim vitiare valeant abuſus liquorum ſpirituoſorum , calidorumque , ſcabiei , ulcerum , herpetum tumorumque retropulſio , & alia ejuſcemodi , ſputum cruentum , quod a prædictis cauſis enaſcitur , periculoſum eſſe , adeo manifeſta res eſt , ut manifeſtior ſit nulla .

VIII. *Quo ſanguinis nimiam evacuationem cohibeam , venæ ſectionem bis terque &c.*] Ut cæterarum hæmorrhagiarum , ita ſputi ſanguinis e pulmonibus duplex curatio eſt . Altera in ipſo paroxyſmo , ſeu ſanguinis excretione urgente , altera extra paroxyſmum ad præſervandum . Inter remedia , quæ in paroxyſmo ſanguinem ſiſtere valent , venæ ſectio omnium fere accuratiorum practicorum conſenſu principem obtinet locum . Non ſolum enim ſanguinis plenitudo , qua vaſa diſrumpuntur , venæ ſectione tollitur , ſed etiam motus ejus a parte , unde fluit , avertitur . Plenitudo ſanguinis , ut ſupra oſtendimus , vel abſoluta eſt , & vera , aut relativa , & apparens . Abſoluta , & vera , ſi re ipſa multus ſanguis in arteriis , & venis exiſtat , apparens , ſi orgaſmo nimium rareſcat , atque expandatur . Illam omnium utiliſſime venæ ſectionem tollere , extra omnem dubitationis aleam eſt poſitum . *Omnium* , inquam , *utiliſſime* : non ſolum enim tutiſſime , ſed promptiſſime omnium remediorum , quæ nota ſunt Medicis , materiam ſanguinis minuit . Tutior eſt evacuantibus per emiſſaria naturalia , atque arte excitata ; ſiquidem hæc nerveas fibrillas extimulando , atque ſanguinem exagitando vaſa magis diſrumpere valent . Tutior eſt exercitationibus , ac motibus ; ſiquidem dum circulationem ſanguinis accelerant , ejuſdem orgaſmum , ac rareſcentiam progignunt , hinc diſruptionis vaſorum promptius periculum . Promptior , & tutior eſt inedia . Si enim opus ſit libras duas ſanguinis detrahere , altero minuto ſecundo per ſectam venam commodiſſime detrahi manifeſta res eſt . Si eamdem ſanguinis quantitatem per inediam minuere velis , vix duodecim horarum ſpatio eamdem minuas . Viginti enim quatuor horarum ſpatio vix quatuor libras ſanguinis minui experimentis Cl. Sanctorii compertum eſt . Per duodecim igitur horas vix duas libras ſanguinis decedere tam nota res eſt , quam quæ notiſſima .

Plenitudinem apparentem venæ ſectione tolli non adeo evidens eſſe plerique putant , ut nullus dubitandi locus relinquatur . Cum enim detractione ſanguinis vires motrices cordis , & ateriarum , quæ a nimia expanſione , atque rareſcentia infirmabantur (ut in elaſticis contingit , quæ nimium diſtracta ad ſeſe reſtituendum fiunt ineptiora) expeditiores reddantur , validius etiam ſanguinem impellere , atque ejus circularem motum accelerare valent , hinc ſulphureis , tenuioribuſque particulis exaltatis , fundi , atque exſolvi eumdem contingit , magis , magiſque rareſcere , atque expandi , atque morbum augeri , aut confirmari . Hæc fere qui venæ ſectionem in orgaſmo , ac rareſcentia inſtituendam eſſe negant . Verum ſi ad examen ſedulo pro ingenii modulo revocentur alii effectus , qui venæ ſectionem ſequuntur , nullus dubito , quin hac opinione relicta , in alteram illorum , qui venæ ſectionem in orgaſmo ſanguinis pręſtantiſſimum ſi quod aliud auxilium prætendunt , pedibus iturus ſis . Ecquis porro eſt , qui non videat imminuta ſanguinis copia partes ejuſdem amplius in vaſis ſpatium adeptas , non ita ſe mutuo premere , uti prius , non ita preſſas , atque eliſas calorem , fervorem-

que

que non ita magnum procreare, atque abhinc prodeuntem orgaſmum, atque efferveſcentiam temperari? Quamquam licet orgaſmum non tollat venæ ſectio, id quod facile contingit in iis, qui ſanguine pertenui (ut ſunt bilioſi) præditi ſunt, quia licet ictus ejus partium inter ſe rariores, & debiliores ſint, ſunt tamen fortiores, & crebriores in latera vaſorum, unde ſulphureas, tenujoreſque partes, quæ in bilioſis abundant, facile exſolvi contingit, ac ſanguinem incaleſcere, & expandi; ſi venæ ſectio efficere valeat, ut ſanguis ad certam aliquam partem potius, quam ad aliam determinetur, ac propterea ſi nimium fluat ad pectus, atque e pulmonibus erumpat, poſſit vena ſecta ab iiſdem averti, nihil eſt ſane cur venæ ſectio quam citiſſime in ſputo cruento non celebretur. Ecquis autem eſt rei medicæ adeo ignarus, cui præclara hæc phlebotomiæ emolumenta tam nota non ſint, quam quæ notiſſima? Enimvero dum e ſecta vena, puta baſilica brachii, profilit ſanguis, ſuccedentem ſanguinem, atque præſertim, qui per axillarem arteriam advehitur, minus in ſuo motu impediri manifeſtum eſt; hinc ſanguis æquabiliter quaquaverſum e corde propulſus, cum minorem obicem offendat ad eam partem, quam ad reliquas, ad illam rapidiori circulatione trajicitur; atque hinc ſanguinis excretio e pulmonibus, ſaltem per aliquod tempus, quo tempore poterunt alia congrua, & opportuna medicamenta adhiberi, cohibetur.

IX. *Fl. Caſ. r. e.* ℥ *vi. cum pulp. tamarindor. &c.*] Non minus proficua ad revellendum cenſentur, quæ purgandi facultate pollent. Verum, ſi quid ſentio, iſtiuſmodi medicamentis corpora hæmoptoicorum vix exagitanda traderem, ceu quæ nervoſum genus extimulando, majus periculum diſruptionis vaſorum inferunt. Quare ſi opus ſit alvum ſubducere, uti præſtat ſolum lenientibus, & quæ cum ad humores bilioſos evacuandos, & ex maſſa ſanguinea precipitandos, tum ejuſdem efferveſcentiæ compeſcendæ ſunt opportuna. Inter hæc præſtant Tamarindi, atque ex ipſis extracta pulpa, qui ſuavi acore, quo ſunt præditi, prædictis muneribus obeundis opportuniſſimi exiſtunt.

Dein vero decoction. fol. portulac. &c. nitr. puriſ. &c.] Ad ſanguinem in ipſo paroxyſmo ſupprimendum præter avertentia, ea in uſum eſſe vocanda neminem latet, quæ pravam ſanguinis conſtitutionem corrigere, atque vaſorum orificia claudere valent. Pro varia igitur ſanguinis conſtitutione, ac vaſorum ſanguiferorum læſione, varianda eſſe medicamenta manifeſtum eſt. Adeſt plerunque orgaſmus, atque efferveſcentia ſanguinis. Ea igitur quæ eamdem temperare valent, locum habere etiam me tacente facile omnes vident. Nitrata omnium ſunt præſtantiſſima. Pulcherrima enim illorum laus eſt non ſolum ſanguinis motum compeſcere, fervoremque temperare, quod dici vix poteſt quantum ad blandam ſanguinis motus retardationem efficiendam, atque abhinc prodeuntem ſanguinis evacuationem ſiſtendam valeat, ſed blandiſſime attenuando congeſtiones ejuſdem auferre, æquabilem circulationem, atque inde conſequentem ſecretionem ſeroſi laticis per renes in morbis pectoris tantopere exoptandam, promovere. Quo loco minus mirari ſubit frequentiſſimo in uſu fuiſſe feliciſſimo practico Riverio, ac mira de ejuſdem virtute, atque efficacia ad compeſcendas hęmorrhagias in ipſius ſcriptis inveniri. Cl. quoque Mynſicht nitri uſum mirifice extollit, ut liquet ex pluribus iiſque eximiis compoſitionibus, quæ extant in Armamentario ejuſdem chymico, in quibus nitrum baſim conſtituit.

Nitroſis particulis fętæ ſunt noſtrates quædam plantæ non ab orientalibus plagis, ac peregrinis regionibus ad nos magnis impenſis advectæ, quarum nulla alia pulchrior laus eſt, quam ut majori gloria ſanent, portulaca ſcilicet, urtica, & hujuſmodi, quæ ad nimium fervorem, motumque humorum compeſcendum, atq; abhinc prodeuntem ſanguinis excretionem cohibendam aptiſſimę exiſtunt.

X.

X. *Emulſiones quoque ex ſem. quat. frigidor.* ℥ *i. s. papaver. alb. &c.*] Inſignem præ cæteris ad quaſcumque hæmorrhagias ſiſtendas facultatem ineſſe opiatis, quatenus & irritationes, & ſpirituum impetum ſedant, docuit Etmullerus. Verum in cruento ſputo vix locum habere, & exitus ipſe declarat, & ratio ab experimentis ducta confirmat. Nempe obſervationibus compertum eſt, ſolidis partibus per opiata medicamenta nimis debilitatis, & conſequenter laxata nimis pulmonum compage, imparique reddita ad ſanguinem e diſruptis vaſis effuſum per tuſſim ejiciendum, congeſtiones, atque hinc abſceſſus, ulcera, puris ſputum, ac tabem ſubſequutam fuiſſe. Præterea experimentis Jo. Antonii Stancarii in com. I. S. A. B. deprehenſum eſt, opiatis ſanguini e vena extracto affuſis, magnam ſeri copiam a ſanguine ſecretam apparuiſſe, eamque pæne totam in gelatinam concreviſſe inſtar cornu cervi, vel etiam concreti illius, quod in ſanguine illorum, qui pleuritide affecti ſunt, ſolet obſervari, ejuſque ſuperficiem membrana quaſi quadam obductam, quæ cultri anatomici vel acutiſſimi aciem fugiebat: cum interim eodem ſanguine in altero vaſe conſervato abſque ullius corporis admixtione, nihil horum accidiſſe obſervaverit. Quæ quidem omnia protenſo quaſi digito commoſtrant opiata medicamenta inſignem mutationem in ſanguinem inducere, eumque majorem in modum cogere, figere, ac condenſare, unde congeſtiones ſubſequuntur, quæ phthiſim valent procreare. Quare ſi irritationes, ac ſpirituum impetus ſedandi ſint, iis uti expedit, quæ anodyna potius facultate donantur, inter quæ eminent ſemina papaver. alb. & ex iis paratæ emulſiones in aquis refrigerantibus dictis, quæque ad ſanguinis efferveſcentiam compeſcendam ſunt opportuna.

XI. *Hiſce fruſtra adhibitis, fungo meliten.*] Quævis ſanguinis evacuatio dupliciter conſideranda eſt, vel ut levis, vel ut vehemens, & immodica. Si levis fuerit, ſola nitrata, ac papaveracea ſufficere ad eamdem ſiſtendam viſa ſunt. Si immodica, ad validiora ſanguinem ſupprimentia confugiendum eſt. Quamplurima a magnis, doctiſque Auctoribus in eum finem commendantur. Atque in his quidem maxime illuſtria ſunt alumen, vitriolum, & ex his compoſita. Ex vitriolo quidem ol. vitriol. ſpirit. ejuſdem, colcothar vitrioli, ſeu caput mortuum, quod remanet ex vitriolo dulci. Ex alumine, ſpiritus ejuſdem, ſpecificum Helvetii, quod ex alumine, & ſanguine Draconis paratur, aqua ſtiptica Lemery, quæ pro baſi agnoſcit colcothar vitrioli, & alumen, ut mittam liquorem ſtipticum Barkauſen, aut illum Wedelii, aliaque ejuſcemodi. Quæ tamen vix, ac ne vix quidem locum habent in ſputo cruento pulmonari. Cui enim pulmones contrahi continuo, diſtrahique debeant, comprimi, atque expandi, flexiles ſint oportet, quæ flexilitas ſi uſu adſtringentium tollatur, ſeri & lymphæ ſtagnationes facile contingunt, hinc tubercula, abſceſſus, puris ſputum, ac tabes. Huc accedit medicamenta deſumpta ex vitriolo, & alumine magnam in ſanguinem mutationem inducere, ut liquet ex aluminis, & vitrioli affuſione ſanguini e vena extracto; quem majorem in modum denſare, figere, & in grumos cogere expertus eſt ſupra cit. Stancarius, unde graviſſima incommoda in ægrum emanare poſſunt. Nihil porro mali verendum ex mitioribus, quæque intus ſumpta nullam in ſanguinem mutationem inducere valent. In horum cenſu venit Fungus Melitenſis, quem tutiſſimum æque, atque efficaciſſimum eſſe ad ſanguinem ſupprimendum obſervationibus accuratiorum practicorum compertum eſt. Quid quod vix ac ne vix quidem craſim ſanguinis mutare valet? Nempe affuſus ſanguini e vena extracto nihil effecit, ut ſimilis illi ſanguis non videretur, qui ſine ulla admixtione fuerat conſervatus, cum ex affuſione vitrioli, aluminis, & ſimilium mutationes inductæ ſint quam maximę, ut Cl. Stancarius teſtatus eſt.

Ex

Ex juſculo foliis Bellidis minoris alterato .] Quamvis Fungus Melitenſis, atque alia ejuſcemodi ſanguinem ſupprimentia nullam fere alterationem in ſanguinem inducere valeant ipſum cogendo, figendoque; ſalubre tamen practicorum conſilium ea ſimul adhibere, quæ grumos ſanguinis diſſolvere habent, ac diſcutere, qui ſponte fiunt, ne corruptus phthiſim excitet . Bellidis minoris efficaciam ad grumoſum ſanguinem diſſolvendum, & diſcutiendum ſive ex caſu, ſive ex vulnere, ſive ex contuſione qui non cognoſcit, medicinam cognoſcit plane nullam, ut notat Cl. Etmullerus . Tenuibus nempe, quibus ſcatet particulis ſanguineam maſſam ſpiſſiorem diſſolvit, attenuat, & fibrarum tonum reſtituit. Quo loco minus mirari ſubit, inter antipleuritica ad ſanguinem fere coagulatum reſolvendum ab Helmontio commendari. Quid quod nullum præſtantius inveniri datum eſt medicamen ad vulnera curanda, ut monet Jacob. Cornutus *in hiſt. plantar. Canad.*? ut mittam quod refert Emmanuel Konig Medicus Baſileenſis in ſuo *regn. vegetab.* vulnus thoracis, cum læſione pulmonum, uſu decocti bellidis minoris ſanatum fuiſſe, quodque de mira ejuſdem virtute adverſus phthiſim Rajus teſtatur.

XII. *Electuarium quoque ex ſemin. papav. alb.* ℥ *ii. ter. ſigillat. coral. rubr. &c.*] Simili fere virtute donantur terræ ſigillatæ, ac corallia, quæque blando quodam glutine conſolidant, ſimulque demulcent, inter quæ eminet ſaccharum roſatum, & ex his compoſitum electuarium additione ſemin. papaveris, illi perſimile, quo Helidæus de Paduanis ſputa ſanguinis incantamenti adinſtar ſuppreſſa vidiſſe teſtatus eſt . Recipiebat præclarus Auctor in electuarium ſemina hyoſciami, quibus irritationes, & ſpirituum impetus ſedandi facultas ineſſe reputatur. Verum, ut alibi oſtendimus, omnes ejus partes homini ſunt infeſtiſſimæ, aut mentis alienationes, aut ſenſuum torpores inducendo . Ita medicina quadam, quæ ſeminis hyoſciami haud exiguam portionem habebat, liberalius ex injuria aſſumpta, hæmoptycum aliquot dies vigilantem, omniſque memoriæ, & ſenſus expertem fuiſſe teſtatur Frid. Hoffmannus *M. S. T. 2. De ven. ſop. cap.* 7. Quæ res potiſſimum effecerunt, ut internus illius uſus apud accuratiores practicos obſolverit.

XIII. *Specifica vix, ac ne vix quidem locum habent &c.*] Quamplurima ſunt remedia, quæ ſpecifica virtute ad hæmorrhagias ſiſtendas commendantur a Scriptoribus magnis, & doctis. Cum Medicinam addiſcerem, quemdam novi cęteroquin fortunatiſſimum Medicum, qui in omni fere morbo ſpecifica adhibebat . Induxi in animum, ea, ubi res, & occaſio ferret, experiri velle. Mirum dictu nullum unquam, neſcio quo fato, deprehendere potuiſſe, quod votis reſponderet . Quod cum ſedulo ad examen pro ingenii modulo revocarem, effecit, ne ſpecificis medicamentis plus tribuerem quam par eſt. Quamquam vero illud haud inficias ire auſim revera dari nonnulla medicamenta, quæ largas nimis ſanguinis evacuationes ſiſtunt. Pulverem ſympathicum dictum hæmorrhagias ſiſtere, vel ſi linteo madefacto ſanguine, qui ex aperto loco profluit, inſpergatur, certiſſimis obſervationibus, atque experimentis compertum eſt. Nihil eſt aliud hic pulvis, quam Vitriolum calcinatum ad albedinem, ſive id fiat, ut nonnulli myſterioſe volunt, ad Solem diebus canicularibus, ſive calore hypocauſti . Verum eodem ecquis ſe tuto uti poſſe confidat, niſi probe noverit prius morbi cauſam remotam fuiſſe? Si in hæmoptyſi a plenitudine ſanguinis, ab ejuſdem orgaſmo, ab acrimonia corroſiva oriunda adhibeatur, neque plenitudo ſanguinis venæ ſectione tollatur; neque orgaſmus refrigerantibus temperetur, neque acrimonia corrigatur, putas ne ceſſante hæmorrhagia, morbum debellatum iri, neque recidivas peſſimas, ac periculoſiſſimas eſſe conſequuturas? Juvenis quidam ortus a parentibus phthiſicis ſputo cruento inſigni corripitur; varia eaque meliora adhiben-

tur

tur medicamina, ſed omnia fruſtra. Neſcio quo conſilio, me inſcio, pulverem adhibent ad ſanguinem ſupprimendum feliciſſimo prorſus eventu. Quo fateor me non parum hæſiſſe. Verum mirum dictu, in ſputum cruentum denuo incidiſſe, quod ne imminui quidem potuit, quocumque tandem remedii genere adhibito, huic puris ſputum ſuperveniſſe, ac tabem, qua æger interemptus eſt. An igitur temeritatis notam effugere valeas, ſi ea in uſum revoces, quæ minus tuta eſſe, & exitus ipſe declarat, & ratio ab obſervationibus ducta confirmat?

XVI. *Juſcula extremitatum pedum vituli &c. cum gum. arabic.*] Dici vix poteſt quantum valeant gelatinoſa, ac mucilaginoſa corpora ad fluxiles nimis humores incraſſandos, atque abhinc ſanguinis evacuationes nimias ſupprimendas. Jam vero pulmones ipſos, ſi forte nimis conſtricti ſint, blande relaxari contingit, ſanguinem e diſruptis, aut eroſis in veſicularem ſubſtantiam effuſum, atque ibidem hærentem ſenſim, ſenſimque reſolvi, & qua data porta extra nobiliſſimi viſceris confinia educi, qui cæteroquin corruptus, ac putreſcens puris ſputum, ac tabem excitare poſſet. Novi quemdam fide digniſſimum virum, qui teſtabatur ſe in adoleſcentia conſtitutum ſputo ſanguinis preſſum repetito uſu gum. arabic. perfectiſſime convaluiſſe, ut ad extremum fere uſque ſenium integer omnino pervenerit.

XV. *Poſt ſanguinem ſiſtentia, præſertim ſi remaneat levis quædam tuſſicula &c. ſer. lact. &c.*] Egregie docet Hippocrates *lib. de morb.* ſanguinem expuenti neceſſe eſſe nec tuſſim ſupervenire, nec difficultatem reſpirationis, neque febrem, neque ſanguinis ſputum denuo recrudeſcere; ſecus enim verendum eſt, ne ſanguinis ſputum in puris ſputum deſinat, ac tabem. Quod ſi in ullo cruento ſputo contingit, contingit maxime in eo, quod a vitiata ſanguinis craſi, acrimonia ſcilicet inſigni ortum traducit, qua tunicæ vaſorum exeduntur, corrodunturque. Methodus igitur præſervativa in hoc potiſſimum ſita eſt, ut præcaveatur, ne tuſſis ſuperveniat, & difficultas reſpirationis, & alia recenſita ſymptomata, quæ ſanguinis ſputi in puris ſputum tranſitum portendunt. Tuſſis quidem non aliunde repetenda eſt, quam ex vaſorum orificiis ita coaleſcentibus, ac conſolidatis, ut globuloſæ ſanguinis parti exitum præcludant, non tenujori, ſeroſæ ſcilicet, ac lymphaticæ, quæ propterea in veſiculas pulmonales effuſa tuſſim excitat. Quæ ſi in ea quantitate colligatur, ut veſiculas eaſdem infarciat, atque obſtruat, tenujoribus exhalantibus particulis, craſſioribus, ac terreſtribus remanentibus facile putreſcit, corrumpitur, ichoroſa fit, tunicas vaſorum ſanguiferorum denuo corrodit, exeditque, hinc difficultas reſpirationis, febricula, ac ſputi ſanguinis recidiva, quam puris ſputum ſequitur. His ergo apparentibus eo nervi induſtriæ omnes intendendi ſunt, ut vaſa perfectiſſime conſolidentur, deinde ut vitiata ſanguinis craſis, acrimonia ſcilicet acris, ſalſa, ſcorbutica cicuretur, læves, poſitæque particulæ in ſanguinem introducantur, nutritio augeatur. Quid hiſce muneribus obeundis ſero lactis cum plantis, quæ balſamica vi, eaque blandiſſima, & non admodum calefaciente ſunt præditæ, quid decoctis radic. Chin. cancror. fluviatil. ranar. & his ſimilium aptius, aut pro ægrorum opportunitate valentius?

XVI. *Æſtivo tempore aq. nocerianæ &c.*] Aquæ nocerianæ ad inſtar cæterarum thermalium exhibitæ mirum in modum conferre viſæ ſunt. Præterquamquod nimiam humorum turgeſcentiam, atque inconditam vitioſorum ſalium vim temperando, atque infringendo id demum efficiunt, ut remiſſo ſanguinis motu, qui prius in pneumonica vaſa impetum dederat, cruentæ excretionis occaſio deficiat; accedit præterea bolari terra, quam continent, vaſorum fibris ad tonum redeuntibus, venas, arteriaſque excernentes ſanguinem ſubſidere, atque affectam partem conſolidari. Illud ſolum enixe cavendum eſt, ne majore in copia, quam

pulmonum læſa ſtructura poſtulat, ingerantur, ne quem morbum debellare volumus, diſtentione vaſorum nimia facta, eumdem ſævius ægros exercentem ſuſcitemus.

XVII. *Tandem diæta lactea &c.*] Acribus, ſalſis, corroſivis ſalibus cicuratis, dilutis, & qua data porta extra corporis confinia eliminatis, pulmonum vaſis ſanguiferis coaleſcentibus, ac conſolidatis, quid ad læves politaſque particulas in ſanguinem introducendas, quid ad nutritionem reſtaurandam lacte præſtantius? De lactis virtute, atque efficacia ad hæmoptyſim curandam memorabilis extat Tralliani locus lib. 7. p. 304. *Omnes hæmoptici lacte utantur. Neque enim medicamentum, aut cibus, aut aliud quippiam adeo accomodum ipſis, aut utile, quam lac: & qui per initia ſolo ipſo conſtanter, longiori tempore uſi ſunt, omnes in totum conſanuerunt.* Addit porro: *Novi quemdam, qui cum toto anno lac bibiſſet, & comediſſet, & a vino abſtinuiſſet, ab hæmoptyſi, & puris ſputo liberatus fuit, ut nec poſtea in phtiſim inciderit.*

De lactis uſu plura ſequenti capite.

CAPUT III.

De Phthiſi pulmonali.

I. NUllum viſcus frequentius læditur, atque ea ratione afficitur, qua opus eſt ad totius corporis abſumptionem, quam pulmo.

II. Læſio autem iſta vel immediate a mala ipſius pulmonis conſtitutione pendet, vel ab aliis præcedentibus morbis ortum traducit; hinc phthiſeos in originalem, & ſymptomaticam diviſio.

III. Illa quidem ad ejuſdem flacciditatem, & copioſum materiæ lymphaticæ proventum, vel ex univerſo corpore ille fiat, vel capite per vias communes. 2. ad congeſtionem ejuſdem materiæ in lymphaticis vaſis glanduliſque, unde tubercula, ac lapideæ concretiones. 3. horum corruptionem, putrefactionem, atque abhinc prodeuntes abſceſſus, atque ulcera proxime referenda.

IV. Morbi, ex quibus phthiſis tamquam ſymptoma proficiſcitur, ſunt Angina, Peripneumonia, Pleuritis, Hæmoptyſis, Aſthma humorale, & convulſivum, male curati, aut judicati.

V. Cauſæ remotæ ſunt laxata nimis, ac tenella pulmonum compages, mala pectoris conformatio, ſanguis ſero, ac lympha plurimum abundans, ejuſdem craſſities, viſciditas, & lentor, tenuitas, ac ſolutio, acrimonia inſignis.

VI. Cauſę remotiores, & externæ eædem ſunt, quæ hæmoptyſeos, quibus addendum contagium.

VII. Dum tubercula fieri incipiunt, vel vix ac facta ſunt, tuſſis apparet initio ſicca, arida, mitis, quæ poſtmodum moleſta fit, & humida cum excretione materiæ acris, ſalſæ, atque amaræ, nullis remediis cedere neſcia, quam comitari ſolent ſitis, vox rauca, & clangoſa, dein malo progrediente reſpirationis difficultas, & dolor plerunque in peculiari aliqua parte thoracis, & difficilis in eadem decubitus, ſine frigore, & ri-

gore

gore invadens febris continua, lenta, quæ a paſtu exacerbatur, macies corporis, quæ in dies ſingulos creſcit.

VIII. Dum tubercula ad maturitatem veniunt, febris ſupervenit inflammatoria cum pulſu celeri, frequenti, dolor acutus, difficilior reſpiratio, graviſſima tuſſis, rigor quidam, & horripilatio cum univerſum corpus, tum pręſertim extremos artus occupans, ut fere in periodicis febribus intermittentibus contingit.

IX. Si hiſce tandem ſuperveniat ſputum purulentum, quod colore vario, odore fœtido, præſertim ſi carbonibus immittatur, facili cum aqua mixtione, & in eamdem deſcenſu, nec non nigredine, qua inficitur acus argentea, dignoſcitur (niſi forte in cyſtide colligatur, & vomica occulta fiat vix ulla ſui præferens indicia) urinæ copioſiſſimæ ſuperveniant, & pinguedo telæ araneorum inſtar eiſdem ſupernatet, ſudores nocturni, vomitus, diarrhææ, copioſiſſimæ ſalivæ excretiones ſe invicem excipientes, aphtæ in ore, palato, gutture, aphonia, deglutitionis difficultas, ulcus pulmonum factum eſſe certo certius habendum.

X. Phthiſis, quacumque tandem ex cauſa naſcatur, periculoſiſſimus morbus eſt; quæ tenellos invadit, quæ hæreditaria, quæ a mala pectoris conformatione exoritur lethalis.

XI. Quæ a tuberculis enaſcitur fieri incipientibus, vel vix factis, niſi tolli penitus poſſit, diu ſaltem protrahi poteſt; e contra quæ ab ulcere pulmonum.

XII. Quanti periculi plena ſit vomicæ diſruptio, dici vix poteſt.

XIII. Ubi primi gradus phtiſeos indicia ſe prodant, ſi res præſertim ſit cum ægro, cui ſuppreſſæ ſint naturales evacuationes, venæ ſectio inſtituatur, conſer. caſ. Donzel. vel ſimile leniens medicamentum bis terque in menſe propinetur.

XIV. Interim vero quotidie pillulæ ex gumm. ammon. puriſ. ʒ i. .s. fl. benzoni. ʒ i. pulver. millep. ʒ iii. extract. Croc. balſam. peruvian. a ℈ .s. balſam. ſulphur. therebint. q. s. ad pondus granorum xii. ter die exhibeantur, quibus æger ſuperbibat decoct. theifor. veronic. heder. terreſ. ℥ vi.

XV. Hiſce ineunte vere ſuccedant decoctiones ex ſar. peril. elect. radic. Chin. a ʒ ii. raſ. Cor. Cer. ebor. a ʒ i. fol. hed. terreſtr. fl. hyper. a p. i. Avend. hord. mund. a p. .s. carn. vitul. ℥ ii. ranar. excortic. caudar. cancror. cum cortic. contuſ. ℥ i. s. aq. font. Lib. ii. quorum fiat s. a. ebul. uſque ad conſumpt. tertiæ partis, colatura mane ad ℥ viii. propinetur per xxx. circiter dies.

XVI. Ardente Sirio aquæ B. Mariæ Virg. Aponenſes in agro Patavino, vel etiam acidulæ Recobarii in agro Vicentino, ubi a flacceſcentibus pulmonibus phthiſis exoriatur, mirum in modum conferre viſæ ſunt.

XVII. Exercitationes corporis moderatæ, ac præſertim equitationes inſtituantur.

XVIII. Ubi tubercula jam facta ſint, victus ratio ex aven. hord. carnib.

nib. juniorum animalium, eorumque extremitatibus, cancris fluviatilibus, teſtudin. ran. ſeminib. frigidis majoribus, amygdalis, & ex his paratis ptiſanis, juſculis, gelatinis, emulſionibus apprime convenit. Ferculum Saxoniæ ad cocl. i. ex juſculo calido, vel pulmentum ex eodem paratum pro cœna aſſumendum, nec non pulvis Halii Abbatis recens a ℥ i. ad ℥ ii. eximiam operam præſtant.

XIX. Aquæ Nocerianę in temperamentis fervidioribus aduſtiſque, in frigidis vero laxiorique habitu donatis B. Virgin. Aponenſes opportuno tempore.

XX. Tandem ad lactis aſinini, aut muliebris e mammis exſucti fœminarum, quæ ſanæ ſint, & optimi temperamenti, vel e mammis expreſſi jam uſum deveniendum eſt. Quare præmiſſa leni purgatione ab unciis tribus lactis incipiendum, eæque cum pulveribus oculor. cancror. aut conchar. prę. ſumendæ per quatuor dies, inde progrediendum ad 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. per alios ſubſequentes dies, ac ſenſim, ſenſimque doſis minuenda, uſque dum fiat regreſſus ad uncias tres. Sumpto lacte ſomnus imperandus, ac nonniſi poſt horas quatuor, aut ultra prandium concedendum, quod leve ſit ex avena, hordeo, lacte, aut juſculo tenui coctis, pauxillo panis, & carnis pulli farina hordei, avenæ nutriti. Cœna ſit liberalior. A vino abſtineat æger, & aqua rad. Chin., & uvis corinthiacis, aut liqueritia alterata, aut hydromele utatur, ab acidis omnibus pariter, & horæis fructibus. Eadem methodus ſervetur per quadraginta circiter dies.

XXI. Si ructus acidi, tormina moleſta, nauſeæ ſuperveniant, leniter purgandus æger, v. gr. fl. Caſ. r. e. cum pulp. tamarindor. ſuperbibendo ſerum lactis depur. ad Lib. ii. Si vomitus, aut diarrhæa, pulvis ex ter. ſigillat. cor. cer. ebur. uſt. a. p. æ ad ʒ .s. ex lacte propinandus. Gelatina quoque cornu cervi, extremitatum pedum vituli in aq. plantag. ac torment. parata, conſerva roſarum rubrarum eximii ſunt uſus.

XXII. Niſi vomitus, aut diarrhęa ſiſtatur, lactis uſus intercipiendus. Chocolatę potum cum lacte paratum mira pręſtitiſſe non ſemel deprehendi.

XXIII. Quod ſi febris intenſa cum calore inſigni ſubſequatur, juſcula pulli, aut carnis vituli, in quibus ebullierint ſemina frigida majora, horyſa, hordeum mund., avena contuſa lacti naturali ſubſtituenda. Eximii quoque uſus eſt aqua lactis in hunc fere modum parata. ℞. Fol. heder. terreſtr. veron. virg. aur. lenticul. a m. ſ. cancror. fluviatil. cum cortic. contuſ. ranar. excorti. teſtud. a Lib. i. raſur. Cor. Cer. ebor. a Lib. s. ſemin. quat. frigid. Lib. i. Hord. mund. vel aven. Bavar. Lib. ii. Dactylor. Lib. i. s. ſer. lact. lib. xxxx. M. deſtil. s. a. in B. M. uſque ad claritatem detur ad ʒ x. quotidie mane, & veſpere.

XXIV. Si ad ſuppurationem veniant tubercula, & febris inflammatoria ſuccedat, eadem fere methodo tractanda, qua Peripneumonia, & Pleuritis.

XXV. Remittente febre, & ſputo purulento apparente, aer eligatur ſul-

phu-

phurearum particularum dives ; ſuffumigia fiant intra cubiculum ex ligno baccar. juniper. maſtich. benzoin. myrrh. & ſimilibus balſamicis.

XXVI. Alimenta ſint avenacea , hordeacea , carnes juniorum animalium, teſtudinum, & alia hujuſmodi.

XXVII. Aqua calcis s. a. pp. ad ℥ iv. cum ſyrup. heder. terreſtr. mel. roſat. ſolut. a ℥ s. bis in die ęgrotanti exhibita, ubi copioſa ſit materię purulentę excretio , mirum in modum conferre viſa eſt.

XXVIII. Inter balſamica pilulę ex balſam. Tolut. extract. flor. hyper. Olib. gum. animè, mum. pp. a ʒ i. camph. gr. iv. cum ſyrup. hed. terreſtr. q. s. ad pondus gran. xxx. exhibendę mitiſſimę ęque , atque efficaciſſimę ſunt in hoc phthiſeos gradu. Syrupus quoque terebinth. ad ℥ i. ex decoct. heder. terreſtr. eximii uſus eſt.

An oculis cancrorum in ſua principia reſolutis, an antihectico Poterii, an antimon. crudo, aliiſque ejuſcemodi medicamentis ſpecioſo ſpecificorum titulo inſignitis in tanta cauſarum diverſitate utendum ?

CAPUT III.

De phthiſi pulmonali.

I. *Nullum viſcus frequentius læditur, atque ea ratione afficitur, qua opus eſt &c.*] Phthiſis, quam latini tabem appellant, ſi generatim accipiatur, quamcumque corporis extenuationem, a quacumque cauſa ea fiat, comprehendit, licet ad eam, quæ ab affectis pulmonibus ortum traducit , contrahatur. Orta hinc apud accuratiores practicos diviſio phthiſeos in eſſentialem, & ſymptomaticam. Eſſentialis ea dicitur, quæ a toto corporis habitu eſt, citra viſceris alicujus læſionem: ſymptomatica vero, quæ ab alicujus viſceris infarctu, inflammatione, abſceſſu, atque ulcere. Ea rurſus vel a defectu alimenti, vel ejuſdem depravatione, vel a mala partium nutriendarum affectione. Quot igitur ſunt cauſæ , a quibus alimentum , ſeu ſuccus nutritius, materia ſcilicet ejus proxima in ſanguinem non ingrediatur, vel ingreſſa plus egeratur, quam opus ſit, tot erunt phthiſeos differentiæ a defectu alimenti. Huc ſpectant longa inedia, huc obſtructiones pylori, hepatis, pancreatis, meſenterii, vermes in ventriculo, & inteſtinis nidulantes, huc hæmorrhagiæ longæ, & diuturnæ, fonticuli , ſetacei , ulcera antiqua, & magna , lactatio nimia , nimia ſeminis, & liquorum genitalium effuſio, gonorrhœa muliebris, dyſenteria, diarrhœa, urinæ profluvium, ſalivatio immodica. Præterea quot ſunt cauſæ , quibus ſuccus nutritius depravatur , ineptuſque fit ad nutritionem partium efficiendam , tot eſſe phthiſeos differentias ob ejuſdem depravationem cenſendum eſt . Huc perverſa chyli elaboratio in ventriculo, & inteſtinis, monente Lindano, huc vitia maſſæ ſanguinis, quod non raro contingit poſt febres male judicatas, aut curatas, quæque in hecticam degenerant , in affectionibus hypochondriacis, ſcorbuticis, ſcrophuloſis, venereis, arthriticis, rheumaticis, variolis , morbillis , & hujuſmodi aliis. Demum haud infrequens eſt partes nutriendas nutritioni ineptas fieri, cum debitò ſpirituum influxu non vigorantur , proindeque ipſarum tono labefactato, ſenſim, ſenſimque corpus extenuatur , ac contabeſcit , quod phthiſeos genus atrophiam nervoſam Cl. Mortonus apte appellavit. Atque hæ ſunt

præ-

præcipuæ phthiſeos ſpecies a toto corporis habitu, ſeu eſſentiales, citra ullius viſceris læſiones.

Symptomaticam vero quod ſpectat, quæque ab alicujus viſceris læſione enaſcitur, plures & ipſa ſortita eſt differentias, quæ a viſceris læſione denominationem ſumit. Ita ſi Hepar, Renes, aut Pulmones corrumpantur, ſequitur febris lenta, & continua, extenuatio totius corporis, phthiſis ſcilicet, quæ propterea Hepatica, Renalis, Pulmonalis dici poteſt. Hæc poſtrema reliquis omnibus omiſſis a nobis eſt unice conſideranda, tum quod tractationem hanc in ſolis thoracis morbis conſiſtere, non vero ad alios fines extendi volumus, tum quod omnium frequentiſſima, atque hujus notio, & curatio eſt veluti regula quædam ad alias quoque dignoſcendas, & curandas.

Pulmonem, præ cæteris viſceribus, inſignibus læſionibus obnoxium eſſe, easque phthiſim frequentiſſime omnium procreare facit peculiaris ejuſdem ſtructura, atque uſus. Cum enim ex meris veſiculis membranaceis aerem pro reſpiratione excipientibus tenellis, exilibuſque conflatus ſit, deinde apprime neceſſarius ad circulationem ſanguinis pro univerſis corporis partibus nutriendis, quacumque vel levi de cauſa vitiari eumdem contingit, vitiatum vero labem toto ſanguini communicare, unde totius corporis extenuatio, ac tabes.

II. *Læſio autem iſta vel immediate a mala ipſius pulmonis conſtitutione pendet &c.*] Nemo unus tanta ſedulitate, atque ſolertia morbum hunc pertractavit, quanta Cl. Mortonus in ſua phthiſiologia. Præclarus auctor uti phthiſim generatim acceptam in eſſentialem, & ſymptomaticam, utramque porro in quamplurimas ſpecies, ſeu claſſes diſpartitus eſt, ita pulmonalem in primariam, ſeu originalem, & ſecundariam, ſeu derivatam dividere conſentaneum duxit. Quæ ſane diviſio cum per ſe ſatis clara eſt, tum ad praxim ccmmodiſſima. Per originalem eam cum præſtantiſſimo viro intelligimus, quę immediate a mala pulmonum conſtitutione pendet; per derivatam vero, quæ peculiarem aliquem morbum tamquam ſymptoma conſequitur.

III. *Illa quidem ad ejuſdem flacciditatem.*] Hujuſce phthiſeos ſpeciei meminere Veteres Medici, Galenus, Fernelius, aliique; verum a pleriſque Recentiorum vix, ac ne vix quidem animadverſa. Frequentiſſima ſane eſt, & neſcio an uberius, quam ab hoc fonte exoriatur tabes ſenum, & eorum qui diuturnis morbis infeſtantur. Cum enim in ſenibus, & iis qui diuturnis morbis tenentur liquidum nerveum craſſum, viſcidum, ſeroſum, atque ad motum minus expeditum ſit, molles, ac teneras pulmonum fibras areſcere facile contingit, vaſa eorumdem ſanguifera exſucca fieri, totam pulmonum ſubſtantiam, ac compagem flacceſcere; ſanguinem per eoſdem excurrentem ea ratione affici, qua opus eſt ad totius corporis abſumtionem, ac tabem.

Copioſum materiæ lymphaticæ proventum, vel ex univerſo corpore ille fiat, vel &c.] A copioſo materiæ lymphaticæ, ac ſeroſæ, in pulmones proventu, ſeu catarrho in pectus affluente phthiſim progigni Veteres fere medici, & Recentiores uno ore affirmarunt. Quo autem modo lymphatica, ac ſeroſa materies, catarrhus ſcilicet, pulmones appellat, inter Veteres, & Recentiores Medicos controverſum eſt. Veteres quidem, quos inter Hippocrates, & Galenus, in ea fuerunt opinione, catarrhum a Cerebro in ſubjectos pulmones per latentes vias deſcendere, ibique retentum phthiſim, ac tabem, ut ajunt, ex deſtillatione progignere. Quæ Hippocratis, & Galeni aſſertio Scriptorum omnis ævi ingenia dire exercuit, ut vias, per quas ſerum, ac lympha a capite in pectus deſcendit, aſſignarent. Mitto illorum opinionem, qui putant ſerum, lympham a primis viis in cerebrum elevari, a frigiditate cerebri condenſari, in pituitam, ſeu catarrhum converti, a ventriculis cerebri receptum deſtillare in infundibulum, ex hoc in glan-

glandulam pituitariam, ex glandula pituitaria in os hætmoides, ex oſſe hætmoide in palatum, in tracheam & pulmones deferri; ceu quæ ridicula plane, ac commentitia pleriſque viſa, altiori voce jam diu damnata, & e medio, quantum illis fas fuit, ſublata fuit. Viæ nempe, per quas ſerum, lympham a primis viis in Cerebrum ſublimari, tum illæ etiam, per quas a Cerebro in palatum, ac pulmones deferri putant, nullæ ſunt. Compertum quidem eſt dari commercium ventriculorum cerebri cum infundibulo, infundibulum terminari in glandulam pituitariam, quæ eſt in baſi Cerebri; huic autem ſua eſſe vaſa lymphatica, quæ non in palatum, & cavitatem oris, ſed in venas jugulares deſinunt, ut præ cæteris Cl. Williſius teſtatus eſt. Quo apparet ſerum, ac lympham in glandula pituitaria collectam deſcendere quidem poſſe in pulmones, at non per breves vias, quas ſibi finxerunt Veteres, excuſatione cæteroquin digniſſimi, quod in ſumma rei anatomicæ obſcuritate verſabantur, ſed per ductus lymphaticos a glandula pituitaria ad jugulares venas abeuntes, ac communes vias ſanguinis. Cum enim ſanguis a jugularibus venis in venam ſubclaviam, a vena ſubclavia in cavam, ex hac in dextrum cordis ventriculum, ex dextro cordis ventriculo in arteriam, & venam pulmonalem propellatur, liquet ſerum copioſum una cum ſanguine a cerebro glandulas pulmonum appellere poſſe, ac phthiſim, ſeu tabem ex deſtillatione a capite progignere. Brevior adhuc, & compendiaria via eſſet, ſi pluribus iteratiſque Cl. Anatomicorum experimentis oſcula quædam ex vena azyga in tracheam hiantia, quæ ſe detexiſſe Cl. Jo. Maria Lanciſius teſtatus eſt, paterent uſque adeo, ut nullus relinqueretur dubitandi locus. Serum enim acre, irritans in cerebro collectum per jugulares venas refluens in cavam, ſtatim atque pertingit ad locum enuntiatis foraminulis pervium (eſt autem a jugulo uſque ad diviſionem tracheæ in bronchia) minimo negotio in eadem foraminula penetrare, ſtimuloſque excitare valet, tuſſim, & deſtillationem phthiſi, ac totius corporis extenuationi in gracilioribus præſertim impetum daturam. Hæc fere Lanciſius, cujus quidem ſententia nihil adhuc ingenioſius dictum.

2. *Ad congeſtionem ejuſdem materiæ in lymphaticis vaſis, glanduliſque, unde tubercula &c.*] Seroſa materies vel craſſitie peccet, viſciditate, ac lentore, vel tenuitate nimia, & ſolutione, vel acredine, vel mota nimia celeritate, tenuiſſima, ac ſubtiliſſima vaſa lymphatica diſtendens nimis, eorumque extremitates glandulas appellentes anguſtans, ſibimet ipſi curſum impedit, vel mordendo, vellicando, ac convellendo eadem penitus occludit, vel anguſtiora reddit, quam eidem vehendæ paria ſint, hinc facile retardatur, ſubſiſtit, concreſcit, ac tubercula procreat, ut propterea in quamplurimis cadaveribus eorum, qui hoc morbo evaſerunt, nihil inventum ſit, præter pulmonum ſubſtantiam ita mutatam, ut e mollibus, flaccidiſque duri, & conſiſtentes facti ſint, hepatiſque ſubſtantiam æmulantes. Qua de re videan. M. N. C. *Dec* 3. *an.* 3. *obſ.* 188. Pezoldus *obſ.* 64. 74. Act. Hafn. *P.* 1. *A.* 1673. *obſ.* 4. Harderus *obſ.* 46. Tenuiori, ac ſubtiliori ſeri parte cum ipſorum pulmonum, tum aliorum adjacentium viſcerum calore exhalante, ita dura fiunt tubercula, ut lapidis formam præſeferant, quemadmodum citatus Harderus Anat. pract. 46. *obſ.* 34. & M. N. C. *Dec.* 2. *An.* 4. *obſ.* 35. & *Dec.* 3. *An.* 3. *obſ.* 188. teſtantur.

3. *Horum corruptionem, putrefactionem, atque abhinc prodeuntes abſceſſus &c.*] Non poſſunt autem fluida in aliqua parte concreta diu hærere, quin eorum componentes partes ſenſim a ſe mutuo ſolvantur, atque ſecedant, ſubtiliores avolent, craſſiores vero remaneant, ac ſenſim, ſenſimque corrumpantur, atque putreſcant. Quæ dum fiunt, jam ſolidæ partes, vaſa nimirum minima pulmonum, glandulæ eorumdem, veſiculæ facile exeduntur, ac præterfluenti ſangui-

guini locus datur, unde abſceſſus, ulcera fiunt, ac phthiſis adeo famoſa ſubſequitur. Vid. Harderus *obſ.* 51., Petr. Pavv. *ob.* 21. *&* *ob.* 25. Bartholinus *cent.* 5. *obſ.* 7.

IV. *Morbi, ex quibus phthiſis tamquam ſymptoma proficiſcitur, ſunt Angina.*] Anginæ, ut ſupra oſtendimus, exitus vel diſcuſſio eſt, vel ſuppuratio, vel ægri ſuffocatio. Diſcuſſio autem dupliciter contingit, vel enim reſolvitur materia tumorem efficiens, & per convenientes, ac deſtinatas a natura vias, ſputum ſcilicet, ſudorem, urinam ejicitur, vel in aliquod viſcus transfertur, ibique ſubſiſtens diverſum a priore morbum procreat. Frequentiſſime materiem in faucibus, viciniſque partibus hærentem in pulmones transferri obſervationibus accuratiorum practicorum, atque ipſius Hippocratis compertum eſt. Hinc ſi angina vera ſit, ſeu ab inflammatione faucium, vicinarumque partium ortum traducens, materia inflammatoria ad pectus delata, Pleuritis periculoſa, ſeu Peripneumonia ſuboritur. Si vero Angina ſpuria ſit ab infarctu, ac congeſtione ſeroſi, ac lymphatici humoris in glandulis ſalivalibus, tonſillis, amygdalis, & ſimilibus, Angina evaneſcente, ac materie in pectus decumbente, pulmonum infarctus, congeſtioneſque facile ſubſequuntur, & phthiſis. Angina etiam ſæpiſſime in ſuppurationem abit, ruptoque abſceſſu, pus ad pectus ruit; hinc niſi æger ſuffocetur, phthiſis ſubſequitur. Effuſum enim pus in pulmones craſſitie ſua, ac viſciditate obſtruit ductus, atque emiſſaria glandularum pulmonalium, impeditque, quominus ſerum ex iiſdem excerni valeat, ac propterea hærere in iiſdem, ac ſubſiſtere cogatur, unde tubercula, lapideæ concretiones, & alia ejuſcemodi mala ſuperveniunt. Huc accedit pulmones ipſos cum a pure in veſiculis, tum a ſero in glandulis hærente facile exedi, ac corrumpi poſſe, unde phthiſis ulceroſa præſto ſit.

Peripneumonia, Pleuritis.] Peripneumoniam, & Pleuritidem inter ſe differre tantum, quod illa ſit inflammatio ſubſtantiæ pulmonum, hæc vero extimæ eorumdem membranæ, cenſendum eſt. Qua de re ſequenti capite. Utrumque autem, aut alterutrum horum contingat, phthiſim tamquam ſymptoma ſubſequi tam certum eſt, quam quod certiſſimum. Ubi enim ſanguis in vaſis veſicularem, atque internam pulmonum ſubſtantiam perreptantibus ſubſiſtit, atque inflammationem gignit, niſi per ſputum ejiciatur, vel diſcutiatur, facile in ſuppurationem abire eamdem contingit, & abſceſſum, atque ulcus progignere, unde phthiſis. Huc accedit, ſanguine in pulmonibus ſubſiſtente, poſſe tenuiorem ejuſdem partem per vaſorum tunicas quaſi tranſcolatam exſudantem in veſiculis retardari, hærere, ſeri, ac lymphæ e glandulis excretionem prohibere, & tuberculis, atque lapideis concretionibus occaſionem præbere. Quod ſi de pleuritide ſpeciatim ſermo ſit, ſi forte in ſuppurationem abeat, perſpicuum eſt poſſe pus in cavitatem pectoris effundi, ibique retentum, ac putreſcens Pleuram ipſam, Diaphragma exedere, ac tabem ab earumdem partium læſione procreare.

Hæmoptyſis.] Hæmoptyſis, & phthiſis adeo affines ſunt morbi inter ſe, ut differant tantum ſecundum magis, & minus. Quæcumque enim ſit illius cauſa, vel anaſtomoſis juxta allatam ſententiam, vel diæreſis, vel rhixis, vel diabroſis, certum eſt, niſi vaſa alterutro ex his modo coaleſcant, ulcus facile, ac phthiſim excitari. Quamquam vero ſi coaleſcant, niſi ſanguis in veſicularem pulmonum ſubſtantiam effuſus per ſputum ejiciatur, diuque ibidem retineatur, corrumpi eumdem ſenſim, ſenſimque contingit, in pus converti, quod vaſorum pulmonalium tunicas erodens ulcus, atque hinc phthiſim progignere valet. Saltem illud nemo inficiabitur, a ſanguine in veſiculari pulmonum ſubſtantia ſubſiſtente vaſa minima ſanguifera obſtrui facile poſſe, ſeri ſecretionem impedi-

pediri, hinc tubercula, atque alias ejuſcemodi concretiones ſupervenire, quæ phthiſi pulmonali producendæ opportuniſſimæ exiſtunt.

Aſthma humorale, & convulſivum.] Celebris eſt diviſio aſthmatis in humorale, & convulſivum. Illud quidem ab humore aliquo efficitur pulmonales veſiculas, & bronchia infarciente, ac gravante, liberumque aeris ingreſſum prohibente, dum ſcilicet turbata ſanguinis mixtura ob pravorum vitioſorumque ſalium exaltationem ſolvitur ille, colliquaturque, atque fibrarum laxitate peccante, diductiſque pulmonum meatibus ichores vel tenues, & fluidi, vel viſcidi, & lenti in eoſdem deponuntur, qui ob langueſcentem ſolidarum partium tonum dimoveri, nedum ſatis prompte expelli nequeunt. Alterum vero, ſeu convulſivum a muſculorum, membranarum, fibrarumque reſpirationi famulantium ſpaſmodica contractione, quemadmodum in hypochondriacis, atque hyſtericis affectionibus contingere videmus, ſic quidem, ut liber aeri ingreſſus in pulmones præcludatur. Si primum fiat, perſpicuum eſt ſeri ſecretionem, quod in glandulis depoſitum eſt, facile impediri, hinc tubercula, atque lapideas concretiones exoriri, quæ ſuppurata ulcus pulmonum excitant. Si poſtremum, lympha, ſerum, aut quicumque alius liquor, qui parce a glandulis extillare ſolet, copioſius projicitur, interdum ſanguis vaſis ſanguiferis diſruptis effunditur in veſiculas pulmonales, ac bronchia, ac propterea obſtructis, compreſſis, aut alia ratione affectis glandulis, qua opus eſt ad prohibendam ſeri excretionem, tubercula, atque ulcera pulmonum ſubſequuntur.

V. *Cauſæ remotæ ſunt laxata nimis, ac tenella pulmonum compages.*] Cauſæ remotæ phthiſeos vel a ſolidarum partium vitiis deſumi debent, vel a fluidorum dyſcraſia. Quæ a ſolidarum partium vitiis deſumuntur, vel in ipſis ſunt pulmonibus, vel in partibus pulmonem continentibus. Si ſit in pulmonibus, ſunt laxa nimis, ac tenella eorumdem compages. Cum enim pulmones continuo diſtrahi, & contrahi debeant pro aeris tantopere neceſſarii ad vitam hominis ſuſtentandam libero ingreſſu, egreſſuque, nec non ſanguinis a dextro cordis ventriculo per arteriam, & venam pulmonalem in ſiniſtrum, indeque in Aortam, & univerſum corpus trajectione, manifeſtum eſt a violenta plus minus aeris inſpiratione, vel ejuſdem prava qualitate, atque a ſanguinis in eoſdem vehementi propulſione, vel ejuſdem dyſcraſia lædi facile poſſe, diſrumpi, exedi, unde ſerum, lympha, ac ſanguis in veſiculas effundatur, ibique obſtruendo, comprimendo, convellendo tuberculis, ulceribus anſam præbeat.

Mala pectoris conformatio.] Vitia, quæ ſunt in partibus pulmonem continentibus, ſunt potiſſimum mala pectoris conformatio tam naturalis, quæ ipſius anguſtia, collo longo, & humeris elatis, quam accidentalis, quæ ejuſdem pectoris curvitate, ſeu diſtorſione fit manifeſta. Si pectus anguſtum, & collum oblongum ſit, præterquamquod pulmo ipſe non ea ratione dilatari poteſt, qua opus eſt ad liberum aeris ingreſſum in veſiculas pulmonales, accedit præterea trachea nimis longa exiſtente, atque anguſta in expiratione aliquam aeris portionem in veſiculis retineri, ideoque ſanguinis motum per vaſa pulmonum intercipi, aut ſaltem maxime retardari, alicubi hærere, ſubſiſtere, fibrarum tonum everti, ſerum, lympham, ichoreſque vitioſos, apertis, diductiſque pulmonum meatibus, in veſiculas, in bronchia deponi, qui non ſatis prompte expulſi, obſtruendo, comprimendo, aut aliter afficiendo pulmonum glandulas, tubercula, aliaque recenſita mala valent procreare. Quid ſi pectoris curvitas, aut diſtorſio adſit? Æquabilem nempe aeris in pulmonem ingreſſum, egreſſumque, nec non ſanguinis per vaſa pulmonum excurſum perturbari, atque hinc recenſita mala exoriri adeo manifeſta res eſt, ut manifeſtior ſit nulla. Dum ab hoc fonte exoritur phthiſis hæreditaria plerunque eſt, & a parentibus in filios, ab his in nepotes tra-

traducitur, ut præ cæteris Cl. Fernelius teſtatus eſt.

Sanguis ſero, ac lympha plurimum abundans, ejuſdem craſſities &c.] Plerique in ea ſunt opinione, ut credant vitia fluidarum partium unice ad nimiam ſolutionem, ac colliquationem referendam eſſe. Cum enim deprehenderint phthiſim comitari febrem ſine frigore invadentem, cum calore lento, ſed acri, qui poſt cibum adaugetur, pulſu nonnihil celeri, frequenti, ac duro, poſtmodum vero urinas fieri quodammodo oleoſas, ac telæ araneorum ad inſtar ſupernatare, ægros maxime poſt ſomnum ſudare, diarrhæa, aliiſque immodicis evacuationibus premi, ad credendum vehementer adducti ſunt fluidarum partium vitia conſiſtere in ſalibus acribus, mordacibuſque, ob turbatam congruam ſanguinis mixturam, ob nimiam fuſionem, colliquationem exaltatis, qui non ſolum cor, & arterias mordere habent, ſpirituumque animalium motum concitare, unde febris cum pulſu celeri, frequenti, ac duriuſculo exoritur, ſed pinguedinem, ac carnes abradere, ſuccumque nutritium per excretoria communia educere, unde macies, urinæ oleoſæ, ſudores, alvi profluvia, & hujuſmodi mala enaſcuntur. Opinionem porro ſuam confirmant ex temperamento eorum, qui tali morbo capiuntur. In eumdem enim proclives ſunt, qui temperamento calido, & ſicco ſunt, qui a decimo octavo uſque ad trigeſimum quintum annum, qua ætate fervidi peccant humores, ſaleſque acres abundant, ut alia mittam quamplurima, quæ protenſo quaſi digito commonſtrare videntur vitia fluidorum non aliunde, quam a nimia ſolutione, ac colliquatione reperenda eſſe. Verumenimvero falſa opinione adducti plus hiſce tribuerunt, quam par eſt. Phthiſim enim pulmonalem, atque abhinc prodeuntem hecticam febrem, cum hectica febre eſſentiali nullum morbum conſequente non diſtinxere, quæ non ad tractationem de morbis particularibus, ſed ad tractationem de febribus eſt rejicienda. Cum igitur inter cauſas phthiſeos pulmonalis proximas haud poſtremum locum obtineat copioſus lymphæ, & ſeri in pulmones proventus, ſanguinem ſero, ac lympha copioſe abundantem eamdem progignere poſſe adeo manifeſta res eſt, ut manifeſtior ſit nulla. Quid ſi craſſitie, viſciditate, ac lentore peccet? Nonne congeſtiones ſeri in pulmonibus, glandularum obſtructiones, ac tubercula exoriri perſpicuum eſt? Si tenuitate nimia, ac fluiditate peccet, præterquamquod per tunicas vaſorum univerſi corporis, ac conſequenter etiam pulmonalium tranſmittitur, & quaſi tranſcolatus exſudat, ac propterea in veſiculari pulmonum ſubſiſtentia ſubſiſtens qua vellicando, qua comprimendo, qua convellendo ſeri, quod in glandulis depoſitum eſt ſecretionem prohibere valet, & tubercula aliaque id genus mala procreare; accedit præterea nimis velociter ſeſe per vaſa movente facile atteri, exſolvi, atque fundi ea ratione, qua opus eſt ad fibras totius corporis non ſolum ſtimulandas, ac febrem, caloremque excitandum, ſed ad abradendum etiam id, quod partibus appoſitum eſt, unde tabes ex totius corporis intemperie.

Quid de acrimonia ejuſdem dicendum? Vel nempe acris ſit ſanguis, vel acidus, vel ſalſus, vel ſimili vitio affectus, dum tenellam pulmonum compagem pervadit, facile ibi acres, erodentes, crudaſque particulas deponet, quæ altius in eoſdem ſeſe inſinuantes tubercula, lapideas concretiones, atque ſimiles affectiones excitabunt. Atque hinc liquet nullum eſſe morbum, qui non tandem in phthiſim degenerare poſſit.

VI. *Cauſæ remotiores, & externæ eædem ſunt, quæ hæmoptyſeos.*] Cauſas remotiores, & externas Hæmoptyſeos eas eſſe diximus, quæ nimiam humorum ſpiſſitudinem, craſſitiem, viſciditatem excitare valent, vel contra nimiam tenuitatem, acrimoniam, vel ipſam ipſorum pulmonum ſubſtantiam ita afficere, ut eorumdem vaſa levi quacumque de cauſa diſrumpi, ſcindi, dividi, vel exe-

di

di valeant. Ecquis porro eſt, qui non videat ſi eædem cauſæ vehementius operentur, congeſtionibus, tuberculis, ulceribus eſſe impetum daturas?

Quibus addendum contagium.] Utrum phthiſis ſit contagioſa quæſtio eſt. Ne diutius quam par eſt in morbi phyſiologia immoremur, paucis habeto. Contagium ſi non ad phthiſim inducendam, tamen ſi diſpoſitio jam adſit, ad eamdem promovendam aptiſſimum exiſtit. Miaſma tamen e corporibus phthiſicorum exhalans non eam malignam habet naturam, ut e longinquo, & ſubitaneo quaſi impetu homines inficiat, quemadmodum in quamplurimis aliis contagioſis morbis obſervatum eſt, ſed tum demum, ſi quando propinquius, & continuo cum phthiſicis converſentur. Quæ fere Cl. Hoffmanni ſententia eſt, *M. S. t.* 4. *p.* 4. *cap.* 11. *ſect.* 1. obſervationibus a Cl. Riverio, Schenkio relatis, aliiſque in M. N. C. deſcriptis confirmata.

VII. *Dum tubercula fieri incipiunt, vel vix ac facta ſunt, tuſſis apparet initio ſicca, quæ &c.*] Uti pleriſque morbis, ſic phthiſi ſua ſunt tempora. Vel enim infarctus tantum pulmonum adeſt ob copioſum ſeri, ac lymphæ in eoſdem proventum, vel tubercula fieri incipiunt, vel facta jam ad maturitatem, & ſuppurationem deveniunt, unde ulcera pulmonum ſubſequuntur. Ex varietate porro temporum factum eſt, ut alia incipiens, alia conſummata dicatur phthiſis; aptius vero in quatuor gradus diſtinguatur, quorum primus ad infarctum, alter ad tubercula jam facta, tertius ad tuberculorum ſuppurationem, quartus ad ulcus contrahatur. Quæ temporum diviſio non ſine admiratione accipietur ab iis, qui Cl. Williſium, Mortonum, alioſque practicos adierint, qui cum ſolertia, ac ſedulitate plane mirabili morbum huncce pertractaverint, tres tantum gradus conſtituerunt.

Primi, & ſecundi gradus, dum videlicet tubercula fieri incipiunt, vel facta ſunt, plura ſunt ſigna. Principem obtinet locum tuſſis, quæ probe attendenda eſt, ne rheumaticæ tuſſis ſpecie imponat. Cum nempe tuſſi premuntur ægri eo facile adducuntur, ut credant (atque hoc ſolatio plurimum recreantur) ſe rheumate premi, ideoque nihili eamdem faciunt; quibus ſi aſſentiantur Medentes, dici vix poteſt in quanto diſcrimine verſaturi ſint. Illud igitur phthiſicæ tuſſi maxime proprium, initio plerunque aridam, ſiccam, & mitem eſſe, poſtmodum vero moleſtam fieri, & humidam, quod contingit, vel quod materia irritans initio non hæret in bronchiis, ſed intra vaſa, vel ſi hæret in bronchiis, ob nimiam ejuſdem adhæſionem, vel nimiam tenuitatem inepta eſt ad excretionem. Cum vero repetita bronchiorum concuſſione ſic laxentur pulmonum fibræ, ut vel humor, qui intra vaſa continebatur, & vix, ac ne vix quidem ex glandulis extillabat, in bronchia copioſius projiciatur, vel qui nimis adhærens eſt, vel tenuis, ad excretionem aptus evadat, cum prius non eſſet, humidam fieri tuſſim perſpicuum eſt, atque moleſtam.

Cum excretione materiæ acris, ſalſæ &c.] Cum lympha conſtet ex particulis diverſi generis, oleoſis ſcilicet, ſulphureis, volatilibus, ſalinis, terreſtribus, manifeſtum eſt non poſſe diu in aliqua parte ſubſiſtere, quin eædem ſenſim a ſe mutuo ſolvantur, atque ſecedant, ſubtiliores avolent, craſſiores vero remaneant, paulatimque corrumpantur, ideoque lympha a blanda, oleoſa, mitique natura deflectens rancida fiat, acris, ſalſa, unde excretio ſubſequitur acris, ſalſæ, & amaræ materiæ, quod æque affirmari non poteſt de tuſſi rheumatica, quæ & humida eſt, nullumque ſalſedinis, acredinis, aut amaritiei ſenſum conjunctum habet.

Nullis remediis cedere neſcia, quam comitari ſolent ſitis, vox rauca, & clangoſa.] Præterea illud tuſſi rheumaticæ maxime convenit, ut concoctis, eductiſque humoribus bronchia, & pulmonales veſiculas infarcientibus ſponte deſinat,

quod intra quadraginta dies ut plurimum, interdum citius contingit, cum e contra phthiſica contumaciſſima ſit, nulliſque remediis cedat. Ex ejuſdem lymphæ acredine fauces, & organa vocis moleſta vellicatione, ac contractione afficiente oritur vox rauca, ſitis, aliaque id genus ſymptomata.

Dein malo progrediente reſpirationis difficultas, & dolor plerunque &c.] Facta congeſtione ſeri, ac lymphæ in glandulis, atque impedito libero aeris in pulmonales veſiculas ingreſſu, egreſſuque, oritur dolor, & difficultas reſpirationis, quæ major fit, cum æger decumbit in ea parte, cui inhæret dolor, ut propterea ſitum mutare cogatur. Cum enim decumbat æger in latere affecto, lobus pulmonis ſani gravat, premitque lobum pulmonis affecti, propterea veſiculæ pulmonales coarctantur, ac difficultas reſpirationis augetur. *Plerunque*, inquam; ſiquidem Cl. Baglivus ex Dodonæo, *Latent*, ait, *interdum plures annos in pulmonibus tubercula, atque inſenſibili moleſtia ægrotantis, manifeſtantur demum vel poſt Anginam, vel poſt aliquam febrem ſanatam.*

Sine frigore, & rigore invadens febris continua, lenta, quæ a paſtu exacerbatur.] Non poſſunt autem vitia hæc diu pulmonibus inhærere, quin labes fluenti ſanguini communicetur, ſpiritus concitentur, cor, & arteriæ in crebriores contractiones cogantur, febris exoriatur, quæ (quoniam ſulphurearum, ac volatilium partium defectus adeſt, ſalinarum vero, atque acrium copia) lenta eſt, atque inſenſibili moleſtia ſe prodens. Cur vero poſt cibum exacerbetur, eleganter a Galeno, & Alexandro Tralliano explicatum eſt ſimilitudine calcis vivæ. Cum enim in calce adſint particulæ igneæ, quotieſcumque aqua eidem affundatur, aqua ipſa ingreditur poros, ac minima interſtitia calcis, particulas ignis exſolvit, caloremque inſignem excitat. Cum igitur chylus in ſanguinem ingrediatur, atque acer ille ſit, chylum ulterius ſolvit, unde igneæ, ſulphureæque particulæ exſolvuntur, quæ calorem progignunt. Huc accedit, ſoluto chylo, ac partibus ejus volatilibus exaltatis, cor, & arterias in crebriores contractiones agi, pulſum celerem, & frequentem fieri, hinc ſanguinem magis magiſque exagitari, caloremque cieri, quæ omnia ſubacto chylo miteſcunt.

Macies corporis, quæ &c.] Quoniam ſanguis acris, ac mordax eſt, ſuccum nutritium partibus apponendum abripit, pinguedinem abradit, hinc macies corporis, atque abſumtio ſequitur omnino diverſa ab illa, quæ fit in ſenibus. In illis enim contingit, quod fibræ corporis ob rigiditatem obſtructæ ſunt, ac propterea materiæ nutritionis ſuſcipiendæ ineptæ, cum in phthiſicis ſanguis acer eamdem abripiat.

VIII. *Dum tubercula ad maturitatem veniunt, febris ſupervenit inflammatoria &c.*] Tum ad maturitatem venire tubercula oſtendimus, cum ſeri, ac lymphæ concretæ in glandulis componentes partes ſenſim a ſe mutuo ſolvuntur, atque ſecedunt, ſubtiliores avolant, paulatimque corrumpuntur. Quæ dum fiunt, acres, volatiles, ſulphureæ particulæ exaltatæ, atque in univerſam ſanguinis maſſam diffuſæ agitationem, furoremque intendunt, unde febris, quæ mitis prius erat, in inflammatoriam febrem mutatur, dolor acutus fit, cum prius eſſet obſcurus, & obtuſus, reſpirationis difficultas, tuſſis, aliaque ſymptomata fiunt majora.

Rigor quidem, & horripilatio &c.] Animadverſione dignum eſt in hac febre cum extremos artus, tum univerſum corpus rigore, atque horripilatione affici; cujus phænomeni ratio ex eo potiſſimum petenda eſt, quod inflammatis tuberculis ſanguis per vaſa pulmonum ægre movetur, plurimum etiam langueſcit ejuſdem excurſus per univerſum corpus, ac præſertim extremos artus longe a corde diſſitos, unde rigor. Præterea pus a tuberculis ſuppuratis genitum, cum in bronchiis, & veſiculis pulmonalibus ſubſiſtat, bronchia eadem, & veſiculas

vel-

vellicat, atque irritat; quæ irritatio per mirabilem nervorum conſenſum totius fere corporis fibris communicata horripilationem excitat. Ex mutua frigoris, caloriſque acceſſione plerique minus docti in eam ſpem facile adducuntur, ut credant febrem in periodicam intermittentem febrem mutari, bonum propterea ominari fas eſſe; quod dici vix poteſt, quantum a ratione alienum ſit, & obſervationibus accuratiorum practicorum!

IX. *Si hiſce tandem ſuperveniat ſputum purulentum, quod colore vario &c.*] Dum tubercula ad maturitatem veniunt, ſuppuranturque, confectoque pure diſrumpuntur, pus ejici per ſputum debere perſpicuum eſt. Quibus autem ſignis ſputum purulentum a lymphatico, ac catarrhali diſtinguatur, non eadem eſt omnium medicorum ſententia. Sunt enim, qui ſputum purulentum colore ipſius flavo ab aliis ſatis diſtingui poſſe arbitrantur; perperam tamen. Quot enim ſunt qui phthiſi non laborant, & tamen ſputum ejiciunt flavum? Id maxime cachexia, & ictero laborantibus familiare eſt, quorum ſerum, ac lympha flavedine inficitur. Ad veritatem propius acceſſiſſe viſi ſunt, qui ſputum purulentum varii coloris eſſe, flavi ſcilicet, æruginoſi, nigricantis, viridis, filamentiſque ſanguineis refertum cum Hippocrate ſtatuerunt.

Altera illorum opinio eſt, qui ſatis diſtingui poſſe putant ſputum purulentum a lymphatico, & catarrhali, ſi ſputum deſcendat in aquam, & in aqua tepida diſſolvatur. Verum ſi conſtet, id quoque contingere ſcorbuticis, ecquis ei tantum tribuat, ut valde ſperet, nunquam poſſe eodem decipi? Nempe ſerum, ac lympha ſcorbuticorum, eorumque ſputum ſalibus onuſtum eſt, qui non ſolum diſſolvendi vim habent, atque ſaponis ad inſtar facilem cum aqua mixtionem promovendi, ſed cum ponderoſi ſint, fundum facile petunt. Neque alterum illud Hippocratis experimentum, quod ſcilicet ſputum purulentum refertum cum ſit oleo craſſiore, ſi carbonibus accenſis immittatur, fætidum odorem emittat, ita accipias velim, ut pro certo habeas imponere nunquam poſſe; datur ſiquidem ſputum lymphaticum, ac catarrhale maxime in cachecticis, ſcorbuticis, quod non ſolum carbonibus injectum, ſed vaſe collectum fœtidiſſimum eſt, ut propterea fœtere eorum animam dicamus. Illud maxime purulenti ſputi eſt acum argenteam nigredine inficere, perinde, ac ſi corroſiva arſenicali materie tractaretur, cum in catarrhali nulla affectio ſimilis contingat. Quod potiſſimum ex acredine ipſius tanta pendet, ut muſcæ, aliaque inſecta, quæ eodem veſcuntur, perinde ac ſi arſenicalem liquorem hauſiſſent, internecioni dentur. Quamquam ne hinc quidem velim plus tribuas, quam par eſt, ſed omnia ſimul colligas, videaſque diligenter, an eadem in unum conſpirent: An ſcilicet ſputum varii ſit coloris, an carbonibus injectum fœteat, & aqua facile ſolvatur, & in eamdem deſcendat, an nigredine argentum inficiat. Quæ ubi contigerint, ſi non vera, veroſimillima ſaltem conjectura ſtatui poſſe facile judicaverim purulentum eſſe ſputum, quod erat demonſtrandum.

(*Niſi forte in cyſtide colligatur, & vomica occulta fiat &c.*) Sæpiſſime contingit, materiem, quæ diuturna mora in pus convertitur velut in cyſtide contineri, & vomicam, ſeu apoſtema efformari, nec pure, nec ſanguine per os ejecto. Latere vitium hoc inter initia adeo clanculum, ut vix ulla ſui præferat indicia, adnotavit Tulpius *lib.* 2. *obſ. cap.* 10. immo (quod mirabile prorſus eſt) teſtatur Cl. Williſius ſæpe in toto etiam morbi progreſſu febrem nullam eſſe, ac noviſſe ſe hominem, qui poſt diuturnam tuſſiculam, & levem lateris dolorem aliquando infeſtantem, repente diſrupta vomica, ac copioſo pure per tuſſim excreto, ut pæne ſuffocaretur, nec dum ipſum conficeretur, atque excerneretur per ſputum, febre laboravit. Nempe materies, quæ in pus convertitur, velut in cyſtide contenta, nullam fluenti per pulmones ſangui-

ni

ni labem communicat, unde nulla febris.

Urinæ copioſiſſimæ ſuperveniant, & pinguedo telæ araneorum inſtar &c.] Cum in ſanguine pthiſicorum dominentur ſales acres, qui butyroſas, & oleoſas ſanguinis partes ſolvunt, abraduntque, nutritium ſuccum ex nutriendis partibus, & per inſignes excretionum vias educunt, urina copioſiſſima excernitur, ſudores, vomitus, diarrhææ, aliæque id genus evacuationes ſuperveniunt ſe invicem excipientes. Animadverſione autem dignum eſt, urinæ pinguedinem telæ araneorum inſtar ſupernatare, quæ eo copioſior eſt, & diutius durat, quo pinguius corpus exiſtit. Memorabile eſt quod narrat Sylvius de juvencula quadam fœmina, cujus urinæ tam copioſa innatavit pinguedo, ut in perfrigeratæ ſuperficie olei frigidi concreti, aut butyri inſtar comparuerit. Narrat quoque Fernelius *lib.* 3. *cap.* 2. *de urin.* de bibulo quodam optimi corporis habitus, qui diebus circiter octo ex inſigni corporis mole, ad ſummam gracilitatem hac ratione perductus eſt.

Aphtæ in ore &c.] Ex ulcere pulmonum, quod ſenſim ſenſimque ad ſuperiora ſerpit, & laryngem ipſam, & pharyngem paulatim excedit, & corrumpit, apthæ, aphonia, deglutitionis difficultas, aliaque hujuſmodi funeſta ſymptomata ſubſequuntur.

X. *Phthiſis, quacumque tandem ex cauſa naſcatur, periculoſiſſimus morbus eſt.*] Phthiſim originalem, ſi cum ſymptomatica comparetur, curatu difficiliorem nonnulli prætendunt. Id quod ex eo potiſſimum repetendum eſſe putant, quod originalis plerumque ex præexiſtente graviſſima ſolidarum partium, vel fluidarum labe naſcatur, qua vix, ac ne vix quidem evelli poteſt: quod de ſymptomatica affirmari jure nequit. Verumenimvero cum utriuſque ſubjectum pulmo ſit, viſcus ſcilicet molle, ac reſpirationi, & ſanguinis circuitioni dicatum; ita ut volentibus, nolentibuſque, dormientibus nobis, ac vigilantibus continuo contrahi, diſtrahique, continuo moveri debeat, manifeſtum eſt quacumque ratione affectum in priſtinum ſtatum reſtitui difficillime poſſe, ineptumque fere muneri ſuo organum conſtitui, unde ſanguinis motus liber, atque expeditus facile prohibetur, qui propterea non rite ſolutus, impurus redditus, tenellam pulmonum compagem pervadens, acres ibi, erodentes, crudaſque particulas deponit, quæ altius in eos ſeſe inſinuantes, congeſtiones, tubercula, phthiſim originalem progignunt.

Quæ tenellos invadit, quæ hæreditaria &c. lethalis.] Ætatem, quæ ad phthiſim diſponit, ut ſupra oſtendimus, definivit Hippocrates (7. aph. 8.) a decimo octavo anno uſque ad trigeſimum quintum, quæ ætas ſola ad pleroſque graviſſimos morbos profligandos opportuniſſima communiter reputatur. Itaque ſi phtiſi unus aliquis hac ætate corripiatur, parentes, amici præſto ſunt, qui eumdem fulciunt, recreant, fovent, confirmant in eam ſpem facile adducti, ut credant morbum mutatione ætatis debellatum iri. Qui dici vix poteſt in quanta obſcuritate verſentur. Obſervationibus enim compertum eſt cum certis, ac conſtantibus, tum multis, ac frequentibus phthiſim hoc ipſo, quod ætatis flore invadat, multo periculoſiorem eſſe, brevioremque illa, quæ ætate provectiori ſuccedit. Id quod non aliunde repetendum eſt, quam ex eo quod ætatis flore pulmo debilior, mollior, ac tenella magis compage præditus eſt, hinc facilius muneribus ſuis ineptum organum conſtituitur, atque ea ratione afficitur, qua opus eſt ad mortem ægris inferendam. Graviorem adhuc efficiunt morbum ortus a parentibus ſimili morbo infectis, ac mala thoracis conformatio, cum ea ſit ſolidarum partium textura, ad quam immutandam oporteret totum hominem renovare, quod ne a Diis quidem fieri poſſe minime veritus eſt pronuntiare Aretæus.

XI. *Quæ a tuberculis enaſcitur fieri incipientibus &c.*] Indicationes in phthiſi ab infarctu pulmonum, vel a tuberculis nondum ad maturitatem perductis, quam apte elici ſolent, quam congrua, atque opportuna medicamenta ſolent adhiberi, ut ejus progreſſus ad deteriores alios gradus præcaveatur! Dici autem vix poteſt, quam raro optato fine potiamur! Ne autem potiri valeamus facit toties inculcata tenella nimis, ac mollis pulmonis textura, atque ejuſdem vitæ ſuſtentandæ neceſſarius uſus, reſpirationis ſcilicet, ac ſanguinis circulationis, ut cujuſcumque medicamenti vim facile eludat. Si quid igitur in hoc pthiſeos gradu ſperandum eſt, ſperandum eſt maxime futurum, ut tubercula ad ſuppurationem ocyſſime perveniant, ſicque vita licet non ſine incommodo diu protrahatur. Quæ enim ab iiſdem ſuppuratis fit in ulcus pulmonum degenerantibus, qua tandem arte curari, aut diu ægrorum vita protrahi poteſt?

XII. *Quanti periculi plena ſit vomicæ diſruptio &c.*] Non poteſt tam diu pus in cyſtide colligi vomicam, ac latentem abſceſſum efformans, quin demum eam acredinem nanciſcatur, qua fibræ tunicarum, quibus continetur, exedantur ſenſim, ſenſimque, ac corrumpantur. Rumpitur tandem vomica, diſrupta autem, & pure in bronchia, & veſiculas pulmonales effuſo ægros ſuffocatos dictum factum remanſiſſe obſervationibus præſtantiſſimorum virorum compertum eſt. Vid. Fernelius *path. lib.* 5. *cap.* 10. Tulpius *lib.* 2. *obſ. cap.* 10. Williſius, aliique. Saltem timori locus deeſſe nunquam poteſt. Ita hominem quemdam, cui repente diſrupta eſt vomica copioſo pure per tuſſim excreto, pæne ſuffocatum fuiſſe idem Williſius teſtatus eſt. In eodem diſcrimine verſatum fuiſſe Religioſum quemdam Patavii vidiſſe ipſe bona fide teſtor. Quod ſi diſrupta vomica æger aliquando exitio ſuo ſuperſtes maneat, conſumi tamen lente a febricula ſive ob pus, ſive ob ſanguinem per thoracis interiora effuſum teſtatus eſt Tulpius lib. cit.

XIII. *Ubi primi gradus phthiſeos indicia ſe prodant, ſi &c. venæ ſectio inſtituatur &c.*] Ubi pulmones materia craſſa, ac viſcida infarciuntur, nemo eſt, qui non videat eo nervos induſtriæ omnes intendendos eſſe, ut pulmones ab infarctu liberentur, tum materiæ ad eoſdem affluxus prohibeatur, tonus pulmonibus reſtituatur, atque hecticus febrilis calor temperetur. Ad primam indicationem abſolvendam principem obtinet locum venæ ſectio. Imminuta enim ſanguinis copia, ac ceſſante vaſorum diſtentione, cum validius, & fortius ſeſe contrahant, quod craſſum eſt attenuari contingit, quod hærens dimoveri, & circulo reſtitui. Quid quod detractione ſanguinis hecticus febrilis calor temperatur: Quod ſi ſuppreſſa aliqua evacuatio ſanguinis naturalis morbo occaſionem dederit, quid efficacius, aut pro ægrorum opportunitate valentius venæ ſectione?

Conſer. Caſ. Donzel. vel ſimile &c.] Inter medicamenta, quæ humores ad pulmones affluentes avertendi vim habent purgantia medicamenta recenſentur, a quibus alii omnino abſtinendum eſſe pugnaciſſime ſuſtinent. Ne diutius quam par eſt ſingulis quæſtionibus immoremur, paucis habeto. Si de purgantibus validioribus ſermo ſit, educunt quidem inſignem ſeri copiam, verum illud incommodi ſequitur ex illorum uſu, quod ſolidæ partes irritantur nimis, atque in vehementiores contractiones aguntur, humores vero tenujoribus, lævibus, politiſque particulis eliminatis, craſſiores, acrioreſque fiunt, unde tuſſim exaſperari contingit, difficultatem reſpirationis augeri, maciem intendi, aut confirmari. Sola igitur lenientia locum habent, ceu quæ primas vias abſtergendo, cavitatem inteſtinorum blande ſollicitando ſerum, lympham, ichoreſque ad eorumdem glandulas invitant, atque hac ratione a pulmonibus eoſdem avertunt.

XIV. *Interim vero quotidie pillulæ ex gum. ammoniac. puriſ. &c.*] Sed viæ omnium convenientiſſimæ ad ſordes in pectore hærentes eliminandas ſunt urinæ viæ,

viæ, ut a Baglivo, aliiſque accuratioribus practicis animadverſum eſt. Minima nempe eſt Regum diſtantia a pectore ; ex trunco enim deſcendente Aortæ, ſimul ac diaphragma tranſcendit, arteriæ renales, ſive emulgentes naſcuntur, quæ ſanguinem pro ſeroſi laticis ſeparatione ad Renes adferunt. Qua minima diſtantia fit, ut urinis copioſe fluentibus, humores, qui in pulmonibus ſubſiſtunt, aliiſque medii ventris viſceribus, ab eodem facile deriventur, atque extra corporis confinia eliminentur. Ea igitur, quæ diuretica virtute pollent in omnibus morbis pectoris ſunt convenientiſſima. Ad iſtorum vero ſelectum quam diligenter attendendum eſt. Non enim diuretica ex ſalibus lixivioſis, & acidis parata, cujuſmodi ſunt ſal tartari, tartar vitriolat. &c. locum habent, quippe quæ tuſſim exaſperant, & morbum augent, & confirmant, ſed illa quæ balſamica potius vi, ac pulmonibus amica donantur. In horum cenſu veniunt gummata reſinoſa, ut ammoniac. benzoin. quæque his affinia ſunt, balſamum Peruvian. Tolutan. Copaiva. Therebint. quibus addendi millepedes, & crocus. Balſamica nempe corpora aciditate qua pollent blandiſſima laxatas pulmonum, ac renum fibras majorem in modum corroborant, eaſdemque amica titillatione ſollicitando ſeroſi laticis ſecretioni promovendæ opportuniſſima exiſtunt. Animadverſione dignum eſt urinas a balſamorum aſſumptione violaceo odore imbui, indicio ſatis manifeſto, nonnihil etiam reſinoſæ ſuæ ſubſtantiæ iiſdem communicare.

Si de millepedibus ſermo ſit, ſale quodam nitroſo conſtare creduntur, qui cum ſolidis partibus amiciſſimus, tum ſero, ac lymphæ alicubi ſubſiſtenti, vel congeſtæ per urinæ vias extra confinia corporis educendæ aptiſſimus exiſtit.

Crocum, cordis amicitia ſpiritus recreando, atque ejus vires augendo, ventriculi, eumdem roborando, & difficilem ciborum coctionem juvando, hepatis, ejus obſtructiones reſolvendo, icterum ſanando, uteri, menſes movendo, partum difficilem juvando, fœtum pellendo; tum maxime pulmonum, eoſdem a lenta, ac difficili materia liberando, ſerum acre, & irritans demulcendo, tuſſim ſedando clarum fecit: unde anima pulmonum a quibuſdam jure merito fuit appellatus.

Pillulæ ex hactenus recenſitis corporibus compoſitæ, ſunt fere pillulę illę adeo famoſę balſamicarum titulo inſignitę Cl. Richardi Mortoni, quarum efficaciam ad phthiſim tuberculoſam incipientem qui non cognoſcit, medicinam cognoſcit plane nullam.

XVI. *Hiſce ineunte vere ſuccedant decoctiones ex ſarſ. peril. elect. radic. chi. &c.*] Multa ligna, quę ſudorifera vi maxima pollere, viſcidioreſque ſanguinis partes alicubi hęrentes reſolvere, acorem omnem pręſertim anxiorem corrigere communiter reputantur, ſolent nonnulli ad lympham ac ſerum in pulmonibus ſubſiſtens abſumendum, ne congeſtiones, & tubercula in iiſdem generentur, vel ubi eadem jam facta ſint, reſolvenda adhibere. Verum cautiſſime in horum uſu procedendum, cum calorem, & agitationem ſępe adaugeant, ac corpus majorem in modum exſiccent. Satius porro duxerim mitiora ſeligere, quę ſolvendi adeo, colliquandique vim non habent. Ejuſmodi ſunt ſarſ. peril. & rad. Chi. eorumque decocta, quibus ſi addantur quæ nimiam efferveſcentiam humorum, fervoremque temperant, quęque alibiles, miteſque ſuccos prębent, uti ſunt carnes juniorum animalium, ranarum &c. avenacea, hordeacea, decocta obtinentur Septhaliana fere methodo, quę dici vix poteſt, quam tuto, ac feliciter in ejuſcemodi morbis adhibeantur.

XVI. *Ardente Sirio aquæ B. Mariæ Virg. Aponenſes &c. vel etiam aciduæ Recob. &c.*] Aponenſes aquas differre ab aquis Beatę Marię Virginis in eo potiſſimum, quod illę majore ſulphure, & ſale ſcatent, experimentis Jo. Gratiani

tiani (de ther. Patavin.) compertum eſt. Eaſdem igitur plus minus ſanguineam maſſam lentis, viſcidiſque humoribus inquinatam, atque impeditam attenuando, vaſa pulmonum penetrando, impactoſque in iiſdem humores incidendo, corruptos, infectoſque eluendo, ac fibris qua fieri poteſt tonum reſtituendo, ad congeſtiones, & tubercula in pulmonibus præcavenda opportuniſſima exiſtere ambigendum non eſt.

Acidulas vero aquas ratione ferreæ venæ, ac vitrioli ſpiritus, quo fœtæ ſunt, in morbis pulmonum minus convenire plerique haud dubie affirmant. Vitrioli enim ſpiritus pulmonibus inimicus cenſetur, quatenus acrimonia veſiculas eorumdem labefactat, acetoſitate facile corrodit, vi vero adſtrictoria tonum ipſarummet partium immutando ineptum muneri ſuo organum conſtituit. Quæ quamvis vere dicantur, ubi pulmones ipſi nimis tenelli ſint, & acribus, erodentibuſque particulis eorumdem ſubſtantiæ altius inſidentibus in convulſivas contractiones acti, exeſique, ſperati tamen effectus aliquando eveniunt, ubi phthiſis a flacceſcentibus pulmonibus exoriatur. Quippe qua ratione tonus iiſdem reſtituitur, ac viſcidæ, lentæque ſordes inciduntur, atque abſterguntur, eadem & congeſtiones, & tubercula præcaventur. Quid quod Raymundus Jo. Fortis *cent. 2. conſ.* 20. 27. 28. 30. etiamſi pulmonum ulcera exiſtant, acidularum uſum mirum in modum commendat? *Adventante*, inquit, *tempore quo aquæ acidulæ in valle ſolis enaſcentes opportunæ ſunt, quæ pulmonum ulceribus ſaluberrimæ, ac præſtantiſſimæ a nobis quandoque fuerunt expertæ, ad eaſdem, tamquam ad unicam ſacram anchoram confugiendum conſulimus, cui remedio ſi malum non ceſſerit, minus decoctis, lacti, aliiſque ejuſdem facultatis ceſſurum fore arbitramur*. Quamquam vero fateri licet non deeſſe exempla phthiſicorum, quorum alii acidularum uſu in hydropem lapſi ſunt, ad ultimam alii neceſſitatem adacti. Immo ſi Benedictum Grundel in aquarum Roitſchenſium deſcriptione audimus, vehementer miratur, quod memoratus Jo. Fortis ſaluberrimas in Hæmopticis, phthiſiciſque acidulas invenerit: *Quippe*, ait, *etſi tanto viro libentiſſime credam, ſimiles effectus ab acidulis vitriolatis in Italia ſecutos eſſe, nihilominus tamen noſtræ Roitſchenſes aquæ etiam vitriolo imbutæ, hiſce ſaltem Germaniæ locis id nolunt præſtare: utrum autem alibi præſtent, dum Venetias, Romam, & ad alia locæ tranſportantur, nondum experiri potui*. Quibus nonnulli ad vehementer ſuſpicandum adducti ſunt, phthiſicos quos Jo. Fortis memorat ulcere pulmonum vere non laboraſſe, ſed flacceſcentes pulmones, aut aliam ſimilem ægritudinem eoſdem exercuiſſe; his vero per Acidularum potum in ſanitatem reſtitutis, curatum per eas pulmonum ulcus deprędicaſſe, ut Cl. Jo. Gratiani Diſſert. de fonte Recobarii egregie animadvertit.

XVII. *Exercitationes corporis moderatæ, ac præſertim equitationes &c.*] Equitatione non minus certo phthiſim ab infarctu pulmonum pendentem curari, quam Chinachina febres intermittentes, a nonnullis creditur. Viſcera enim omnia, ac præſertim imi ventris majorem in modum concuti contingit, fluida omnia attenuari, fundi, atteri, materiem quæ vel in extremitatibus arteriolarum, bronchiorumque, vel in veſiculis hæret dimoveri, & qua data porta extra corporis confinia per inſignes excretionum vias eliminari. Grates habendæ Cl. Sydenhamo practico feliciſſimo, quod præſtantiſſimum, atque efficaciſſimum ad morbum cæteroquin difficillimum profligandum unus inſtar omnium commendaverit: *Multi mihi ſanguine juncti tabidi, & phthiſici multum terrarum equo vectore peragrantes ex meo conſilio ſanitati ſunt reſtituti*, cum aliis medicamentis nihil ſe magis proficere potuiſſe teſtatus ſit. Plura videſis apud D. Sthal *in programmate propemſico inaugurali de novo ſpecifico antiphthiſico equitatione*.

XVIII. *Ubi tubercula jam facta ſint, victus ratio ex aven. hord. &c.*] Conge-

ſtiones humorum in pulmonibus genitæ, ac tubercula jam facta difficillime reſolvi poſſe perſpicuum eſt. Illud igitur enixe curandum eſt in hoc phthiſeos gradu, ne tubercula inflammentur, ſuppurenturque, unde abſceſſus, atque ulcera pulmorum ſequantur. Neglectis igitur ſupra recenſitis remediis ea viſa ſunt convenire, quæ læves, molles, politaſque particulas in ſanguinem invehere habent, congeſtorum humorum in pulmonibus fermentationem, acrimoniam, inflammationem, atque abhinc prodeuntem ſuppurationem, atque ulcus prohibere. Inter alimenta refrigerantia non poſtremum obtinent locum ſemina cerealia multa, inter quæ ſemen hordei, avenæ, tritici, & alia hujus generis, quæ aqua facile aceſcunt, indicio ſatis manifeſto acidum quoddam mite, ac blandum in iiſdem contineri. Ob id potiſſimum inter refrigerantia recenſentur; blanda enim illa aciditate, qua pollent, humores acres, ſulphureos, alchalinos temperant, nimiam efferveſcentiam, fervoremque humorum compeſcunt. Sales acres irretiunt, obtundunt, ac ſanguini ipſi viſciditatem aliquam tribuunt, & corpus nutritio humore humectant carnes juniorum animalium, nec non ranarum, cancrorum fluviatilium juſcula, & hujuſmodi. Semina multa, inter quæ melonum, cucurbit. amygdalar. & ſimilia miti quodam blandoque oleo fœta ſunt, quod farinoſo pincipio adeo unitum eſt, ut aqua miſceri commode poſſit, unde lacteus emergit ſuccus, qui dici vix poteſt quam eximiæ virtutis ſit ad demulcendum, ad temperandum, ad refrigerandum.

Ferculum Saxoniæ &c. nec non pulvis Halii Abbatis recens &c.] Prædictis muneribus opportuniſſima exiſtunt ex hactenus recenſitis compoſita multa, inter quæ ferculum Saxoniæ, pulvis Halii Abbat. Baſis nempe ferculi Saxoniæ eſt farina hordei in clibano non admodum toſta, quæ ita vel ſola paratur, vel adjectis amygdalis dulcibus decorticatis, radice chinæ, pulvere ranarum, & cancrorum calcinatorum, aut ſimilibus. Pulvis Halii Abbatis componitur ex ſeminibus multis, quæ miti oleo abundant, & inſipida ſunt, ex gummatibus, aliiſque ad involvendum, ac demulcendum aptiſſimis. Curandum eſt autem ut recens ille ſit: Semina enim facile rancida fiunt, ideoque irritando potius, ac vellicando apta redduntur.

XIX. *Aquæ Nocerianæ in temperamentis fervidioribus, aduſtiſque, in frigidis &c. Beat. Virg. &c.*] Victus rationi aquarum uſus ſuccedit. Circa autem delectum aquarum ſedulo perpendendum eſt, quænam dyſcraſia ſanguinis, humorumque adſit, num ſcilicet calida, bilioſa, acris, an frigida, ut ajunt, pituitoſa, denſa. Id quod non aliunde melius innoteſcere poſſe crediderim, quam ex conſideratione temperamenti ægrorum, atque habitus. Si enim temperamentum fervidum ſit, conſtitutio ægri, atque habitus aduſtus, ſiccus, ecquis ad credendum vehementer non adducatur, dyſcraſiam acrem, bilioſam, ut ajunt, morbo anſam præbere? Tunc vero aquæ inſipidæ nullo acri, ſulphureo, vitriolico principio imbutæ locum habent, inter quas eminent Nocerianæ, quæ æſtivo tempore ad inſtar cæterarum thermarum epotæ particulas calorificas hinc inde diluendo, diſſociando, & comprimendo efficiunt, ut motus earumdem aliquando deferveſcat, & bolari terra, quam continent, pulmonem egregie confirmant. E contra ſi peccet craſſities, viſciditas, & lentor humorum, id quod ex temperamento, ut ajunt, frigido, laxiorique habitu facile conjicies, aquæ conveniunt ſulphureæ, inter quas eminent in agro Patavino aquæ Beat. Virginis, & Aponenſes, quæ præterquamquod vitioſorum ſalium vim temperant, atque infringunt, effrænes eorum particulas eluendo, diſſociando, aperiendi quoque, incidendi, infarctus, & congeſtiones reſerandi, pulmones balſamico eorum ſulphure corroborandi, ac tuberculorum ſuppurationem prohibendi facultatem a natura ſortitæ ſunt.

XX.

XX. *Tandem ad lactis Asinini, aut Muliebris &c.*] Ad tuberculorum inflammationem, ac suppurationem præcavendam Lac & victus rationi, & aquis palmam præripit. Lactis nempe efficaciam adversus quamplurimos morbos qui non cognoscit, medicinam cognoscit plane nullam, id uno ore priscis Medicis Hippocrate, Galeno, Celso, & Arabibus, ac Recentioribus fere omnibus haud dubie affirmantibus. Lac fuisse antiquitus veluti sacram anchoram, atque inter cætera remedia primatum obtinuisse testis est Martianus Com. in Hippoc. *lib.* 1. *de morb. mul. p. m.* 205. Unde egregie Jo. Jac. Wepferus in epist. ad Verzascham: *Certe divini aliquid in lacte latet. Antehac nunquam credidissem, nisi id sensibus comperissem. Vidi his meis oculis, quasi novos homines inde factos fuisse.* Verbo dixerim, alimentis, quæ facile a stomacho concoquuntur, celeriter distribuuntur, difficulter vero resolvuntur, quibus utendum esse præcipit Hippocrates in phthisi, quæque, uti Hippocratis mentem explicans Martianus *lib. de vet. medic. n.* 25. ostendit, solidas habent partes, nexus tamen eorum debilis est, Lac præstat. Quo loco minus mirari subit Aretæum tantum tribuisse in hoc morbo Lacti, ut affirmare non dubitaverit *lib. 7. de morb. chron.* si multum hauriant Lactis, nullo alio egere auxilio.

Non autem quodcumque Lac in hac phthiseos specie opportunum est. Si enim de Vaccino sermo sit, crassitie sua, ac visciditate infarctus, atque obstructiones augere valet. Vaccino tenujus est Caprinum, tenuissimum vero, quodque seroso humore maxime abundat, Asininum est, docente Aristotele *lib. 3. hist. anim. cap.* 26. & Galeno x. *de simpl. facult. & lib. 6. de sanitat.* ideoque Lacti cuicumque animantium præferendum Plinio teste *histor. nat. sect.* 33.

Ad lactis usum quod spectat silentio prætereundum non est solemne esse Medicis lacteam diætam in plerisque morbis phthisi præsertim, & arthritide instituere, omni alio cibo prohibito. Cl. Sachsius in M. N. C. D. *An.* 1. *obs.* 141. methodum diætam lacteam in arthriticis instituendi tradit, qua quidem methodo Nobilem quemdam felicissime curatum fuisse testatur. Animadversione autem dignum est, quod ipse postea affirmavit, Nobilis hujusce viri exemplo ab arthritide per Lac curati plurimos Magnates Pragæ, Viennæ, alibique commotos eamdem curam in semetipsis tentasse, sed non ubique pari felicitate, & tam fausto eventu. In hujusce rei confirmationem affert exemplum alterius cujusdam Nobilis, qui non solum non diæta lactea instituta melius habuit, sed tumorem, & inflationem periculosam expertus est, ut abstinere coactus fuerit. Celebris quoque est histor. in iisdem M. N. C. Dec. 3. *An.* 3. *obs.* 10. viri cujusdam, *qui sub lactis cura succubuisset, nisi intermisisset; Omni enim carne absumta, spiritibusque dissipatis tantam sensit debilitatem, ut morti proximus videretur.* Ego vero propter summam stultitiam ejusmodi lactis usum ad maciem profligandam opportunum censeam? Atque hanc quidem philosophandi rationem observatio confirmat. Cum enim diætam lacteam in fœmina quadam macie consumpta instituissem, eadem plane servata methodo, quam tradit Cl. Redius in suis consultat., mirum eamdem non solum in dies singulos increscentem deprehendisse, sed vires ægrotantis fœminæ sic collabentes, ut in imminentis mortis discrimine prope certissimo versari videretur. Priore diæta convocata in dies melius habuisse, vires resumpsisse, atque in pristinum statum restitutam fuisse vidi. Quæ res effecit, ut in posterum corpora eorum, qui phthisi, ac macie premuntur, solo lacte, omni alio cibo prohibito, nunquam pertractaturum esse, quidquid aliis videretur, pollicerer. Neque hujusce rei ratio in arduo sita. Natura enim, dum adhuc in utero clausi versamur, purissimum quemdam, ac limpidissimum succum nobis subministrat, simul ac in lucem editi, crassiorem, viscidioremque ea constanti lege, atque ordine, ut quo magis increscit ætas, lac & spissius, & den-

ſius evadat. Erumpentibus e gingivis dentibus incipit maſticatio, atque alimento opus eſt, quod ſolidum, compactumque ſit, tum quod membranæ ventriculi fortiores, firmioreſque fiunt, tum etiam quod ſucci ejuſdem acriores, activioreſque. Dum triturationis alimentorum, ac digeſtionis vires augentur, quod in adoleſcentia contingit, cibis opus eſt craſſioribus, compactioribuſque, & ſic ſucceſſive uſque ad extremum ſenium. Dum igitur ſolo lacte veſci pueros, juvenes, ac ſenes curamus, naturæ legibus ſanctiſſime ſancitis adverſamur, atque ab uno extremo ad alterum tranſitum fieri patimur, quæ mutationes quam plenæ ſint diſcriminis nos docuit Hippocrates, confirmavitque Bacco de Verulamio hiſt. vit. & mort. inquiens: *Omnis mutatio licet in benignius mortem accelerat*. Quid quod otiante maſticatione ſaliva tantopere neceſſaria ad ciborum ſolutionem ſuperfluus quaſi, atque inutilis humor evadit; vis ſtomachi majorem in modum langueſcit, atque organa chyloſi perficiendæ dicata muneribus ſuis inepta organa redduntur? Conferre Lac pueris experimur, dum dentibus carent, ac ventriculi membranæ, ſuccique debiles adhuc, infirmique ſunt, ac tunc ſolum virium robur acquirere, cum ad maſticandum pares fiunt, ac ſolidiores cibos, compactioreſque deglutiendos. Quinimo dum lacte veſcuntur infantes, convulſionibus, ſpaſmis, diarrhæis, torminibus, aliiſque morbis eoſdem dire exercentibus premi, a quibus lacte prohibito liberantur. Quæ ſane omnia protenſo quaſi digito commonſtrant nulli unquam morbo, ac ne phthiſi quidem pulmonali ſolius lactis uſum opitulari poſſe. Niſi forte nullo alio cibo uſi ſint homines præter Lac, unde aſſuetudo novam in ipſis formaverit naturam: quo caſu haud inficias ire auſim ſolo Lacte diu vivere poſſe, quemadmodum multos vixiſſe Plinius, Tacitus, Juſtinus, Cæſar, Salluſtius memorarunt. Quod confirmat Galenus *lib.* 5. *de ſanit. tuenda c.* 7. mentionem faciens cujuſdam viri, qui ultra centum annos vixit ſolo lacte nutritus. Et Ovidius *lib.* 4. *faſtor.* dum ait:

Lacte mero veteres uſi memorantur, & herbis
Sponte ſua, ſi quas terra ferebat.

Prandium concedendum, quod leve ſit ex aven. &c.] Carnes Animalium aut omnino relinquendæ ſunt, aut rarius, & parcius iiſdem utendum. Cum enim in hoc morbo febris lenta adſit, carnes vero non exiguo oleo, ac ſale volatili ſint fœtæ, facile in putredinem abeunt, unde certum noxæ periculum, nullum levamen ſperandum. Hac porro methodo ſimiles pulmonum morbos feliciſſime curatos fuiſſe obſervationibus virorum præſtantiſſimorum compertum eſt, ut liquet ex conſiliis Cl. Joſephi del Papa, ac præſertim ſeptuageſimo quarto 2. volum.

XXI. *Si ructus acidi, tormina moleſta, nauſeæ ſuperveniant &c.*] Tot porro cautelis opus eſt in lactis uſu, ut niſi quamdiligenter eædem ſerventur, optato fine potiri minime valeamus. Præ cæteris ad prohibentia attendendum eſt, eiſque, prout res, & occaſio fert, occurrendum. Inter prohibentia recenſentur ructus acidi, tormina moleſta, vomitus, aliaque id genus, quæ indicio ſunt manifeſtiſſimo aceſcere in ſtomacho, ac corrumpi, unde nerveas fibrillas vellicando, pungendo graviſſima mala excitare valent. V. com. in aph. 5. cap. 8. lib. 1.

XXII. *Niſi vomitu aut diarrhæa ſiſtatur &c. Chocolatæ potum cum lacte paratum &c.*] Varia paſſim de chocolatæ uſu vago medicorum rumore circumferri ſolent. Nonnulli in ea ſunt opinione, ut credant chocolatam corporis humores potenter reſolvere, eorum motum augere, caloremque inſignem in viſceribus concitare, ideoque in morbis, ut ajunt, calidis nullum levamen, certam noxam allaturam eſſe. Alii e contra ſuccum nutritium præbere pinguem, dulcem, qui-

quique humorum acrimoniam retundere valet, ac proinde refrigerare, ideoque phthiſicis, tabidiſque cibum eſſe ſaluberrimum. Opinionum varietas orta eſt potiſſimum ex conſideratione eorum, quæ Chocolatam componunt, inter quæ Cacao principem obtinet locum. Nihil porro eſt aliud Cacao, quam ſemen arboris cujuſdam, quæ ſponte creſcit in ſylvis diverſarum regionum Americæ, quæque ab incolis excolitur, cum maxima agriculturæ, divitiarumque eiſdem pars ſit. Arborem diligenter deſcribit R. P. Plumerius in ſuo Botanico Americano, ut propterea ſupervacaneum ſit hac in re diutius immorari. Illud autem ſilentio prætereundum non eſt, qui chocolatæ uſum altiori voce damnarunt in calidis, ut ajunt, morbis, ob id potiſſimum damnaſſe, quod Cacao calidum ſiccum exiſtimaverint. Quæ nomina præterquamquod irriſit Hippocrates in *lib. de vet. med.* accedit præterea contrarium evinci, etiamſi nominibus ipſis inhæreamus. Illa enim refrigerandi vim habere omnes fere medici uno ore affirmant, quæ impedimento ſunt, quominus fluidæ noſtri corporis partes mutuo inter ſe allidantur, atteranturque, neve ſulphureæ, ſubtilioreſque particulæ ex reliquarum nexu ſecedentes, atque avolantes in univerſam maſſam diffundantur, ejuſque agitationem, furoremque inducant. Id quod potiſſimum præſtant, quæ blando mitique oleo ſunt fęta, quę pinguia farinoſa, ac gelatinoſa. In horum cenſu veniunt ſemina multa cerealia, juſcula carnium animalium præſertim juniorum, & his ſimilia. Inter hæc tamen principem obtinet locum Cacao, non tantum ob nutritium rorem, qui in eo maxime abundat, quantum ob temperatam ejuſdem volatilitatem, quæ ſpiritibus materiam præbet convenientiſſimam. Atque ubi cætera olea præ temporis diuturnitate rancida fiunt, atque empireumaticorum more acrimoniam nanciſcuntur, quæ non ſolum guſtus organum feriunt, ſed acriter irritando, erodendoque idonea fiunt, pulcherrima olei Cacao laus eſt lene, ac mite quamdiutiſſime ſervari, cum interim in ſtomacho facillime diſſolvatur, diſſolutum vero in regium ſanguinis flumen nullo virium ſuarum decremento propellatur. Si addas Cacao aqua diſſolvi, nullus dubito quin ad credendum vehementer adducaris, nihil ad refrigerandum Chocolata dari efficacius, aut pro ægrorum opportunitate valentius. Et vero quanam meliori ratione nimius fervor temperari poteſt, quam ea removendo, quæ ſolidas partes irritant, eaſdemque in validiores, vehementioreſque contractiones agunt, ideoque ſulphurearum particularum exſolutionem, atque abhinc prodeuntem ſanguinis, humorumque efferveſcentiam excitant? Cum aqua diſſociare habeat, disjungere acres, vellicanteſque humorum particulas, atque per inſignes excretionum vias extra corporis confinia educere, prædictis muneribus obeundis chocolatam exiſtere opportuniſſimam manifeſtius quidem eſt, quam ut ullis rationibus poſſit comprobari. Ex aqua fortaſſe aliæ inſignes Chocolatæ facultates accedunt, præ cæteris alimenta in ſtomacho ſolvendi, coctionem ciborum juvandi, appetitum reſtaurandi, fluiditatem ſanguini conciliandi. Quoniam vero oleum ſine ſalis interventu commixtionem aquæ non patitur, conſultum viſum fuit ad Chocolatæ potum obtinendum ſaccharum addere, ſuccum videlicet arundinis cujuſdam ad extracti ſolidi conſiſtentiam redactum, qui ſal eſſentialis ejuſdem plantæ aliquo modo dici poteſt, quamvis revera ſal non ſit, cum ad ignis flammam exardeſcat, neque oleum, cum commixtionem aquæ libentiſſime patiatur. Fit porro ſacchari additione, ut oleum Cacao ſaponaceam induat naturam, ac duplici principio fætum evadat, ſale videlicet fixiore, & oleo intime unitis, unde facile ſeſe in denſam humorum texturam inſinuet, facile etiam cum aquoſis, ſalinis, oleoſiſque eorum partibus commiſceatur, atque hac ratione nutritio promoveatur, vires augeantur, ſpiritus majorem in modum recreentur. An Chocolatæ uſus damnandus, quod in ejus compoſitio-

nem

nem Cinnamom Vanilla, Ambarum recipiantur, quæ cum admodum volatilibus, ſubtilibus, ac penetrantibus particulis ſint fœta, prædictum in viſceribus calorem, ſiccitatemque valeant progignere? Nemo id affirmaverit, qui illud vel leviter tantum mente volutaverit, Cacao craſſum ſuppetere nutrimentum, ſi crudum comedatur, ſanguinem inſpiſſare, ejuſque motum minuere, ſed ob nimiam, & craſſiorem pinguedinem ventriculum gravare, & obſtructiones gignere, ſi nimia copia ſumatur. Quare ſalubre conſilium idem aromatum permixtione, Vanillæ ſcilicet, & Cinnamom. temperare. Atque hæc quidem ea doſi adhibentur, qua Chocolata præ eleganti eorum fragrantia ſuavior, ac jucundior evadat, non ea qua & guſtus organum feriatur, atque humores potenter reſolvantur, eorumque motus agatur, & concitetur. Niſi ita res haberet, non omnibus temperamentis, & ætatibus conveniret, neque pulcherrima ejuſdem laus eſſet nunquam nocere, quotieſcumque vel neceſſitate coacti, vel in gulæ voluptatem interdiu, noctu, poſt prandium, ante, homines aſſumunt.

XXIII. *Quod ſi febris intenſa cum calore inſigni ſubſequatur, juſcula pulli, aut carnis vituli &c.*] Prohibet præ cæteris lactis uſum febris. Ita Hippocrates ſect. 5. aph. 64. *Lac caput dolentibus, & febricitantibus, & quibus præcordia murmurant malum*; quocum convenit Oribaſius rationem hujuſce rei aſſignans. Ait enim lib. 4. cap. 18. *Lac in iis, qui frigido ſunt ventriculo aceſcit, in iis vero, qui calido ſunt, in nidorem tranſit, ex quo fit, ut febricitantibus noceat.* Quare ſuperveniente febre ſalubre eſt accuratiorum practicorum conſilium ſtatim ab eodem abſtinere, eique lac artificiale ſubſtituere, cujuſmodi ſunt juſcula ex ſeminibus oleoſis, & inſipidis, ex ſeminibus cerealibus, quæ blanda mitique aciditate donantur, ex carnibus juniorum animalium, ex ſero lactis, herbis ſale nitroſo abundantibus, ac balſamica, eaque mitiſſima virtute præditis, & aliis ſimilibus, quæ acribus, bilioſiſque particulis ex ſanguinea maſſa præcipitandis, ſimulque nimio fervori, & efferveſcentiæ compeſcendæ opportuniſſima exiſtunt.

XXIV. *Si ad ſuppurationem veniant tubercula &c.*] Ad febrem maxime attendendum eſt: notum enim eſt febrem hanc comitari alternam frigoris, caloriſque acceſſionem, ut febri intermittenti ſimilis videatur. Quo ducti argumento minus docti non ſolum ægris gratulantur, quod febris mutatio contigerit, ſed eamdem chinachin. pertractant, quod plane ridiculum eſt. Ideo enim frigus in extremis artubus, aliiſque partibus percipitur, quod ſanguis in pulmonum vaſis conſiſtens nequit in ſiniſtrum cordis ventriculum, indeque in Aortam ad capillares uſque arterias, maxime longe a corde diſſitas rapida circulatione trajici. Ea igitur, quæ hærentem in pulmonibus ſanguinem dimovere habent, liberum ejuſdem, atque expeditum excurſum promovere, viſa ſunt convenire. Hujuſmodi ſunt venæ ſectio, & antipleuritica medicamenta, de quibus dicemus ſequenti capite.

XXV. *Remittente febre, & ſputo purulento apparente, aer eligatur ſulphurearum &c.*] Nullum phthiſicum in quarto gradu conſtitutum ulcere pulmonum jam facto febre, tuſſi, & ſputo carere tam certum eſt, quam quod certiſſimum. Ratione febris, ceu quæ paſſio, ut ajunt, calida, & ſicca eſt, refrigerantia conveniunt; ratione tuſſis, ceu quæ ab irritatione nervearum fibrillarum tunicas pulmonum conſtituentium exoritur, quæ ſedandi vim habent indicari videntur; ratione puris ab imo pectore affluentis abſtergentia, exſiccantia, conſolidantia; ratione maciei nutrientia. Quatuor igitur in hoc phthiſeos gradu ſeſe offerunt indicationes, quæ ſi ad trutinam, ut ajunt, ſedulo revocentur, vix, ac ne vix quidem abſolvi poſſunt. Etenim dum refrigeras, atque humectas, nec non oleoſas particulas ad nutriendum corpus in ſanguinem invehis, ulcus ſordidum reddis; dum tuſſim ſedas, ſputum ſupprimis; dum abſtergis, exſiccas, atque con-

conſolidas, febrem, & maciem adauges. Quamquam quæ exſiccantia, quæ conſolidantia in pulmonum ulcere? ulcere nempe viſceris illius, quod circuitionis ſanguinis, ac reſpirationis muneri deſtinatum eſt. An exſiccari poteſt dum perenni ſanguinis curſu abluitur, an conſolidari dum continuo contrahi, conſtringi, diſtrahi, & expandi debet? Non inde tamen omni auxilio deſtituendus æger. Aer quidem inter ea, quæ adhiberi ſolent a medicis principem obtinet locum, quem temperatum in primis qualitatibus deligendum eſſe omnes fere Medici uno ore affirmant. Neque ad avertendos pleroſque morbos aeris mutationem, atque migrationem in alia loca plurimum facere tradunt fere veteres rerum Scriptores. Ita Hippocrates *lib.* 4. *epid. ſect.* 5. *t.* 19. *Commodum eſt*, inquit, *in morbis longis ſolum mutare*. Atque Avicenna *lib.* 1. *tit.* 4. habet: *ex generibus medicationum eſſe mutationem de terra ad terram, & de aere ad aerem*. Celſum ipſe: *Peſſimum eſt*, inquit, *Cœlum quod ægrum fecit*: Ut mittam quæ & Seneca *de tranquillitate animi c.* 15. & Strabo, aliique in eamdem rem prodiderunt, ut nullus ſuperſit dubitandi locus. Ad phthiſim vero ſpeciatim quod attinet, aere Ægypti feliciter eadem debellari credebatur a Veteribus: hinc navigatio Roma in Ægyptum ipſis commendabatur, ut liquet præ cæteris ex Plinio *lib.* 5. *epiſt.* 19. Æque efficax cenſebatur ad phthiſim curandam Alexandriæ aer, hinc phtiſici, teſte Celſo, in Alexandriam mittebantur. Galenus vero phthiſicos ad Tabias mittebat, locum ſcilicet quemdam infra Neapolim, & Veſuvium montem, qui cum teſte Strabone inter occidentem æſtivum, & meridiem, ſuaviſſimam, ſiccamque Africi auram excipiat, efficaciſſimus ad eoſdem ſanandos reputabatur. Mare enim, ſi Ariſtoteli fides habenda ſit *in primo problem.* ob placidas adſpirationes ſalubritatem facit inſignem, unde navigantes coloratiores exiſtunt, quam qui in paluſtribus degunt. Quid quod ob objectum illi Veſuvium, e quo reliquiæ materiæ, quæ jam igne conſumpta eſt, quæque exuritur, ad mare uſque perveniunt, atque ob conjunctum ſimul in imo ſinu alterum Veſuvii collem ignem continentem ſiccus, atque ſulphurearum particularum dives ea ratione evadit, qua opus eſt ad pulmonum ulcus conſolidandum? Hac de vid. Galen. *lib. meth. med.* 5., & ex eo Baccius *de therm.* Ejuſdem fere efficaciæ cenſetur Neapoli aer, ut liquet ex Bartholino *de peregr. med.*

Quamquam vero, ut ingenue dicam quod ſentio, cave ne plus aeri tribuas, quam par eſt in phthiſeos curatione. Sæpiſſime enim contingit aeris mutationem ſepulchri mutationem excipere. Addit ſolum vim animis ad alacritatem quamdam incredibilem illa cogitatio, aeris mutatione profligari morbum debere, quod dici vix poteſt quantum revera curandis morbis tribuat. Apte cadit in rem Ciceronis locus, qui ad Gallum *lib.* 7. *epiſt.* 26. ſcribit: *Cum decimum jam diem praviter ex inteſtinis laborarem, fugi in Tuſculanum; ſed viſa eſt mihi vel loci mutatio, vel animi etiam relaxatio, vel ipſa fortaſſe jam ſeneſcentis morbi remiſſio profuiſſe*. Hinc minus mirari ſubit pleroſque ab iis locis tamquam infenſiſſimis cavere, ad quæ alii tamquam ad aſylum ſe conferunt. Quod præ cæteris adnotavit Cl. Williſius, qui de phthiſi, atque aere Londinenſi loquens: *Ita*, inquit, *propter ejuſdem morbi ſanationem, dum alii hanc Urbem quaſi barathrum vitant, alii huc tamquam ad aſylum ſe conferunt*. In his enim plus boni fiduciam, quam mutatam regionem, atque aeris ſalubritatem operari certo certius habendum.

Suffumigia fiant intra cubiculum ex ligno rhodio, baccar. juniper. &c.] Suffumigia in hoc phthiſeos gradu prodeſſe plurimum reputantur, quod viribus integris ope inſpirati aeris ad effectas partes perveniunt, eaſque ea ratione afficiunt, qua opus eſt ad ſalutem. Deſumuntur eadem ex iis, quæ balſamica vi pollent: quorum in cenſu veniunt ligna multa, uti rhodium, quod per deſtillationem oleum

leum dat longe ſuaviſſimum, cujus uſus inter balſama ſuaveolentia commendatiſſimus eſt. Balſamica quoque virtute pollet Juniperus, ac præſertim ejus baccæ ſubtili, ac penetranti oleo, odoriſque fragrantia fętæ, quod nervos roborat, & urinam, quod omnibus balſamicis ſolemne eſt, inſigniter movet. Balſamica hæc virtus maxime elucet in reſinoſis gummatibus fragrantibus, & ſuaviſſimo oleo præditis, quæque ad balſama, quæ benigna nobis natura elargitur, ſolida, & ſicca referuntur, quorum in cenſu veniunt Maſtiche, Myrrha, Benzoe, & alia innumera ex arboribus balſamiferis ſauciato cortice ſtillantia, quæ humidioribus particulis æſtu ſolis ſublatis ſolideſcunt. Sed de his quoque plura inferius dicemus. Ex his omnibus parantur ſuffumigia tantopere commendata adverſus phthiſim, quorum exempla plurima videri poſſunt apud Galenum, Sennertum, Riverium, Williſium, Bonetum. Sed illud quoque diligenter caveas velim, ne plus iiſdem tribuas, quam par eſt. Licet enim haud inficias ire auſim aerem ſulphureis, ac reſinoſis particulis fętum roborando prodeſſe poſſe; ne tamen ulceribus abſtergendis, exſiccandiſque aptus ſit, facit potiſſimum quod vel ad ultimas uſque fibras cavi pulmonum, in quibus extant aperta ulcera, non pervenit, vel ſi pervenit, iiſdem non adhæret, unde ineptus fere muneribus prædictis obeundis conſtituitur.

XXVI. *Alimenta ſint avenacea, hordeacea, carn. junior. animalium &c.*] Inter ea alimenta, quæ facile a ſtomacho concoquuntur, celeriter diſtribuuntur, difficillime vero reſolvuntur, principem obtinere locum lac ſupra oſtendimus. Modo quoniam eadem alimenta in hoc phthiſeos gradu omnium fere accuratiorum practicorum conſenſu quibuſcumque medicamentis palmam præripiunt, quæri a Medicis ſolet, utrum diæta lactea in eodem conveniat. Alii quidem illud eſſe alimenti genus affirmant, ut ſi quid in ſumma rerum anguſtia ſperari poſſit, id ab uno lacte ſperari jure poſſe confidant. Ita Proſper Alpinus *de medic. method. lib.* 8. *cap.* 7. in exulceratione pulmonum; & inde facta tabe lactis uſum miris laudibus extollit. Ac Cl. Frider. Hoffmannus teſtatur ſe phthiſicos contumaci tuſſi, febre, puris, & materiæ viſcidæ ſputo, ſumma tabe conſumptos ſolo tactis uſu in priſtinum valetudinis ſtatum reſtituiſſe. Alii e contra non ſolum lactis uſum non commendant in phthiſi ab ulcere pulmonum, ſed ab eodem abſtinendum eſſe pugnaciſſime ſuſtinent. In tali enim phthiſeos ſtatu adſunt ſalivationes, ſudores, diarrhœæ ſe invicem excipientes, quæ a colliquatione maſſæ ſanguinis ortum traducunt; nec non febris cum calore conjuncta, quæ omnia impedimento ſunt, quominus Lac exhiberi tuto queat. Nempe principiis maxime obſtandum eſt, antequam pulmones exulcerentur, ut præ cæteris docuit Celſus *lib.* 3. *cap.* 22. inquiens: *Si vera phthiſis eſt, inter initia protinus occurrere neceſſarium eſt; neque enim facile hic morbus quum inveteraverit, evincitur. Inter initia vero*, ſubdit ibidem, *ſicut in omnibus longis, difficilibuſque febriculis, lac recte dari poteſt*. Febriculis, inquam, quæ tuberculis nondum ſuppuratis, phthiſicis contingunt, in quibus lac tuto exhiberi poſſe docuit Hippocrates *ſect.* 5. *aph.* 64. Qui ita ſentiunt, obſervationes illorum, quibus compertum ſe habuiſſe teſtantur, extrema fere macie conſumptos lactea dięta fuiſſe curatos, tanti faciunt, quanti poſſunt, ac debent. Eo enim facile adducuntur, ut credant ad extremam quidem maciem perveniſſe, ſed ſine ſuppuratione tuberculorum, ſine ulcere pulmonum, ac purulento ſputo. Idque facile iis accidere potuit, qui inter phthiſim univerſalem, & particularem a pulmonum læſione pendentem nullum intereſſe diſcrimen falſa opinione adducti haud dubie affirmarunt. Quare aliis alimentis, nec immerito utendum eſſe præcipiunt, quæ magnam habent cum lacte affinitatem: uti ſunt avenacea, hordeacea, aliaque recenſita aph. 8.

XXVII.

XXVII. *Aqua calcis s. a. pp. &c.*] Quamvis abſtergentia, exſiccantia ulcus pulmonum nulla dari ſupra oſtendimus, nihil eſt tamen cur ea non adhibeantur, quæ prædictis muneribus obeundis apta cenſentur. Inter hæc aqua calcis vivæ tertiæ extinctionis eminet, quæ in hunc fere modum paratur. ℔. Aqu. com. calent. lib. x. Calc. viv. recent. ℥ v. M. & repone in loco quieto per horas ſex, dein effuſa aqua tantumdem limpidæ affunde calci, id denuo repetendo pro tertia vice. Tum vero per decantationem pars clarior eliciatur pro uſu dicto. Affuſio aquæ calci vivæ fit, ut ſubtiliſſimum ejuſdem, volatiliſſimum, atque igneæ quaſi naturæ principium a valde fixo, & terreo ſejungatur, ac notabilem acrem ſaporem aquæ conciliet: Si acidum aquę calcis affundatur, in ſal medium amaricans abit, tamen non coagulatur, ſed fluidum remanet. Ex his liquet aquam calcis vivæ alchalino principio valde penetrante fętam eſſe, quod tamen repetita aquæ affuſione mirum in modum miteſcit, atque humores acidos pulmonum ſubſtantiam exedentes cicurare, puris nimis lenti, ac difficilis grumos diſſolvere, atque excretioni aptum reddere valet, demum leniter irritando vivificare, ut ulcera impleantur, quod opus ſolius naturæ eſt, exſiccare demum, ut claudantur.

XXVIII. *Inter balſamica pillulæ ex balſamo Tolutan., extract. fl. hyperic. &c.*] Quid intelligendum ſit nomine balſami quæſtio eſt. Si Veteres conſulamus appellabant Opobalſamum liquorem quemdam, qui ex plantula quadam non admodum procera folia liguſtri, vel cytiſi referente extillabat: oleoſus liquor erat odoris fragrantiſſimi, ac ſuaviſſimi, & ſaporis penetrantiſſimi. Hujus plantulæ notæ characteriſticæ a Medicis ignorantur, ſi excipias Proſperum Alpinum, qui eamdem in egregio tractatu de plantis Ægypti deſcripſit. Cum vero Antiquorum Opobalſamum deſideretur (nam quod venditur pro opobalſamo ex balſamo Peruviano, Benzoe, & Storace confectum merito dubitatur, ut Pomet *in hiſtoire des drogues* oſtendit,) ea quæ eaſdem habent notas, & affectiones balſamorum titulo inſigniuntur. Omnia igitur, quæ oleo ſubtiliſſimo, ac penetrantiſſimo ſcatent, quæ vires recreandi ſpiritus habent, cujuſmodi ſunt illa, quæ odore fragrantiſſimo, ac ſuaviſſimo ſunt prędita, balſama merito dici ſolent. Huc ſpectant ſucci reſinoſi tum liquidi, tum exſiccati, qui odore pergrato, & viribus ad Opobalſamum accedunt: Huc ſuccus ille reſinoſus ex arbore quadam Peruviana effluens, ideo balſamum Peruvianum dictum, cui ſimilis eſt ille, ex alia planta extillans provinciæ Tolù, ideo Tolutanum appellatum, uti pariter ille ex arbore Copaiba Piſon. ſeu ut alii balſamifera Braſilienſi ideo Copaibę, ſeu Braſilienſis balſami titulo inſignitum: quibus palmam pręripit illud e Mecca, ſeu Conſtantinopolitanum, quod adeo rarum eſt, ut niſi per Magnates quibus dono datur, ad nos adferatur, quod verum Opobalſamum Ægyptiorum adeo exquiſite ſecundum omnes notas refert, ut illud idem revera eſſe plerique ſuſtineant. Mitto theribintinam, aliaſque id genus reſinas liquidas ex arboribus cortice ſauciato ſtillantes. Ad ſuccos reſinoſos ſolideſcentes pertinent Olibanum, gummi animè, benzoe, Styrax, Myrrha, Maſtiche, aliique ſucci, qui ex arboribus ſauciato cortice ſtillantes, humidioribus particulis Solis radiis conſumptis, exſiccantur. Viribus ad balſama accedit ſuccus mineralis concretus ſulphur, & ex his compoſita multa, uti flores ſulphuris, balſamum ſulphuris therebintinatum, aniſatum, Hombergianum, & alia ejuſmodi. Hęc porro omnia cum aciditate blandiſſima donentur, amica titillatione, uti fere omnium viſcerum, ita ſpeciatim pulmonum fibras ſollicitant, ſtimulant, ac corroborant, ſalia acria mordacia, quę tenellam eorumdem compagem exedunt, corrumpuntque, cicurant, tandem ad materiam purulentam reſolvendam, & partis unde illa fluit reſtitutionem opportuniſſima exiſtunt. Illud tamen hoc loco animadvertendum eſt mi-

tiora tantum, quæque non adeo calefaciendi virtute pollent in hoc phthiſeos gradu adhiberi poſſe, ne febris, & macies augeatur. In horum cenſu venit balſamum Tolutanum, quod & Peruviano, & de Copaiva præſtantius cenſetur, ceu quod nulla acrimonia donatur, ideoque vel in potionibus ſolutum ab ægrotantibus commode hauriri poteſt. Hinc apud Anglos frequentioris eſt uſus in phthiſi, & ulceribus internis. Si de extracto florum hyperici ſermo ſit, balſamica vi, eaque mitiſſima, & non admodum calefaciente pollet, utcumque nonnulli affirment in hyperico, aliiſque ſimilibus plantis, ut veronica, hedera terreſtri, ſulphureas partes cum ſalinis arcte conjunctas eſſe, ut ſanguinem exagitare, ac commovere valeant. Quid aliud olibanum præſtat, quam ut acriores ſuccos, & lympham exedentem temperet, ac demulceat? Non ſolum in ulceribus pulmonum tuto adhiberi poteſt citra inflammationem, ſed in ipſa ipſorum pulmonum inflammatione. Ita adverſus pleuritidem præſertim epidemicam tamquam ſingulare ſpecificum deſcribit Quercetanus *in pharmac.*, eoque Riverius teſtatur *in obſ.* multos ex pleuritide, qui in mortis diſcrimine prope certiſſimo verſabantur, ab Orci faucibus ereptos fuiſſe. Simili fere virtute donantur gum. animè, & alia hujuſmodi, ex quibus conficiuntur pillulæ tantopere commendatæ a Cl. Cyrillo in ſuis conſultation. adverſus phthiſim, quarum uſu nihil unquam ſe deprehendiſſe, quod earumdem uſum damnare potuerit, teſtatus eſt. Syrupus quoque therebint. cum parum ejuſdem ſubſtantia ſit ſaturatus, adhiberi tuto poteſt.

An oculis cancrorum &c. In oculis cancrorum arte ſua in principia reſolutis totam hecticæ, ac tabis curationem ſitam prætendit Helmontius. At dolendum arcanum hocce inter tenebras latere voluiſſe. Qua enim arte reſolutio iſthęc fiat poſteris ſcriptum minime reliquit.

Antihectico Poterii &c.] Petrus Poterius Medicinam Bononiæ ſumma cum laude, & maxima ægrorum utilitate fecit, mirabileſque curationes a ſe factas narrat in obſervationum centuriis, quas evulgavit. Multa arcana ſibi ſervabat, dum viveret, quibus ſe mira præſtitiſſe teſtatus eſt. Inter hæc eminet famoſum illud antihecticum dictum. Quod diu latuit: priuſquam enim inſigni Reipublicæ Medicæ damno triſti fato hominibus eriperetur, conficiendi artem amico cuidam, quem vehementer adamaverat, reliquit, ut magno pretio venderet. Tandem in manus hominum venit. Mirum autem nihil aliud fuiſſe, quam antimonium diaphoreticum, diligentius tamen præparatum. Cui ſane tantum tribuendum, quantum calci cuidam abſorbendi vi præditæ. Reliqua arcana latent. Quo loco mirari ſubit Cl. Frid. Hoffmannum in annotationibus, atque additamentis in Poterium utiliſſimis pariter, ac curioſis, chymicum dexterrimum, ſolertiſſimumque, ſi quis alius, in tanta re mancum fuiſſe.

Antimon. crudo &c.] Antimonio crudo dulceſcere humores, & corpus majorem in modum nutriri, ac pingueſcere compertum eſt. Leonardus a Capua cum medicamenta fere omnia altiori voce damnaverit, & e medio, quantum illi fas fuit, tollere conatus ſit, quam mira res videtur, quod antimonii crudi uſum laudaverit! Si quis maciei, ac tabi phthiſicorum debellandæ forte arbitretur eſſe opportunum (nec deſunt, qui id haud dubie affirmant) perpendat quam diligenter, eadem pulmonum infarctum, aut tubercula, & lapideas concretiones, aut abſceſſus, atque ulcera ſequi. Si ſingulis indicationibus abſolvendis in quocumque phthiſeos ſtadio opportunum exiſtere deprehendatur, haud inficias ire auſim in phthiſi pulmonali adhiberi poſſe. Ecquis vero id ſe deprehendere poſſe confidat?

CAPUT IV.

De Peripneumonia, Pleuritide, Empyemate &c.

I. QUotieſcumque pulmonum ſubſtantia inflammatione corripitur, Peripneumonia exoritur; ſi exterior, ac membranoſa eorumdem pars, Pleuritis vera; ſi externæ tantummodo thoracis partes, ſeu intercoſtales Muſculi, Pleuritis ſpuria.

II. Cauſa proxima eſt ſanguis in vaſis ſanguiferis earumdem partium vel ſegniter motus, ac fere ſubſiſtens, vel ejuſdem in lymphatica lateralia effuſio.

III. Remotæ ſunt vaſorum laxitas, & atonia, vel contra adſtrictio nimia, plenitudo ſanguinis, craſſities, viſciditas, & lentor, ejuſdem acredo nimia.

IV. Cauſæ procatharticæ ſunt exercitationes corporis violentæ in aere frigido, venti auſtrales, boreales, aer pravis qualitatibus infectus.

V. Signa Peripneumoniæ ſunt febris continua acuta, quæ ut plurimum cum rigore incipit, eamque magna urinæ tenuis excretio comitatur, deinde ipſius rubedo ſequitur cum pulſu celeri, frequenti, parvo, atque humili, maxima ſpiritus difficultas, dolor pectoris gravativus, profundus, qui ſternum verſus ſpinam premere videtur, quandoque nullus, niſi tuſſis apprehendat, quam ſequitur ſputum ex imo pectoris ſæpe ſanguineum, ſæpe flavum, aut alterius coloris, genarum rubor.

VI. Signa pleuritidis veræ ſunt febris continua acuta, quæ cum rigore ut plurimum incipit &c. cum pulſu duro, reſpiratione minus difficili, ac crebra, dolore punctorio pectus, latera, ſcapulas, ſpinam extorquente, tuſſi inter initia ut plurimum ſicca, quæ tamen humida fit cum materiæ lymphaticæ, flavæ, aut alterius coloris, ſæpe cruentæ excretione per ſputum.

VII. Signa pleuritidis ſpuriæ ſunt tumor externas partes occupans, dolor qui ad tactum exacerbatur, tuſſis nulla, difficilis decubitus in latere affecto, febris interdum exigua, interdum nulla.

VIII. Quicumque febre acuta detineatur, ac difficili reſpiratione, nullo manifeſto pectoris dolore, niſi decumbat in dextero, aut ſiniſtro latere, & fortiter reſpiret, at tuſſiat, eum pleuritide occulta laborare pro certo habendum.

IX. Si pulſus, qui antea durus, mollis fiat, ac parvus, dolor, qui acutus, & pungitivus in obtuſum, & gravativum mutetur, permanente eadem febre, aucta difficultate reſpirationis, malum. In peripneumoniam enim facile pleuritis tranſit.

X. Niſi in quatuordecim diebus, aut intra vigeſimum 2. diem ceſſet morbus, ac ſymptomata, quæ prius miteſcere videbantur, denuo exacer-

bentur, febris, quæ continua erat, homotona, in periodicam mutetur æmulantem febrem tertianam vagam cum rigore, & herripilatione invadentem, in ſuppurationem abire inflammationem ſuſpicandum eſt.

XI. Si reſpiratio difficilis, ponderis, fluctuationis, & moleſtiæ ſenſus dum corporis ſitus mutatur, tumor in medio ventris, febricula continua ſub noctem ingraveſcens, vigiliæ, inquietudo hiſce ſuperveniant, Empyema factum eſſe certo certius habendum.

XII. Si dolor citra cauſam improviſo remittat, reſpiratione interim faciliori, parva tamen, debili, pulſu parvo, molli, humili, ac valde celeri ſupervenientibus, ſputo livido, viridi, aut nigro apparente, brevi hominem periturum prænuntiant.

XIII. Pleuritide, aut peripneumonia laboranti alvi fluxus ſuperveniens cum levamine, nec ſputum ſupprimens, ſalutaris. Si ſecus res habeat, plerunque lethalis.

XIV. Simul ac pleuritidis, aut peripneumonię indicia appareant, venę ſectio in brachio lateris oppoſiti lateri affecto imperanda, in mulieribus poſtea in pede, tandem in affecti lateris brachio bis, terque, ſi febris, dolor, difficultas reſpirationis urgeant, vireſque conſtent, primis diebus iteranda.

XV. Cave ne virium debilitas ex ſuffocatione, debilitatis ex reſolutione ſpecie imponat. In illa enim pulſus varius, confuſus, inæqualis eſt, in hac vero parvus, languidus, ac tactui facile cedens, & frequens cum reliquarum actionum languore.

XVI. Sputo ſanguineo, vel lymphatico apparente cum levamine ſymptomatum, tutum non eſt ſanguinem mittere.

XVII. Multo minus tutum eſt venæ ſectionem uſque ad coloris mutationem repetere.

XVIII. Quæ dum fiunt fomenta ex floribus malvar. mellilot. verbaſ. fol. malvar. pariet. branc. urſin. lacte decoctis, & veſica inclufis, vel feminibus lini butyro recenti in ſartagine frixis, calida ſępius dolenti parti admovenda.

XIX. Oleum etiam amygdalar. dulcium s. i. r. e. ad ℥ v. circiter exhibendum, bis, terque ſi doloris acuties, pulſus durities, tuſſis ſicca urgeant, decurſu morbi repetendum.

XX. Oleum ſemin. lini recentiſſimum eximiæ pariter virtutis eſt.

XXI. Decoctiones theiformes fol. malvarum tuſſilagin. flor. papaver. errat. ſambuc. copioſæ & calidiſſimæ propinandæ cum ſequenti pulvere.

℞. Stib. diaphoret. mandibul. luc. piſc. dent. apr. s. p. a. ʒ ii. flo. papaver. rubr. s. pul. ʒ i. M. f. s. a pul. detur ad ʒ .s. mane, & veſpere quotidie.

XXII. Hiſce ſuccedant gelatinæ Corn. Cerv. in aqu. Scabioſ. Card. Sanct. aut ſimili paratæ, juſculis ſolutæ ſæpius in die exhibendæ, nec non ubi validius diſſolvendum ſit, boli ex ſanguin. hircin. ſpermat. cet. a ℈ i. camphor. raſ. gr. iv. cum extract. Scabioſ. vel Card. Sanc. q. s. pa-

rati

rati bis terque in die propinandi ; imperando ut æger decoctiones theiformes Scabioſæ , bellidis minoris calidiſſimas , & copioſas ſuperbibat.

XXIII. Veſicantia quoque , præſertim ubi res ſit cum ægro laxioris habitus , ſpirandi , & excreandi ſputi tenacis difficultate ſecundo , quarto , quinto , ſeptimo , & ultra die ſuperveniente , coxis applicanda ; aut tibiis.

XXIV. Quo tenacia , ac viſcida ſputa facilius educantur , lambitiva ex aquis malvar. violar. vel aq. decoct. hord. liquerit. aut ſimilis ℥ vi. cum ſyrup. de ibic. ʒ i. .s. apprime conveniunt . Sputo nimis tenui , atque acri exiſtente ſequens in uſu ſit. ℞. Amyl. tritic. pul. ʒ ii. aqu. flor. violar. ℥ vi. coq. leni igne ſemper miſcendo uſque ad conſiſtentiam julepii. Refrigerato vaſe adde ol. Amygd. dulc. r. e. ſyrup. de pom. a ℥ i. M. cap. cochleatim.

XXV. Ubi Empyematis facti jam ſigna appareant , nihil magis curæ , cordique ſit , quam ut ſputum , aut urina promoveatur. In hunc finem decoct. heder. terreſtr. ad ℥ vi. cum ſyrup. therebint. ʒ i. quotidie exhibeatur ; hydromel pro potu ordinario præſcribatur.

XXVI. Suffitus intra cubiculum fiant ex lign. rhod. radic. cyperor. gum. animè , juniper. igni impoſitis.

XXVII. Hiſce fruſtra adhibitis , quid experiundum præter paracenteſim , aut cauteria inter unam , & alteram coſtam admovenda ?

CAPUT IV.

De Peripneumonia , Pleuritide , Empyemate &c.

I. *Quotieſcumque pulmonum ſubſtantia inflammatione corripitur , Peripneumonia &c.*] De loco in Peripneumonia , & Pleuritide affecto , magna eſt inter Medicos controverſia. Alii ſiquidem utriuſque morbi ſedem pulmonem eſſe arbitrantur , alii eam eſſe inter Pleuritidem , & Peripneumoniam differentiam , quod in illa ſola Pleura , in hac pulmones inflammatione corripiantur. Priorem ſententiam tenuit Hippocrates , qui lib. *de loc. in homine tex.* 24. Pleuritidis nomine non aliud intelligendum eſſe ſtatuit , quam unius tantum lobi pulmonum inflammationem ; petipneumonię vero utriuſque. Cui adſtipulari viſus eſt Cælius Aurelianus de *morb. acut.* qui Peripneumoniam *eſſe tumorem in toto pulmonum corpore* , *pleuritidem vero tantummodo in ejus parte pronuntiavit* . Hos Moderni fere omnes ſequuti ſunt. Ita Georgius Baglivus *prax. medic. lib.* 1. *cap.* 9. *append. ad pleurit.* : *Primo itaque* , inquit , *ſciendum differentiam eſſe inter lateris dolorem* , *& inter pleuritidem ; hæc enim inflammatio pulmonum eſt* . Si Frider. Hoffmannum audimus , non aliam pariter eſſe putat inter pleuritidem , & peripneumoniam differentiam , quam quod *Pleuritis eſt inflammatio pulmonum magis ſuperficialis* , *peripneumonia vero altior* , *ac profundior* . Quod egregie aliis verbis ſignificavit Jo. Baptiſta Mazinus mechan. morbor. inquiens , *pleuritidem a peripneumonia ratione loci tantummodo differre* , *eo quia in legitima pleuritide in minoribus præcipue* , *minimiſque pulmonalium canalium ſectionibus ſanguinis motus impeditur* ; *in peripneumonia vero in majoribus quoque canalibus lenteſcit* . Opinionem porro ſuam magni doctique viri confirmant hoc præcipuo argu-

gumento. Si pleuritis ex pleuræ inflammatione oriretur, perpetuo, ac conſtanter in pleuritide demortuis pleuræ inflammatio cadaveris ſectione anatomica inſtituta deprehenderetur; atqui obſervationes contrarium evincunt; ergo pleuritidem ex pleuræ inflammatione exoriri dicendum non eſt. Ita Platerus *lib.* 2. *prax. p.* 409. *& lib.* 3. *p.* 365. Hoechtædterus *dec.* 6. *caſ.* 4. *p.* 29. Lælius a Fonte *conſ.* 91. Tulpius, Carolus Piſo, Harderus, Bonetus, aliique in pleuritide interemptis inflammatos pulmones ſe deprehendiſſe teſtati ſunt; ut mittam Cl. Zechium *conſult. med. con.* 26. *in appendice*, qui præ cæteris id expreſſe ſignificavit quo loco, *Lateris*, inquit, *dolor magna ex parte ad pulmones pertingit, raro autem ad membranam coſtas ſuccingentem; cum in pluribus corporibus poſt mortem diſſectis ægrotantium, qui communiter, ac certo pleuritide periiſſe judicabantur, non membranam affectam fuiſſe, ſed pulmones obſervarim cum ſua membrana laceratos, & corroſos*. Ad hæc tamen luculenter reſpondent, qui contrariam ſententiam ſuſtinent. Atque in primis fatentur quidem pleuritidem, ac peripneumoniam ſæpe conjunctas eſſe affectiones, præſertim cum pleuræ ſuperior pars inflammatur, ac propterea negari non poſſe, quin pleura ſola quandoque afficiatur, præſertim ſi pars ejus inferior non adeo, nec ita frequenter cum pulmone connexa inflammatione corripiatur. Pleuram inflammationis capacem eſſe nemo inficiabitur, qui ſedulo perpenderit, nihil eamdem eſſe, quam membranam vaſis arterioſis, venoſis, lymphaticis prædítam; ideoque hærere in iiſdem, ac ſubſiſtere poſſe ſanguinem, atque inflammationem excitare. Qui pleuritidis ſedem in pulmonibus ſtatuendam eſſe voluerunt ob id potiſſimum, quod in cadaveribus pleuritide demortuis obſervarunt eoſdem læſos fuiſſe, falſa opinione adducti plus obſervationi tribuerunt quam par eſt. Fieri enim potuit, ut iſtiuſmodi pleuritici pleuritide non ſolitaria, ſed mixta, & compoſita evaſerint; propterea negare ſolam quandoque Pleuram non inflammari ridiculum eſſe. Cur autem negetur, ſi multorum obſervationibus conſtet, in multis pleuriticorum cadaveribus pleuram quidem corruptam, pulmonem vero intactum repertum eſſe? V. Bonetus in ſepulch. Vesling. ob. 36. Bald. Bald. 45. 56. Proſper Martianus in Hippocrat. 70. unus vero inſtar omnium Diemerbroech. lib. 2. cap. 13. de thorace, qui quæſtionem fuſe pertractavit. Quæ quamvis veroſimilitudinis ſpeciem habere quamdam videantur, attamen quominus rem paulo diligentius ad trutinam, ut ajunt, revocantibus probentur, accipianturque, faciunt multa, quæ referuntur in comment. Acad. Bononien. p. 153. circa eam in qua verſamur controverſiam, utrum videlicet in iis, qui pleuritici dicuntur, potiſſimum pleura, an pulmones læſi ſint. Præſtantiſſimus enim Morgagnius cum in ea eſſet opinione, ut crederet pleuritidem ad vitium potiſſimum pulmonum referendam eſſe, *de quibuſdam Profeſſoribus narravit ſibi notis, qui cum cadavera eorum inciderent, qui ex legitima pleuritide interierant, & pulmones verſus medium thoracis, uti fit ad pleuram retegendam traherent, eos obſervarunt vel exteriore interdum parte uſque adeo depravatos, atque corruptos, ut partis hujus portio aliqua inter trahendum facillime lacerata, & divulſa, adnexæ Pleuræ adhærens relinqueretur; ſicque incautis imponere aliquando poſſet ſpecie pleuræ ſummopere, & penitus labefactatæ; quæ tamen pleura abraſis diligenter pulmonum reliquiis illæſa omnino, vel tantum nonnihil rubra apparebat. Quo minus mirandum videtur eſſe aliquos, qui aſſeverent, ſe in pleuriticorum cadaveribus incidendis potiſſimam læſionem non in pulmonibus, ſed in pleura comperiſſe; nam ſi quid errarunt, videntur habuiſſe erroris cauſam; illudque etiam explicari facile poteſt, cur dolores interdum in pleura ſentiantur, cum offenſio revera ſit in pulmonibus*.

Huc accedit pulmones ſæpiſſime extrinſecus obduci materia quadam craſſa, albida, vel flaveſcente, quæ non raro pleuram incruſtat ad eum præſertim locum, in

in quo affecti pulmonis partes contingit, unde eadem depravata ſummopere, & penitus labefactata videtur, quæ tamen pleura, abraſa diligenter materia, illæſa omnino, ſana, & intacta apparet. Nempe ſerum ſanguinis e membrana extrinſeca pulmonum exſudans inflammationis calore concreſcit, & ſpecie pleuræ corruptæ incautis imponit. Quæ ſane omnia efficiunt, ut tandiu ad Hippocratis, Cælii Aureliani, Baglivi, Hoffmanni, aliorumque præſtantiſſimorum virorum ſententiam accedamus, quam veriſſimam eſſe Plateri, Hoechſtædteri, Piſonis, Tulpii, Zechii, aliorumque obſervationes anatomicæ docuerunt, quandiu cum multis, ac frequentibus, tum certis, ac conſtantibus obſervationibus comperiatur ſolam pleuram inflammari, unde non ſolum ad ſuſpicandum, ſed ad credendum vehementer adducamur locum in pleuritide affectum non pulmonem, ſed pleuram eſſe.

Si externæ tantummodo thoracis partes, ſeu intercoſtales muſculi, pleuritis ſpuria.] Quamquam non in omni pleuritide pulmonem inflammari cenſendum eſt. Siquidem cadaverum ſectionibus cultro anatomico inſtitutis, qui communiter, ac certe pleuritide periiſſe judicabantur, nihil in pulmonibus, vel pleura inflammati deprehenſum eſt. Orta hinc diſtinctio in pleuritidem legitimam, & notham, ſeu ſpuriam. Legitimam eam dicimus, quæ ab inflammatione extimæ pulmonum membranæ pleuræ adhærentis proficiſcitur, ſpuriam vero in qua externæ tantummodo thoracis partes inflammantur, qui lateris quoque dolor ab Hippocrate fuit appellatus *Coac.* 39. *&* 73., ut Cl. viri Duretus, & Martianus animadverterunt, qui dolor quoque eos ſolet infeſtare, qui Rheumaticis, Scorbuticis, Arthriticis affectionibus, qui celtica lue premuntur.

II. *Cauſa proxima eſt ſanguis in vaſis ſanguiferis earumdem partium vel ſegniter motus &c.*] Tres inflammationis gradus a Medicis ſtatuuntur. Cum ſanguinis motus maxime retardatur, ſeu ſegnius, quam par eſt, & naturæ ordo poſtulat per vaſa movetur, oritur inflammatio imperfecta, quæ phlogoſis dicitur; cum ſanguis in minimis vaſis plane ſubſiſtit, parteſque ejuſdem globuloſæ, aut fibroſæ a novo ſanguine continuo affluente intra lateralia lymphatica pelluntur, tumoremque, ruborem, ac dolorem excitant, vera, ac perfecta inflammatio ſubſequitur. Id quod maxime apparet in inflammatione tunicarum ſuccingentium, in primis adnatæ, quæ Ophthalmia nuncupatur. Nemo ignorat hanc tunicam ſanguiferis vaſis conſperſam eſſe. Itaque ſi vaſa hæc præter ſubtiliorem, & pellucidam ſanguinis partem rubram etiam, & craſſiorem admittant, quæ propterea in iiſdem moretur, & ſtagnet, diſtentio in illis, tumor, rubor, dolorque in oculis ſuccedit. Tertius inflammationis gradus eſt, cum ſanguis in lymphatica vaſa effuſus una cum lympha, ſolidiſque partibus corrumpitur, unde loci inflammati corruptio exoritur. Sed hac de re plura inferius. Pauca hæc innuiſſe ſufficiat, ut intelligerent Adoleſcentes, in quo potiſſimum ſita ſit ratio, ut ajunt, formalis inflammationis, quam multi Veterum, ac Recentiorum oſtendere conati ſunt, pauci vero aſſequuti.

III. *Remotæ ſunt eorumdem vaſorum laxitas, & atonia &c.*] Cur ſanguis in vaſis pulmonum ſegniter moveatur, aut plane ſubſiſtat, & in lymphatica arterioſa propellatur, multa in cauſa eſſe poſſunt, atque ex his quidem alia in ipſis pulmonibus, alia in fluidis per eoſdem excurrentibus. Vitio pulmonum ſanguis ſtagnat, atque ſubſiſtit in minutiſſimis vaſculis, ſi laxata eorumdem nativa compage, ſanguis copioſius admittatur in arterias, quam revehatur per venas, atque ineptæ illæ ſint ad eumdem libera circulatione trajiciendum, unde facile ſubſiſtere, atque hærere cogatur. Id quod egregie adnotavit Baglivus de fibra motrice: *Si ſanguis currens per corpus cum dato motu cordis, & cum data celeritate ſua incidat in partem, cujus fibræ interna, vel externa de cauſa laxæ ſint nimis,*

mis, flaccidæque, ſtatim mutari, atque turbari ſuum videbis curſum in eadem; reſtagnante ibidem ..... quo in caſu reſtagnatio fluidi fit magis culpa ſolidi prementis laxi, flaccidique, quam fluidi circulantis.

Laxitati contrarium vitium eſt adſtrictio vaſorum, quę quomodo inflammationi anſam præbere poſſit, oſtendendum eſt. Cum nempe adſtrictione nimia peccent vaſa, ab influente ſanguine parum expanduntur, parum expanſa, quod elaſticis omnibus ſolemne eſt, parum contrahuntur, parum expanſa, ac contracta parum ſanguinis recipiunt, atque ipſum tarde admodum, ac ſegniter movent; hinc retardato ejuſdem motu, liberum ſibimetipſi curſum præpedire contingit, ſenſim ſenſimque hærere, ſubſiſtere, atque in lymphatica arterioſa effundi, unde inflammatio.

Plenitudo ſanguinis.] Vitia fluidorum ſunt vel in quantitate, vel in qualitate. Ad vitia in quantitate ſpectat nimia plenitudo, quæ arterias plus æquo diſtendens, ineptas ſanguini rapida circulatione trajiciendo in venas conſtituit, qui propterea ſubſiſtere, atque hærere cogitur, unde inflammatio. *Subſiſtere*, inquam, *atque hærere*. Cum enim hærere, ac ſubſiſtere ſanguis nequeat, quin ſolidarum partium motus crebriores, vehementioreſque excitentur, ab aucto vero ſolidarum partium motu ſanguis fundatur, ejuſque moles augeatur, ac maxima vaſorum diſtentio exoriatur, ut propterea eadem ſanguini vehendo imparia omnino reddantur, fit, ut plenitudo inflammationi tribuat, orgaſmus vero, ac raritas eamdem perficiat, ut præ cæteris adnotavit Cl. Pitcarnius de circulatione ſanguinis, & alibi a nobis demonſtratum eſt.

Craſſities, viſciditas, & lentor, ejuſdem acredo nimia. Ad vitia in qualitate pertinet craſſities, viſciditas, & lentor, quæ adeo frequens inflammationis cauſa eſt, ut nullam præter eamdem plerique agnoſcant. Cum enim ſanguis craſſitie, viſciditate, ac lentore peccat, minima celeritate fertur per arterias, ac propterea capillarium vaſorum extremitates anguſtans facile ſibimetipſi curſum impedit, unde ſtagnatio, atque hinc ſubſequens inflammatio præſto eſt.

Craſſitiei, viſciditati, ac lentori vitium contrarium eſt acredo nimia, quæ haud infrequens inflammationis cauſa eſt, quatenus ſcilicet acres, & erodentes particulæ in tenuiſſima vaſcula ſeſe inſinuantes, craſſioribus etiam viam, atque aditum parant, unde in iiſdem facile morantur, ac ſubſiſtunt. Erodendo etiam minimorum, atque exiliſſimorum vaſorum tunicas effuſionem progignunt, aut fibrillas nerveas ſtimulando liberum ſanguinis per venulas ingreſſum prohibent, hinc inflammatio. Ex quibus liquet in quanta obſcuritate verſentur illi, qui inflammationes ex ſanguinis diſſolutione, atque acredine dari negant. Qua in ſententia fuit Helmontius tract. *Pleura furens*, quem refert Cl. Etmullerus *cap. de Peripneumonia*, Baglivus *prax. med. cap. de pleuritide*, aliique, a quibus tam diſſentimus, quam illi diſſentiunt a veritate.

IV. *Cauſæ procatharticæ ſunt exercitationes corporis violentæ in aere frigido &c.*] Inter innumeras fere procatharticas cauſas, quæ inflammationibus pulmonum occaſionem præbent, eminent exercitationes corporis violentæ. Cum enim ſanguis celeri motu per vaſa totius corporis feratur, maxima celeritate, vi, atque impetu in pulmones propellitur, qui propterea plus æquo diſtenti impares evadunt ſanguini trajiciendo, unde inflammatio. Quid ſi pulmonum vaſa aere frigido inſpirato criſpentur, convellanturque? Liberum nimirum ſanguinis motum non ſolum præpediri contingit, ſed ipſum ſanguinem cogi, ac condenſari, unde major eidem ad ſtagnationes via præbetur.

Venti auſtrales, boreales.] Cum de dolore capitis ageremus, oſtendimus a ventis auſtralibus aerem rariorem, & leviorem fieri, ſanguinem præterea eadem de cauſa rareſcente. Quæ ſi vera ſunt, liquet cur flantibus ventis auſtralibus inflam-

matio-

mationes contingant. Sanguinem nempe plus juſto rareſcentem ſibimetipſi per vaſa pulmonum curſum præpedire contingit, atque inflammationem progignere. Venti boreales præterquamquod poros cutis obſtruunt, unde in ſanguine recrementa quamplurima congeruntur, quæ eumdem cogunt, atque ad fluendum imparem efficiunt; particulis præterea, quibus fœti ſunt, nitroſis ore inſpirati, nerveas pulmonum fibrillas vellicant, pungunt, atque adſtringunt, unde liber ſanguinis excurſus per extremitates vaſorum prohibetur, hinc inflammatio.

Aer pravis qualitatibus infectus.] Aer pravis qualitatibus infectus, acidis ſcilicet, acribus, vel ſimilibus, ſeu ſanguinem cogendo, figendoque, ſeu teneras pulmonum fibrillas vellicando, pungendo, ſeu eorumdem tonum labefactando ſæpe, ac ſæpius pleuritidis, ac peripneumoniæ pernicioſæ, quæque epidemice graſſatur, haud infrequens cauſa eſt. Qua de re plerique accuratiores practici, præ cæteris vero Sydenhamus conſulendus in opuſcul.

V. *Signa Peripneumoniæ ſunt febris continua, acuta, quæ ut plurimum cum rigore incipit &c.*] Plerique Veterum, ac Recentiorum ſigna, quæ peripneumoniæ propria ſunt, pleuritidi quoque aſſignarunt. Quæ res multis minus probatur. Non defuere autem qui in hoc opere nervos induſtriæ omnes intenderunt. Inter hos eminent Cælius Aurelianus, Fernelius, Riverius, quos accuratiores practici fere omnes ſequuti ſunt. Signa autem alia utrique affectioni communia ſunt, alia tantum peripneumoniæ, vel pleuritidi conveniunt. Inter ſigna communia utrique principem obtinet locum febris acuta, continua, quæ febris continuo effectus eſt ipſius inflammationis, ſeu inflammationem conſequitur. Neque enim ſanguis vel in extima pulmonum membrana, vel in interna eorumdem ſubſtantia hærere poteſt, quin nerveæ fibrillæ eoſdem conſtituentes in crebriores, vehementioreſque contractiones cogantur, quæ ſpirituum motum perturbando, cor, & arterias in ſimiles contractiones excitent, unde febris. Pro varia autem inflammationis ſede diverſa febris exoritur. Nam ſi internam pulmonum ſubſtantiam occupet, ut in peripneumonia contingit, ac propterea majorum canalium ſectiones obſtruat, fit ut ſanguis a dextro Cordis ventriculo in ſiniſtrum pleno gurgite transferri non poſſit, ex ſiniſtro Cordis ventriculo in arteriam Aortam, ex Aorta in univerſum corpus, hinc febris cum pulſu quidem celeri, ac frequenti, ſed parvo, atque humili, latente, ac formicabili dicto a Cælio Aureliano excitetur.

Maxima ſpiritus difficultas.] Inflammatione internam pulmonum ſubſtantiam occupante, tracheales ductus, ac veſiculas pulmonales obſtrui, comprimi, aut ea ratione affici perſpicuum eſt, qua liber aeris ingreſſus, egreſſuſque impediatur, hinc maxima ſpiritus difficultas; quod adnotavit jam Hippocrates, qui peripneumoniæ ſigna tradens ſublimem reſpirationem adeſſe affirmavit, ut æger *cum erecta cervice* jacere cogatur.

Dolor pectoris gravativus, profundus, qui &c.] Pulmo obtuſiſſimo ſenſu præditus eſt: ſpongioſa enim ejuſdem ſubſtantia eſt, & ex meris veſiculis minimis quaſi carneis, omnique fere ſenſu deſtitutis conflata: hinc eſt peripneumonia laborantes dolorem gravativum perſentire. Connexio præterea pulmonis cum ſterno, & vertebris efficit, ut profundus, quique ſternum verſus ſpinam premere videtur, percipiatur, aut ſi forte obſtructio minima ſit, aut eamdem craſſa, viſcida, ac difficilis materia efficiat, nullus percipiatur, niſi in violenta inſpiratione, & totius corporis concuſſione, quæ in tuſſi contingit, unde plus æquo conſtrictis veſiculis pulmonalibus, earumdem filamenta varie, inordinateque concuſſa moleſta ſenſatione afficiantur. Tuſſis porro ob id potiſſimum contingit, quod filamenta nervea membranas bronchiorum conſtituentia in ſpaſmos aguntur, convelluntur que a materia obſtruente, unde inordinatus, perturbatus

motus muſculorum reſpirationi inſervientium, convulſio, vehemens concuſſio totius pectoris, tuſſis.

Quam ſequitur ſputum ex imo pectoris ſæpe ſanguineum, &c.] Qui peripneumoniæ, ac pleuritidis ſedem in pulmonibus ſtatuendam eſſe exiſtimant, iis quidem nihil officit obſervatio ſputi ſanguinei, quod in peripnenmonia, aut pleuritide laborantibus fere ſemper obſervatur. Arduum potius, atque inſolens explicatu phænomenon illis videtur, qui veræ pleuritidis ſedem non in pulmonibus, ſed in pleura membrana coſtas ſuccingente prætendunt. Non deſunt tamen, qui hanc ſententiam pugnaciſſime ſuſtinent, qui nihil fere negotii faceſſere ſibi illud aſſeverent, ac propterea non ob id potiſſimum, quod in omni fere pectoris inflammatione ſputum ſanguineum apparet, ſtatui poſſe peripneumoniæ, ac pleuritidis ſedem collocandam eſſe in pulmonibus. Primum enim ſputum ſanguineum in omni fere pleuritide apparere exiſtimant, quod plerunque pleuritis cum peripneumonia conjungitur, deinde compendiarias eſſe vias arbitrantur, quæ ſanguinem in ſimplici pleuritide affectis per azygam ab intercoſtalibus ſpatiis ducant in aſperam arteriam. Hæc fere ſententia eſt doctiſſimi Jo. Mariæ Lanciſii (*in epiſt. ad Morgagnium de vena ſine pari*) qui hiare oſcula in tracheam ſe pluribus iteratis experimentis haud injucundo ſpectaculo deprehendiſſe teſtatus eſt. Expreſſionem autem ſputi a loco inoſculationis azygæ ex hoc potiſſimum repetit, quod major venter muſculi triangularis ſub ſterno locetur; quare cum tenditur, thymum, ſubjectamque venam cavam, atque adeo inoſculationem ejus cum azyga, ipſamque tracheam neceſſario premere debet, introque ita adigere, ut per hujuſce muſculi adauctam cum volumus vigorationem, ipſa quoque anacatharſis plurimum promoveatur: Proxime autem quoties ſanguis acer, ac morboſus in tabulis, atque interſtitiis fibrarum muſcularium ſtagnans extruditur, ac per azygæ ramos citius, ac uberius refluit, qui mox ad inoſculationis locum perveniens hemiſphincterem irritando, ac ſubjectos tubulos fodicando tuſſim excitat, ſibique meatus in tracheam aperit. Huic opinioni favere plurimum videtur altera obſervatio, nempe in contuſione pectoris ſputum ſanguineum excerni. Quæ enim intercoſtalium, & pectoralium muſculorum cum pulmonibus communicatio? Nempe in contuſione arterias intercoſtales obſtrui contingit, ſanguinis curſum per eaſdem impediri, atque propterea eo prorſus modo, quo in ſimplici pleuritide affectis per azygam ab intercoſtalibus ſpatiis duci in aſperam arteriam, unde ſputum cruentum. Ut ut autem res eſt, illud citra ullius erroris ſuſpicionem affirmari poſſe videtur, ſputum cruentum in peripneumonia educi non poſſe, niſi per vim, & ex imo pectoris; ita ut ſputum pleuriticum, quodque juxta allatam ſententiam ex pleuræ, aut intercoſtalium muſculorum inflammatione exoritur, a ſputo peripneumonico in hoc differat, quod illud ex aſpera arteria, hoc ex profundo pectoris hauriatur, & traducatur.

Genarum rubor.] Genarum rubor ſingulis fere affectionibus pulmonum, hæmoptyſi, phthiſi, & ſimilibus communis eſt. In his enim affectionibus impedito per pulmones libero ſanguinis excurſu fit, ut ad ſuperiores partes ſubſiſtat, hinc genarum rubor.

VI. *Signa pleuritidis veræ ſunt febris continua acuta &c. cum pulſu duro.*] Quotieſcumque extima pulmonum membrana inflammatur, quoniam pleuræ membranæ coſtas ſuccingentis ſoboles eſt, & in pleriſque pulmones in alterutro minimum latere dictæ pleuræ annati, atque concreti ſunt, fit ut diſtentionem ejuſdem efficiat præternaturalem, ac propterea, ut cæteris membranis vi elaſtica præditis commune eſt, pulſus duritiem excitet. Diſtentæ enim, ac contractæ cum ſint, talem diſtentionem, contractionemque arteriarum tunicis communicant,

nicant, quæ cum dilatari nequeant, neceſſe eſt, ut pulſus durities ſubſequatur. Idque facile accuratiores practici omnis ævi conceſſere. Fernelius de pulſ. cap. 6. pulſum in pleuritide non ſolum durum, ſed ſerratilem prætendit. Pulſus ſerratilis conditiones deſcribit Galenus lib. de præſag. ex pulſibus. Verum hanc differentiam pulſus egregie præ cæteris damnavit Cl. Saxonias, quem ſequutus eſt Cl. Cheſneau, ingenue aſſeverans ſe nunquam eamdem deprehendere potuiſſe, ideoque parvi pendendam, tamquam rem fictitiam, & imaginariam, contentus duritie pulſus, quæ ſufficit ad pleuritidem dignoſcendam.

Reſpiratione minus difficili, ac crebra, dolore punctorio pectus, latera &c.] Quoniam in pleuritide vera extime tantummodo pulmonum membrana inflammatur, atque liberior aeri ingreſſus in veſiculas pulmonales, egreſſuſque conceditur, minus difficilis, ac crebra reſpiratio, quam in peripneumonia ſupervenit. Cum vero eadem pleurę ſæpiſſime adhæreat, perſpicuum eſt non ſolum nervea filamenta, quibus contexta eſt, præter modum diſtendi, vellicari, varie, atque inordinate concuti, ſed in conſenſum quoque trahere membranam coſtas ſuccingentem; Cum ea ſenſu exquiſitiſſimo ſit prædita, dolorem pungitivum ſupervenire neceſſe eſt. Pro vario autem ſitu, quem occupat extimæ pulmonum membranæ inflammatio, dolor emergit, qui modo latera, modo anteriorem pectoris partem, modo poſteriorem extorquet.

Tuſſi inter initia ut plurimum ſicca, quæ tamen humida fit &c.] Cum inflammatio extimam pulmonum membranam occupet, manifeſtum eſt nervea ejuſdem filamenta varie, inordinateque concuti, ſpirituum animalium motum præ ſtimulo perturbari, ac muſculos reſpirationi inſervientes in varias, atque inordinatas contractiones agi, unde tuſſis. Quoniam vero materia irritans non hæret in bronchiis, tuſſis inter initia plerunque ſicca emergit: repetita autem bronchiorum concuſſione, vel humor, qui parce a glandulis extillare ſolet, copioſius projicitur, vel materia extimam pulmonum membranam obſtruens, atque inflammans ad bronchia delata eadem obſtruit, unde tuſſis cum ſputo materiæ lymphaticæ, interdum ſanguinis comitatur.

VII. *Signa pleuritidis ſpuriæ ſunt tumor externas partes occupans, dolor qui &c.*] Signa hujuſce pleuritidis ſpuriæ, adeo manifeſta ſunt, ut nulla magis. Ecquis enim eſt, qui non videat, inflammatione externas thoracis partes occupante, tumorem extrinſecus apparere debere, doloremque tactu exacerbari? Tuſſim a vera pleuritide ſeparari nullo modo poſſe ſupra oſtendimus. Cum igitur dolor adſit thoracis, nulla autem tuſſis appareat, unuſquiſque facile intelligit eas partes offenſas eſſe, & inflammatas, quæ nullam fere, aut inſenſibilem connexionem habent cum pulmonibus. Quænam autem ejuſcemodi, niſi externæ? Difficilis decubitus in latere affecto eadem ratione ferri ab ægrotantibus nequit, qua tactus. Decumbente enim ægro in affecto latere preſſio tumoris contingit, ac propterea dolor intenditur. An febris a pleuritide vera ſejungi poteſt? Nulla igitur febre exiſtente, vel exigua tantum, dolorem lateris externum eſſe manifeſtius quidem eſt, quam ut ullis rationibus poſſit comprobari.

VIII. *Quicumque febre acuta detinentur, ac difficili reſpiratione nullo manifeſto pectoris dolore, niſi &c.*] Dantur ſępe pleuritides occultæ, quæ ſine manifeſto pectoris dolore ægros exercent, unde incautis plerunque alterius morbi ſpecie imponunt. Accuratiorum itaque practicorum, ac præ cæteris Baglivi monitum eſt, quotieſcumque æger febre acuta detineatur, ac difficultate reſpirationis, imperandum eſſe eidem, ut in dextero, vel ſiniſtro latere decumbat, decumbens vero fortiter reſpiret, ac tuſſiat; tum vero ab illo petendum eſſe an

dolorem, aut gravedinem perſentiat. Id ubi utique affirmaverit, eum pleuritide laborare pronuntiandum eſſe. Hoc callido artificio ſe plures pleuritides detexiſſe magno ægrotantium commodo teſtatus eſt Baglivus, quem accuratiores practici in hac parte ſequuti ſunt.

IX. *Si pulſus, qui antea durus, mollis fiat, ac parvus, dolor qui acutus &c.*] Haud raro pleuritis in peripneumoniam tranſit: huncque tranſitum Pleuropneumoniam Riolanus, aliique appellarunt, morbum ſcilicet mixtum, & compoſitum ex pleuritide, & peripneumonia. Fieri autem docent pulſus, qui cum antea durus eſſet, mollis ac parvus evadit, dolor pungitivus in obtuſum, & gravativum mutatus, remanentibus tamen reliquis ſymptomatibus, interdum auctis, quæ ab inflammatione nunquam ſejuncta deprehenduntur, febre ſcilicet, difficultate reſpirationis, & ſimilibus. Quam facile plerique incauti in fraudem inducuntur, ſolutum iri morbum aſſeverantes, cum inter loquendum, ac fabulandum ſuffocentur ægri! Profecto omnis prognoſis a bona, vel mala reſpiratione maxime petenda. Si pulſus mollis fiat, dolor miteſcat, reſpirationis tamen difficultas augeatur, ſtatim ſuſpicandum eſt tranſitum fieri ab inflammatione extimæ pulmonum membranæ in inflammationem ipſiuſmet ipſorum pulmonum ſubſtantiæ, ſeu a parte minus nobili in nobiliorem, quem tranſitum malum, ac periculi plenum eſſe Hippocrates præ cæteris adnotavit.

X. *Niſi in quatuordecim diebus, aut intra vigeſimum ſecundum diem &c.*] Exitus pleuritidis, ac peripneumoniæ vel reſolutio eſt, vel ſuppuratio, vel mors. Simplex reſolutio decimum quartum diem, vigeſimum ſecundum raro attingit. Ubi igitur reſolutio minime contingat, quam fieri docet omnium ſymptomatum ex æquo remiſſio, ſtatim ſuſpicandum eſt de exitu morbi in ſuppurationem. Suppuratio fit cum ſanguis e vaſis ſanguiferis in lymphatica arterioſa effuſus, ac fermentans eam acrimoniam nanciſcitur, qua fibræ, ac tunicæ vaſorum exeduntur, ac corrumpuntur, unde pus. Quæ dum fiunt, acres, volatiles, ac ſulphureæ ſanguinis particulæ libertatem nactæ, atque in univerſam ſanguinis maſſam diffuſæ agitationem, ejuſque furorem augent, unde omnium ſymptomatum exacerbatio. Ad febrem præ cæteris attendendum eſt, quam Galenus in com. aph. Hipp. ad ſuppurationem tendente pleuritide cum rigore, & horripilatione ægrum invadere febri tertianæ æmulam teſtatus eſt: unde incauti facile decipiuntur exiſtimantes morbum in febrem periodicam, intermittentem degeneraſſe, ejuſque curationem uſu chinæchin. feliciſſimam pollicentes.

XI. *Si reſpiratio difficilis, ponderis, fluctuationis, & moleſtiæ ſenſus &c.*] Quamvis empyema, ut alibi a nobis demonſtratum eſt, (*a*) ſuppurationem ſignificet quacumque in parte contingit, uſus tamen obtinuit, ut ſola puris intra pectoris cavum collectio Empyema nuncupetur. Pus autem in cavitate colligitur, vel quod humor in cavitatem effuſus ibidem putreſcat (id quod in vulneribus penetrantibus contingit) vel quod ex parte aliqua inflammata, & ſuppurata diſrupto abſceſſu pus in cavitatem effunditur, id quod poſt male judicatam, & ſuppuratam pleuritidem ſæpiſſime accidiſſe novimus. Cum igitur pus in cavitate collectum ſit, nemo eſt, qui non videat impediri, ne pulmo dilatetur, & ne pectus conſtringatur ea ratione, qua opus eſt, ut aer libere in veſiculas pulmonales ingredi, & ex his egredi poſſit, hinc reſpiratio difficilis. Præterea pus intra cavitatem effuſum, dum corporis ſitus mutatur, dimovetur, & ex una in aliam partem traducitur, eamque premit, diſtendit, vellicat, unde ponderis, & fluctuationis, ac moleſtiæ ſenſus, & tumor ſuperveniunt.

XII. *Si dolor citra cauſam improviſo remittat, reſpiratione interim faciliori &c.*] Quandoque loco ſuppurationis gangræna, ac ſphacelus ſuccedit, tertius modus, quo

(*a*) *Vid. Cap. 3. lib. 1. com. in aphor. 22.*

quo exit inflammatio. Quod non aliunde repetendum eſt, quam ex eo quod denegatur in inflammatam partem influxus liquidi arterioſi, & liquidi nervoſi, quæ cum ſint duo principia, quibus conſervatur calor, ut ajunt, nativus, ac humidum radicale, inflammatæ partes corrumpuntur, atque ea ratione afficiuntur, qua opus eſt ad mortem. Quam facile incauti in fraudem inducuntur judicantes morbum in ſalutem terminari, cum in ſphacelum, ac mortem deſinat! Dum enim inflammata pars ſphacelo corripitur, ſenſu omni, motuque privatur, ac perit, hinc dolor ceſſat, at ſine manifeſta cauſa; reſpiratio a ſpaſmodica conſtrictione organorum reſpirationi inſervientium magis, quam ab obſtructione bronchiorum, ac veſicularum pulmonalium ortum traducens facilior fit; at debilis, & parva; pulſus, qui durus, præſertim ſi in extima pulmonum membrana inflammatio ſit conſtituta, mollis fit, at parvus, humilis, valde celer, ac formicans, & quod magis eſt, ſputum lividum, viride, nigrum apparet, quæ cum ſphacelum fieri doceant, brevi quoque hominem periturum portendunt.

XIII. *Pleuritide, aut Peripneumonia laboranti alvi fluxus ſuperveniens cum levamine, nec &c.*] Illud Hippocratis: *Pleuritidi, aut Peripneumoniæ alicui fluxum ſupervenire malum*, falſum interdum eſſe viſum eſt pleriſque, ac præſertim Zacuto Luſitano affirmanti decubitum fieri ad alvum materiæ ſtagnantis, minus impedimenti relinqui ad liberum ſanguinis excurſum, unde bonum. Recte ille quidem, niſi effectus, ad quos maxime attendendum eſt, aliter ſuadeant. Si dolor, febris, ac cætera ſymptomata miteſcant, cur malum pronuntiemus? Non paucos novi, qui benigno alvi fluxu ſponte ſuperveniente a morbo feliciſſime ſunt liberati. Quid tamen quod alvo fluente ſolet interdum ſputum ſupprimi, atque eductis tenujoribus, ſeroſiſque ſanguinis partibus obſtructio, atque inflammatio ſic intendi, ut ægri in mortis diſcrimine prope certiſſimo verſentur, quemadmodum plus centies in Xenodochiis, & in mea praxi obſervavi? Quo loco fateor me juſtis laudibus æquare non valere Baglivi conſilium, alvi fluxum nec purgantibus medicamentis, nec continuo Clyſterum uſu eſſe promovendum: *nam exacerbato*, inquit, *morbo ſputum ſupprimetur, & ſymptomata ingraveſcent cum pernicie ægrotantis.*

XIV. *Simul ac Pleuritidis, aut Peripneumoniæ indicia appareant, venæ ſectio &c.*] Modum omnium tutiſſimum, quo exit inflammatio, eſſe reſolutionem materiæ, quæ in pulmonibus hæret, ex ſuperius allatis perſpicuum eſt. Eo igitur nervos induſtriæ omnes intendendos eſſe, ut hærens, atque impacta iiſdem materies dimoveatur, & circulo reſtituatur, luce clarius apparet. Venæ ſectionem inter præcipua remedia, quæ a Medicis ſolent adhiberi principem obtinere locum plerique Veterum, ac Recentiorum Medicorum duce Hippocrate, & Galleno uno ore affirmarunt. *Plerique* inquam: Neque enim defuerunt, qui eamdem altiori voce damnarunt, & e medio quantum illis fas fuit tollere conati ſunt. Quo in opere Aſclepiadis, Eraſiſtrati, aliorumque Veterum, noviſſime vero Helmontii ſolertia enituit. Rationum momenta, quibus Helmontius præ cæteris detrahendi ſanguinem morem in inflammationibus viſcerum damnare nititur, hæc fere ſunt. Sicut apoſtema natum ab infixa digito ſpina procul dubio temere curatur per venæ ſectionem, niſi ſpina ipſa evellatur; pari ratione pleuritis per eam ſanari nequit. Quamobrem ſubdit: quod facti apoſtematis cruor non poteſt per venam ſectam evacuari, utcumque nomen revulſionis, aut derivationis in ægrorum deluſionem jactetur. Præterea cum eo adductus ſit ut credat inflammationis cauſam eſſe acidum coagulans, etiam ob id potiſſimum venæ ſectionem damnat, quod prohibere minime potens ſit, quominus ſanguis, qui intus aciditatem contraxit, eadem ſpolietur, & ad fluendum aptus, atque

ido-

idoneus evadat. Potiora, atque tutiora putat dari remedia, quæ ſanguinem attenuare valent, diſſolvere, acorem tollere, noxioſque humores per inſignes excretionum vias extra corporis confinia educere. A quo tamen rem ſedulo pro ingenii modulo revocantes tam diſſentimus, quam ille diſſentit a veritate. Affirmare tumorem per venæ ſectionem tolli non poſſe, garrire eſt, ac ſomnia narrare. Cum enim venæ ſectione plenitudo ſanguinis tollatur, ac vaſorum diſtentio, qua eorumdem fibræ majorem in modum infirmabantur, ut in corporibus elaſticis contingit, quæ nimium diſtracta ad ſeſe reſtituendum inepta fiunt, crebrius ac validius eadem contrahi contingit, ac ſanguinem majore vi, ac celeritate propellere, hinc atteri, fundi, ſubtiliorem reddi, & ſi alicubi ſubſiſtit, dimoveri, circuloque reſtitui. Ecquis porro eſt, qui non videat venæ ſectionem derivandi, aut revellendi gratia inſtitui ſine magno labore poſſe? Nemo ſane qui accurata de vaſorum ſtructura, motuque ſanguinis cognitione inſtructus ſit, multo minus qui adierit Cl. Renatum in egregio tractatu de vena ſecanda in pleuritide, qui omnes omnium Auctorum ſententias de hac derivandi, revellendique doctrina congeſſit.

In brachio lateris oppoſiti lateri affecto.] Dum nempe venæ ſectio in latere oppoſito lateri affecto inſtituitur, revulſionis gratia inſtitui cenſendum eſt. Cujuſce rei rationem paucis habeto. Secta vena, quæ ſanguinem haurit ab arteria partis ſanæ, efficit ut multum ſanguinis effluat ex arteria partis ejuſdem ſanæ, præterea ut ſanguis ex eodem ramo arteriæ partis ſanæ effluat magna velocitate; ſed cum ſanguis velocitate, & copia magna effluit ex arteria partis ſanæ, efficit, ut tarde, & minore copia influat in arteriam, quæ ſanguinem mittit in affectam partem, & ſanguis ab eadem revellatur; ergo ſecta vena, quæ ſanguinem haurit ex arteria partis ſanæ, revulſionem fieri a parte affecta perſpicuum eſt. Rem contrahamus. Puta e. g. hærere ſanguinem in ſiniſtra thoracis parte, atque inflammationem progignere; ſi ex dextero brachio ſanguis mittatur, minor opponitur influxuro ſanguini reſiſtentia in arteria ſubclavia dextera, quam in ſiniſtra: majori igitur copia, & velocitate ad illam fluet ſanguis, quam ad iſtam; ac propterea ſiniſtri lateris arteriæ minus ſanguinis recipient, minuſque diſtendentur; minus autem diſtentæ validius, & promptius ſeſe contrahent; hinc hærentes humores facilius dimoveri contingit, ac circulo reſtitui, ſi venæ ſectio derivationis gratia poſtea inſtituatur. Incipiendum eſſe a venæ ſectione revulſionis gratia inſtituta in inflammationibus facit potiſſimum ea ratio, quod verendum eſt, ne ſi in parte affecta inſtituatur, majore copia, & velocitate ad illam affluente ſanguine, præ vaſorum diſtenſione nimia, humorumque turgentia inflammatio augeatur, aut confirmetur. Id quod præſtari in peripneumonia, aut pleuritide, ſi baſilica lateris affecti ſecetur potius, quam ſani, adeo manifeſta res eſt, ut manifeſtior ſit nulla. Venæ ſectione in affecto latere inſtituta, nonniſi inſtituta in oppoſito morbum auferri potuiſſe non ſemel obſervavi. Cum dicit Helmontius tutiora, atque potiora dari medicamenta venæ ſectione, dici vix poteſt in quanta obſcuritate verſetur. Quænam enim ejuſcemodi? diaphoretica nimirum, & diuretica. Verum ita me Deus amet, vix ac ne vix quidem iſtiuſmodi medicamentis corpora eorum, qui inflammationibus detinentur, præſertim plethorica, & viribus conſtantia pertractanda traderem, niſi prius venæ ſectio inſtituta fuerit. Cum enim pleraque eorum ſolidas partes extimulare habeant, ac particularum tenuiorum, ac volatiliorum, quibus fęta ſunt copia ſanginem exagitare, ac commovere, juſtus ſubrepit timor, ne tumor atque inflammatio augeatur, aut confirmetur, ut præ cęteris a Cl. Pitcarnio animadverſum eſt.

Bis terque ſi febris &c. vireſque conſtent, primis diebus iteranda.] Quamquam in venæ ſectione adminiſtranda ad vires maxime attendendum eſt. Secus enim di-

ei vix poteſt quam peſſime ægrorum incolumitati conſulatur. Cum enim vires in morbi progreſſu ad materiæ hærentis reſolutionem, vel ad expurgationem per ſputum apprime ſint neceſſariæ, nemo eſt, qui non videat ad has maxime habendam eſſe rationem. Quod diligenter tenentes accuratiores practici ſanguinem initio morbi copioſe detrahi curant (ut non deſint, qui cum Sydenhamo ad quadraginta uncias intra quatuor dies detrahant) progreſſu morbi, in quo vires plerumque infirmæ, ac debiles ſunt, cavent diligentiſſime, ne cum ægrorum damno nimis ſint liberales.

XV. *Cave ne virium debilitas ex ſuffocatione, debilitatis ex reſolutione ſpeeie &c.*] Duplicem faciunt Medici virium debilitatem, alteram quidem, ut ajunt, ex reſolutione, alteram vero per ſuffocationem. Medicorum autem officium eſt utramque dignoſcere, ne in curatione morborum decipiantur. Debilitas enim per ſuffocationem a nimia humorum copia motrices fibras plus æquo diſtendente, atque ineptas muneri ſuo conſtituente exoritur; atque hæc quidem debilitas venæ ſectionem non ſolum non prohibet, ſed eamdem poſtulat. Etenim depletis vaſis, atque reſiſtentia imminuta, motrices fibras in priſtinum ſui elaterii exercitium reſtitui contingit, ac fluidis regendis, & debita velocitate pellendis pares fieri. Debilitas e contra ex reſolutione ſpirituum animalium, ac materiæ eorumdem proximæ, nempe ſanguinis defectum pro cauſa agnoſcit, quo fit ut ſolidæ partes, ac fibræ motrices vere langueſcant: quo caſu ſi venæ ſectio inſtituatur, cum inſignis fiat ſpirituum jactura, debilitatem eamdem augeri adeo manifeſta res eſt, ut manifeſtior ſit nulla. Quare ne in fraudem inducamur, ad pulſum potiſſimum reſpiciendum eſt. Nulla enim re melius virium debilitas vel ex reſolutione, vel per ſuffocationem dignoſcitur, quam ex pulſu. Si enim varius, confuſus, atque inæqualis ſit, modo ſcilicet parvus, modo magnus, modo vehemens, modo debilis &c. indicio nobis erit non adeſſe ſpirituum inopiam, ſed præ vaſorum turgentia impediri liberam, & æquabilem eorumdem ſecretionem, atque derivationem in cor, ideoque ſanguinem modo pleniori flumine, modo fere guttatim, modo valido impetu, modo languide ab eodem in univerſum corpus propelli, unde confuſus, varius, inæqualis pulſus. Si vero parvus, debilis fuerit, ecquis non videat vires non ſuffocatas, ſed ob inopiam ſpirituum, ac ſanguinis reſolutas?

XVI. *Sputo ſanguineo, vel lymphatico apparente cum levamine ſymptomatum &c.*] Etiamſi ſputum quaſcumque conditiones habuerit venæ ſectionem prohibere communiter reputetur, nihilominus tamen tunc ſolum prohibere jure cenſendum, cum febris, ac dolor miteſcat, reſpirationis difficultas imminuatur, ac cætera ſymptomata ex æquo remittant, quæ omnia protenſo quaſi digito commonſtrant critici remedii rationem habere, eodemque morbum tuto, feliciterque debellatum iri. Dici autem vix poteſt quam periculoſum ſit tale ſputum venæ ſectione ſupprimere. Hinc etiam eſt accuratiores practicos initio morbi venæ ſectionem inſtituere. Sputum enim ante tertium diem, aut quartum raro apparet; ideoque minus verentur, ne ipſum ſi forte critici rationem habeat, quod ſæpe accidit, magno ægrotantium damno ſupprimatur.

XVII. *Multo minus tutum eſt venæ ſectionem uſque ad coloris mutationem &c.*] Hippocratis monitum eſt, in pleuritide, aut peripneumonia, aliiſque ſimilibus affectionibus non ſolum celebrandam eſſe venæ ſectionem, ſed repetendam uſque ad coloris mutationem. Quem plerique Recentiorum ſequuti ſunt; præ cæteris Williſius aſſeverans non una tantum, ſed repetitis vicibus detrahendum eſſe ſanguinem, donec mutatio coloris contingat, ut ſi prima vice niger appareat, repetenda ſit venæ ſectio, donec rubri fiat coloris. Nonnulli ſanguinem e vena affluentem mundis, terſiſque cyathis vitreis excipi curant. Craſſus, &

den-

denſus cum ſit, citiſſime concreſcit. Ubi in ſuperficie ejuſdem alba quædam materia, quæ interdum acutiſſimi cultri aciem fugit, quam cruſtam inflammatoriam appellant, non appareat (plerunque autem in prima venæ ſectione apparet) ſanguinem detrahendum eſſe exiſtimant uſque dum appareat: quod diſcriminis plenum eſt. Præterquam enim quod ad vires, & ſputum maxime reſpiciendum eſt, cavendumque ne venæ ſectione vires infirmentur, ſputum vero ſupprimatur, accedit præterea non quamcumque coloris mutationem intelligendam eſſe, & quocumque tempore ſupervenientem, ſed quæ ſecunda, aut tertia, ut ſummum vero quarta venæ ſectione contingit, ut præ cæteris egregie animadvertit Baglivus. Quotieſcumque enim in ſangine ex vena prima vice extracto minime appareat cruſta illa tenax, & inſtar gelatinæ concreta, in ſecunda autem appareat, ſi opus ſit, etiam tertia vice celebrari quidem poſſe venæ ſectionem, eadem vero cruſta minime apparente non ſolum non repetendam eſſe venæ ſectionem uſque dum denuo appareat, ſed ſtatim abſtinendum eſſe, quia *per repetitam tunc ſanguinis miſſionem ſanguis ſpoliatur parte volatiliori, unde major eidem ad coagulationes via præbetur*. Vid. prax. med. cap. de pleuritide.

Quid ſit cur in extracto ſanguine illorum, qui pleuritide, aut peripneumonia premuntur modo appareat cruſta illa, modo non appareat difficillimum eſt ſtatuere. Multi quidem cum Baglivo ex eo potiſſimum repetunt, quod materies cruſtam efficiens in pulmone remanet, eumque infarcit. Verum quid quod ex accidenti quodam oriri poſſit, quatenus ſcilicet vel orificium anguſtius, vel quid aliud obſiſtat, quominus ſanguis pleniore exeat gurgite, hinc fieri nequeat præcipitatio, ut ajunt, partium globuloſarum a parte reticulata, ac fibroſa ſanguinis, unde fibræ denudatæ globulis albeſcant, & in cruſtam illam albam convertantur? Ita Cl. Sydenhami obſervatione compertum eſt, ſi ſanguis e ſecta vena non recto flumine verſus horizontem proſiliat, ſed per cutim repens perpendiculariter dimanet, ut ut celeri ſe proripiat gradu, ſæpe tamen cruſtam illam in ſuperficie non habere. Quo apparet nullum generale præceptum ſtatui poſſe, quo ex emiſſi cruoris obſervatione certa ſanguinis mittendi menſura definiatur. Illud autem diligenter tenendum eſt, in detrahendo ſanguine in Pleuritide, aliiſque iſtiuſmodi affectionibus, neque nimis parcos eſſe oportere Medicos, neque nimis liberales. Neglecta enim venæ ſectione Empyema facile ſubſequi (niſi in mortem cito terminetur morbus) præſertim in ſpongioſi habitus corporibus docuit Verzaſcha *obſ.* 8. idque exemplo confirmavit Heurnius *com. ſuper aph.* 8. *ſect.* 5. Si nimis liberaliter detrahatur ſanguis, eadem mala, ne multo majora dicam, ſubſequuntur. (*a*) Hinc perite Ballonius *lib.* 1. *Epid. revera*, inquit, *graviter ab iis peccatur, qui in Pleuritide naturam multo detracto ſanguine exinaniunt*.

XVIII. *Quæ dum fiunt fomenta ex flor. malvar. &c.*] Innumera fere ſunt, quæ ab Auctoribus paſſim commendantur dolenti parti applicanda. Verum, ita me Deus amet, vix ullis utendum traderem, ſi fomenta excipias ex emollientibus parata calida admovenda, quorum ope dici vix poteſt, quam apte dolor ægrum dire exercens mitigetur, fibris plus æquo conſtrictis debita laxitas, hærenti ſanguini neceſſarius fluor concilietur.

XIX. *Oleum etiam amygdalar. dulc. &c.*] Inter pharmaceutica remedia miris laudibus extollunt nonnulli emetica, atque purgantia medicamenta, in ea præſertim Pleuritide, in qua dolor vergit ad diaphragma, & coſtas ſpurias, indicio manifeſtiſſimo crudos indigeſtoſque humores in præcordiis, & meſenterio adeſſe, qui in pulmones delati morbum ciere valent, fovere continuo, & confirma-

(*a*) *Vid. Riverius obſ.* 79. *cent.* 1.

firmare. Quo apparet eoſdem omni ſtudio, cunctiſque viribus foras per emetica, & purgantia medicamenta eliminandos eſſe, ut viri præſtantiſſimi Ballonius *Epid. fol.* 79. & Martianus *in coac. Hippocr.* 73. luculenter oſtenderunt. Sic vomitu concitato Pleuritidum curationes feliciſſime inſtitutas fuiſſe Riolani, Hartmanni, Salæ; aliorumque obſervationibus compertum eſt. Verum præterquamquod non inflammationis cauſa purgationem inſtitui in eo caſu perſpicuum eſt, ſed materiæ peccantis primis viis congeſtæ, ecquis præterea ſe purgantibus, atque emeticis validioribus multum proficere poſſe confidat? Haud ignoro Gallis (qui quem non moveant? ſic blaterantes perſæpe audivi vulgares Medicos) nihil magis acceptum, probatumque, quam *hemetique* in Pleuritide. Quem non moveant? Nempe illum, qui cum multis, ac frequentibus, tum certis, ac conſtantibus obſervationibus compertum habuerit in noſtra hac Italiæ parte, quidquid Galliæ, alibique præſtent emetica medicamenta, peſſime plerunque cedere. Quamquam notum eſt D. Hecquetum Pitcarnii diſcipulum, qui novum ſyſtema Medicum conſtruxit ſolidis corporis partibus vim omnem tribuens ad functiones ejuſdem peragendas, ab irritantibus, ac ſtimulantibus cujuſcumque generis, inter quæ emetica, ac purgantia eminent, abhorruiſſe. Quid ergo ni liceat conjectare multos a veteri, communique methodo receſſiſſe, atque morem emetica præſcribendi in pleuritide e medio, quantum illis fas fuit, ſuſtuliſſe? Saltem id eſſet optandum. Ecquis enim eſt, qui non videat, quam dubiæ, quam incertæ ſint virtutis? Purgavit quandoque Hippocrates ipſe in inflammationibus, ut notat Cl. Martianus *de vict. rat. in mor. acut. n.* 36. *& lib.* 3. *de morb. n.* 9. Purgavit autem, ubi cacochymia viguit, & materia inflammationem efficiens turgens fuit. Raro autem id contingit, ſi eidem fides habenda 1. *aph.* 24. ubi ait: *concocta medicari oportet, & moveri non cruda, neque per initia, niſi materia turgeat, raro autem turget*. Quare ſatius duxerim in viſcerum inflammationibus, alvum oleo amygdalarum dulcium leniter ſubducere, cujus pulcherrima laus eſt dolorem ſedare, debitam fibris laxitatem, humoribus fluorem conciliare, quo hærens, atque impacta pulmonibus materies facilius dimoveatur, atque diſcutiatur; ſaltem nocere non poſſe.

XX. *Oleum ſemin. lin. recentiſſimum &c.*] Oleo ſeminum lini non ſolum emolliendi, laxandique, ſed aliquantulum reſolvendi facultatem ineſſe præclare oſtendit Cl. Baglivus app. ad pleurit. inquiens: *Oleoſa ſubſtantia pulmonum fibras inflammatione contractas, criſpataſque, & ob id fluidorum circulum impedientes laxat, lenit, & in priſtinum reſtituit, parte vero leniter ſulphurea, ac volatili blanda congrumatum, concretumque in pulmonibus ſanguinem ſolvit, & in priſtinum motum reſtituit*. Sed diligenter curandum eſt, ut recentiſſimum illud ſit. Secus enim non ſolum emolliendi, laxandique, reſolvendi ſi libet facultatem amittit, ſed irritando evadit opportuniſſimum: id quod de oleo quoque amygdalarum dulc. vel ſimilibus dictum velim, quæ vel temporis diuturnitate, vel calore rancida fiunt, ac lævitate illa ſua ſpoliata aſpera ea ratione evadunt, qua opus eſt ad mordendum inſigniter, atque acriter vellicandum.

XXI. *Decoctiones theiformes fol. malvar. &c. copioſæ, & calidiſſimæ*.] Ubi per venæ ſectionem majus ſanguini ſpatium concedatur, minuſque ſit eidem ad fluendum impedimentum, ea in uſum vocari debent, quæ eumdem ulterius attenuare valent, diſſolvere, tenuem, ac fluxilem reddere, atque ea ratione alterare, qua opus eſt ad hærentis materiæ reſolutionem, tumoriſque diſcuſſionem. In horum cenſu veniunt primo decoctiones ex plantis emollientibus paratæ, quæque ſpecifica quaſi virtute pectoris affectionibus opitulari reputantur copioſæ, & calidiſſimæ epotæ. *Copioſæ*, inquam, & *calidiſſimæ*: a quo potiſſi-

mum maxima earum virtus dependet. Uti enim copiosæ sunt, molecularum sanguinis firmum nexum, texturamque, propter quam lentescit, ac stagnat, dissolvunt, easdem dissociant, disgregant, atque ad fluendum aptiores reddunt, uti calidissimæ ad resolvendum existunt opportunissimæ. Quo loco minus mirari subit Cl. Baglivum alterantia copiosa, & calidissima epota inter potiora arcana adversus pleuritidem aut peripneumoniam reposuisse.

Stib. diaphoret. mandibul. Luc. pis. &c.] Hisce addenda illa, quæ specioso antipleuriticorum titulo passim insigniri solent, quorum materies ex triplici Regno desumitur, Animali, Vegetabili, & Minerali. Ex Animalibus sunt partes osseæ, ut Dens Apri, Mandibulæ Luc. piscis, Corn. Cervi, & ex eodem elicitus sal volatilis, uti etiam sal volatilis sanguinis humani, urinæ, viperarum, sanguis hircinus, sperma ceti, lapides multi in nonnullorum Animalium ventriculis, aut aliis visceribus concreti, ut lapis Hystricis, Bezoar, aliaque plurima, quorum accurata extat descriptio apud Kempfer. *Amænit. exotic. fasc. 2. sect. 3. p. 391. ad 406.* Ex vegetabilibus sunt plantæ omnes sale volatili, subtilique oleo fœtæ, uti Scabiosa, Bellis, Scorzonera, Carduus Sanctus &c. Camphora. Ex mineralibus tandem, & quidem arte chymica paratis stibium diaphoreticum, aliaque id genus, quorum usu sanguinis cursum concitari, simulque crassiores ejus partes resolvi, nec non arctam nimis, ac densam compagem attenuari, & universam sanguinis massam rarescere communiter perhibetur. Quæ quamvis de plerisque illarum rerum vere dicantur, ne de Stibio diaphoretico, Mandibulis Luc. piscis, ac similibus dici queant facit potissimum ea ratio, quod fixiorum diaphoreticorum classi accensenda eadem sunt, seu illa, quæ sensim acorem, quo succi præsertim primarum viarum imbibuntur, a quo sanguinis densitas, & arctior compages oriebatur, corrigendo ad diaphoresim disponunt. Atque hæc quidem inter initia visa sunt convenire, ne furor, atque agitatio augeatur, fervorque nimius, atque orgasmus suscitetur. Ex his fere conficitur pulvis antipleuriticus, quo ejuscemodi morbos Vir in praxi exercitatissimus, dexterrimusque, Nosocomii S. Mariæ della Vita Bononiæ Medicus ordinarius Laurentus aggredi solebat eventu prorsus mirabili, qui nuperrime ad summam Archiatri Pontificii dignitatem jussu Benedicti XIV. qui singulari cum dexteritate, prudentia, sanctisque consiliis Rempublicam Christianam feliciter administrat, nihil tale cogitans evectus est, tantoque munere summa cum laude perfungitur.

XXII. *Hisce succedant gelati. Corn. Cer. &c. boli ex sanguine hircino, sperm. cit..... camphora.*] Decursu morbi, & ubi vehementius dissolvendum sit, si volatiliora adhibeantur, quæque resolvendi insigni virtute donantur, quorum in censu veniunt gelatinæ Corn. Cerv. paratæ in aquis plantarum, quæ volatilium, ac tenujum particularum divites sunt, sanguis hircinus, sperma ceti earumdem plantarum extractis unita, dici vix potest, quam apte ægrorum incolumitati consulatur! Nescio autem an camphoram cæteris omnibus anteponam. Cum enim camphora sulphur sit subtilissimum, volatilissimum (ut c. 3. de phrenitid. lib. 1. ostendimus) quod recessus omnes nostri corporis abditissimos penetrat, in medullarem usque Cerebri substantiam se insinuat, torpentes spiritus excitat, cœco impetu hac illac ruentes in ordinem redigit, languentes vires cordis in pristinum statum restituit, manifestum est fluidorum arctam nimis, ac firmam compagem dissolvi, attenuari, excretiones omnes promoveri, hærentes alicubi humores dimoveri, circulo restitui, atque hinc prodeuntes visceram inflammationes utcumque auctas, & in gangrænam sphacelumque tendentes certo, feliciterque debellari. Novit præclara hæc emolumenta Baglivus, atque Medentibus salubre monitum reliquit, tunc cum viget in pleuritide dis-

sol-

ſolvendi indicatio, ad camphoram tamquam ad ſacram anchoram confugiendum eſſe.

XXIII. *Veſicantia quoque, præſertim ubi res ſit cum ægro laxioris habitus &c.*] Utrum veſicantia in pleuritide, ac peripneumonia conveniant inter Medicos nequaquam convenit. Sunt enim qui ſine ullo fere diſcrimine in morbis acutis eadem proponunt, duce Freindio *com. de febrib.* 9. (289.) Alii e contra non niſi raro, & in morbis fere deſperatis iiſdem duce Belluno utuntur (*tract. de M. S. tit. de ſtimulis p.* 167.) Pro hac quæſtione perſolvenda animadvertendum eſt veſicantia, in quorum compoſitione cantharides principem locum obtinent, acres, ac fere urentes particulas in ſanguinem introducere, ſolidas partes mirum in modum extimulare, non ſolum cutim, cui applicantur, divellendo, lacerandoque, ſed etiam nervos, & membranas omnes, ut pulſus concitatiores, veſicæ dolores, vigiliæ, mictus ſanguinei, urinæ ardores, & aliquando ſuppreſſiones, aliaque ſymptomata, quæ a veſicantibus obſervari ſolent, manifeſtum reddunt. Itaque illud citra ullius erroris ſuſpicionem affirmari poſſe videtur, veſicantia prodeſſe plurimum in pulmonum inflammatione a craſſo, viſcido, lentoque ſanguine, ac fibrarum laxitate oriunda. Particulæ enim cantharidum acres, mordaceſque compagem ſanguinis majorem in modum diſſolvunt, atque in validiores, vehementioreſque contractiones ſollicitant vaſa ſanguifera, quæ propterea validius, & fortius ſeſe contrahendo obſtructionem, atque hinc ortam inflammationem tollunt. Ex adverſo ſi inflammntio a nimia ſanguinis acredine, quæ vellicando, convellendoque extremitates vaſorum ſanguiferorum liberum ejuſdem excurſum prohibet, exoriatur, periculum eſt, ne addito acerrimo ſale cantharidum, convulſio vaſorum major fiat, atque inflammatio augeatur, aut confirmetur. Prudentis igitur eſſe duxerim, priuſquam veſicantia admoveantur, ad ægrotantis temperiem, & ſymptomata morbum concomitantia diligenter attendere. Si æger laxioris fuerit habitus, ſeu temperamenti, ut ajunt, pituitoſi, præhumidi, idem porro ſpirandi, & tenacis, ac viſcidi ſputi difficultate detineatur, ecquis ad credendum vehementer non adducatur, morbum a craſſitie, viſciditate, ac lentore ſanguinis, humorumque pendere; Cum vero ita res habeat, quodnam remedii genus veſicantibus aut efficacius, aut pro ægrorum opportunitate valentius? Addit vim animis illa cogitatio, per ulcera, quæ a veſicantibus excitantur, pravos, vitioſoſque humores naturam non raro extra corporis confinia educere: unde egregie Hippocrates in prognoſt. *In pulmoniis quicumque tumores fiunt ad crura optimi ſunt &c.* Hoc certe remedii genere vel alvi fluxum tolli, atque ſputum promoveri non ſemel deprehendi, ut adnotavit Baglivus, cum ex adverſo in aduſtis corporibus, & ſputo nimis tenui, atque acri exiſtente funeſtos plerunque eventus obſervarim.

XXIV. *Quo tenacia, ac viſcida ſputa facilius educantur, lambitiva ex aquis Malvar. Violar. &c.*] Lambitiva, ſeu anacathartica remedia præſcribere in pleuritide, aut peripneumonia, in qua nullum apparet ſputum, quod initio morbi plerunque contingit, ridiculum plane eſt. Cur enim lambitiva præſcribantur ad educendam materiem, quæ vel non hæret in bronchiis, vel ſi hæret, ad excretionem eſt inepta? Varia autem eſſe debent, pro varia ipſius ſputi conditione, ita ut ſi tenax, ac viſcidum fuerit, ea locum habeant, quæ nonnihil ſtimulando operantur; ſi vero nimis tenue, & acre ſit, ea quæ nonnihil incraſſando. Illa deſumuntur ex ſyrupis aqua dilutis, qui ratione partium ſalinarum ſaccharı, quas continent, leniter ſtimulant; hæc ex farinoſis, pinguibus, ac mucilaginoſis corporibus, inter quæ elegans illud ex farina amyli, & oleo amygd. dulcium paratum, aliaque id genus.

XXV. *Ubi Empyematis facti jam ſigna appareant &c.*] Duo ſunt, quantum

arbitror, ad quæ totum dirigi curatiónis Empyematis conſilium debet. Primum ut pus in cavitatem effuſum foras eliminetur, deinde ut pulmonum ſubſtantia laxata nimis ad priſtinum tonum reſtituatur. Viæ per quas pus excerni valet plures ſunt, omnium commodiſſimæ viæ urinæ, & ſputi. Quo loco animadvertendum eſt pus neque per ſputum excerni poſſe, niſi abſorbeatur ab extima pulmonum membrana, & in ductus tracheales, ac veſiculas pulmonales introducatur, & mediante tuſſi per os expellatur, neque per urinas niſi a vaſis, quos Cl. Raymundus Vieuſſenius (*in novo vaſorum corporis humani ſyſtemate*) Laurentius Bellinus, & Herman. Boerhaav. (*tracta. de viribus medicament. proleſ.* 5. *& de methodo dicendi medicinam &c.*) abſorbentes vocant, excipiatur, atque una cum ſero urinario per Renes in veſicam deferatur. Quæ res multis minus probatur, commendaturque, qui ductus hoſce, ſeu vaſcula abſorbentia minime dari ſuſtinent, vel ſi dantur, inepta eſſe ad pus, quod in thoracis cavitatem effuſum eſt recipiendum, tranſmittendumque. Ac primum quidem experimento opinionem ſuam confirmare nituntur. Si enim aer in pulmones mortui Animalis injiciatur, aerem nullo pacto extra pulmones ipſos excerni deprehenſum eſt, indicio ſatis manifeſto nullos adeſſe ductus, ac meatus, per quos ea, quæ in pulmonibus continentur, quamvis tenuiſſima ſint, excerni queant per extimam ipſorum membranam. Verum ſi nullum adeſt commercium ab interna pulmonum ſubſtantia extra eamdem, ridiculum plane videtur afferere aliquid extra pulmones ſitum in ipſam ipſorum pulmonum ſubſtantiam inſinuari poſſe, altiuſque penetrare. Quamquam ſi dentur, arduum, atque inſolens explicatu videtur, qui fiat, ut puris ipſius tenacitas, ac craſſities impedimento non ſit, quominus abſorbentes ductus obſtruantur, occludanturque. Ad hæc tamen luculenter reſpondent qui in contraria ſunt opinione. Ac primum quidem ex experimento allato nihil certi colligi poſſe putant, quo ſtatui poſſit nullos adeſſe ductus, ac meatus, per quos ea, quæ in pulmonibus contenta ſunt, extra eoſdem educantur. Experimenta enim quæ fiunt in corporibus mortuis æquivoca ſunt. Quot enim ſunt in corporibus viventibus, quæ in cadaveribus nulla ratione deprehendi unquam potuerunt? Quidni liceat conjectare ex nimia diſtentione bronchiorum, atque veſicularum pulmonalium, quæ ex violenta aeris per follem immiſſione in pulmonum ſubſtantiam exoritur, ductuum ſi quæ ſint orificia præcludi, atque ejuſdem excretionem inhiberi? Quamquam ſi nulli ſint ductus, ac meatus, per quos aer extra pulmonem excerni queat, non inde illud colligi poſſe videtur, nullos eſſe, per quos aliquid, quod in cavitatem thoracis effuſum ſit, in eumdem ſe inſinuare queat, atque ipſius ſubſtantiam penetrare. Illud enim accuratiorum Anatomicorum obſervationibus compertum eſt, iſtiuſmodi ductus terminari in venas, quæ ſunt cavitates ab extremis ad truncum, a trunco ad extrema. Id quod in cute præ cæteris manifeſtum eſt, in qua reperiri vaſa hæc abſorbentia, ſuadent morbi, qui contagione contrahuntur, & inunctio mercurialis, in quibus & miaſma malignum, & hydrargyrum penetrata extrema cute in vaſa exinde venoſa tranſmittitur, ab his in arteriam Aortam, & in univerſum corpus diffunditur. Vaſa eadem in cavitatibus corporis reperiri præter vaſa lactea, quæ in inteſtinis chylum abſorbent experimento Cl. Nuky demonſtratur. Si enim Abdomen cujuſvis Animalis erecti ope ſiphonis per proceſſum peritonæi aqua diuretica, v. g. tinctura thee repleatur, & diſtendatur, intra viginti quatuor horas aquam omnem diſſipari obſervatum eſt, indicio manifeſtiſſimo aquam ab hiantibus abſorberi, & ſanguini miſceri. Quid plura? Si quis intra cubile degat, in quo ſit vapor therebinthinæ, urinas reddi odore violaceo præditas experimento Cl. Hombergii compertum eſt, indicio ſatis manifeſto aerem ipſum in pulmonibus ſanguini miſceri, ut Cl. Meryus Academicus Pariſienſis teſta-

teſtatus eſt, qui illuſtrem Bartholini, & Borelli de reſpirationis uſu doctrinam pro ſua venditans (quamvis eamdem plurimum illuſtravit) innumera alia in eamdem ſententiam experimenta tulit (ut rationes mittam quamplurimas ad demonſtrandam aeris neceſſitatem in Animalibus deſumptas ex folliculis, quos in ovo incubato invenit Bellinus ; ex Gaſſendi experimento de piſcibus ſubtus glaciem degentibus, quos, niſi eadem diſrumpatur, ſuffocari teſtatur ; ex Malpighii obſervatione in vermibus, quos innumeris tracheis ad inſpirandum aerem donari deprehendit) quæ ſi vera ſunt, quicumque ad Mariotti, Etmulleri, Pitcarnii, Drachii, Suammerdamii, Boerhaavii, quorum alii alia in perdifficili, ac perardua quæſtione opinati ſunt, omnes vero uno ore inficiati ſunt, vel incertum eſſe judicaverunt aerem in pulmonibus ſanguini miſceri, opinionem accedat, garrire, & ſomnia narrare videatur. Quamquam ne Meryus quidem quæſtiones fugit, & difficultates, cum docet eidem vim ineſſe ad circulationem ſanguinis cum per vaſa pulmonum, tum univerſi corporis promovendam, nec pondus ipſius, & elaterem in muneris partem vocat, ut multi cum Drachio, Suammerdamio arbitrati ſunt, multo minus cæteras omnes qualitates, quæ propriæ ſunt aeris, moderatam ſcilicet caliditatem, frigiditatem, humiditatem, ſiccitatem, aliaſque ejuſcemodi, quas adeo neceſſarias eſſe crediderim ad prędicta munera obeunda, ut nihil magis. Sed quorſum phyſiologicæ quæſtioni diutius immoremur? Redeamus unde diſceſſimus. Nonne quotidiana experientia compertum eſt, pus in cavitatem thoracis effuſum per ſputum, urinas, aliaſque inexpectatas vias eductum fuiſſe? Celebre eſt, quod narrat Tulpius non ſolum pus Empyematicum, ſed forte intruſam turundam in cavitatem thoracis, dum vulnus pectoris curabatur, a pulmonibus abſorptam fuiſſe, & per ſputum eductam. Quod ſi verum eſt, an nobis officiat memorata illa tenacitas, ac craſſities puris, viderint alii.

In hunc finem decoct. heder. terreſtr. ..... ſyrup. therebin &c.] Quamplurima ſunt, quæ ad ſputum, atque urinam ciendam paſſim a practicis commendantur. Ea autem ſolum hic locum habere videntur, quæ balſamica vi, eaque blandiſſima, & non admodum calefaciente pollent. Inter hæc eminet hedera terreſtris, quæ mirum quantum ad materiam purulentam in pectore collectam evacuandam, & ulcus potentiſſime detergendum valeat! Nimirum hujuſce ſulphureæ partes cum ſalinis non adeo arcte commixtæ ſunt, ut ſanguinem valde commoveant, atque exagitent, quemadmodum alia diuretica facere ſolent, quæ calidorum nomen ſunt adepta, ut radices petroſelin. ap. fæniculi, ac balſama multa, uti balſamum Peruvianum, Copaibæ, della Meca, quæ exagitandi, atque excalefaciendi facultate ſunt prædita, unde eorum uſu febris, & macies augetur. Syrupus porro terebinthinę cum parum ejuſdem ſubſtantia ſit ſaturatus, non admodum calefacit & cum ad ſputum, tum maxime urinas ciendas exiſtit aptiſſimus. Si de hydromelle ſermo ſit, illud eſſe remedii genus, quod magnam vim habere ad urinas ciendas, ac ſputum, ipſe Hippocrates teſtatus eſt.

XXVI. V. com. in aph. 25. cap. 3.

XXVII. *Hiſce fruſtra adhibitis &c. paracenteſim &c.*] Paracenteſim, ideſt thoracis apertionem ope inſtrumenti idonei in latere affecto inter coſtam 4., & 5., vel 5. & 6. ab inferioribus numero ducto pus lente, & per vices educendo ſolemne eſt Chirurgis inſtituere. Verum tunc ſolum cum certiſſima ſint puris indicia in pectoris cavitate collecti, vires conſiſtant, nec inſignem labem contraxerint pulmones, eſt adminiſtranda. Secus enim non ſolum non Empyemati curando par erit operatio, ſed mortem accelerabit. Paracenteſim in juvene quodam poſt ſuppuratam pleuritidem empyematico facto feliciſſime inſtitutam vidi Bononiæ a ſolertiſſimo Chirurgo, ac Medico P. Paulo Molinello in Xenodochio Vitæ, ac

inſi-

insigni puris educta copia repetito usu decoct. heder. terrestr. cum syrup. therebint., nec non optima victus ratione ex jusculis hordeac. avenaceis &c. in pristinum valetudinis statum eumdem restitutum.

Cauteria inter unam, & alteram costam.] Rarissimum est nulla sectione, incisione, punctione effusos in cavitatem pectoris humores educi, sed solis fonticulis, & cauteriis. Testem hujusce rei tamen habemus Willisium, apud quem extant mirabiles binæ historiæ ægrotantium, post ruptam pulmonis vomicam pus merum, & fœtidum copiose expuentium, qui fontanella in latere aperta ad eam partem, ubi pus ascendere videbatur, brevi sanitati restituti fuerunt, Cauterio admoto inter quintam, & sextam vertebram thoracis multum pus eductum fuisse notavit laudatus Willisius pharmaceut. rat. par. 2. sect. 1. cap. 2. de pulmonis vomica.

CAPUT V.

De pectoris Hydrope.

I. SErosus humor per universum corpus diffusus anasarca, in capite collectus hydrocephalum, in imo ventre ascitem, in testibus hydrocelem, in thorace demum hydropem pectoris constituit.

II. Causæ generales sunt 1. soluta nimis sanguinis compages. 2. laxatus nimis solidarum partium tonus. 3. vasorum fundentium orificia nimis ampla, & patentia. 4. absorbentium nimis angusta, atque obstructa.

III. Causæ remotæ sunt diuturnæ viscerum chylificationi inservientium læsiones, mesenterii, hepatis, pancreatis, cæterarumque glandularum imi ventris obstructiones, febres intermittentes tertianæ, quartanæque longæ, ac diuturni morbi, hæmorrhagiæ largæ quæcumque, suppressæ naturales evacuationes mensium, hæmorrhoidum, urinæ post largas aquę potationes, vitia organica in thorace latentia, uti aneurysmata, polypi cordis, & aortę, tubercula, vomicæ, nec non asthma, hæmoptysis, aliæque pulmonum affectiones.

IV. Signa sunt extremarum partium præsertim inferiorum tumor impressi digiti vestigium aliquandiu retinens, qui sensim sensimque ad superiores partes in dies singulos marcescentes, pallentesque ascendit, urina parca, rubra, lixivialis, sitis inextinguibilis, spirandi difficultas in decubitu pręsertim nocturno tanta, ut e lecto surgere cogatur, minus frequens, & molesta morbi progressu, quam comitari solet tussicula sicca, dolor gravans in pectore, aquæ fluctuantis, & suffocationis sensus a corporis agitatione, vel inclinatione, cordis palpitatio, lipothymia frequens, febris lenta cum pulsu inæquali, perturbato, intermittente.

V. Hydrops, quacumque ex causa nascatur, curatu difficillimus morbus est.

VI. Lethalis certe, qui a vitio aliquo organico in thorace latente exoritur.

VII. Hydropi pectoris sputum cruentum supervenire malum.

VIII. In anaſarca, & aſcite, quo ſeroſo humores educam, contentus ſum pulvere ex tartar. ſolubil. ℥ i. radic. mechoac. s. p. rhabarb. elect. pul. a ℈ i. ſemin. aniſor. pul. ℥ .s. M. detur ex juſculo tenerioris pulli repetendo quolibet quarto, aut quinto die per menſem circiter.

IX. Horum dierum intervallo pulvis exhibeatur ex tartar. vitriol. arcan. duplic. ſal. armon. a ℈ i. ex decoct. in jure pulli fol. agrimon. abſynt. radic. gram. alth. ʒ vi. cum ſyrup. de alth. fernel. ʒ i.

X. Hiſce fruſtra adhibitis boli ex millep. vel lumbr. terreſtr. pp. a gr. xv. ad xxx. cum extract. baccar. juniper. vi. ſunt convenire. Superbibat æger decoct. in jure pulli fol. chærefol. virg. aur. rad. eryng. Ononid. aſparag. apy, fæniculi ʒ vi. add. ſyrup. quinque radic. aper. ʒ i.

XI. Validiora hiſce vix locum habent.

XII. Hiſce ſuccedat vinum Kalybeatum in hunc fere modum.

℞. F. abſynt. Marrub. alb. flor. centaur. min. a M. .s. baccar. junip. cortic. ex lign. tamariſ. median. frax. a ʒ ii. rhabarb. ʒ. i. limat. mart. nodul. incluſ. ʒ i. .s. Vin. alb. gener. Lib. xii. Relinq. in infuſ. per horas xxxx. colat. detur ad cocl. iv.

XIII. Quibus ſuppreſſę ſunt naturales menſium evacuationes, venę ſectio adminiſtrari poteſt.

XIV. His etiam conferre mirum in modum viſę ſunt ſequentes pilulę.

℞. Limat. Mart. ſuper lapid. porphyrit. s. lęvig. ℥ ii.
Croc. opt. pul. ℈ ii.
Gum. Sagap. ℥ iii.
Alo. ſuccotrin. ℥ ii. .s. M. cum ſyrup. de cichor. cum rhab. q. s. f. pil. n. xxxx. Cap. iv. quotidie; ſuperbibendo decoct. fol. agrim. artemiſ. ſummit. abſyntii, ac motum corporis inſtituendo.

XV. Ad acidulas opportuno tempore deveniendum.

XVI. In hydrope pectoris vix lenientia ex flor. Caſ., pulpa tamarind. Man. & ſimilibus locum habent.

XVII. Immo tutius eſt uti Clyſter. ex urin. pur. ʒ vi. terebinth. vitel. ov. ſolut. ʒ .s. nitr. pur. ℥ .s. M. pro uſu dicto.

XVIII. Ad urinas ciendas ſolum boli ex millep. vel lubric. pp. a gr. xv. ad xxx. ſal. volat. ſuccin. gr. vi. ad x. cum balſam. Copai. q. s. viſi ſunt in hac hydropis ſpecie convenire.

XIX. Diuturnus quoque uſus decoct. hed. terreſtr. ʒ vi. addendo ſyrup. therebint. ʒ i., vel hujuſce loco præmittendo bol. ex terebinth. Cypr. gum. ammon. a ℈ i., mira pręſtat.

XX. Hiſce addenda leviſſima martialia: cujuſmodi ſunt tinctur. mart. ſuc. pom. extr. a gut. xx. ad xxx. ex juſculo veronica alterato per xxx. circiter dies, quibus tandem ſuccedat elix. propriet. Paracel., vel tinctur. abſynt. ad gut. xxx.

XXI. Sed prę cęteris optima victus ratio inſtituatur, quę cum in omni

mni hydrope, tum in hoc maxime eſt convenientiſſima. Quare a nimio potu abſtineat ęger, famem, ſitim patienter ferat, carnibus parce utatur, iiſque facilis coctionis, utatur radicibus raparum ſub ciner. calid. coctis, earumque decoctis, & pulmentis in prandio, vel cęna, moderate exerceatur, ab animi curis diligenter caveat.

CAPUT V.

De pectoris Hydrope.

I. *Seroſus humor per univerſum corpus diffuſus anaſarca &c.*] Hydrops, ſi nomen ſpectes, nihil aliud ſignificat, quam genus morbi, quo aqua præter naturam ſub cute naſcitur, qua corpus turgeſcit, ab ὕδωρ, aqua, & ὠψ facies. Aquoſus humor ſi per univerſum corpus diffundatur, ita ut ſpongiarum inſtar, aut papyri univerſa caro permadida appareat, ideoque in ea totum corpus intumeſcat, ac mortuo ſimile evadat, hydropem univerſum, qui anaſarca vocatur, ſi vero aliquam partem tumefaciat, peculiarem, qui a partis nomine appellationem ſumit, conſtituit. Si enim in capite colligatur hydrocephalus; ſi in thorace hydrops pectoris; ſi inter membranam, peritonæum, & inteſtina coacervatur, qui locus aquoſo humore utris modo impletus videatur, aſcites, quem & utricularem dicunt, Barbari corrupta voce Aſelitim; ſi in teſtibus, hydroceles appellatur.

II. *Cauſæ generales ſunt.* 1. *ſoluta nimis ſanguinis compages.* 2. *laxatus nimis &c.*] Non eſt cur veterum Medicorum ſententiæ circa hydropis cauſam examinandæ diu immoremur, ceu quæ falſis omnino, ac commentitiis innixa principiis per ſe corruit. Cum nempe ſanguificationem eſſe hepatis opificium exiſtimarent, ab ejuſdem imbecillitate, atque intemperie frigida, qua crudus, pituitoſus, aqueus ſanguis gigneretur, quique ad partes delatus albo pallidoque colore inficeret, atque in tumorem attolleret, hydropis cauſam repetebant. Quod poſt inventam ſanguinis circulationem quam ridiculum ſit, atque a ratione alienum lippis ac tonſoribus notum eſt plus, quam ipſorum digiti, atque ungues. Quid probabiliori ratione affirmari queat, & ab obſervationibus anatomicis, atque experimentis ducta, paucis habeto. Cl. Richardus Louverus tract. *de cor. cap.* 2. cum venam cavam vivi canis prope cor forti vinculo ligaſſet, ac mortuum non multo poſt canem ſecuiſſet, magnam ſeroſi humoris copiam in ejus abdomine collectam obſervaſſe teſtatus eſt. Cum jugulares alterius canis venas ligaſſet, eumque intra dies duos quaſi angina ſuffocatum, ac mortuum ſecuiſſet, muſculos omnes, glandulaſque capitis ſero diſtentas deprehendit, cum vivo adhuc cane partes omnes ſupra ligaturam mirum in'modum intumuiſſent, ac non ſolum ex oculis ipſius copioſæ lacrymæ, ſed plurima etiam ſaliva ex ore, perinde ac ſi Mercurium ſumpſiſſet, profluxerit. Quæ quidem omnia adeo evidenter oſtendunt ſeroſos humores per vaſorum tunicas exſudare, ut nullus ambigendi locus relinquatur (*a*). Quid ſi ſoluta nimium ſit ſanguinis compages, laxatuſque ſolidarum partium tonus? Si primum contingat, ecquis eſt vel rudioris ingenii, qui non videat ſeroſam partem a reliquarum nexu ſecedentem facile e glandularum, membranarumque poris elabi, atque inde vel in cavitates effundi, vel intra partium laxam ſtructuram ſubſiſtere? Sin alterum, diductis nimium minimorum lymphaticorum poris, ſeroſo humori exitum dari manifeſtius quidem eſt, quam ut ullis rationibus poſſit comprobari. En hydropem.

Vaſo-

(*a*) *Vid. Cap.* 2. *com. in aph.* 2.

Vaſorum fundentium orificia nimis ampla , & patentia , & abſorbentium nimis anguſta .] Duobus expoſitis modis, quibus ſeroſi humores in cavitates effunduntur , vel intra partium laxam ſtructuram ſubſiſtunt , duo alii addendi ſunt , ex quibus haud infrequenter , licet vix , ac ne vix quidem animadverſi hydropes ſolent exoriri ; vaſorum ſcilicet fundentium orificia nimis ampla, & patentia , abſorbentium vero nimis anguſta , atque obſtructa . Quæ fuit Raymundi Vieuſſenii (*in novo vaſorum corporis humani ſyſtemate*) opinio , nec non Laurentii Bellini , & Hermanni Boerhaavii *tract. de viribus medicament. Proleg.* 5. *& de method. diſcendi medicinam anat. p.* 4. *cap.* 4. *in angiolog.*) Putant ſiquidem viri prętſtantiſſimi eſſe in corpore Animalium vaſa quædam ſeroſos, ac lymphaticos humores ad ſuperficiem viſcerum , ac membranarum irrorandam , ſiccitatemque pręcavendam in cavitates effundentia , & quædam , quæ effuſos eoſdem humores in cavitates reabſorbent , & ſanguini miſcent , quæ propterea abſorbentium titulo inſignita fuerunt. Ejuſmodi vaſa in cavitatibus corporis reperiri prętterquamquod ſuadere videntur vaſa lactea , quę inteſtinis chylum abſorbent , apertiſſime demonſtrat experimentum Cl. Nukii alibi allatum (*a*) . Si enim Abdomen cujuſvis Animalis erecti ope ſiphonis per proceſſum Peritonęi aquæ diuretica , puta tinctura thee , repleatur, ita ut diſtendi cogatur , intra viginti quatuor horas aquam omnem penitus diſſipari contingit , atque Abdomen ab omni diſtentione prorſus liberari , indicio adeo manifeſto aquam ab orificiis hiantium vaſculorum abſorberi , & circulo reſtitui , ut nihil ſit manifeſtius. Si igitur per ampla nimis vaſorum fundentium orificia plus ſeroſi humoris effundatur in cavitatem pectoris , quam per abſorbentium evehi in ſanguinem poſſit , vel ſecundum naturę leges iiſdem effuſis , nihil per abſorbentium anguſtiam , obſtructionemve in ſanguinem infundatur , collectionem aquæ fieri tantam , ut hydropi producendo opportuniſſima exiſtat , adeo manifeſtum , atque omnibus obvium eſſe exiſtimo , ut curioſiore explicatione minime indigere jure putem .

III. *Cauſæ remotæ ſunt diuturnæ viſcerum chylificationi inſervientium læſiones .*] Labefactato , perverſoque digeſtionis ciborum opere , fieri minus vix poteſt , quin craſſę , viſcidę , crudęque particulę in ſanguinem introducantur , quibus balſamicę , oleoſę , tenues , ac volatiles obruantur quaſi , unde turbetur congrua , atque opportuna miſcella humorum ; ſeroſęque partes a reliquarum nexu ſecedentes , vel in vaſis lymphaticis ſubſiſtant , aut ocyus quam par eſt moveantur , vel quaſi tranſcolatę e vaſorum tunicis exſudent , & in cavitates effundantur , unde hydrops . Cum Hippocrates lib. de internis affectionibus inter frequentes hydropis cauſas principem obtinere locum humorum , ac totius corporis colliquationem affirmavit , quidni liceat conjectare non aliud , quam ſanguinem nimis tenuem ſeroſumque ea , quam diximus ratione , intellexiſſe ?

Meſenterii , hepatis , pancreatis &c. obſtructiones .] Et ſalivam , & ſuccum pancreaticum , & bilioſum , & qui ab inteſtinorum , & Meſenterii glandulis extillat , ad chyli elaborationem , perfectionemque concurrere certo certius eſt . (Qua de re plura ubi de affectione hypochondriaca) Cum igitur hepatis , pancreatis , cęterarumque glandularum imi ventris obſtructiones contingant , prędictorum ſuccorum ad chyli elaborationem , perfectionemque concurrentium ſecretionem vel penitus aboleri , vel plurimum imminui debere manifeſtiſſima res eſt ; hinc ſanguis incongruarum particularum admixtione coinquinatur , ejuſque naturalis miſcella evertitur , aqueus ſeroſuſque ea ratione evadit , qua opus eſt ad lymphaticorum humorum effuſionem in cavitates , atque hydropem .

Febres intermittentes tertianæ , quartanæque longæ &c.] Mirum febres tertianas , quartanaſque , quę interdum cum a Medicis , tum ab ęgrotantibus flocci ,

(*a*) *V. cap.* 4. *com. in aph.* 25.

nihilique æſtimantur, ſi altas in viſceribus, earumdem ſede, & foco radices egerint, hydropi producendo opportuniſſimas evadere, ut Galenus *lib.* 3. *de loc. affect. cap.* 3. & Jo. Langius *in epiſt.* 48., 39. teſtati ſunt. Nempe non ſolum in ſanguine congeruntur viſcidæ, craſſæ, ac difficiles inerteſque partes, balſamicis jam, oleoſis, volatilibus diſſipatis, vel ſales acres in eodem exaltantur, quibus fibroſa ejus pars comminuitur, exteriturque, unde turbatur optima partium ſanguinis mixtio, ſeroſæque partes a reliquarum nexu ſecedunt, ſed ſpirituum animalium jactura facta, cum partes ad chyli elaborationem, perfectionemque concurrentes, tum univerſę non ſatis vigoratæ flacceſcunt, laxęque ea ratione evadunt, qua ſeroſis humoribus in cavitates exitus detur, unde hydrops.

Hæmorrhagiæ largæ quæcumque.] Si quæ volatilibus, ſubtilibuſque particulis e maſſa ſanguinea extra corporis confinia educendis, ac ſpiritibus diſſipandis ſunt opportuna, hęmorrhagias quaſcumque ſive ex naribus, ſive ventriculo, ſive pulmone, ſive utero, ſive inteſtinis opportuniſſimas exiſtere cenſendum eſt. Fit hinc, ut ſolidarum partium, ac primum quidem ad chyli elaborationem perfectionemque concurrentium tonus vel penitus labefactetur, vel plurimum ſaltem langueſcat, ideoque chylus primum, tum ſanguis aqueus, ſeroſuſque generetur; cordis vero, ac vaſorum omnium robore, vi, atque elatere ceſſante, congrua tollatur ſanguinis mixtio, ſeroſæque partes a reliquarum nexu ſecedant, atque per laxatas tunicas tranſudent, & in cavitates effundantur.

Suppreſſæ naturales evacuationes menſium, hæmorrhoidum &c.] Nullus fere morbus frequentius occurrit, quam hydrops a ſuppreſſione naturalium evacuationum, menſium præſertim, & hæmorrhoidum. Cum nempe ſanguis in viſceribus imi ventris per Meſaraicas venas valde compreſſas, debiles, tortuoſas, per venam portæ arterię munus gerentem, per hęmorrhoidales, aut uterinas venas in fęminis peculiari ſane artificio conſtitutas ferri debeat, tarde admodum, ac ſegniter ferri neceſſe eſt. Quid ſi ſanguis jam in hęmorrhoidalibus, aut uterinis vaſis ſubſiſtens, eaque diſtendens, reſiſtentibus eorum tunicis, minime excerni valeat? Diſtentiones nimirum vaſorum omnium imi ventris præternaturales fieri contingit, obſtructiones exoriri, quę bilis in hepate, ſucci pancreatici in pancreate, cæterorumque liquorum a Meſenterii, & inteſtinorum glandulis extillantium ſecretionem inhibendo inſigne chylificationis opus labefactant; tum vero aucta ſanguinis quantitate, craſſitie, viſciditate, & lentore, per vaſa univerſi corporis ægre moveri neceſſe eſt, eadem majorem in modum diſtendere, fibrarum tunicas conſtituentium tonum evertere, hinc partium ſanguinis perfectam mixtionem tolli, ſeroſas partes a reliquarum nexu ſecedere, unde hydrops. Quibus liquido conſtare arbitror quam caute immodicę evacuationes, preſertim hęmorrhoidum ſiſti debeant, ne dum morbum debellare volumus, pejorem excitemus. Quod præ cæteris adnotavit Hippocrates 6. aph. inquiens: *Diuturnas curanti hæmorrhoides, niſi una quæpiam ſervetur aperta, periculum aquæ inter cutem, vel tabis impendet.*

Urinæ poſt largas aquæ potationes.] Nemo ignorat pro diverſa conditione ſanguinis, etiam urinæ diverſam fieri ſecretionem. Si ſero abundet, vel ob immiſnutas alias ſecretiones, vel ob largiorem potum, urinæ fluxum copioſiorem eſſe manifeſta res eſt. Ita hyeme, & ventis borealibus, quibus inſenſibilis tranſpiratio cohibetur, urina copioſior eſt. In thermopotationibus vero urinæ fluxus tantus eſt, ut nonnulli vias excogitaverint diverſas a renibus, ureteribuſque, quibus liquida aſſumpta ſub urinæ forma citiſſimo, breviſſimoque itinere ad veſicam deferrentur, ignorare ſe fatentes, quomodo momento fere temporis per vias ſanguinis ſecerni, & ad veſicam deferri poſſent. Quamquam vero illorum opinionem pręclare rejicit Cl. Morgagn. obſervatione certiſſima edoctus renibus calculo, vel ſimili alia cauſa obſtru-

obſtructis nihil omnino urinæ, vel minimum reddi, quæ tamen, ſi eæ viæ adeſſent, fluere per eas deberet. Sed hac de re ubi de calculo renum plura. Illud interim citra ullius erroris ſuſpicionem affirmari poſſe videtur, ſi poſt largas aquæ potationes urinæ fluxus cohibeatur, naturalem miſcellam ſanguinis labefactari, ſeroſoſque humores per vaſorum tunicas quaſi tranſcolatos exſudare, & in cavitates effundi.

Vitia organica in thorace latentia, uti aneuryſmata, polypi cordis &c.] Præcipua ſanguificationis organa eſſe cor, & pulmones hodie maxime extra omnem dubitationis aleam eſt poſitum. Nempe ubi chyli particulæ ſanguini in ſubclavia confunduntur, ſtatim in ea ſeſe explicant, in auricula, & dextro cordis ventriculo accuratius miſcentur, ab hoc in arteriam pulmonalem expulſæ a vi, atque impetu irruentis aeris in veſiculas pulmonales, pondere ejuſdem, elaſticitate in minimis ſurculis majorem in modum premuntur, in contactu, & figura mutantur, & fortaſſe ab eodem vaſa ſanguifera ſubeunte (quo loco quæſtio occurrit longe graviſſima, ut innuimus cap. 4. com. in aph. 25.) diſgregantur, diſſociantur, & in motum validiorem aguntur, unde in venas latiores ex minimis capillamentis influentes rariores fiunt, atque in auriculam, & ſiniſtrum cordis ventriculum ingreſſæ ſic atteruntur, comminuunturque, ut illam induant naturam, ad quam tendit naturæ finis, ut globulis ſanguineis componendis, ſero ſeparando, & fibroſæ parti reſarciendæ aptiſſimæ evadant, quæ ſunt proprietates ſanguinis in ſuis partibus optime mixti, & naturaliter conſtituti.

Hinc liquido conſtare arbitror, cur poſt offenſiones cordis, & pulmonum hydrops ſubſequatur. Ceſſat enim, aut plurimum ſaltem langueſcit actio illa, qua partes omnes miſcentur invicem, attenuantur, & neceſſariam fluiditatem adipiſcuntur, qua ceſſante ſeroſæ partes a reliquarum nexu facile ſecedunt, & per membranarum poros in cavitates effunduntur, unde hydrops. Quid quod vel corde, vel pulmonibus male affectis, & inſigniter læſis, liquidorum omnium liber excurſus per eorumdem canales perturbatur, atque hinc morboſę ſeri ſecretiones, atque effuſiones in pectoris cavitatem exoriuntur, quæ hydropem valent procreare? Qua de re vid. obſervat. collect. in Carol. Piſonis *lib. de morbis ex ſero*, item Baglivum *in praxi*, M. N. C. *obſ.* 117. *cent.* 3. *dec. obſ.* 3. 161., item *obſ.* 65. Pezoldum *obſ.* 77. Boneti ſepulcretum. Quo apparet perperam Veteres ad credendum vehementer adductos eſſe, hydropes pectoris ab Aſthmate prodeuntes non aliunde, quam ex excedenti ſeri copia univerſum corpus inundantis ob vitiatam hæmatoſim, & turbatam congruam ſanguinis mixturam repetendas eſſe, ita quidem, ut præcedens difficultas reſpirationis ab eadem copia ſeri pulmonales veſiculas gravantis oriretur: ſiquidem ejuſcemodi hydropes a difficili anhelitu prodeuntes non a ſeri copia pulmonales veſiculas gravantis, ſed ab ipſa difficultatis reſpiratione ortum traducunt, qua fit ut liquidorum omnium liber excurſus per cor, pulmones, & univerſum fere corpus labefactetur, unde vitioſæ ſecretiones, excretioneſque ſeri contingunt. Immo cum innumera ſint, quæ ad naturalem reſpirationem concurrunt, aut cum ejus organis ſunt connexa, nervi, ac ſpiritus animales per eoſdem a Cerebro in partes fluentes, muſculi, quorum numerus percenſeri numerando ſatis nequit, pharynx, larynx, pulmonales veſiculæ, cor, ideoque innumeræ ſint Aſthmatis cauſæ, fit, ut hydrops a difficultate reſpirationis ortum traducens innumeras cauſas & ipſe remotas agnoſcat.

IV. *Signa ſunt extremarum partium præſertim inferiorum tumor &c.*] In eodem homine pro vario partium ſitu, & diſtantia a corde, nec non pro varia earum ſtructura diverſum eſſe quoque ſanguinis per eas partes fluentis motum perſpicuum eſt. In hepate lentum, ac difficilem eſſe ſanguinis motum ob peculiarem venæ portæ arteriæ vicem gerentis ſtructuram, in liene ob celluloſam, in

omento, & utero ob frequentes vaſorum plexus, a pedibus vero reditum eſſe difficilem adeo manifeſtum exiſtimo, ut curioſiore explicatione minime indigere jure puteni: hinc eſt in imbecillioribus, & poſt graves morbos præſertim vero in hydropicis inferiorum partium tumores contingere; nam propter magnam a corde diſtantiam, ac remiſſiorem arteriarum impetum ſanguis facilius ad quietem compoſitus ſeroſis congeſtionibus viam recludit, quæ pedum tumorem, & crurum efficiunt, morbique decurſu auctiorem reddunt. Animadverſione autem dignum eſt phænomenon illud, quod quo auctior fit tumor pedum, crurum, aliarumque partium, eo magis cæteræ extenuantur, ac contabeſcunt. Quod non aliunde, quam ex ſanguinis craſi nutritioni impari reddita, atque ea affecta ratione, qua totus in ſeroſum, atque aqueum humorem reſolvatur, ſi quid ſentio, repetendum traderem.

Urina parca, rubra, lixivialis &c.] Cum in omni fere hydrope peccet partium ſanguinis imperfecta miſcella, qua facile aquoſa a reliquarum nexu ſecedit, & vel in lymphaticis vaſis ſubſiſtit, vel in cavitates effunditur, mirum non eſt ſi urina parca ſit, rubra, lixivialis, nec quantitati potus reſpondens. Cum enim ſolidæ partes in urina contentæ a parte fluida quantitate longe ſuperentur; (etenim Cl. Bellini experimentis compertum eſt ex triginta duabus unciis urinæ ſani hominis in apto vaſe miti calore evaporatæ, relictas eſſe in fundo vaſis drachmas ſex craſſæ cujuſdam, & melli ſimillimæ materiæ, cui materiæ ſi aqua communis, vel ipſum urinæ phlegma iterum addatur, liquor obtinetur priſtino ſimilis, indicio manifeſtiſſimo nihil eſſe aliud præter aquam, in qua materia illa ſoluta eſt) quotieſcumque ſeroſa ſanguinis pars a reliquarum nexu ſecedens vel in lymphaticis vaſis ſubſiſtat, vel in cavitates effundatur, manifeſtum eſt minimum ejuſdem ad Renes deferri, unde urina parca. Cum vero in urina ſales diverſi generis, particulæ pingues, & ſulphureæ, mucoſæ item, & demum terreſtres contineantur, quæ aqua optime mixta urinam coloratam reddunt, eoque magis, quo minor eſt aquæ copia, liquido conſtare arbitror, cur ob memoratam antea cauſam urina rubra, lixivialis appareat.

Sitis inextinguibilis.] Sitis, quæ liquidorum appetitus eſt, vel ex cauſa manifeſta augetur, puta cantu, locutione, rerum acrium, ſalſarumque abuſu, & hęc quiete, conſuetiſque potionibus temperatur: vel a defectu blandi humoris fauces, gulam, & quandoque ventriculum humectantis, unde areſcentes, ac vellicatæ moleſta contractione afficiuntur, quemadmodum in longis evacuationibus, immodicis exercitiis, & febribus contingit, quibus fit ut ſanguis vel lymphę neceſſaria copia deſtituatur, vel nimis citato motu ad glandulas appellente, ſecerni eadem nequeat, & hæc reſtaurantium, ac refrigerantium uſu temperatur, ac mitefcit: vel demum a ſalſo, acri humore ad prædictas partes vellicandum potius, quam humectandum, atque emolliendum idoneo, idque in hydropicis obſervatur, quorum lympha a reliquarum nexu ſoluta, atque in lymphaticis vaſis ſubſiſtens, vel ex iiſdem in cavitates effuſa ſenſim ſenſimque, componentibus ejus partibus a ſe mutuo ſecedentibus, corrumpitur, eamque acrimoniam nanciſcitur, quę nullis temperari poteſt remediis, niſi morbus tollatur penitus, atque æger in priſtinum valetudinis ſtatum reſtituatur: unde optime Horatius *lib.* 2. *od.* 2.

Creſcit indulgens ſibi dirus hydrops,
Nec ſitim pellit, niſi cauſa morbi
Fugerit venis, & aquoſus albo
Corpore languor.

Spirandi difficultas &c.] Ab eodem fero ſanguinis cumulato intra pectoris cavum, idcirco reſtricta ejuſdem pectoris cavitate, motuque diaphragmatis impedito,

dito, reſpiratio intercipitur, & conſequenter Dyſpnæa ſubſequitur, ad quam avertendam cogitur æger e lecto deſilire, & erecto corporis ſitu libertatem reſpirationis ſibi vendicare. Noctu autem, & poſt primum ſomnum hoc ſymptoma frequentius contingit, tum quod aeris nocturni pectus ambientis pondus majus eſt, quam die; tum quod ingruente ſomno ſanguinis circulatio per pulmones difficilius promovetur, intra quos præterea contentus aer a lecti calore, nec non a ſanguinis fervore magis rarefactus pulmonales veſiculas diſtendendo, & ſanginea vaſcula circumprimendo multo difficiliorem ſanguinis in pulmonibus circuitum reddit, unde ſecretionem ſeri, ac lymphæ acerrimæ per membranas pulmonum fieri contingit, quæ nerveas fibrillas vellicando, & moleſta contractione afficiendo prohibet, ne ſatis amplietur thoracis cavitas, explicatiſque pulmonibus ſufficiens aeris quantitas recipiatur ad ſanguinis motum per pulmones promovendum, hinc reſpirationis difficultas noctu invadens, ut hoc affectu laborantes nonniſi elevato decubitu, ac quaſi erecta cervice ſomnum capere audeant, ſicuti Heredia *diſp. 6. de morb. diff. cap.* 4. in quodam ſe vidiſſe teſtatur, qui noctu ſuffocationis invaſiones ſic pertimeſcebat, ut mallet vigiliis perpetuis conſumi, quam ad dormiendum ſe recolligere.

Minus frequens, & moleſta morbi progreſſu, quam comitari ſolet tuſſicula &c.] Accidere difficultatem reſpirationis inter initia morbi facit potiſſimum ea ratio, quod membranæ pulmonum debito tono gaudent, idcirco a ſero ac lympha acri, quæ ſeparatur, facile in ſpaſmos aguntur, convelluntur que; morbi autem decurſu laxato majorem in modum membranarum tono, irritationi percipiendæ impares evadunt, hinc nulla fere moleſtia.

Ab eodem ſero, ac lympha nervoſas partes reſpirationi inſervientes irritante, ac convellente ea ratione, qua aer ſimul ac inſpiratus eſt vehementer extruditur, oritur tuſſicula ſicca ægros continuo exercens.

Dolor gravans in pectore, aquæ fluctuantis, & ſuffocationis ſenſus &c.] Serum quod in pectoris cavitatem effuſum eſt, pulmonales veſiculas, & bronchia, vel diaphragma gravare perſpicuum eſt, hinc dolor ille in pectore, nec non aquæ fluctuantis, & ſuffocationis ſenſus dum corpus agitatur, vel inclinatur. Quod ſignum hydropis cavitatum adeo proprium eſt, ut hoc ſolo apparente de ejuſdem exiſtentia liceat certo certius pronuntiare. Quod præ cæteris adnotavit Cl. Luſitanus *lib.* 1. *prax. admir. obſ.* 3. & Hippocrates *lib.* 2. *de morb.*

Cordis palpitatio, lipothymia &c.] Quidquid cor inſigniter ſtimulare valet, ejuſque motum depravare, convulſioni ejuſdem producendæ aptiſſimum eſſe, interdum adeo vehementi, ut manu pectori admota repellatur, aut interdum etiam ſolo viſu, aut aure ipſa propius admota ad pectus percipi poſſit, adeo manifeſtum eſt, ut nihil ſit manifeſtius. Ea fere convulſio palpitationis cordis nomine venit. Hinc nil mirum, ſi lympha in pectoris cavum, atque in ipſum pericardium acri, ſalſaque effuſa nerveas cordis fibrillas vellicante, ac moleſta contractione afficiente cordis palpitatio ſuperveniat. Quid ſi convulſio tanta ſit, ut ſanguinis motus intercipiatur, vel aqua in pericardio nimis copioſe cumulata, vel in pectoris cavum effuſa baſis cordis prematur, prohibeaturque ad aliquod temporis ſpatium ſanguinis influxus per arterias coronarias in muſculares cordis fibras? Lipothymiam, atque pulſus intermiſſionem exoriri manifeſtius quidem eſt, quam ut ullis rationibus poſſit comprobari.

V. *Hydrops, quacumque ex cauſa naſcatur, curatu difficillimus &c.*] Hydrops pro cauſarum diverſitate, a quibus ortum traducit, plus minus periculoſus practicis videtur; non adeo difficilis, qui a febre e. g., ſuppreſſione menſium, aut aliqua ſenſibili externa cauſa proficiſcitur; cum tamen agatur de morbo compoſito ex vitio fluidarum, & ſolidarum partium; fluidarum quidem, quia in pro-

priis

priis vasis non continentur, solidarum vero, quia laxatus nimis earumdem tonus, vel perversa structura, fundentium scilicet vasorum orificia nimis ampla, & patentia, absorbentium vero nimis angusta, difficillimum autem sit cum fluidarum, tum solidarum partium texturam eo redigere, ut illæ effusæ jam extra corporis confinia educantur, neve aliæ deinceps, atque aliæ ex propriis vasis elabantur, istæ vel in pristinum sui elateris statum restituantur, vel orificiis ad numerum patentibus donentur, morbum abhinc prodeuntem difficillime funditus evelli posse adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla.

VI. *Lethalis certe, qui a vitio aliquo organico &c.*] Inter organica vitia ad thoracem pertinentia, quæ hydropem pectoris excitare valent, principem obtinent locum aneurysmata, præsertim aortæ, & polypi cordis. Aneurysmata quidem fieri dicuntur cum arteriæ tunicis vel a primordiis vitæ minus firmis existentibus, vel ab erosivo aliquo principio debilitatis, accedente valido sanguinis impulsu distrahuntur nimium, & dilatantur. Quod nullibi frequentius contingit, quam in Aortæ curvatura, qui locus cum parum distet a corde, ac totius sanguinis a sinistro ejusdem ventriculo in Aortam repulsi impetum sustineat, ejusque cursum subito, ac violenter flectat, dictæ distractioni ferendæ magis, quam cæteræ partes idoneus existit. Quid aliud polypi sunt, quam fibrosæ quædam, & satis tenues concretiones in vasorum, & cavitatum præsertim, quæ præter naturam ampliatæ, & superficies habent inæquales lateribus genitæ a deficiente sanguinis volatilizatione, qua fit, ut fibratæ ejus particulæ, minusque ad motum expeditæ facile ad dictas partes, in quibus minor est motus, subsistant, aliæ vero facile iisdem adhæreant, & his aliæ, donec concretio, quam propter aliquam cum narium polypo similitudinem polypum nominarunt, exoriatur? Ecquis vero aut præternaturalem dilationem, distractionemque vasorum ad cor pertinentium, aut polypos eo redigere se jure posse confidat, ut sanguinis præterlabentis liber excursus minime prohibeatur, hæmatoseos opus, nec non secretiones, excretionesque minime perturbentur, unde hydropis causa removeatur, & cum eadem hydrops? Reliquum est igitur, ut hydrops ab alterutra ex dictis causa oriundus multo sero in pectore cumulato ad lethum usque comitetur.

VII. *Hydropi pectoris sputum cruentum supervenire, malum.*] Observatione dignum est non raro tussim, quæ hydropem pectoris comitatur, quæque sicca inter initia plerunque est, in humidam mutari, sive id contigerit, quod materia irritans fiat ad excretionem apta, cum prius non esset, sive quod repetita bronchiorum concussione humor, qui a glandulis pulmonum parce extillare solet, copiosius projiciatur. Hanc sequitur sputum cruentum, quod non aliunde quam a lympha copiose in pectore cumulata, ac temporis diuturnitate eam acrimoniam nacta, qua pulmonum substantiam exedere valeat, repetendum esse luce clarius apparet. Hinc est sputo cruento apparente, pessime pronuntiandum esse de ægrorum salute.

VIII. *In Anasarca, & Ascite, quo serosos humores educam, contentus sum pul. ex tart. solub. &c.*] Indicationes in hoc morbo curativas esse superfluum nimis serum, quo corpus gravatur, opprimiturque, extra corporis confinia educere, tum sanguini, cæterisque liquidis debitam crasim restituere, tandem viscera, solidasque partes laxas, & infirmas roborare perspicuum est. Ad primam indicationem absolvendam nonnulli catharticis medicamentis, iisque validioribus, quæque serosos humores educere reputantur, utuntur. Medicamenta hæc hydragoga passim nuncupantur. Celebris est radix Bryoniæ, fructus & cortex mediana ebuli, Rhamnus cathartica, Spina Cervina, ejusque syrupus, gratiola, æsula, gummi gut., elaterium, sive Cucumeris asinini succus ad Solem inspissatus,

ſatus, aliaque plurima, quorum accurata deſcriptio extat in Boerhaa. lib. cui titul. *de virib. medicam. cap. 7. de hydrag.* Quæ quidem omnia acrimonia ſua ductus inteſtinorum extimulando, venas majores ſero exhaurire, hiſque exhauſtis venas capillares, & vaſa abſorbentia effuſum humorem reabſorbere, continuato vero inteſtinorum ſtimulo, ſerum omne ſuperfluum extra corpus educere creduntur. Quæ quamvis perbelle dicantur, & plura apud Auctores proſtent exempla hydropicorum, qui poſt hydragoga medicamenta evacuatis copioſe aquis convaluerunt, frequentius tamen ab hydragogis medicamentis laxato magis ſolidarum partium tono, & compage ſanguinis ſoluta, ægros in eumdem morbum relapſos denuo evaſiſſe experientia compertum eſt. Quid quod vehementiorum purgantium uſu vel ſani in hydropem labuntur? Id quod non ſemel vidiſſe teſtatus eſt Frid. Hoffmannus, atque obſervationibus in Eph. N. C. *Dec.* 3. *An.* 4. *obſ.* 11. confirmatum habemus. Quamquam vero ſi de levibus hydragogis ſermo ſit, cum in omni hydropis ſpecie, tum in ea maxime quæ Aſcites, & Anaſarca appellatur, tantum abeſt, ut ſaltem per intervalla locum non habeant; ut niſi adhibeantur, reliqua nullam fere præſtare operam valeant. Licet enim, ut monet Celſus, *emiſſus humor non ſanat, medicinæ tamen locum facit, quam intus incluſus impedit*. Quid porro tartaro ſolubili mitius? Nihil eſt aliud tartarus ſolubilis, ut omnibus notum eſt, quam ſal tartari aciditate cremoris tartari ſaturatus, ex quibus ſal ſalſus reſultat, ad primas vias abſtergendum, ac leniter ſtimulandum aptiſſimus.

Radic. Mechoac. ſ. p. rhabarb. elect. &c.] Si de radice Mechoac. ſermo ſit, ad hydropicos purgandos, & illos, quorum ventriculus, atque inteſtina copioſo muco ſunt infecta, efficaciſſimum æque, ac mitiſſimum eſt, ut propterea quoſcumque benigne purget, & ſine moleſtia, nec injucunde, cum omnis fere ſaporis expers ſit, vel infantibus ipſis, & pueris ad ʒ i. innoxie exhiberi poſſe teſtatus eſt Cl. Caſ. Hoffmannus. Viris vero eamdem ab ʒ s. ad ʒ i. proponere minime veritus eſt Piſo. Grates habendæ Nicolao Monardes, quod tantum medicamentum Græcis, & Arabibus incognitum primus promulgaverit.

Rhabarbaro vero nullum efficacius, aut pro ægrorum opportunitate valentius inveniri facile judicaverim. Præterquam enim quod pulcherrima hujuſce laus eſt egregie, & ſine moleſtia alvum purgare, accedit præterea & ſolidas partes labefactatas corroborare, & lympham omnem præſertim primis viis, ac viſceribus chylificationi dicatis inſidentem atterere, obſtructiones reſerare, ſecretiones omnes, excretioneſque promovere, verbo dixerim efficere, ut vire, ne ſubito corruant, quemadmodum in magnis purgationibus contingit, majorem in modum confortentur.

Semin. aniſor.] Ultraquamquod cum purgantibus conſociatum ſemen aniſi eorum vim temperat, & tormina, quæ ab illis excitantur, præcavet, unde non inconcinne illud Helmontius inteſtinorum ſolamen appellavit, accedit præterea pulmonum morbis adeo prompte ſubvenire, ut anima eorumdem a nonnullis dicatur. Ex aniſi oleo expreſſo paratur balſamum ſulphuris aniſatum eximiæ virtutis in iiſdem affectionibus. Hinc purgans ex his compoſitum eas vires habet, quas neque ſatis explicare dicendo, neque percenſere numerando ullo modo poſſim. Nullum adhuc hydropicum vidi, licet cum ſuſpicione effuſionis aquæ in cavitatem pectoris, organico tamen vitio minime laborantem, qui ope hujuſce remedii per epicraſim dati melius non habuerit, neminem vero, qui in Anaſarcam externa aliqua de cauſa inciderit, qui in priſtinum valetudinis ſtatum reſtitutus non ſit.

IX. *Horum dierum intervallo pulvis exhibeatur ex tartar. vitriol. arcan. duplic. &c.*] Diebus a purgatione vacuis diureticis ut ſalubre eſt practicorum conſilium,

lium, præeunte obſervatione, nullam hydropis ſpeciem poſſe perfectiſſime curari niſi per urinarum copiam, ita quidem, ut quo minus urinæ redditur, eo quoque minus ſperandum de ægrorum ſalute.

Inter diuretica porro medicamenta principem obtinent locum ſales, qui ſanguinis partes incidendo ſeri copiam augent, ſerum ipſum ſibi uniunt, atque a reliquis partibus ſeparant, renalibus tandem porulis aptant, unde urinarum copioſus proventus. Quoniam ſales ſunt diverſi generis, diverſa quoque eſſe diuretica neceſſe eſt. Inter hæc eminent, quæ ex ſalibus mediis eliciuntur. Ejuſmodi ſunt tartarus ſolubilis, cujus etiam ſupra meminimus, terra foliata tartari, ideſt ſal fixus tartari aceto ſaturatus, & in alium quemdam ſalem ſalſum mutatus, tartarus vitriolatus, qui & ipſe ſal ſalſus eſt ex ſale tartari, & ſpiritus vitrioli portione emergens, arcanum duplicatum, ſal ſcilicet ex capite mortuo aquæ fortis ex nitro, & vitriolo paratæ extractus, ut mittam ſalem marin. armoni., & plurima alia, quæ cum ad incidendum, abſtergendum, & leniter vellicandum, tum ad urinas ciendas exiſtunt opportuniſſima.

X. *Hiſce fruſtra adhibitis boli ex milleped. vel lumbricor. terreſtr. &c.*] Salibus ſalſis quamplurima ſunt diuretica fortiora, ac vehementiora, quæque in uſum vocanda ſunt, ubi dicti ſales ſalſi nihil profuerint, maxime arridente accuratiorum practicorum conſilio, a levioribus ſemper aperientibus eſſe incipiendum, & paulatim ad validiora deveniendum. In horum cenſu veniunt præ cæteris millepedes, & lumbrici terreſtres, qui ratione cujuſdam ſubtilioris ſalis, quem nonnulli ad nitroſum revocant, alii eodem penetrantiorem prętendunt, & vi ſolvendi, fundendique magis pollentem, urinis potenter ciendis idonei reputantur. Ratione cujuſdam ſubtilioris, activioriſque ſalis urinam potenter movere creduntur plantæ multæ, inter quas Eryngium, Ononis, aſparagus, juniperus, virga aurea, apium, fęniculum, & hujuſmodi alia: hinc tantopere commendatæ ad aquas per urinas deducendas.

XI. *Validiora hiſce vix locum habent.*] Præter ſales hactenus recenſitos diuretica facultate pollentes, ſunt quidam alii in nonnullis mixtis, qui acres dicuntur, quique ſanguinis principia fundendo, ac vehementer ſtimulando operantur. Sales ejuſmodi in antiſcorbuticis plantis, uti ſunt trifolium fibrinum, naſturtium aquaticum, cochlearia, perſicaria, & aliis hiſce affinibus, uti in cœpis, alliis, raphano, & ſimilibus percipiuntur. Ex his ſpiritus per fermentationem eliciuntur, quibus nonnulli utuntur ad urinas ciendas, ubi cætera minus commode reſponderint, monente Celſo, ut experiamur alia, atque alia ad hoc, ut optato fine potiri valeamus. Addunt alii ſpiritus acidos nitri, vitrioli, tartari, & ex his alios compoſitos, uti celebrem illum carminativum Sylvii, qui de tribus etiam vocatur, ut alia mittam quamplurima, quorum accurata extat deſcriptio apud ſuos Auctores. Verum enimvero illud quam maxime verendum eſt, ne ſi fortioribus ejuſmodi diureticis uti velimus, ſanguinis maſſam magis, magiſque fundamus, humoreſque ad exſudandum per infirmos cavitatum parietes nimis proclives vehementius, quam par eſt, impellamus, unde non ſolum incaſſum eadem adhibeantur, ſed ſumme nocua evadant, uti urina lixiviali jam facta ſæpius accidiſſe experientia demonſtrat.

XII. *Hiſce ſuccedat vinum Kalybeatum &c.*] Duo præſtant Kalybeata in noſtro corpore, parte videlicet terrea adſtringente fibras naturali tono deſtitutas, & laxas corroborant, ſulphure vero tenui, ac ſubtili, quo fęta ſunt, humores attenuant, aptioreſque reddunt ad fluendum, viſcida abſtergunt, ſecretiones omnes, excretioneſque reſtituunt. Hinc Kalybeatorum adverſus hydropem eximius uſus; quibus ſi addantur illa, quæ chyloſim juvant, quæque viſcerum obſtructiones a muco viſcido tenaci oriundas reſerant, ſuperſtites, ſi qui ſint, fero-

ferosos humores extra corpus educere valent, inter quæ absynthiaca omnia, rhabarbarina, amara, paratur vinum, quo nullum efficacius, aut pro ægrorum opportunitate valentius remedii genus adhuc expertum esse bona fide testor. Eximias vires Marrubii albi præ cæteris plantis in ejusmodi morbis adnotarunt Forestus, Hartmannus, ac præ cæteris Borellus, & Zacutus Lusitanus. Innumeris comprobari experimentis inquit Cl. Borellus *obs. med. p.* 289. *marrub. albi summitates vino albo infusas, & triduo epotas mire ad menstrua provocanda, stomachum roborandum, cachexias, & fœdos virginum colores arcendos valere*. Conserva florum marrubii cum melle parata ad ʒ i. quotidie per quadraginta dies exhibita nobilem quemdam scyrrho hepatis jam diu laborantem integræ sanitati restitutum fuisse, aliis Kalybeatis medicamentis frustra tentatis, memorat Zacutus Lusitanus *lib.* 2. *prax. adm. ob.* 48. De Kalybeatis plura alibi dicemus.

XIII. *Quibus suppressæ sunt naturales Mensium evacuationes, venæ sectio &c.*] Phlebotomia in hydrope ab omnibus fere Medicis damnatur. Licet enim per eam exhaustæ venæ majores ansam præbeant venis capillaribus, vasisque absorbentibus serum, quod vel intra propria vasa subsistit, vel intra fibras, aut in cavitates effusum est, admittendi; cum tamen serosum ipsum sanguinem efficiat, vasorumque imbecillitatem, & atoniam, quæ ut causa, vel ut effectus cum his morbis conjungitur, ob spirituum jacturam, augeat, causa est quare nova ulterius seri effusio contingat. Quod tamen sic accipias velim, ut ad credendum vehementer minime adducaris, nullum esse casum, in quo etiam peccante Cacochymia serosa, venæ sectio citra ullius discriminis suspicionem adhiberi possit: nam ubi cum cacochymia serosa plenitudo vasorum conjungitur, uti in chlorosi ex suppressione mensium oriunda non raro contingit, tantum abest ut venæ sectio noceat, ut etiam summopere prosit. Quod fere præstantissimi Alexandri Tralliani monitum est *lib. 9. de aqua inter cutem*, ubi ait: *Cui enim hydropi Anasarca nomen est, ea venæ sectionem interdum requirit, ut quæ ex sanguinis frigidi copia* (quæ certe nihil aliud esse videtur, quam cacochymia cum plenitudine conjuncta) *nascatur. Videmus enim quod etiam ignis externus cum lignis viridibus propemodum extinguitur, refocillatur rursus, si illa, quæ ipsum suffocabant, auferantur*.

XIV. *His etiam conferre visæ sunt pilulæ ex limatur. mart. &c.* [Cum ex dictis *com. in aph.* 12. constet ferrum duplici substantia fœtum esse, terrea videlicet, & corroborante, & sulphurea, ac volatili, perspicuum est illud esse remedii genus, ut si quid in pertinaci Mensium suppressione sperari possit, ab hoc uno remedio sperari jure merito possit. Terrea enim parte acerbi omnes, atque acidi sapores corriguntur, simulque tonus viscerum restituitur, sulphurea vero, ac spirituosa mucilagineæ sordes primis viis, hisque proximis visceribus inhærentes, unde menses sisti contingit, dissolvuntur, atque absterguntur, atque hac ratione eorum fluxus restituitur.

Croc. opt. pul.] Quid Croco ad digerendum, ad resolvendum, sanguinis molem attenuandam, ventriculum, atque huic proxima viscera roboranda, eorumque obstructiones, uteri præsertim, reserandas efficacius? Singulare est, quod narrat Amatus Lusitanus, mulierem quamdam ab assumpto medicamento, cui crocus admixtus fuit, duas puellas colore luteo tinctas peperisse, coloremque aquæ tepidæ lotione evanuisse. Quod confirmatum fuit experimento Jo. Ferdin. Hertode *in sua crocologia*, qui cum canem gravidam aliquando multo Croco nutrivisset, eamque accedente partus tempore secuisset, non solum catellos, sed secundinas ipsas flavescentes reperisse testatus est. Quod sane illorum opinionem firmat, qui existimant crocum uteri affectibus speciatim opitulari.

Gum. Sagap.] Nihil est Sagapenum, quam succus ex planta quadam, quam

Ferulam eſſe nonnulli cum Dioſcoride conjiciunt, medius inter gummi, & reſinam, qui ſi candelæ admoveatur, flammam concipit, ſulphurearum particularum indicio manifeſtiſſimo, quæ cum ſalinis ea ratione conjunctæ ſunt, qua opus eſt ad diſcutiendum, attenuandum, abſtergendum, viſcerum imi ventris obſtructiones, uteri præſertim, reſerandum, atque abhinc prodeuntem ſuppreſſionem menſium, atque hydropem profligandum. In uterum ſpeciatim agere ſuſpicantur nonnulli, quod fętum enecare dicitur; quorum propterea ſalubre conſilium eſt ab eodem gravidis exiſtentibus mulieribus abſtinendum eſſe. Tantam Sagapeno obſtructiones reſerandi vim tribuit Rolfinkius, ut exterius etiam admotum incantamenti ad inſtar obſtructiones tollere haud dubie affirmaverit.

Alo. ſuccotrin.] Tres communiter aſſignantur Aloes ſpecies. Prima caballina eſt, quæ ob odorem, & ſaporem teterrimum ſolis veterinariis ad brutorum uſum relinquitur. Altera hepatica, quæ præſtantior caballina, inferior tamen ſuccotrina ex inſula Succotra plantæ ejuſdem nominis, ex qua ſuccus exprimitur, feraciſſima, unde ejus nomen, ad nos allata, quæ omnium præſtantiſſima. Eaque cæteris poſthabitis ad uſum internum adhibetur, utcumque nonnulli apud *Zacutum Luſitanum*, & *Rolfinkium* hepaticam ſuccotrinæ anteponendam eſſe aſſeverent. Partium valde volatilium, tum ſalinarum, tum ſulphurearum copia donari Aloem ſuccotrinam Cl. Boulducii Reg. Scient. Acad. Par. ſocii experimentis compertum eſt. Ab his fere pendet facultas pituitam tenacem, ac viſcidam ventriculi parietibus adhærentem incidendi, reſolvendique, ſimulque craſſas, viſcidaſque ſordes, quæ in ventriculo, inteſtinis, inque proximis viſceribus ſtabulantur, detergendi, atque abhinc ortas obſtructiones, & Menſium ſuppreſſionem tollendi. Teſtor enimvero me in virginibus chloroſi laborantibus, aliiſque graviſſimis morbis, & pertinaciſſimis ex uſu iſtarum pillularum mirabiles effectus deprehendiſſe. Nonnullis poſt duodecim, aliis poſt ſeptem, interdum etiam poſt tres dies, non ſine illorum admiratione, qui innumeris fere medicamentis earum corpora pertractaverant, Menſes rediiſſe, atque in priſtinum valetudinis ſtatum reſtitutas eaſdem fuiſſe. Jam etiam me tacente facile omnes intelligunt, ubi res ſit cum cachecticis, atque iis, qui in anaſarcam lapſi ſunt, quibus ſuppreſſæ ſunt naturales Menſium, Hæmorrhoidum evacuationes, quibuſque humidiorum excrementorum copioſus proventus eſt, minus vereri fas eſſe, ut corpora eorum plus æquo ſiccentur, & in atrophiam inducantur, viſcera inflammentur, in periculoſas hæmorrhagias labantur, quo metu perterriti plerique a Martialibus, atque excalefacientibus medicamentis, præſertim vero ab Aloeticis abſtinuerunt, ut revera verendum eſſet, ſi ægri calidi, ut ajunt, & ſicci temperamenti, ſi extenuati, quorum viſcera præfervida, ſanguis æſtuans, quique ad hæmorrhagias proclives ſunt, iiſdem pertractarentur, ut luculenter præ cæteris teſtatus eſt Fernelius *lib. 3. meth. med. cap. 9.* Ex quibus colligi poteſt remedia eo caſu menſes moventia aliunde, quam ab hoc fonte petenda eſſe.

XV. *Ad acidulas opportuno tempore deveniendum.*] Varia paſſim vago Medicorum rumore circumferri ſolent de damno aquarum mineralium inſigni viſceribus inflicto, deque noxa in hydrope. Occaſionem dedit præ cæteris Agricola, qui, ut notat Frid. Hoffmannus in lib. *de natur. eorum, quæ effluunt e terra lib. 2. cap. 2.* hæc omnia craſſe explicavit. Quibus plerique adeo ſunt perterriti, ut in pleriſque morbis, præſertim vero hydrope, cane pejus, & angue a Mineralibus aquis abſtinuerint. Ne diutius quam par eſt huic quæſtioni immoremur, paucis habeto. Aquæ acidulæ in ea hydropis ſpecie, quæ ab inſigni aliqua læſione viſcerum dependet, abſceſſu puta, ulcere, vel ſimili, vel a lymphaticorum vaſculorum diſruptione, eroſione, unde ſeroſi humores in cavitatem Abdomi-

dominis, vel Thoracis effusi jam sunt, minime conveniunt : siquidem illarum usu viscera magis magisque labefactari contingit, lymphatica vero vasa magis magisque disrumpi, atque abhinc prodeuntem hydropem augeri, aut confirmari. Quod si hydrops a laxitate tantummodo solidarum partium exoriatur, ab infarctu, atque obstructione viscerum imi ventris, indeque libero sanguinis cursu impedito, quemadmodum illis contingit, quibus suppressæ sunt naturales evacuationes mensium præsertim in mulieribus, tantum abest, ut nullum levamen, certum noxæ periculum expectandum sit, ut nihil excogitari possit, quod ad ejusmodi morbos debellandos aut efficacius sit, aut pro ægrorum opportunitate valentius. Ecquis est qui non videat, parte acidularum spirituosa mucilagineas sordes primis viis, inque proximis visceribus inhærentes dissolvi, Martis vero vena solidas partes in pristinum elaterii statum restitui, dyscrasiam viscerum tolli, coctiones omnes, secretionesque humorum promoveri, ac propterea hydropis fundamenta ab imo convelli? Quod verentur nonnulli ab aquarum copia, ac pondere solidas partes plus æquo laxari, poros membranarum nimium diduci, serosisque humoribus in cavitates exitum dari, corpus superfluo seroso latice onustum reddi, meræ nugæ sunt; nisi de præposteto earumdem usu eos intellexisse dicamus. Quænam enim tandem sunt quantumvis innocentissima, quæ præpostere adhibita aliqua ex parte non noceant? Quem autem vadem demus nullum non solum detrimentum capi posse ex aquarum acidularum usu in hydrope, si debito cum regimine assumantur, sed corpora exsiccari penitus, eorumque humiditatem omnem absumi? Quæ res sic a plerisque accepta est, ut intelligerent corpora sicca, & biliosa extenuata, humidis excrementis vacua, quorum viscera prævervida sunt, atque æstuans sanguis est, haud acidulis esse pertractanda, ne eadem magis magisque exsiccarentur, in atrophiam inciderent, ac sanguis magis accenderetur. Errorem tamen egregie sustulit Cl. Henricus ab Heer luculenter ostendens, id intelligendum esse de superfluo aquoso latice, qui in corporibus cachexia laborantibus, vel hydrope abundat; hæc enim corpora, absumto, quo præter naturam madefiebant, humore, exsiccantur, & macra redduntur, ut Cl. Cyrillus consil. 3. *cons.* 8. egregie animadvertit.

XVI. *In hydrope thoracis vix lenientia ex flor. Cas. pulp. tamarind. &c.*] Si in ulla hydropis specie a purgantibus abstinendum est, certe in thoracis hydrope abstinendum. Cum enim in hac hydropis specie ad animi deliquia, ad virium exsolutiones, & alia hujusmodi mala proclivitas adsit, purgantia medicamenta nerveas fibrillas insigniter vellicando, ac mordendo eadem facile excitare valent, atque ægros de medio tollere. Quid si organicum vitium eidem ansam dederit? Si aneurysma, periculum est, ne disrumpantur arteriæ tunicæ, sanguisque effluus ægrum suffocet, ut Nobili cuidam viro accidisse novimus, qui hydrope thoracis laborans, assumpto ad educendas aquas purgante pharmaco, inter egerendum frigido sudore superveniente, mortuus est. Aperto cadavere aneurysma satis insigne Aortæ disruptum esse, effusumque sanguinem in cavitate pectoris deprehensum fuit. In eodem fere discrimine versari hydrope laborantes, si polypus cordis, aut aortæ, si tubercula, aut vomicæ occultæ occasionem præbuerint, manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. (*a*) Quare satius est emollientia tantum, ac lenientia adhibere, inter quæ Cas. Man. & alia ejusmodi, quorum pulcherrima laus est pectus lenire, atque expectorationem promovere.

XVII. *Imo tutius est uti Clyster. ex urina puer. . . . . terebinth. &c.*] Clysteres ex therebintina, nitro, & similibus parati, præterquamquod alvum sol-

(*a*) *V. Maccoppe de Aortæ polypo.*

licitando ad capitis, & pectoris ſymptomata avertenda idonei exiſtunt, urinas etiam copioſe ciere valent; quod non ſine admiratione accipi ſolet ab iis, qui cauſam quare fieri id poſſit ſe ignorare prorſus fatentur; quæ enim conſenſio inteſtinorum cum renibus, quid fæcibus cum urina commune? Qui tamen minus mirabuntur, ſi diligenter perpenderint in Colo adeſſe vaſa lactea, per quæ facile poſſunt particulæ in ſanguinem invehi, quæ ad urinas promovendas ſint opportunæ. Neque deſunt exempla quorumdam, qui ſolis Clyſteribus nutrientibus diu ſuperſtites vixere. Huc accedit poſſe clyſteres ex attactu Coli cum Renibus fotus inſtar ad ſerum urinarium copioſe ſeparandum eorum ſubſtantiam ſollicitare, ea prorſus ratione, qua laxantes, atque emollientes nephriticos dolores ſedare experimur.

XVIII. *Ad urinas ciendas ſolum boli ex millep. vel lumbric. pp. &c.*] Uti purgantium, ſic diureticorum ſummus habendus eſt delectus, atque ea quidem, quæ parti ab aquis obſeſſæ magis conveniunt, cęteris præferenda. Uti igitur ſalina, fortiuſque incidentia, & acida in Aſcite, & Anaſarca conveniunt, ita in hydrope pectoris vix, ac ne vix quidem locum habent. Cum enim debilis ſit eorum textura, facile ab ejuſmodi medicamentis, præſertim iis, quæ acida ſunt, labefactatur: acida enim pulmonibus ſunt infeſtiſſima. Solum igitur balſamica, & nitroſa cum pulmones egregie corroborent, in hydrope pectoris eximiam operam præſtant. In horum cenſu veniunt millepedes, & lumbrici. Sale enim quodam nitroſo abundant, qui pulmonibus amiciſſimus eſt.

Sal quoque volatile ſuccini blanda, qua pollet, mitique aciditate, non ſolum pulmonum, ſed renum fibras corroborando, & amica titillatione efficiendo ſeri urinarii ſecretionem promovet, hinc eximius ejuſdem uſus in hydrope pectoris. Diuretica donari facultate balſama, uti ſunt Copaib., Peruvian., therebint. ſupra a nobis demonſtratum eſt. (*V. cap. 3. com. in aph.* 14.) Simili fere virtute ſunt prædítæ pleræque plantæ, præ cæteris hedera terreſtris, quam cum pulmonum amicitia claram fecerit, in hac hydropis ſpecie convenientiſſimam eſſe certo certius habendum.

XX. *Hiſce addenda leviſſima Martialia ..... tinctur. mart. ſuc. pomor. ex. &c.*] Ne corroborantibus quidem remediis uti debemus in hydrope pectoris ſine delectu. Cum enim membranulæ, quibus pulmonum ſinus coagmentantur, nec arctiore, nec laxiore gaudere debeant ſtructura, ne aeris particulas, quæ hinc inde permeare ſolent, impediant, ne nimis firmo, nec nimis debili præditæ eſſe debeant tono, ut debita fibrarum muſcularium ope, quibus circumligantur, conſtringi, & dilatari poſſint, quæ adſtringendi vi pollent, pulmoni eſſe infeſtiſſima perſpicuum eſt. Quare ad ea confugiendum eſt, quæ debitum illis tonum conciliant, nec nimis adſtringunt, cujuſmodi eſt tinctura mart. ſuc. pomor. aut ſimili alio miti menſtruo parata, & huic affinia.

XXI. *Sed præ cæteris optima victus ratio inſtituatur &c.*] Egregie notat Celſus, (*a*) Hydropem facilius in ſervis, quam in liberis tolli: *quia cum deſideret famem, ſitim, mille alia tædia, longamque patientiam, promptius his ſuccurritur, qui facile coguntur, quam quibus inutilis libertas eſt. Sed ne hi quidem, qui ſub alio ſunt, ſi ex toto ſibi temperare non poſſunt, ad ſalutem perducuntur.* Abſtinere præſertim a potu tanti intereſt, ut in hoc potiſſimum conſiſtat totius curationis momentum. Illud enim obſervationibus compertum eſt, neminem ſanari, niſi illum, qui a potu prorſus abſtinuit, curavitque urinas copioſius ejicere, ceſſante tunc omni ſiti, & cum ſiti morbo. *Et tum demum ſecunda valetudinis ſpes eſt, cum plus humoris per urinam excernitur, quam aſſumitur.* Ita laudatus Celſus.

Radi-

(*a*) *Lib.* 3. *cap.* 21.

Radicibus raparum &c.] Plures inſunt facultates medicę radicibus raparum. Earum decoctum plurimum valere ad quartanas contumaciores, alioſque effectus debellandos Cl. practicorum, Cratonis pręſertim, & Scherbii, ut refert Caſp. Hoffmannus *in inſtit. med. lib.* v. *cap.* 21. teſtimonio evincitur. Quid quod nullum in pectoris affectibus, & tuſſi pertinaciſſima efficacius, aut pro ęgrorum opportunitate valentius earum decocto, ſi pręſertim illud ad magni Cratonis conſilium 81. adornetur? Fateor enimvero me ſimpliciſſimo hoc remedii genere in conſtitutione quadam Epidemica tuſſium mira pręſtitiſſe. Quam ſapienter ait Plinius! *nos pleraſque herbas pedibus conculcare, quarum ſi nobis virtus ſpectata eſſet, eas in cœlum laudibus efferremus.*

Moderate exerceatur.] Exercitatione quoque corporis fit, ut multo facilius, quam ullis aliis remediis hydrops ſolvatur. Aucta enim ob motum muſculorum ſanguinis circulatione, effuſos humores partim per cutim excuti contingit, partim in venas pelli, & per alias excretionum vias tandem emitti. Unde Hippocrates lib. de dięta *ſect.* 38. *laborem ſiccare, & corpus robuſtum facere* jure merito pronuntiavit: ut mittam quod Galenus com. in Hipp. *lib. de diæta* in eamdem ſententiam tulit: *Exercitatio omnium vitioſorum, qui in corporis profundo ſunt, humorum purgationem ſupplet.* Et ſect. 3. com. 50. *Exercitia collectas ſingulis diebus ſuperfluitates expurgant*: unde exercitio corpora leviora fiunt, ut notat Sanctorius in Medic. ſtatica. Quod confirmat Verulamius *lib.* 4. *de augment. ſcientiarum c.* 1. his verbis: *Vix aliquam in morbum inclinationem inveniri, quæ non exercitatione quadam propria corrigi poſſit.*

CAPUT VI.

De Aſthmate humido, & convulſivo.

I. QUotieſcumque prohibetur, ne ſatis ampliata thoracis cavitate, explicatiſque pulmonibus ſufficiens aeris quantitas ad ſanguinis motum per eoſdem promovendum excipiatur, difficilis reſpiratio exoritur, interdum cum febre, plerunque ſine, homines invadens.

II. Tres ſunt difficilis reſpirationis ſpecies maxime illuſtres, dyſpnœa, aſthma, orthopnœa. Omnes gradu ſolum differunt inter ſe.

III. Innumera fere ſunt, quæ difficilem reſpirationem efficere valent; frequentiſſime 1. ichores craſſi, viſcidique, vel tenues ac fluidi e ſoluta ſanguinis maſſa, diductiſque nimium, atque apertis meatibus in pulmones depoſiti, 2. muſculorum, fibrarumque reſpirationi miniſtrantium ſpaſmodica contractio a ſpirituum animalium inconcinno, atque inordinato motu concepta irritatione ortum traducens: unde aſthmatis diviſio in humidum, & convulſivum.

IV. Difficilis reſpiratio cum ſonitu, & tuſſi, qua materia viſcida, ac lenta, vel tenuis, ac ſeroſa cum levamine excernitur, noctu gravior, quam die, quæ ſenſim augetur, ſenſimqne imminuitur, nunquam vero omnino intermittit, aſthma humidum ſolet comitari.

V. Si quis derepente in difficultatem reſpirationis incidat, nullo ſonitu, ſtertoreque, nulla materiæ excretione, vel tenuis tantum, & ſeroſæ

abſque

abſque levamine, comitante, cum ſenſu conſtrictionis cujuſdam zonæ ad inſtar ad ſternum, coſtas ſpurias, & vertebras lumborum, urinis crudis, & aqueis, dum invadit paroxyſmus, qui citra manifeſtam cauſam ſolvitur, aſthmate convulſivo laborare certo certius habendum.

VI. Contumaciſſimus morbus eſt Aſthma humidum, ſæpius recurrens, quique in ſenibus præſertim vix unquam curationem admittit.

VII. Convulſivum, ſi diuturnum fuerit, in humidum tranſit.

VIII. Utrumque in phthiſim, hydropem ſæpe deſinit.

IX. In paroxyſmo aſthmatis humidi oleum amygd. dulcium, mucilagin. ſemin. malvar. alth. pſyl., ſyrupi de ibiſco, papaver. rhæad. aqua malvarum, violarum diluti cocleatim propinandi.

X. Hydromel, decoct. fol. thee copioſe, & calide epotum mira pręſtant.

XI. Si æger in ſuffocationis diſcrimine verſari videatur, etiamſi virium debilitas adſit, & pulſus obſcuritas, aut hydrops, ad venæ ſectionem deveniendum.

XII. Emetica cautiſſime pręſcribenda Aſthmaticis, cum ſæpe a pectoris debilitate, anguſtia, ſputo ſanguinis prohibeantur. Ubi autem nihil prohibeat, ſint eadem blanda ex aqua tepida mellita, & penna oleo illita in fauces immiſſa, aut ſimilibus.

XIII. Hiſce ſuccedant boli ex gum. ammoni. ſpermat. ceti albiſſimi, lumbric. terreſtr. prep. ℥ ii. cum balſam. ſulphur. therebint. q. s. f. *6.* n. xx. cap. iv. quotidie ſuperbibendo decoctionem theiformem radic. enul. campan. fol. veron. heder. terreſtr. ℥ vi. adde ſyrup. nicotianæ rite parati ℨ i. Illorum loco dentur ſequentes. ℞. Therebint. venet. lot. ℥ i. s extract. enul. campan. heder. terreſt. a ℥ .s. ſal. volat. ſuccin. ℈ i. m. f. bol. n. xii. cap. iv. quotidie.

XIV. Ubi ſtomachi mucilago præſertim ſit reſolvenda radix Ari. s. pul. cum extract. flor. Chamom. q. s. necnon decoct. folior. thee cum elixir. propriet. gut. xx. ad xxx. mirum in modum conferre viſa ſunt.

XV. In paroxyſmo aſthmatis convulſivi, ſi vehemens ſit difficultas reſpirationis, & plenitudo adſtiterit, venæ ſectio inſtituenda, Clyſteres emollientes injiciendi, manus, pedes in balneo aquæ tepentis demittendi per ſemihoram, aut amplius.

XV. Tinctur. ſuccini rite parata, aut liquor Cor. cer. ſuccinat. a gut. xx. ad xxx. ex aq. fl. til. lilior. conval. mane exhibenda. Veſpertinis vero horis emulſiones ex ſemin. papav. alb. ℥ ii., quatuor frigid. ℨ i. s. in aq. lactuc. portulac. cum ſyrupo violarum eximiam operam præſtant.

XVII. Guttis aliquot laudani liquidi graviores, inſultus ſedatos fuiſſe novimus.

XVIII. Oleum amygdal. dulc. ad ℨ i. quotidie exhibitum quam bene cedit in aſthmate convulſivo!

XIX. Milleped. in vino albo infuſio ad aſthmata tum humida, tum ſicca curanda efficaciſſimum, ſit quod aliud eſt medicamen.

XX. Extra paroxyſmum opportuno tempore ſerum lactis caprini deſtillatum cum foliis lactuc. portulac. fl. violar. papaver. errat. radic. liquerit. aven. hord. jujubis quotidie ad ℥ viii. vel x. propinandum per xxx. circiter dies. Ardente ſirio aquæ Nocerianæ, Willenſes, tandem lac aſininum exhibendum.

XXI. Optima victus ratio inſtituatur. Ab acidis æger abſtineat, viſcidis, glutinoſiſque. Moderate exerceatur in aere præſertim ruſticano, aratrum dum terra figitur, ſequens.

CAPUT VI.

De Aſthmate humido, & convulſivo.

I. *Quotieſcumque prohibetur, ne ſatis ampliata thoracis cavitate &c.*] Nemo ignorat reſpirationem duobus motibus conſtare fere contrariis, inſpiratione ſcilicet, & expiratione. Inſpirationem fieri, quando aer per glottidem intra pulmones adigitur, expirationem vero, dum ab iiſdem emittitur, manifeſta res eſt. Hi duo motus quomodo perficiantur, arduum, atque inſolens explicatu phænomenon eſt. Si tamen conſideremus aeri ineſſe gravitatem, id quod docet aſcenſus Mercurii in Barometro, nec non elaterem, id quod ſclopeta pneumatica, & veſica luſoria, quæ compreſſa ſtatim reſtituitur, manifeſtum reddunt, ac corpora in eo innumera circumquaque æqualiter premere, preſſioneque hac aliquo in loco deficiente, aut diminuta, illum qui circumſtans eſt in eum locum ingredi conari, quod cætera fluida faciunt, quæ eo tendere conantur, ubi minorem inveniunt reſiſtentiam, non multum negotii faceſſet phænomeni explicatio. Ecquis porro inficias ire auſit, aerem circumquaque premere animantium corpora, omneſque illorum partes, non ſecus ac illis accidit, qui ſub aquam merguntur, qui compreſſionem quamdam, & conſtrictionem ſentiunt? quam ſane & ipſi nos in aere verſantes ſentiremus, niſi vel diuturnitas ſenſum ſuſtuliſſet, vel ad illam conſtrictionem nati ipſam ferremus commodiſſime. Pulmones ad latera premi a coſtis exterioribus preſſionem ſuſtinentibus, ad fundum a ſepto tranſverſo, ad laryngem ab aere immediate, tam certum eſt, quam quod certiſſimum. Preſſione igitur aliqua ex his partibus deficiente, aut imminuta conari aerem eo tendere, ubi minorem offendit reſiſtentiam, luce clarius apparet. Idque potiſſimum accidit in inſpiratione. Dum enim elevantur coſtæ, ac deprimitur ſeptum tranſverſum, thoracis cavitatem tum quoad longitudinem, tum latitudinem ampliari contingit, pulmonum vero latera, & fundum aeris preſſionem amplius non pati, hinc aerem, qui ad glottidem eſt, cum viribus alterius ſibi contranitentis prævaleat, tota quidem ea vi, qua eidem prævalet, in bronchia, & pulmonales veſiculas irruentem mollem pulmonum ſubſtantiam inflare, atque attollere. In hoc motu, qui inſpirationem conſtituit, pulmones nihil agere, & dilatari, quia implentur, adeo manifeſtum eſt, ut nihil ſupra. Contrarium ſuccedit in expiratione. Depreſſis enim coſtis, & ſurſum adacto diaphragmate, ceſſantibus cauſis pulmonem, & thoracem dilatantibus, adjuvante vi aeris inferiores veſiculas occupantis, utpote magis compreſſi, & elaſtici, quemadmodum animadvertit Cl. Mazinus *par. prim. mech. morb.* præſertim vero in fibris pulmonum compagi intertextis, ſeu reticulo muſculari eoſdem comprimente, aer a pulmonibus emittitur. Quo apparet pulmones in expiratione nonnihil agere. In inſpiratione extrema

trema vaſorum capillamenta pulmonales veſiculas ambientia explicari contingit, hinc ſanguinem per eaſdem facilius fluere; in expiratione vero eadem concidere, comprimi, ſanguinem ex iiſdem exprimi, atque hac ratione ſanguinis curſum per pulmones promoveri. Quod erat adoleſcentibus demonſtrandum, ut intelligerent tunc cum ampliari non poteſt thoracis cavitas, explicarique pulmones, ac ſufficiens aeris quantitas ingredi ad ſanguinis motum per eoſdem promovendum, depravari, ac difficilem reddi reſpirationem.

Interdum cum febre, plerumque ſine &c.] Carentia febris ex Galeno communis eſſe debet omnibus difficilibus reſpirationibus, ita ut ſi cum febre ſint, aliam ægritudinem denuntient. Quæ ſententia multis minus commendatur. Poteſt enim, ut egregie animadvertit Cl. Bellinus, febris cum harum ſingulis conjungi, prout ſingulæ a diverſis morbis procedent febrim ſecum ferentibus, vel ipſa difficilis reſpiratio neceſſario ſecum feret productionem febris, niſi forte per difficiles reſpirationes intelligendæ ſint non quæcumque difficiles reſpirationes, & ab alio quolibet morbo vel pendentes, vel ipſum producentes, ſed quæ velut ex ſe ſunt, & febre carent; quæ lis potius de nomine eſt, quam de re.

II. *Tres ſunt difficilis reſpirationis ſpecies &c.*] Pluribus modis depravatur reſpiratio, unde ortæ variæ difficilis reſpirationis differentiæ. Omnium reſpirationum difficilium facillima dicitur dyſpnœa, reſpiratio ſcilicet frequens ſine anhelitu, ſine ſtertore, ac ſibilo cum modica moleſtia. Hanc ſequitur aſthma, reſpiratio ſcilicet difficilior majore cum anhelitu, moleſtia, ſtertore, ſibilo. Tandem Orthopnœa, ſeu difficillima reſpiratio, ut propterea ægri non ſolum anheli ſint, ſed nonniſi erecta cervice reſpirare valeant. Quartanam, ac ſummam alii addunt ſpeciem, Apnœam ſcilicet, quæ tamen potius reſpirationis intermiſſio eſt, quam difficultas.

III. *Innumera fere ſunt, quæ difficilem reſpirationem efficere valent; frequentiſſime ichores craſſi &c.*] Quoniam innumera fere ſunt, quæ ad naturalem reſpirationem faciunt, aut cum ejus organis ſunt connexa, innumera quoque eſſe, quæ eamdem difficilem reddunt, neceſſe eſt. Nempe ad reſpirationem præ cęteris concurrunt muſculi pectoris, intercoſtales interni, & externi, diaphragma, larinx, aſpera arteria, ejuſque diviſiones innumeræ bronchia conſtituentes, veſiculæ pulmonales, ſanguifera vaſa, aer qui in inſpiratione in pulmones admittitur, in expiratione vero emittitur, ſanguis per pulmonum vaſcula excurrens. Cum organis reſpirationis connexa ſunt Pericardium, Cor, Aorta, vena cava, viſcera imi ventris, quæ omnia ſi aliquo modo vitientur, ut munere ſuo rite fungi non poſſint, reſpirationem difficilem reddere manifeſtius quidem eſt, quam ut ullis rationibus poſſit comprobari. Si enim de muſculis pectoris ſermo ſit, intercoſtalibus internis, externiſque, de diaphragmate, ecquis eſt qui non videat, aut paralyſi, aut convulſione, diſtractione, aut alio modo præternaturaliter affectis, & thoraci dilatando, conſtringendoque impares reddi, liberumque aeris ingreſſum ingreſſumque prohiberi? Larynx, ſeu ſuprema aſperæ arterię pars, ſi ulcere, aut tumore detineatur, aſpera ipſa arteria ſi comprimatur, vel conſtringatur, aut ſimili vitio afficiatur, idem præſtabunt; bronchia, & pulmonales veſiculæ infarctæ, obſtructæ, aut extrinſecus preſſæ, id quod in tuberculis crudis, vomicis, calculiſque in pulmonibus latentibus contingit (quorum exempla exstant apud Cl. Dodonæum *obſ.* 23. Platerum *lib.* 1. *obſ.* 180. Rentman. *lib. de calcul.* Thomam Bartholin. *hiſtor. c.* 1. Kerkringium *obſ.* 27. Jo. Rhod. *cent.* 11. *obſ.* 3. Piſon. lib. *de morb. a ſeroſa colluvie ſect.* 3. *c.* 4. *obſ.* 46. & Miſc. N. C. *an.* 4. *ob.* 11. item dec. 2. *an.* 2. *obſ.* 303.) Pulmonum item vaſcula craſſis humoribus, vel concreto ſanguine obſtructa, aut conſtricta magis, quam eidem libere trajiciendo paria ſint, anheloſæ reſpirationi inducendæ aptiſſima exi-

exiſtunt. Quid ſi aer aut nimis rarus, vel denſus, vel incongruis particulis infectus ſit, id quod potiſſimum ex fumis metallicis, ſaturninis, ſulphureis, venenatis, arſenicalibus, carbonum foſſilium exhalantibus, perque eumdem diffuſis contingit, qui aut obſtruendo veſiculas pulmonales, aut plus æquo diſtendendo, aut nerveas earumdem fibrillas conſtringendo, ſibimet, & ſanguini per pulmones fluenti liberum excurſum præpediat? Nonne ſanguis nimia copia peccans, aut raritate, aut craſſitie, viſciditate, & lentore per pulmonalia vaſa trajectus plus æquo reſtitare valet, eorumque tunicas diſtendens partim neceſſarios pulmonum conſuetos motus præpedire, partim eorumdem veſiculas anguſtiores reddere, ac minus liberam ingreſſuro, atque egreſſuro aeri ſemitam efficere? Jam vero ſi pericardii cavitas ab aqua nimia, aut ſero cor inundante occupetur, aut pericardium ipſum tumore afficiatur, vel aucta cordis ſubſtantiæ magnitudo peccet, aut ejuſdem ventriculorum dilatatio, aut polypoſæ concretiones, (de quibus vid. D. Greiſelius M. N. C. *an.* 1670. *obſ.* 74. nec non Dec. 2. *an.* 10. *obſ.* 174. Malpighius *diſſert. de polypo*, Bergerus *de polypo cordis*, & Bonetus anat. pract. *lib.* 1. s. 2. *& lib.* 2. s. 2. 2.) arteria item Aorta ſimilibus vitiis infeſtetur, vena cava varicibus, ita quidem ut liber, & æquabilis aeris in veſiculas pulmonales ingreſſus, egreſſuſque prohibeatur, difficultatem reſpirationis exoriri debere adeo manifeſta res eſt, ut manifeſtior ſit nulla. (De his quoque vid. Alex. Kn. Maccoppe *de Aortæ polypo* epiſtola medica, præ cęteris vero Hippolytus Franciſcus Albertinus com. A. B. in animadverſionibus *ſuper quibuſdam difficilis reſpirationis vitiis a læſa cordis, & præcordiorum ſtructura pendentibus*) quibus addenda mala pulmonum conformatio, quam hæreditarium aſthma producere liquet ex M. N. C. *Dec.* 2. *an.* 6. *p.* 252. & Foreſto *lib.* 16. *obſ.* 9. Neque raro evenit, ventriculo, hepate, liene, cæteriſque imi ventris viſceribus male affectis difficultatem reſpirationis ſubſequi: quod plerunque contingit in magnis obſtructionibus, tumoribuſque, quibus diaphragmatis depreſſio prohibetur, & liber aeris in pulmones ingreſſus, hinc difficultas reſpirationis; ut mittam hepar ope ligamentorum latorum, lienem ope membranarum cum diaphragmate, cætera viſcera ope nervorum cum organis reſpirationis inſignem habere communicationem, unde hiſce aliquo modo affectis, vel leni convulſione, diſtractioneque, illa quoque in conſenſum trahi contingit, & reſpirationem depravari. De ſingulis autem hiſce modis, quibus depravari poteſt reſpiratio, ac curatione ſpeciatim agere ultraquamquod aleæ pleniſſimum opus ſit, cum pleraque illorum vitiorum lateant ita, ut nihil de iiſdem liceat affirmare, quod erroribus obnoxium non ſit plane innumeris, ut cum laudato Albertino initio orationis animadvertimus, alia in aliis morborum tractationibus comprehendantur, nullum præterea dicendi finem faciam. Ad eam igitur tantum difficilem reſpirationem, de qua ſeorſim agitur a Medicis, quæque uſus obtinuit, ut Aſthmatis humidi, ſeu humoralis, vel convulſivi nomine inſigniretur, ſermonem contrahimus. Atque ad priorem quod ſpectat, ecquis eſt, qui non videat turbata congrua ſanguinis mixtura, ſolutaque ejus compage, quod plerunque ſit a ſalibus vitioſis in ipſa congeſtis, quibus fibroſa pars comminuitur, exteriturque, vel deficiente debito ſolidarum partium elatere, diductiſque plus æquo pulmonum meatibus, ichores craſſos, viſcidoſque, vel contra tenues facile in eoſdem deponi, gravare ipſos, atque obſtruere, unde difficultas reſpirationis? Quæ fuit fere Veterum Medicorum de Aſthmate ſententia. Ad alteram vero quod attinet, quotieſcumque muſculorum, fibrarumque tunicam interiorem bronchiorum, & veſicularum componentium ſpaſmodica adſit contractio, dum ſcilicet exagitati ſpiritus per nervos, quibus veſiculoſæ membranulæ circumretiuntur, fluentes, in pulmonum

ramis, aut in ipſo Cerebro concepta primum irritatione, earumdem fibras varie, inordinateque concutiunt, circumſcriptamque pectoris cavitatem coarctant, liberum aeri ingreſſum, egreſſumque prohiberi, atque hinc difficultatem reſpirationis exoriri manifeſtius quidem eſt, quam ut ullis rationibus poſſit comprobari. Ejuſcemodi vitia in hypochondriacis, atque hyſtericis affectionibus frequenter obſervamus, in quibus nulla humorum vel intra, vel extra vaſa ſtagnantium copia, ſed ipſa ſola ſpirituum ataxia, ſeu inordinatus motus in pneumonicis nervis noxam ferre videtur; quæ res effecit, ut Cl. Helmontius primus omnium convulſivum, ſiccum, caducum Aſthma appellaverit.

IV. *Difficilis reſpiratio cum ſonitu, & tuſſi, quam materia viſcida, ac lenta &c.*] Si de ſingulis difficilibus reſpirationibus ſermo hic futurus eſſet, qui certa eorum ſigna tradere poſſemus? An peccet aquæ in pericardio copia, an ejuſdem tumor, an aucta cordis ſubſtantiæ magnitudo, an ejuſdem ventriculorum aneuryſmata, polypi, an aortæ præternaturales dilatationes, venæ cavæ varices, & ſimilia adſint, quæ liberum ſanguinis per pulmones curſum, aeriſque ingreſſum in pulmones, & veſiculas, egreſſumque præpediendo anheloſam reſpirationem inducant? Si incerta, æquivoca, nulliſque ſatis firmis fundamentis innixa morborum diagnoſis eſt, certe eſt difficilis reſpirationis a læſa cordis, & præcordiorum ſtructura pendentis, ut ſupra laudatus Albertinus oſtendit, qui diligentiſſime, atque uberrime argumentum hoc ad trutinam, ut ajunt, revocavit, ſuiſque obſervationibus illuſtravit. Verum cum agatur de Aſthmate a materia pulmones gravante, atque obſtruente, vel a ſpaſmodica partium ad reſpirationem facientium contractione, non adeo obſcura eſt ejuſdem diagnoſis, ut de genuina ejuſdem cauſa affirmari aliquid non poſſit. Ut ab aſthmate humido exordiamur, ecquis eſt qui non videat, materia craſſa, & viſcida, vel tenui, & ſeroſa in bronchiis hærente, eademque infarciente, atque gravante, fieri minus poſſe, quin nerveæ eorumdem fibrillæ in convulſivum motum adigantur, qui cæteris partibus expirationi inſervientibus communicatus, eaſdem in violentam, ſubitam, & iteratam contractionem inducat, per quam aer prius inſpiratus mox vehementerque extrudatur, tranſienſque per arctatam laryngem ſonitum quemdam faciat: materia autem, quæ in bronchiis impacta eſt, dimoveatur, & aere in ipſam impulſo foras, violenterque expellatur? Jam vero educta materia, pulmones a graviore ſarcina liberari contingit, atque ægrum commodius reſpirare, donec alia denuo e ſanguinis maſſa diductiſque meatibus in pulmones deponatur, quæ eoſdem gravans, atque obſtruens eadem ſymptomata denuo excitet.

Noctu gravior, quam die.] Animadverſione dignum eſt difficultatem reſpirationis noctu adeo moleſtam fieri, ut vix ſpiritum ducere poſſit æger, erectuſque in lecto ſedere cogatur: id quod potiſſimum efficit nocturni aeris pondus, friguſque majus redditum exterius thoracem comprimens magis, & inſenſibili tranſpirationi impedimentum nectens, interni vero aeris ſpira a ſanguinis efferveſcentia (quæ præſertim a lecti, & ſtragulorum calore concitatur) magis expanſa ſanguinis circulationem in exiliſſimis, & reticulatis pulmonum vaſculis notabiliter remorans.

V. *Si quis derepente in difficultatem reſpirationis incidat, nullo ſonitu, ſtertoreque &c.*] Nihil enarratorum ſymptomatum accidit in aſthmate convulſivo. Primo enim ſubito invadit paroxyſmus, quod cæteris omnibus convulſivis morbis ſolemne eſt, præſertim vero epilepſiæ, ſeu morbo caduco, qua re permotus Helmontius aſthma caducum pulmum appellavit. Ubi enim ſpiritus animales irritationem vel in pneumonicis vaſis, vel in cerebro conceperint, ſtatim cæco impetu hac illac ruentes nerveas fibrillas, parteſque ad reſpirationem con-

concurrentes varie, inordinateque concutiunt, unde improviſa difficultas reſpirationis invadit. Nulla autem materia in bronchiis, & veſiculis pulmonalibus hærente, quinam ſonitus, ac ſtertor, quænam ejuſdem per tuſſim excretio? Si forte aliqua materiæ excretio obſervatur, ea ex repetita bronchiorum concuſſione repetenda eſt, per quam humor, qui ſecundum naturalis œconomiæ leges parce a glandulis extillare ſolet, copioſius projicitur, atque hinc eſt tenuem illam, ac ſeroſam eſſe, nullumque levamen ægris afferre.

Cum ſenſu conſtrictionis cujuſdam Zonæ ad inſtar ad ſternum &c.] Diaphragma, ut notum eſt, cum ſterno, coſtis ſpuriis, & vertebris lumborum in ſui circumferentia connectitur: hinc ſi ſpaſmodica conſtrictione afficiatur, quemadmodum affici in aſthmate convulſivo certo certius eſt, nil mirum ſi ſenſus conſtrictionis cujuſdam Zonæ ad inſtar ad prædictas partes percipiatur.

Urinis crudis, & aqueis dum invadit paroxyſmus, qui citra manifeſtam cauſam ſolvitur &c.] Cum in omnibus convulſivis morbis, tum in hoc etiam contingit, ut vaſorum omnium, & conſequenter etiam urinæ ſecretioni dicatorum orificia anguſta plus æquo, ideoque tenujoribus tantum, ſeroſiſque particulis admittendis, craſſioribus, terreſtribuſque relictis, apta reddantur, hinc urinæ crudæ, atque aqueæ. Quod phænomenon convulſivorum morborum ſic proprium eſt, ut hoc ſolo apparente vix in fraudem induci poſſimus, ut præ cæteris Cl. Sydenhamus teſtatus eſt. Sed hac de re plura ubi de affectione hypochondriaca. Uti concepta irritatione ſpiritus animales derepente paroxyſmum excitant, ita ubi ad quietem ſint compoſiti, eumdem ſolvunt. Quid enim aliud præſtandum?

VI. *Contumaciſſimus morbus eſt Aſthma humidum, ſæpius recurrens &c.*] Turbatam congruam ſanguinis mixturam, ſolutamque ejus compagem corrigere, ſimulque laxas, atque flaccefcentes pulmonum fibras in priſtinum ſui elaterii ſtatum reſtituere difficillimum eſſe nemo eſt, qui non videat. Quæ duo cum maxime peccent in aſthmate humido, curatu difficillimum morbum conſtituere manifeſta adeo res eſt, ut curioſiore explicatione nullatenus indigere poſſe putem. Ichores nempe, qui e ſoluta, ac colliquata ſanguinis compage, ſimulque apertis nimium, ac diductis pulmonum meatibus in pulmones deponuntur, eorum fibras laxant magis atque enervant; labefactatus pulmonum tonus congruam ſanguinis mixturam magis magiſque turbat, hinc aucta in dies ſingulos morbi cauſa, contumaciſſimum, ac remediis cedere neſcium, licet recurrens ſit, morbum fieri neceſſe eſt. Cum enim actione reſpirationis ſanguis majorem in modum attenuetur, miſceatur optime in ſuis partibus, & neceſſariam fluiditatem adipiſcatur, fit, ut læſa reſpiratione ceſſante aeris preſſione, ac veſicularum, fibrarumque pulmonum compagi intertextarum actione, optima ſanguinis attenuatio, & mixtura ceſſet, aut plurimum langueſcat, copioſioreſque ichores in pulmones deponantur. En curationis difficultatem.

VII. *Convulſivum, ſi diuturnum fuerit, in humidum tranſit.*] Quemadmodum repetita bronchiorum concuſſione humor, qui parce a glandulis extillare ſolet, copioſius projicitur in aſthmate convulſivo, & materiæ ſeroſæ excretio habetur: ita ſi præ morbi diuturnitate fibræ pulmonum compagi intertextæ laxentur, cum eadem de cauſa optima ſanguinis attritio, ac perfecta mixtio ceſſet, aut plurimum imminuatur, ichores in eoſdem deponi contingit, & in ſpirandi difficultatem cum materiæ viſcidæ, ac lentæ, vel tenuis, & ſeroræ excretione tranſitum fieri.

VIII. *Utrumque in phthiſim, in hydropem ſæpe deſinit.*] Si forte contingat, ut humor craſſus, ac viſcidus, vel tenuis, ac ſeroſus in pulmonibus contentus longa mora in anguſtis finibus, caloreque partis intenſo tenujoribus, atque aqueis avolantibus particulis in duram quamdam, ac tophaceam materiam con-

creſcat, tubercula, vomicæ occultæ generantur, quæ inflammatæ, ac ſuppuratæ abſceſſus, ulcera pulmonum, ac phthiſim prognignunt. Quod ſi ſola peccet ſpaſmodica partium reſpirationi inſervientium contractio, fieri minus poteſt, quin ſanguinis, fluidorumque per pulmones præterfluentium curſus prohibeatur, vitioſæ, ac præternaturales ſecretiones ſeri, lymphæ vel in vaſis, vel extra contingant, ac congeſtiones ejuſdem, quæ phthiſim excitent. Quid facilius eſt, quam ut turbata congrua ſanguinis mixtura, ac labefactato ſolidarum partium tono, ſeroſæ partes a reliquarum nexu ſecedant, atque vel in lymphaticis vaſis ſubſiſtant, vel per membranarum poros elabantur, & in cavitates effundantur? Dum hæc fiunt hydropem ſubſequi adeo manifeſta res eſt, ut manifeſtior ſit nulla.

IX. *In paroxyſmo aſthmatis humidi oleum amygdal. dulc. mucilagin. ſem. malvar. &c.*] Ubi anheloſa reſpiratio ægrum dire exerceat cum ſtertore, ſibilo, & difficili materiæ excretione, eo nervos induſtriæ omnes intendendos eſſe, ut materia per ſputum ejiciatur, pulmoneſque a graviore ſarcina liberentur, manifeſtum eſt. Hinc ea omnia, quæ demulcent, nonnihil attenuant, ac reſolvunt, conveniunt in paroxyſmo. Ad demulcentia porro ſpectant linctus, & eclegmata ex oleo amygdal. dulcium, & mucilaginibus ſemin. Malvar. Alth. & ſimilium.

Looch in officinis proſtant, quæ in eumdem ſcopum adhiberi poſſunt. Rariſſimus tamen eſt eorumdem uſus. Niſi enim recenter illa fiant, rancida evadunt, & ſtimulando tuſſim, ac difficultatem reſpirationis adaugent.

X. *Hydromel, decoctum folior. thee &c.*] Nihil vero hydromelle, aut decocto folior. thee ad blande attenuandum, & ſimul viſciditates reſolvendas aptius, aut pro ægrorum opportunitate valentius. Fit hydromel aquoſum, ſi mel ſit aquæ ſubdecuplum, & coquatur ad conſumptionem quartæ partis. Hujuſce porro eximias virtutes novit Hippocrates, affirmans ſputum mediocriter educere, tuſſim ſedare, & diureticum eſſe. Quo loco ſilentio prætereundum non eſt, Mel divinum nectar appellaſſe Plinium, eoque uti ſolitos fuiſſe antiquos ad ſanitatem tuendam. Hinc Pythagoras referente Laertio frugaliter vivens ſolo ſæpe pane, & melle contentus ad nonageſimum annum vitam feliciſſime protraxit, eoſque diu incolumes vivere poſſe affirmabat, qui mel crebro comediſſent. Unde refert Athenæus, quod Pythagoricorum cibus panis erat cum melle. Et Plinius *lib.* 22. *cap.* 24. Pollionem Romanum equitem memorat annum centeſimum excedentem, qui interrogatus ab Auguſto Imperatore, quo modo vigorem illum animi, corporiſque ſervaſſet, reſpondit foris oleo, intus melle, quod a Democrito ſe edoctum fatebatur.

Sed jam de foliis thee dicendum. Si igitur ſolia thee ore percipiantur, blanda adſtrictione donantur, ſi naribus admoveantur, odorem ſubtilem, & pergratum exhalant; quare ex mediocris ſalis volatilis oleoſi portione cum terra adſtringente conſtare a pleriſque reputantur. Blanda adſtrictione fibrarum tonum, & oſcillationem reſtituendo, partibus vero ſpirituoſis, ac volatilibus lympham, humoreſque craſſos, viſcidos, & lentos attenuando, & ſolvendo aſthmate, ac catarrho laborantibus opitulari. Alii vero contrarium ſuſtinent negantes omnino herbam thee ſale volatili oleoſo eſſe fętam, damnanteſque illos, qui ab eodem ſale virtutem thee repetunt. Si enim herba thee deſtillationi committatur, non ſpiritum volatilem alchalina virtute præditum, ſed ſubacidulum, adſtringentem, empireumaticum prębet. Decoctum ejuſdem ad ſolutionem vitrioli in verum atramentum degenerat, perinde, ac ſi gallarum infuſio aſſumpta fuiſſet, ſolius terræ adſtringentis indicio manifeſtiſſimo. Virtutem potiſſimum, quam habet ejus extractum alvum conſtipandi, ejuſque fluxum cohibendi, annotavit D. Mandelsloh in itinerario Indico *cap.* 9. Atque hi quidem in ea ſunt opinione, ut credant infuſum herbæ thee, qua

ratione

ratione copia adſtringentium particularum nerveos tubulos anguſtat, ineptoſque reddit ad uberiorem ſpirituum animalium quantitatem evehendam, eadem efficere, ut iidem majori velocitate ferantur; aucto vero ſpirituum motu functiones noſtri corporis longe alacrius, ac promptius peragi, excretioneſque omnes, ſecretioneſque promoveri. Hæc fere Hoffmannus *op. Med. diſ.* 12. *ſect.* 8. Cujus quidem ſententia nihil aliud ingenioſius dictum. Quamvis autem ipſe haud inficias ire auſim, non omni prorſus virtute deſtitutam eſſe plantam hancce, ſi quid tamen utilicatis ab ejuſce infuſo accipitur in aſthmate, id maximam partem deberi aquæ calidę largo potu ſumptę facile judicaverim. Mirum enim quantum calida ad diſſolvendum conferant, ac pectori amica ſint, ut Baglivus teſtatus eſt.

XI. *Si æger in ſuffocationis diſcrimine verſari videatur &c. ad venæ ſectionem deveniendum.*] Nullum magis pręſentaneum remedium in difficultate reſpirationis ſumma, quam phlebotomia. Minorata enim fluidorum maſſa, & vaſis, quę nimium diſtenta erant, relaxatis, validiuſque, & fortius ſeſe contrahentibus, ſtagnantes humores fluidiores fieri contingit, parti affectæ tenaciter adhærentes dimoveri. Ita Celſus *l.* 4. *c.* 4. in difficultate reſpirationis, niſi aliquid prohibeat, venæ ſectionem tamquam ſummum remedium præcipit. Prohibens venæ ſectionis eſt pulſus obſcuritas, viriumque imbecillitas, quæ tamen ægrum a phlebotomię neceſſitate minime detorquere debent, cum vires opprimantur, ſuffocenturque, pulſus vero conſtringatur, atque intercipiatur: quo in caſu tantum abeſt, ut venę ſectionem prohibeant, ut potius eamdem indicent quam maxime. Ad cujus rei ſtatum intelligendum neceſſarium eſt diſtinguere virium debilitatem, quę, ut ajunt, a reſolutione pendet, quęque fit per ſuffocationem. Pendet enim illa (*a*) a ſpirituum, & cruoris inopia, atque fibrarum motricium languore; hęc vero potius a nimia copia, fibrarumque diſtractione, quę propterea illis regendis, ac debita velocitate pellendis pares non ſunt. Modo ſi in hac debilitate ſecetur vena, cum imminuta reſiſtentia, depletiſque vaſis fibrę motrices ad priſtinum ſui elaterii gradum reſtituantur, vires augentur, ac confirmantur: idque evenire certo certius cenſendum eſt in aſthmate, in quo vires, ob impeditum liberum ſanguinis excurſum per pulmones, indeque univerſum corpus, ſunt ſuffocatę. Neque vero officit nobis, quod reponunt nonnulli, per longam phlebotomiam tonum ſolidarum partium labefactari, congruam ſanguinis mixturam perturbari, atque ad hydropem viam ſterni. Quotieſcumque enim valida Orthopnęa recrudeſcit, nonne in immaturam ſuffocationem labi poteſt ęger, niſi venę ſectio celebretur? Hippocrates robur addit *lib. de vict. rat. in acut.*, qui etiam hydropicis reſpirandi difficultate detentis, ac ſi tempus ęſtivum vigeat, ſanguinem e brachio detrahere minime eſt veritus.

XII. *Emetica cautiſſime præſcribenda aſthmaticis, cum ſæpe a pectoris debilitate &c.*] Concitato vomitu non ſolum ſtomachus, qui plerunque aſthmatis humidi fomes eſt, craſſas, viſcidas, mucoſaſque particulas una cum chylo in ſanguinem invehendo, ſed pulmones ipſi, quibus tenaciter adhęrent humores ſuccutiuntur, & a graviore ſarcina liberantur. Hinc emetica aſthmate, & catarrho laborantibus paſſim ſolent a Medicis adhiberi. Cavendum eſt autem quamdiligenter, ne a pectoris debilitate, atque anguſtia, quę plerunque aſthmaticis familiaris eſt, ne a ſputo ſanguinis, ad quod proclives ſunt, & a difficultate ad vomendum prohibeantur. Quamquam hiſce non obſtantibus non quęcumque emetica pręſcribenda ſunt, ea videlicet, quę exquiſitas ventriculi membranas vehementer irritant, & in violentos ſpaſmos agunt; quorum in cenſu veniunt, quę ex vitriolo, helleboro, colocyntide, tabaco, ſeu nicotiana parantur, ſed ea

(*a*) *V. cap.* 4. *com. in aph.* 15.

ea ſolum, quæ leniter ſtimulando operantur, & nauſeam potius movent, cujuſmodi ſunt aqua mellita copioſe exhibita, cujus propterea operatio penna oleo illita, vel digitis in fauces immiſſis juvanda eſt. Quod familiare olim fuit athletis, ut melius ferrent copioſum alimentum, & novo ingerendo idonei eſſent, nec non Veteribus Romanis, ut liquet ex Celſo *lib.* 1. *cap.* 3. & Sveton. *in Vitell. cap.* 13. item *in Neron. cap.* 20. De modo autem, quo vomitum provocabant vid. Cl. Schultzius *in diſſert. de athletis veterum, eorumque diæta, & habitu ſ.* 61. 62. 63.

XIII. *Hiſce ſuccedant bol. ex gum. ammoni. ſpermat. cet. &c.*] Ea quæ lentas, viſcidaſque mucagines incidunt, atque attenuant, humoreſque ſuperfluos, & noxios per inſignes ſecretionum vias extra corporis confinia educere valent, quæ tandem pulmonum fibras laxatas, ac flacceſcentes corroborare, præter hactenus recenſita remedia, apprime ſunt neceſſaria. Gummi ammoniacum ſuccus quidam eſt ex planta quadam umbilifera ſtillans, concretuſque medius inter gummi, & reſinam ex Alexandria Ægypti ad nos delatus, qui ut dictum eſt de Sagapeno carbonibus injectus in flammam exardet, ſulphurearum particularum indicio manifeſtiſſimo, quæ porro cum ſalinis ea ratione conjunctæ ſunt, qua opus eſt ad craſſos, viſcidoſque humores incidendos, lentos, ac tenaces diſſolvendos, collectos diſcutiendos, atque abhinc prodeuntes viſcerum, ac pulmonum obſtructiones, & tubercula diſſipanda. Eadem fere virtute donantur ſperma ceti, lumbrici terreſtres, millepedes, ut ſupra oſtendimus, pleraque balſama, uti terebinthina, ſuccinum, in quibus omnibus diuretica virtus maxime elucet, unde urinæ ex iſtorum aſſumptione violaceo odore imbuuntur. Plantas, quæ balſamica vi, & non admodum calefaciente pollent, inter quæ veronica eminet, hedera terreſtris, radix enulæ campanæ, & ex his parata medicamenta, eadem virtute donari cenſendum eſt, quæ propterea adverſus aſthma a craſſis, viſcidis, lentiſque humoribus pulmones gravantibus, obſtruentibuſque ſolent adhiberi magno cum fructu.

Multi proſtant in officinis ſyrupi, qui decoctionibus ex recenſitis plantis addi ſolent ad eorum operationem juvandam. Hujuſmodi ſunt ſyrupi de pharpara, de elenio, eriſimo, capillorum veneris, aliique, quibus tamen præſtantior creditur ſyrupus nicotianæ. Etenim partibus ſulphureis, ac volatilibus conſtare reputatur ad viſcidos, lentoſque humores incidendos, atque ad anacatharſim promovendam aptiſſimis. Hinc nicotianæ fumo quamplurimos ab aſthmate preſervatos fuiſſe legimus. Illud tamen curandum eſt, ut rite ſit præparatus: ſecus enim nauſeam, ac vomitum ciet.

XIV. *Ubi ſtomachi mucilago præſertim ſit reſolvenda, radix Ari s. p. &c.*] Radix Ari tanta pollet acrimonia, ut ſi caule ſilente guſtetur, vellicationem per diem integrum in lingua relinquat. Particulis valde tenuibus, ac volatilibus conſtare creditur ad pulmonum bronchia a tenacibus, lentiſque ſuccis liberanda, tum præſertim ad mucum viſcidum, & ſpiſſum ventriculi, & inteſtinorum parietibus adhærentem potenter incidendum, attenuandum, ac reſolvendum aptiſſimis. Ea de cauſa eximius eſt illius uſus in Aſthmate humorali, ubi præſertim ſtomachi mucilago, quæ fomes ejuſdem non raro eſſe ſolet, ſit reſolvenda.

Cum Aloe, Croco, & Myrrha conſtet elixir proprietatis, iiſdem muneribus opportuniſſimum exiſtere adeo manifeſtum eſt, ut curioſiore explicatione nullatenus indigere jure putem. *V. cap.* 5. *com. in aph.* 13.

XV. *In paroxyſmo aſthmatis convulſivi &c. venæ ſectio inſtituenda &c.*] Cum in omni convulſione, tum in ea maxime, quæ vel a plenitudine humorum pendet, vel cum plenitudine conjuncta eſt, præſtantiſſimum ſi quod aliud remedium eſt venæ ſectio: multo magis ſi organa reſpirationis occupet, ſanguinis

cir-

circulationem in exiliſſimis, & reticulatis pulmonum vaſculis notabiliter remoraus, & conſequenter ægrum in ſuffocationis diſcrimen adducens. Imminuta enim ſanguinis copia affectas partes nimis tenſas laxari contingit, ſpiritus animales minore copia, motuque in eaſdem irruere, atque hac ratione placidam exoptandam tranquillitatem conciliari. Caute tamen procedendum eſt, & tunc ſolum, cum vehemens ſit paroxyſmus, ad venæ ſectionem confugiendum. Nam cum ſæpe recrudeſcere ſoleat morbus, per longam phlebotomiam ſolidarum partium tonus labefactatur, & congrua ſanguinis mixtura perturbatur, ut ſupra innuimus, ideoque periculum eſt, ne in hydropem æger labatur. Huc accedit remedio aſſueſcere morbum, ideoque ejus vim ubi advenerit plurimum imminui, ut ſcite docuit Verulamius *lib. de ſermon. fidel.* ubi ait: *Si nimium aſſueſcat medicationi, detrahet de viribus, & efficacia ejus, quando morbus advenerit.*

Clyſteres emollientes injiciendi, manus, pedes in balneo aquæ tepentis &c.] Non eſt hic ſilentio prætereundum, quod toties inculcavimus, eam eſſe inter nervoſas partes noſtri corporis connexionem, ut una affecta, aliæ quoque licet longe diſſitæ afficiantur. Ita in convulſionibus emollientia medicamenta extremis partibus applicita, Clyſteres emollientes injecti in inteſtina, quæ infirma non ſunt, alias longe diſſitas ſummopere levant. Nempe per mirabilem illam inter nervoſas partes connexionem laxatis extremarum partium, atque inteſtinorum fibris, illas quoque quæ ad reſpirationem faciunt laxari neceſſum eſt, ac convulſionem earumdem ceſſare, aut plurimum imminui.

XVI. *Tinctura ſuccini rite parata.*] Quædam ſunt balſama, uti ſuccinum, myrrha, & alia h. m., ex quibus tincturæ parantur, quæ a præſtantiſſimis practicis duce Helmontio chymico egregio ad irregulares, atque inordinatos ſpirituum animalium motus compeſcendos commendantur. Difficultas autem eſt maxima, ut reperiatur congruum menſtruum, quodque ſolvendi prædicta balſama vim habeat. Cum enim conſtent non ſolum reſinoſo, ſed etiam gummoſo principio, quod ſolutioni valde reſiſtit, ope communis menſtrui, nempe ſpiritus vini licet defæcatiſſimi, & tartarizati, eliciuntur tincturæ, quæ leviſſimæ ſunt, quæque illorum ſubſtantia vix, ac ne vix quidem ſunt ſaturatæ. Alium igitur modum excogitarunt chymici experti, & docti. Succinum videlicet, aut ſimile corpus atterunt, & miſcent cum ſale alchalico fixo, & in loco nonnihil humido reponunt, donec attracta aeris humiditate, vel humiditate in ipſo latente liqueſcat. Liquefactum ſuccinum exſiccant, & denuo in loco humido reponunt, donec illud tandem ſequatur, ut totum in humido loco repoſitum molle fiat ad inſtar paſtæ cujuſdam, quæ digitis comprimi, tractarique poſſit. Succinum ita paratum ſi miſceatur cum ſpiritu vini, tinctura elicietur ejuſdem ſubſtantia plurimum ſaturata, quæ prædictis muneribus opportuniſſima exiſtit.

Liquor Cor. Cer. ſuccinat. a gut. xx. *ad* xxx. *ex aq. flor. til. &c.*] Si ſal volatile ſuccini, quod mitem atque blandam habet aciditatem, cum ſpiritu Cor. Cer. uniatur, emergit mixtum quoddam medicamen liquoris Cornu Cervi ſuccinati titulo inſignitum, mitiſſimum æque, atque ad convulſivos morbos compeſcendos aptiſſimum. Exhiberi ſolent ejuſcemodi tincturæ ex aquis, quæ pares a natura vires ſortitæ ſunt, ut earum operatio juvetur. Tales ſunt aquæ ex flor. Tiliæ, Lilior. conval. &c. qui flores teſtante Cl. Hoffmanno naribus admoti caput primum grave efficiunt, tum ſomnum conciliant. Sulphureis enim conſtant particulis tenuiſſimis, quæque in maſſam ſanguinis invectæ in medullares uſque cerebri fibras ſe inſinuant, ſpirituum motus inordinatos in ordinem redigunt, atque abhinc prodeuntes ſpaſmos compeſcunt, ut capite de phrenitide demonſtratum eſt com. in aph. 18.

Ve-

Veſpertinis vero horis emulſiones ex ſemin. papav. alb. &c.] Facultatem hanc multo majorem ineſſe cenſendum medicamentis ex papavere deſumptis, cujus ſuccus concretus Opium dicitur, qui ſoporifera vi pollet. Minima vis hæc ineſt papav. albi ſeminibus, quæ propterea inter initia adhibentur, cum ſaluberrimum conſilium ſit accuratiorum practicorum, a levioribus ſemper eſſe incipiendum, tum ſi hæc fruſtra adhibeantur, ad validiora confugiendum.

XVII. *Guttis aliquot laudan. liquid. graviores inſultus &c.*] Quod conſilium quam diligenter tenendum, ſi quid ſentio, traderem in narcoticorum uſu, ne ſpiritus obruamus, ſuffocemuſque. Ad aſthmaticos inſultus, & graviores palpitationes levandas, ut ſaltem ægrotantium vita paulo diutius protrahatur, hypnoticis medicamentis uti conſueverunt viri Cl. Williſius *phar. rat. ſect.* 3. *cap.* 3. Sydenhamus, Charleton. tract. *de Scorbuto*, aliique eoſdem ſequuti.

XVIII. *Ol. Amygdal. dul. ad* ℥ *i. quotidie &c.*] Oleum Amygdalarum dulcium ægris præſcribitur veluti leniens medicamentum, quod inteſtinorum fibras laxando, humoreſque in illis contentos præcipitando alvum cieat; & eo caſu opus eſt unciis, ut minimum quatuor pro una vice tantum; vel per epicraſim exhibetur pro alterante, tunc vero uncia una ſufficere viſa eſt. Hac ratione adhibitum potentiſſimum laxans, atque emolliens evadit, quod mirum quantum ad contumaces morbos a convulſivis conſtrictionibus, ac nervoſarum partium irritatione oriundos debellandos valeat!

XIX. *Millepedum in vino albo infuſio &c.*] Infuſio millepedum hac fere ratione paratur. Millepedes vivi leviter contuſi, & nodulo ligati vino infundantur, eoque utatur æger vice potus ordinarii. Decem vel plures pro qualibet libra vini ſufficiunt. Nihil vero probatum magis, acceptumque Hoffmanno, Stahlianis fere omnibus Medicis adverſus aſthmata cum humida, tum ſicca millepedum infuſione. Non ſolum enim diureticam virtutem a ſale quodam penetrante, quem nonnulli ad nitroſum revocant, ſortiti ſunt, ſed facultas quoque antiſpaſmodica ipſis tribuitur, ita ut ubi opus ſit ſerum acre nerveas fibrillas vellicans, atque in violentas contractiones agens extra corporis confinia per inſignes urinæ vias, quæ in morbis pectoris omnium ſunt convenientiſſimæ, educere, effræneſque ſolidarum partium motus compeſcere, nullum efficacius, aut pro ægrorum opportunitate valentius inveniri poſſit medicamen prædicta millepedum infuſione.

XX. *Extra paroxyſmum opportuno tempore ſerum lactis caprin. deſtillatum &c.*] Ea quæ humectant, diluunt, acrimoniam fluidorum demulcent, fibras conſtrictas relaxant, quæ mites, læves, politaſque particulas in ſanguinem invehunt, atque acrium, ac vellicantium particularum impediunt activitatem, uti ſunt ſerum lactis deſtillatum cum plantis nitroſis, anodynis, demulcentibus, aquę thermales, lac, cum omnes convulſivos morbos, tum etiam ad aſthmata ſicca debellanda efficaciſſima eſſe, manifeſtius quidem eſt, quam ut ullis rationibus poſſit comprobari. Neque deſunt exempla eorum, qui hac ratione perfectiſſime convaluerunt.

XXI. *Optima victus ratio inſtituatur &c.*] Manifeſtum eſt chylum in ventriculo elaboratum, in inteſtinis depuratum fieri tandem ſanguineę circulationis participem, atque per extrema vaſorum capillamenta veſiculas pulmonales ambientia fluentem mirum in modum atteri, fundi, miſceri optime ſanguini, atque eam fluiditatem acquirere, qua opus eſt ad veram globulorum ſanguineorum naturam induendam. Quoniam vero pulmones in aſthmate laborantibus munere ſuo rite fungi non poſſunt, nemo eſt qui non videat, nulla ſervata victus ratione, cibiſque acidis, craſſis, viſcidiſque ingeſtis, chylum confici, qui a pulmonibus male affectis difficillime ſolvi poteſt, & in ſanguinem mutari, unde con-

congruam totius maſſæ ſanguinis mixtionem perturbari contingit, ac morbi cauſam augeri, vel confimari.

Moderate exerceatur in aere &c.] Motus corporis moderatos ſummopere commendavit Celſus in ſpirandi difficultate lib. iv. cap. iv. *Proſunt*, inquit, *quæcumque urinam movent, ſed nihil magis, quam ambulatio lenta pene uſque ad laſſitudinem &c.* qua nempe inſenſibilis perſpiratio promoveatur, ac ſanguinis excrementa pulmones gravantia, qua data porta extra corporis confinia educantur. Conſilium porro nonnullorum, atque ipſius Baglivi ſalubre eſt, jubere ut ægri campos obambulent, dum præſertim bubulci terram aratro figunt; halitus enim nitroſo-ſalinos, ac ſulphureos ex tellure prodeuntes labefactatum pulmonum tonum roborare, ideoque & liquidorum per eoſdem excurrentium motum promovere, ſanguinem depurare, atque morbi fundamenta ab imo convellere pro certo habendum.

INDEX RERUM, ET VERBORUM.

A

Abſceſſus Anginæ inflammatoriæ ſuperveniens cur ſcalpello incidendus? 12

Abſceſſus, atque ulcera pulmonum cur hæmoptyſim, quæ opiatis medicamentis tractatur, facile ſequantur? 23

Abſceſſus, atque ulcera pulmonum quomodo tuberculis, ac lapideis concretionibus ſuperveniant? 31. 32

Abſorbentes ductus dari contra nonnullorum opinionem oſtenditur. 68. 73

Ad pus Empiicorum recipiendum, tranſmittendumque ineptos cur multi crediderint? 68

Quo ſint decepti? ib.

Adſtringentia remedia caute uſurpanda ad naturales ſupprimendas evacuationes. 4

Aeris mutatio ad avertendos morbos facit. 47

Aer Ægypti aptus ad phthiſim depellendam habitus. ib.

Aer Alexandriæ, & Neapolis cur eadem facultate præditus? ib.

Aeris mutationi in phthiſeos aliorumque morborum curatione quantum revera tribuendum ſit? ib.

Aer pravis qualitatibus infectus inflammationum Epidemicarum cauſa. 57

Aer in pulmonibus ſanguini miſcetur. 69

Ad circulationem ſanguinis per pulmones, & univerſum corpus promovendam eo quod miſceatur, non ſufficit. ib.

Quid neceſſarium ſit? ib.

Aer gravis eſt, & elaſticus. 87

Animantium corpora circumquaque premit. ib.

In reſpirationis opere primatum obtinet. ib.

Circulationem ſanguinis per pulmones promovet. 88

Aer nimis rarus, aut denſus, aut incongruis particulis inquinatus quomodo difficilem reddat reſpirationem? 89

Ætas junior cur ad hæmoptyſim diſponat? 18

Aluminoſa medicamenta ſanguinem potenter ſupprimunt. 23

Cur minus tuto adhibeantur in phthiſeos curatione? ib.

Alimenta, quæ facile a ſtomacho concoquuntur, celeriter vero diſtribuuntur quænam? 43

In phthiſeos curatione quibuſcumque medicamentis palmam præripiunt. 48

Alvi fluxus Pleuritidi, aut Peripneumoniæ ſuperveniens ſalutaris, aut exitialis quinam? 61

Promovendus nulla arte eſt. ib.

Allium ſale acri turget. 80

Aloes plures ſpecies. 82

Succotrina cæteris præſtat. ib.

Quibus principiis fæta ſit? ib.

Cur eximia in Menſium ſuppreſſione? ib.

Cur inſignes quandoque turbas excitet? ib.

Anaſtomoſis quid ſit? 15

Cur negetur a nonnullis dari? ib.

Qua ratione revera dari cenſendum ſit? ib.

Anaſarca quid ſit? 70

Ejus curatio. 71

Aneuryſmata in thorace latentia quomodo hydropem pectoris excitent? 75

Aneuryſmata quomodo fiant? 78

Cur frequentius in Aortæ curvatura, quam alibi contingant? ib.

Cur nullam curationem admittant? ibid.

Aniſorum ſemen inteſtinis, & pulmonibus amiciſſimum. 79

Angina vera quid ſit? Ejus cauſæ antecedentes, externæ, ſigna. 1
Angina notha quid ſit, & quomodo dignoſcatur? 1. & ſeq.
Angina unde dicatur? 3
Variæ ejus differentiæ deſumptæ ex loci affecti varietate rejiciuntur. ibidem.
Angina vera in inflammatione Muſculorum tam internorum, quam externorum pharyngis, ac laryngis conſiſtit. ib.
Anginæ veræ differentiæ undenam deſumendæ? ib.
Angina vera quomodo differat a notha? 3. 4
Angina a luxatione vertebrarum perperam habita. 4
Quæ a tali cauſa oriri creditur unde petenda? ib.
Angina interna, & latens quænam? 6
Omnium periculoſiſſima eſt. ib.
Angina convulſiva cur extemplo invadat, citoque ſolvatur? 7
Anginæ veræ exitus quinam? 7. 32
Diſcuſſio omnium tutiſſima. ib.
Angina vera quomodo in Peripneumoniam, aut Empyema tranſeat? 7. 8. 32
Angina ſpuria quomodo phthiſim excitet? 32
Anginæ cur cito occurrendum? 8
Antihecticum Poterii quid ſit? 50
Quomodo operetur? ib.
Antimonium crudum maciei, ac tabi depellendæ aptum perperam habitum. ib.
Aortæ aneuryſmata, aut polypi difficilis reſpirationis cauſæ. 89
Aphonia in phthiſi pulmonali unde? 38
Aphtæ oris unde? ib.
Apium cur diuretica virtute donetur? 80
Apnæa quid ſit? 88
Aqua ſtiptica Lemerii unde vires ſuas ſortita ſit? 23
Aquæ Nocerianæ quomodo operentur in hæmoptyſeos curatione? 25. 26
Aquæ Nocerianæ in temperamentis feri-
vidioribus, aduſtiſque ad tuberculorum ſuppurationem præcavendam efficaciſſimæ. 42
Aquæ B. Mariæ V. in frigidis, laxiorique habitu donatis. ib.
Aquæ Nocerianæ, Willenſes cur optimæ ad aſthma convulſivum præcavendum? 96
Aquæ Aponenſes quomodo differant ab aquis B. Mariæ V.? 40
Aquæ acidulæ in phthiſi pulmonali cur multis minus probentur? 41
Interdum opportuniſſimas eſſe contra illorum opinionem oſtenditur. ib.
Aquæ acidulæ quando peſſime cedant in hydropis curatione? 83
Quando tutiſſimę æque, ac efficaciſſimæ ſint? ib.
Nonnullorum error, qui ab acidulis corpora plus æquo exſiccari putabant, rejicitur. ib.
Aquæ frigidæ copioſa potio poſt æſtum corporis quomodo Anginam excitet? 5
Aqua calcis vivæ quomodo paretur? 49
Quibus principiis fęta ſit? ib.
Adverſus phthiſim ulceroſam optima. ib.
Aquæ fluctuantis ſenſus in hydrope pectoris unde? 77
Aqua mellita copioſe exhibita optimum emeticum in aſthmate. 94
Aquæ florum tiliæ, liliorum conval. cur eximiæ adverſus aſthma convulſivum? 95
Ari radix quibus principiis conſtet? 94
Quando, & cur in aſthmate optime cedat? ib.
Arcanum duplicatum quid ſit? 80
Diureticum eſt eximium in hydrope. ib.
Arthritis cur phthiſim excitet? 29
Aſcites quid ſit? 70
Ejus curatio. 71
Aſparagus cur diuretica vi inſigni polleat? 80
Aſpera arteria compreſſa, vel conſtricta difficilis reſpirationis cauſa. 88
Aſthma humorale unde naſcatur? 33. 85

Convulſivum unde? ib.
Utrumque quomodo phthiſim excitet? ib. 91. 92
Quomodo hydropem? 91. 92
Aſthmatis humidi, & convulſivi ſigna. 85. 86.
Prognoſis, curatio. 86. 87
Aſthma quomodo differat a Dyſpnæa, & Orthophnæa? 88
Aſthma convulſivum cur extemplo invadat, ac citra manifeſtam cauſam ſolvatur? 91
Aſthma cur contumaciſſimus ſit, & ſæpius recurrens morbus? ib.
Convulſivum cur in humidum tranſeat? ib.
Atrophia nervoſa quid ſit? 29
Avenacea alimenta optima in phthiſi ulceroſa. 48

B

Balſamum Peruvianum, Tolutanum, Copaibæ ad tubercula pulmonum præcavenda efficaciſſima. 40
Balſama quænam dicenda? 49
Balſamum Peruvianum unde dicatur? ibid.
Tolutanum unde. ib.
Copaibæ ſeu Braſilienſe unde? ib.
Balſamum e Mecca, ſeu Conſtantinopolitanum pro vero Opobalſamo Veterum cur habeatur? ib.
Balſama quomodo operentur? ib.
Balſamum Tolutanum in phthiſeos curatione cur Peruviano, & Copaibæ anteponendum? 50
Balſamum Peruvianum, Copaibæ, della Mecca Empyemati curando minus idoneum. Eximiæ virtutis in pectoris hydrope. 84
Baſilicæ venæ ſectionem in Angina, Ophthalmia &c. revulſionem efficere ab affectis partibus contra nonnullorum opinionem oſtenditur. 9
Belladonna Anginæ excitandæ idonea. 6
Bellis minor ad grumoſum ſanguinem diſſolvendum, & diſcutiendum quacumque ex cauſa præſtantiſſima. 24
Antipleuritica virtute donatur. 24 66
Ad vulnera curanda aptiſſima. ib.
Benzoe cur eximiæ virtutis ad tubercula pulmonum præcavenda? 40
Inter balſama referendum. 48. 49
Bezoar virtute antipleuritica donatur. 66
Bronchiotomia. V. Laryngotomia.
Bryoniæ radix hydragogum vehemens. 78

C

Cacao quid ſit, & unde ad nos adferatur? 45
Cacao calidum ſiccum non eſt. ib.
Inter refrigerantia primatum obtinet. ibid.
Quomodo differat ab aliis oleis? ib.
Quomodo ſaponaceam induat naturam? 45
Cur nutritionem promoveat, vires recreet? ib.
Calor inſignis in Angina unde? 7
Calidorum, & aromaticorum abuſus cur hæmoptyſim excitet? 19
Calx quibus fœta ſit principiis? 49
Calculi in thorace latentes difficilis reſpirationis cauſa. 88
Camphora inter antipleuritica primatum obtinet. 66
Solum in decurſu morbi exhibenda. ibid.
Cantarides in Veſicantium compoſitione primatum obtinent. 67
Carnes juniorum animalium ad tuberculorum ſuppurationem præcavendam optimæ. 42
Parce iiſdem utendum. 44
Optimæ in phtiſi ulceroſa. 48
Cardus Sanctus virtute antipleuritica donatur? 66
Caſſiæ eximius uſus in hydrope pectoris. 83
Cataplaſma ex nidis hirundinum ſpecifica virtute minime operatur adverſus Anginam. 11. & ſeq.
Qua ratione operetur? 12
Catarrhus a Cerebro in pulmones deſcendens phthiſeos cauſa. 30

Veterum opinio circa breves vias, per quas deſcendere catarrhum putabant, rejicitur. 30. 31
Per communes vias ſanguinis deſcendere cenſendum juxta Williſium. 31
An per alias vias deſcendere poſſit? ibid.
Cauteria inter unam, & alteram coſtam quando applicanda in Empyemate? 69
Chocolatam in phthiſi cur minus tutam nonnulli affirment? 44
Cur alii e contra cibum ſaluberrimum phthiſicis, tabidiſque prætendant? 45
Chocolata ex aqua potiſſimum refrigerandi, aliaſque inſignes vires ſortitur. ib.
Ad Chocolatæ potum obtinendum cur neceſſarium ſit ſaccharum addere? ib.
Cur Cinnamomum, Vanilla, Ambarum in ejuſdem compoſitionem recipiantur? 46
Chyloſeos depravatio cur phthiſim excitet? 29
Cochlearia ſale acri turget. 80
Cœpæ eodem ſale fætæ. ib.
Colcothar vitrioli quid ſit? 23
Collum oblongum cur ad hæmoptyſim diſponat? 18
Conatus inſignes reſpirationis cur hæmoptyſim excitent? 19
Conſolida minor deſtillata cum ſero lactis eximii uſus in hæmoptyſi. 14 24
Conſtrictionis ſenſus Zonæ ad inſtar ad ſternum, coſtas ſpurias, & vertebras lumborum in aſthmate convulſivo unde? 91
Contagium quomodo phthiſim inducat? 35
Convulſio partium deglutitioni, ac reſpirationi inſervientium quomodo Anginæ inferendæ par ſit? 4
Corallia eximia adverſus hæmoptyſim. 24
Cornu Cervi, & ex eodem deſumpta medicamenta antipleuritica virtute donantur. 66
Cordis palpitatio quid ſit? 77
In hydrope pectoris unde naſcatur? ib.
Cordis aucta magnitudo difficilis reſpirationis cauſa. 89
Clyſteres ex urina pueri, therebinthina &c. cur eximiam operam præſtent in hydrope pectoris. 83. 84
Emollientes in paroxyſmo aſthmatis convulſivi cur optime cedant? 95
Crocus cur aptus ad pulmonum tubercula præcavenda? 40
Ad evocandos Menſes? 81
Qua ratione uteri affectibus opitulari multi conjiciant? ib.
Cruſta inflammatoria in ſanguine pleuriticorum unde petenda? 64
Ex ejuſdem obſervatione nullum ſtatui poteſt generale præceptum certam ſanguinis copiam emittendi. ib.
Cucurbitulæ ſcharificatæ quando optime cedant in Angina? 10
Quomodo operentur? ib.
Ubinam applicandæ? ib.
Cynanche quid ſit? 3

D

DEbilitas virium per ſuffocationem, & reſolutionem unde petenda? 62. 93
Venæ ſectionem quænam requirat, quænam prohibeat? ib.
Utraque quomodo dignoſci queat? ib.
Decubitus difficilis in peculiari parte thoracis tuberculis pulmonum crudis exiſtentibus unde? 36
Cur difficilior evadat dum tubercula ad ſuppurationem veniunt? ib.
Decoctiones emollientes copioſæ, & calidiſſimæ cur in Pleuritide, & Peripneumonia præſtantiſſimæ? 65. 66
Dentis Apri raſura cur ſubtiliſſime lævigata cum oleo Amygdalarum dulc. exhibenda in Angina? 10
Dens Apri antipleuriticum remedium. 66
Deglutiendi difficultas in Angina unde? 6

Cur

Cur parum pertimeſcenda? 7
Deglutitionis difficultas in phthiſi pulmonali unde? 38.
Diabroſis quid ſit? 15
Diagnoſis morborum a læſa cordis, & præcordiorum ſtructura pendentium maxime incerta, atque æquivoca. 90
Diaphoretica fixa cur inter initia morborum acutorum optime cedant? 11
Validiora, ac ſolventia cur decurſu ſolum locum habeant? ib.
Diaphoretica cur minus tuta in inflammationibus antequam venæ ſectio inſtituatur? 62
Diapidiſis quid ſit? 15
Quomodo contingat? 16
Diarrhœa cur lactis uſum prohibeat? 44
Quibus utendum eo caſu? 28
Niſi ſiſtatur, lactis uſus intercipiendus. 44
Cur phthiſim excitet? 29
Diæreſis quid ſit? 15
Quomodo contingat? 16
Difficilis reſpiratio in quo conſiſtat? 85
Ejus ſpecies maxime illuſtres, & cauſæ. ib.
Diuretica cur præſtantiſſima in morbis pectoris? 40
Non quęcumque, ſed pulmonibus amica tantum conveniunt. ib.
Quænam ſint? ib.
Cur minus tuta in inflammationibus antequam venæ ſectio inſtituatur? 62
Calida non conveniunt in Empyemate. 69
Quænam ſint? ib.
Diuretica cur ſint adhibenda in Anaſarca, & Aſcite? 79. 80
Cur a levioribus incipiendum, & ad validiora decurſu deveniendum ſit? 80
Salina optima ſunt. 84
Balſamica, & nitroſa adhibenda in hydrope pectoris. ib.
Dolor improviſo remittens in Angina, dum cætera ſymptomata augentur, cur mortem portendat? 8
Dolor in peculiari parte thoracis obtuſus dum pulmones tuberculis crudis afficiuntur, unde? 36
Cur augeatur, & moleſtior fiat dum ad ſuppurationem vergunt tubercula? ib.
Dolor pectoris gravativus in peripneumonia unde? 57
Cur profundus, quique ſternum verſus ſpinam premere videtur? ib.
Nullus cur interdum appareat in violenta inſpiratione? ib.
Dolor punctorius in Pleuritide unde? 59
Cur modo latera, modo anteriorem, modo poſteriorem pectoris partem occupet? ib.
Si in gravativum, & obtuſum mutetur, remanente, vel aucta difficultate reſpirationis, cur malum portendat? 60
Dolor fere nullus apparet in Pleuritide ſpuria, niſi æger decumbat in latere affecto. 59
Dolor gravans pectus in ejuſdem hydrope unde? 77
Dyſenteria cur phthiſim excitet? 29
Dyſpnœa quid ſit? 88

E.

EBuli fructus, & cortex medianus hydragogum vehemens eſt. 78
Elaterium quid ſit? ib.
Hydragogum vehemens eſt. ib.
Electuarium Hælides optimum in hæmoptyſeos curatione. 24
Cur ſatius ſit ſemen hyoſciami in ejus compoſitionem minime recipere? ib.
Elixir proprietatis cur efficaciſſimum in aſthmate humorali. 94
Emetica quando ſint adhibenda in Pleuritide? 64. 65
Quo fine? 65
A validioribus ſemper abſtinendum. ib.
Emetica cur multis probentur in aſthmate? 93
Quando ab iiſdem abſtinendum? ib.

Vehementia minus tuta. ib.
Quænam conveniant? 94
Empyematis ſigna, curatio. 52
Empyema quinam morbus dicendus? 60
Quomodo contingat? ib.
Cur Pleuritidi ſuccedat? ib.
Enulæ campanæ radix optima adverſus Aſthma humidum. 94
Equitatio in phthiſi pulmonali præſtantiſſima. 41
Eryngium cur diuretica vi inſigni polleat? 80
Evacuantia arte excitata cur minus tuto plenitudinem ſanguinis tollant, quam venæ ſectio? 21
Evacuatio ſanguinis pręternaturalis, mitis tamen, & levis, quibus remediis pertractanda? 23
Quibus immodica, & vehemens? ib.
Exercitationes corporis violentæ quomodo Anginam excitent? 5
Cur hæmoptyſim? 19
Exercitationes cur minus tuto plenitudinem ſanguinis tollant, quam venæ ſectio? 21
Exercitatio in hydrope cur præſtantiſſima? 84
In Aſthmate? 97
Expiratio quando fiat, & quomodo? 87
Eryſipelatum retropulſio quomodo hæmoptyſim excitet? 19

F

Faucium rubor, & tumor in Angina unde? 6
Faucium tumor citra rubedinem cur Anginam ſpuriam denotet? 7
Febris vel nulla, vel mitis, & lenta in Angina ſpuria unde? ib.
Febricula in hæmoptoicis unde? 25
Febres male judicatæ, aut curatæ cur phthiſim excitent? 29
Febris hectica eſſentialis a febre hectica phthiſim pulmonalem ſubſequente diſtinguenda. 34
Febris continua, lenta ſine frigore, & rigore invadens in tuberculis pulmonum unde? 36
Cur a paſtu exacerbetur? ib.
Cur in inflammatoriam mutetur dum tubercula ad maturitatem veniunt? 36
Quomodo intermittentis febris ſpecie imponat? 37
China Chin. perperam tunc pertractatur. 46
Quibus pertractanda? ib.
Febris intenſa cur lactis uſum prohibeat? 46
Quibus utendum eo caſu? ib.
Febris acuta, continua in Pleuritide, aut Peripneumonia unde? 57. 58
Levis in ſpuria unde? 59
Febris cum rigore, & horripilatione ægrum invadens ad ſuppurationem tendente Pleuritide unde? 60
Febres intermittentes quomodo hydropem excitent? 73. 74
Febris carentia communis eſſe non debet difficili reſpirationi. 88
Ferculum Saxoniæ quibus conſtet? 42
Quomodo operetur ad tuberculorum ſuppurationem præcavendam? ib.
Ferrum cur eximiæ virtutis in Menſium ſuppreſſione? 81
Cur inſignes quandoque turbas excitet? 82
Flores hyperici deſtillati cum ſero lactis eximii uſus in hæmoptyſi. 14 25
Fluctuationis ſenſus dum corporis ſitus mutatur in Empyemate unde? 60
Fœniculum, cur diuretica virtute polleat? 80
Fomenta emollientia dolenti parti admota in pleuriticis præſtantiſſima. 64
Fonticuli cur phthiſim excitent? 29
Fungi omnes maligni ſunt, & exitiales. 6
Fungi unde dicantur? ib.
Horrenda ſymptomata excitant. ib.
Specifica indole Anginam. ib.
Fungus Melitenſis omnium tutiſſimum, atque efficaciſſimum medicamen ad ſanguinem ſupprimendum in hæmoptyſi. 23
Cur ex juſculo foliis bellidis minoris alterato exhibendus? 24

G

GArgariſmata in principio Anginæ cur minus tuta? 11
Decurſu morbi cur prętſtantiſſima? ib.
Quomodo fiant? ib.
Gelatinæ Cor. Cer. cur optime cedant in Angina? ib.
Gelatinoſa, ac mucilaginoſa corpora ad ſanguinem ſupprimendum opportuniſſima. 25
Gelatinæ Cor. Cer. in aquis antipleuriticis paratæ quando adhibendæ in Pleuritide, aut Peripneumonia? 66
Genarum rubor in affectionibus pulmonum unde? 58
Gonorrhœa muliebris cur phthiſim excitet? 29
Gummi ammoniacum qnid ſit? 94
Quibus partibus conſtet? ib.
Eximiæ virtutis ad pulmonum tubercula præcavenda. 40
Adverſus Aſthma humorale præſtantiſſimum. 94
Gummi arabicum optimum adverſus hæmoptyſim. 25
Gummi animè inter balſama referendum. 49
Adverſus ulcus pulmonum eximium. 50
Gummi guttæ inter hydragoga medicamenta validiora recenſentur. 78
Gummi Sagapenum quid ſit? 81. 82
Cur eximiæ virtutis in Menſium ſuppreſſione? 82
Cur gravidis Mulieribus minime prę-ſcribendum? ib.
Gummoſa balſama quomodo ſolvenda, ut optimæ ex iiſdem tincturæ eliciantur? 93

H

HAlitus e tellure prodeuntes dum terra aratro figitur cujus naturæ ſint? 97
Cur Aſthmate laborantibus egregie opitulentur? ib.
Hedera terreſtris deſtillata cum ſero lactis ſingularis virtutis in hæmoptyſi. 14. 25
Optima adverſus phthiſim ulceroſam. 50
Adverſus hydropem pectoris. 84
Adverſus Empyema. 69
Adverſus Aſthma humidum. 94
Hæmoptyſis quid ſit? Cauſæ ejus proximæ, remotæ, antecedentes, & externæ, prognoſis. 13
Curatio in paroxyſmo. 13. 14
Præſervativa. 14
Hęmoptyſim cur puris ſputum, ac tabes ſequatur? 20
Hęmoptyſis habitualis quęnam? ib.
Accidentalis quęnam? ib.
Cur accidentalis facilius curetur, quam habitualis? ib.
Hęmoptyſis ab abuſu liquorum ſpirituoſorum, a Scabiei, aliorumque tumorum retropulſione ortum traducens cur periculi plena? 21
Hęmoptyſim in phthiſim tranſire quomodo dignoſci queat? 25
Quid prętſtandum, ne id eveniat magno ęgrotantium periculo? ib.
Hęmoptyſis cur recurrat? ib.
Hęmoptyſis quomodo differat a phthiſi? 32
Quomodo phthiſim excitet? ib.
Hęmoptyſeos cauſę externę quomodo phthiſi quoque plurimum tribuant? 34. 55.
Hęmorrhagię Scorbuto laborantibus familiares unde petendę? 16
Hęmorrhagię ſalutares, & non ſalutares quęnam? 19
Quando nihil detrimenti afferant? ib.
Hęmorrhagię e pulmonibus cur exitiales? 20
Hęmorrhagię largę, & diuturnę quomodo phthiſim excitent? 29
Quomodo hydropem? 74
Hęmorrhoidum fluxus quomodo citra noxam ad Menſes uſque perdurare poſſit? 20
Hęmorrhoides ſuppreſſę quomodo hydropem excitent? 74
Cautiſſime ſiſtendę ſunt. ib.

Helleborus vehementiſſimum purgans eſt, & cautiſſime præſcribendum. 5
Horrenda, atque graviſſima ſymptomata excitat. ib.
Specifica indole Anginam. ib.
Hordeacea optima in phthiſi ulceroſa. 48
Hidragoga medicamenta quid ſint? 78
Quænam illorum materies? ib.
Quomodo operentur? 79
Valida cur minus tuta in Anaſarca, & Aſcite? ib.
Quænam adhibenda? ib.
Hydropis variæ ſpecies, cauſæ generales, proximæ, remotæ. 70
Hydropis pectoris ſigna, prognoſis, curatio. 71. 72
Hydrops quid ſignificet? 72
Hydropis cauſa ab intemperie frigida hepatis juxta Veteres repetenda non eſt. ib.
Unde petenda? ib.
Hydropes pectoris ab Aſthmate prodeuntes unde naſcantur? 75
Hydrops cur difficillimus curatu morbus ſit? 77. 78
Cur lethalis, qui a vitio aliquo organico dependet? 78
Hydropem urinæ copia ſolum debellatum iri ſperandum. 79
Hydromel quomodo fiat? 92
Eximiæ ejus facultates Medicæ adverſus morbos pectoris. ib.
Hyoſciami ſemen capiti infeſtum mentis perturbationes, aut ſenſuum torpores inducendo. 24
Hypochondriacæ affectiones cur phthiſim excitent? 29
Hypericon optimum adverſus phthiſim ulceroſam. 50

I

INcolatus locorum frigidorum cur hæmoptyſim excitet? 18
Inedia cur minus tuto, & prompte plenitudinem ſanguinis tollat, quam venæ ſectio? 21
Inedia longa cur phthiſim excitet? 29
Inflammatio vera in quo conſiſtat. 3 & ſeq.
A ſpuria quomodo differat? ib.
In inflammationibus cur revellendum prius ſit venæ ſectione, mox derivandum. 8
Ad inflammationem tollendam non ſolum facit impetus ſanguinis, ſed vis vaſorum, quibus ſanguis, humoreſque continentur. ib.
Quando inepta reddantur vaſa huic obeundo muneri? 9
Inflammatio imperfecta quid ſit? 55
Perfecta quid? ib.
Inflammati loci corruptio quomodo contingat? ib.
Inflammationes ex ſanguinis diſſolutione dari contra nonnullorum opinionem oſtenditur. 56
Inſpiratio quomodo, & quando fiat? 87
Jugularium ſectionem in Angina derivare ſanguinem contra nonnullorum opinionem oſtenditur? 9
Jugulares quomodo ſecandæ ſint, ut bene cedat operatio? 10
Juniperus balſamum eximium. 48
Juſcula cancrorum, ranarum optima ad tuberculorum ſuppurationem præcavendam. 42
Juvenes cur certis morbis obnoxii? 18

K

KAlybeata quomodo agant adverſus hydropem? 80

L

LActatio nimia cur phthiſim excitet? 29
Lac ad quamplurimos morbos depellendos efficaciſſimum. 43
Ad tuberculorum ſuppurationem præcavendam cæteris omnibus alimentis palmam præripit. ib.
Lac aſininum cur & vaccino, & caprino anteponendum? ib.
Lac efficaciſſimum in hæmoptyſeos curatione. 26
Lactea diæta omni alio cibo prohibito minus tuta in phthiſeos, & arthri-

thridis curatione. 43. 44
Lacte ſolo quando vivere homines poſſint? 44
A lacte quando abſtinendum? ib.
Lac artificiale quando naturali lacti ſubſtituendum? 46
Quomodo paretur? 28
Lactea diæta in phthiſi pulmonum ulceroſa cur multis probetur? 48
Cur aliis e contra damnetur? ib.
In phthiſi tuberculoſa optimam eſſe lacteam diætam, in ulceroſa pernicioſiſſimam demonſtratur. ib.
Quibus utendum loco lactis? ib.
Lac eximium ad Aſthma convulſivum præcavendum. 96
Lambitiva, ſeu anacathartica remedia cur non conveniant initio Pleuritidis, aut Peripneumoniæ? 67
Quando etiam conveniunt, ſputi conditioni debent eſſe accommodata. ibid.
Quomodo fiant? ib.
Lapideæ concretiones in pulmonibus quomodo generentur? 31
Lapis hyſtricis virtute antipleuritica donatur. 66
Laryngotomia in Angina ſuffocativa inſtituenda. 12
Larynx ulcere, aut tumore affecta difficilem facit reſpirationem. 88
Laudanum liquidum ad graviores Aſthmatis convulſivi inſultus ſedandos aptiſſimum. 96
Lenientia ſolum locum habent in hæmoptyſi. 22
In phthiſi pulmonali. 39
In hydrope pectoris. 83
Lingua arida, nigra in Angina unde? 7
Lipothymia in hydrope pectoris unde? 77
Liquor ſtipticus Barkauſen, aut Wedelii unde vires ſuas ſortitus ſit? 23
Liquor Cornu Cervi ſuccinatus quid ſit? 95
Efficaciſſimus eſt adverſus Aſthma convulſivum? ib.
Looch cur raro adhibeantur ad anacatharſim promovendam. 92
Lumbrici terreſtres cur diuretica inſigni virtute donentur? 80
Cur in hydrope pectoris opportuniſſimi? 83
Cur in Aſthmate humido? 94
Luxatio vertebrarum cervicis ad anteriora quomodo Anginæ inferendæ par ſit habita a nonnullis? 4
Quomodo fiat? ib.
Apoplexiæ potius, aut paralyſi inferendæ idonea exiſtit. ib.
Luxatio oſſis hyoidis Anginæ cauſa vere eſſe poteſt. ib.

M

MAcies corporis in phthiſi pulmonali unde? 36
Quomodo differat a macie ſenum? ibidem.
Mandibulæ Luc. piſcis antipleuritica virtute donantur. 66
Quomodo agant? ib.
Cur initio adhibendæ? ib.
Mannæ eximius uſus in hydrope pectoris. 83
Maris ſalubritas inſignis. 47
Marrubium album præſtantiſſimum adverſus hydropes. 82
Martialia leviſſima tantum conveniunt in hydrope pectoris. 84
Quænam ſint? ib.
Maſticatione incipiente in pueris cur opus ſit alimento, quod ſolidum, compactumque ſit? 44
Maſtiche inter balſama referendum? 48. 49.
Mechoacannæ radix optimum hydragogum. 79
Medicamenta exhibendi tempus eſt expectandum. 10
Medicamenta peſſime cedunt in morborum vigore, atque impetu. 11
Mellis facultates eximiæ ad tuendam valetudinem. 92
Menſes quomodo ſubſiſtant? 15. 16
Menſium fluxus unde? 16
Menſium ſuppreſſiones quomodo hydropem excitent? 74
Miaſma e corporibus phthiſicorum exhalans quomodo phthiſim excitet? 35

Millepedes cur efficaciſſimi ad tubercula pulmonum præcavenda? 40
Millepedes cur diuretica inſigni vi polleant? 80
Cur in hydrope pectoris præſtantiſſimi? 83
Cur in aſthmate humido? 94
Millepedum infuſio quomodo paretur? 96
Adverſus aſthma cum humidum, tum convulſivum cur præſtantiſſima? ib.
Minerarum arſenicalium, & mercurialium fumi quomodo Anginæ inferendæ opportuni? 5
Moleſtiæ ſenſus dum corporis ſitus mutatur in Empyemate unde? 60
Morbi convulſivi cur extemplo excitentur, citoque ſolvantur? 7
Morbi acuti quomodo chronici fiant? 12
Morbus acutus ex decidentia quinam? ibidem.
Morbis acutis cur cito per magna remedia occurrendum? 8
Morbi vernaculi, & endemii quinam dicantur? 18
Unde naſcantur? ib.
Morbi hæreditarii quinam? 18
Unde petendi? 18. 19
Morbilli cur phthiſim excitent? 20
Motus violenti, atque exercitationes immodicæ quomodo hæmoptyſim excitent? 19
Mucilagines ex ſeminibus malvarum, alth. &c. cur optime cedant in principio Anginæ? 11
Cur in paroxyſmo aſthmatis humidi? 92
Mulieres, quibus menſtruæ purgationes deficiunt, cur ſputo ſanguinis obnoxiæ fiant? 19
Muſculi pectoris paralyſi, convulſione, diſtractione, aut alio modo affecti, cur difficilem reddant reſpirationem? 88
Muſculorum, fibrarumque reſpirationi famulantium ſpaſmodica contractio quomodo aſthma convulſivum excitet? 89
Mutationes ab uno in alterum extremum periculoſæ. 44
Myrrha inter balſama referenda. 48. 49

N

NAſturtium aquaticum ſale acri turget. 80
Ob id potiſſimum diureticum eſt. ib.
Nauſeæ cur lactis uſum prohibeant? 44
Quibus utendum eo caſu? 28
Nervi non ſemper a cauſa mole ſpectabili læduntur. 7
Quomodo ad quietem facile, componi queant? ib.
Nitri puriſſimi uſus cur ſaliſprunellæ anteponendus? 11
Nitrata cur præſtantiſſima adverſus hæmoptyſim? 22
Nitrum baſis multarum compoſitionum, quæ ad compeſcendas hæmorrhagias aptiſſimæ exiſtunt. ib.
Nitroſis particulis quænam plantæ fætæ ſint? ib.

O

OBſtructiones pylori, hepatis, pancreatis, meſenterii quomodo phthiſim excitent? 29
Quomodo hydropem? 73
Obſtructiones vaſorum pulmonalium difficilem faciunt reſpirationem. 88
Obſtructiones magnæ viſcerum imi ventris. 89
Oculi cancrorum qua ratione optimi ſint habiti ad tabis curationem? 50
Oleum amygdalar. dulc. eximii uſus in Angina. 10. 11
In viſcerum inflammationibus. 65
In aſthmate humido. 92
In aſthmate convulſivo pro alterante. 96
Oleum ſeminum lini in Pleuritide præſtantiſſimum. 65
Cur recentiſſimum eſſe debeat? ib.
Olibanum inter balſama referendum. 49
Quomodo agat adverſus ulcus pulmonum? 50
Adverſus ipſam ipſorum pulmonum inflammationem optimum eſt. ib.

Ononis cur diuretica insigni vi polleat? 80
Opiata medicamenta insignem mutationem in sanguinem inducunt. 23
Minus tuta sunt in hæmoptyseos curatione. ib.
Ophthalmia quomodo excitetur? 55
Opobalsamum Veterum quid? 49
Quod pro vero opobalsamo habetur quibus confectum sit? ib.
Ortus ex parentibus hæmoptoicis cur ad hæmoptysim disponat? 19

P

PApaveracea eximia adversus asthma convulsivum. 96
Paracentesis quando instituenda in Empyemate? 69
Paracynanche quid sit? 3
Parasynanche quid? ib.
Pectoris mala conformatio naturalis quænam? 33
Accidentalis quænam? ib.
Utraque quomodo ad phthisim disponat? ib.
Pericardii cavitas ab aqua obsessa difficilis respirationis causa. 89
Pericardii tumores difficilis respirationis causa. ib.
Peripneumonia Anginæ superveniens cur terroris plena? 7. 8
Peripneumonia quomodo phthisim excitet? 32
Peripneumonia quid sit? causæ ejus proximæ, remotæ, externæ, signa. 51
Prognosis, curatio. 52. 53
Persicaria sale acri turget. 80
Ob id potissimum diuretica vi pollet. ib.
Phlogosis quid sit? 55
Phthiseos pulmonalis subjectum, divisio, causæ proximæ, remotæ, externæ. 46
Signa pro varietate causarum varia, prognosis. 26. 27
Primi phthiseos gradus curatio. 28
Reliquorum. 28. 29
Phthisis quid significet? 29
Essentialis quænam, & unde oriatur? ib.
Symptomatica quænam, & unde petenda? 30
Phthisis hepatica, renalis, pulmonalis unde dicatur? ib.
Phthisis pulmonalis primaria quænam? 30
Secundaria quænam? ib.
Phthisis hæreditaria quænam? 33
Phthisim a nimia solutione, ac colliquatione sanguinis exoriri cur multi conjecerint? 34
Quo sint decepti? ib.
Phthiseos divisio in quatuor gradus ad praxim commoda magis, quam aliæ ab aliis assignatæ. 35
Phthisis originalis cur curatu difficilior nonnullis credatur, quam symptomatica? 38
Quacumque ex causa nascatur, cur periculosissimus sit morbus? ib.
Quæ ætatis flore invadit, cur multo periculosior illa, quæ provectiori ætate succedit? ib.
Hæreditaria cur lethalis? ib.
Quæ a tuberculis crudis enascitur, qua ratione protrahi possit in longum? 39
Quæ ab ulcere pulmonum jam facto cur nullam curationem admittat? 46. 47
Pillulæ balsamicæ Mortoni quibus constent? 40
Eximiæ adversus phthisim. ib.
Pinguedo telæ araneorum instar urinæ phtisicorum supernatans unde? 38
Plenitudo solitaria, vel comitata quid? 20
Comitata quomodo hæmoptysim excitet? 21
Plenitudo vera, & absoluta quid? ib.
Relativa, & apparens quid? ib.
Plethora ad vasa quid? 16
Ex vasis quid? ib.
Plethora ex vasis quomodo Hæmoptysim excitet? 16. 17.
Plethora ad vasa vera, & ad vasa apparens quomodo? 17
Pleuritis quomodo phthisim excitet? 32
Pleuritis quid sit? causæ ejus proximæ, remotæ, signa, prognosis, curatio. 51. 52

Pleu-

Pleuritidis ſedem non Pleuram, ſed pulmones eſſe juxta nonnullos oſtenditur. 53. 54
Pleuram eſſe juxta alios demonſtratur. 54
Iſtorum errores explicantur. ib.
Priorum opinio confirmatur. 55
Pleuritis in legitimam, & ſpuriam dividitur. ib.
Utraque quomodo contingat? ib.
Pleuritides occultæ quænam? 59
Summe intereſt eaſdem dignoſcere. ibid.
Quomodo dignoſcantur? 59. 60
Pleuritis exitus quinam? 60
Tutiſſimum omnium (diſcuſſionem) quęnam portendant? ib.
Suppurationem quęnam? ib.
Gangręnam, ac ſphacelum quænam? 60. 61
Pleuropneumonia quid ſit? 60
Quomodo dignoſcatur? ib.
Polygonum deſtillatum cum ſero lactis eximiæ virtutis in hęmoptyſi. 14. 25
Polypi cordis quomodo hydropem pectoris excitent? 75
Polypi quid ſint, & unde naſcantur? 78
Cur nullam curationem admittant? ibid.
Ponderis ſenſus in Empyemate unde? 60
Portulaca eximia adverſus hæmoptyſim. 22
Pueri, juvenes, ac ſenes cur ſolo lacte nutriendi non ſunt? 44
Pueri, & adoleſcentes, junioreſque Mulieres cur certis morbis obnoxii? 18
Pulmones quomodo ſint a natura conſtituti? 20
Pulmonum affectiones præ cæteris viſceribus cur phthiſim excitent? 30
Pulmonum flacciditas unde? ib.
Quomodo pthiſim excitet? ib.
Pulmonum compages laxa nimis, & tenella quomodo ad phthiſim diſponat? 33
Pulmones quibus premantur? 87
In inſpiratione nihil agunt. ib.
E contra in expiratione. ib.
Pulſus durus, celer, frequens &c. in Angina unde? 6
Pulſus intermiſſio in hydrope pectoris unde? 77
Pulſus celer, frequens, parvus, atque humilis in Peripneumonia unde? 57
Pulſus durus in Pleuritide unde? 58. 59
Pulſus ſerratilis quinam? 59
Pleuritidis ſignum perperam habitus. ibid.
Pulſus durus qui mollis, ac parvus evadit aucta difficultate reſpirationis, & febre cur malum portendat in pleuritide? 60
Pulſus varius, confuſus, & inæqualis cur debilitatem per ſuffocationem portendat? 63
Languidus, parvus, tactui facile cedens cum cæterarum actionum languore cur debilitatem ex reſolutione? ib.
Pulverulenta liquidis unita cur ſint exhibenda in Angina? 10
Pulvis ſympathicus quid ſit? 24
Cæteris ſpecificis ſanguinem ſupprimentibus palmam præripit. ib.
Niſi remota fuerit cauſa morbi, peſſime cedit. 24. 25
Pulvis Halii Abbatis quibus conſtet? 42
Cur eximiæ virtutis ad tuberculorum ſuppurationem præcavendam? ib.
Purgantia medicamenta cur minus tuta in hæmoptyſi? 22
In tuberculis crudis pulmonum cur? 39
Purgantia medicamenta quando in Pleuritide ſint adhibenda? 64. 65
Quo fine? 65
Validiora vix unquam locum habent. ibid.
In hydrope pectoris cane pejus, & angue fugienda ſunt. 83
Pus Empycorum per urinas quomodo ejici poſſit? 68

R

Radix Chin. ad tubercula præcavenda optima. 50
Radices Apii, Petroſelini, Fœniculi Empyemati curando minus idoneæ. 69
Radicum raparum facultates medicæ inſignes. 84
Raphanus ob ſalem acrem, quo turget, validum diureticum. 80
Refrigerantia medicamenta cur optima in hæmoptyſi? 22
Ad tuberculorum ſuppurationem præcavendam efficaciſſima. 42
Reſpirationis difficultas in hæmoptoicis unde? 25
In tuberculis crudis pulmonum unde? 36
Cur major fiat dum ad ſuppurationem veniunt? ib.
Maxima in Peripneumonia unde? 57
Minor in pleuritide unde? 59
Reſpiratio difficilis in Empyemate unde? 60
Reſpiratio quibus motibus conſtet? 87
Reſpirationis difficilis cauſæ cur innumeræ? 88
Reſpirationis difficultas cum ſonitu, ac tuſſi, qua materia viſcida, ac lenta educitur cum levamine in aſthmate humido unde? 90
Cur noctu gravior, quam die? ib.
Reſpirationis difficultas improviſo invadens in Aſthmate convulſivo unde petenda? ib.
Cur nullum ſonitum, ſtertoremque conjunctum habeat? 91
Cur nullam materiæ excretionem? ib.
Rhamnus cathartica hydragogum vehemens. 78
Rhabarbarum eximium hydragogum, & tutum. 79
Rheumaticæ affectiones cur phthiſim excitent? 29
Rhodium balſamum eximium. 48
Rigor, & horripilatio cum febre inflammatoria invadens dum tubercula ad ſuppurationem veniunt, unde? 36. 37
Quomodo alterius morbi ſpecie imponat? 37
Rixis quid ſit? 15
Ructus acidi cur lactis uſum prohibeant? 44
Quibus utendum eo caſu? 28

S

Saccharum quid ſit? 45
Chocolatam cur ingrediatur? ib.
Saccharum roſatum eximium adverſus hæmoptyſim. 24
Sal tartari cur minus tuto adhibeatur in phthiſi pulmonali? 40
Sal prunellæ quid ſit? 11
Minus idoneum quam nitrum ad uſus medicos. ib.
Sal armoniaci eximii uſus in gargariſmata adverſus Anginam. ib.
Sal volatile ſanguinis humani, urinæ, viperarum inter antipleuritica remedia recenſetur. 66
Sales inter diuretica primatum obtinent. 80
Cum diverſi ſint, diverſa diuretica efficiunt. ib.
Quinam ſint e. m. ſales? ib.
Sal marinus, armoniaci in horum cenſu veniunt. ib.
Sales acres quibus in plantis percipiantur? ib.
Quomodo operentur? ib.
Sal volatile ſuccini eximium in hydrope pectoris. 84
Salivatio immodica cur phthiſim excitet? 29
Sanguinis plenitudo inflammationi tribuit. 3. 4. 5. 6
Orgaſmus, ac rareſcentia eamdem perficit. 4. 56
Sanguinis impetus ad inflammatam partem phlebotomia derivationis gratia inſtituta augetur. 8
Sanguinis motus nimis velox per vaſa univerſi corporis quomodo hæmoptyſim excitet? 17
Nimis tardus, aut plane conſiſtens in peculiari parte corporis quomodo? ib.
Acrimonia inſignis quomodo? 17. 18

San-

Sanguis cur continuo nunquam intermiſſo motu moveri debeat? 17
Sanguis ſero, ac lympha abundans quomodo phthiſim excitet? 34
Sanguinis craſſities, viſciditas, ac lentor quomodo? ib.
Tenuitas nimia, ac fluiditas? ib.
Acrimonia? ib.
Sanguinis ſputum e capite quomodo dignoſcatur? 14
Ex gengivis, viciniſque partibus? 14. 15
Ex ventriculo? 15
Ex pulmonibus? ib.
Sanguinis ſputum e pulmonibus ad diapidiſim referri nequit. 16
Sanguinis craſſities, viſciditas, ac lentor quomodo inflammationem excitet? 56
Acredo quomodo? ib.
Sanguis hircinus egregium antipleuriticum. 66
Solum decurſu morbi adhibendum. ibidem.
Sanguificationis organum hepar non eſt. 72
Quænam ſint? 75
Sanguinis motus in hepate cur difficilis? ib.
In liene cur? ib.
In omento, & utero cur? 76
Sanguinis reditus a pedibus cur ſit difficilis? ib.
Sanguinis mixtura everſa quomodo Aſthma humorale excitet? 89
Saphenæ pedis ſectio in valde plethoricis mulieribus cur menſes potenter ſupprimat? 8. 9
Saphenæ ſectionem in Anginoſis affectionibus nihil fere ad revellendum facere contra nonnullorum opinionem oſtenditur. 9
Quando revera inſtitui in hunc finem poſſit? ib.
Sarſæ perillæ decoctum ad præcavenda tubercula eximiæ virtutis. 40
Scabiei retropulſio quomodo hæmoptyſim excitet? 19
Scabioſa virtute antipleuritica donatur. 66
Scapulæ anguſtæ, & depreſſæ cur ad hæmoptyſim diſponant? 18
Scorbutus cur phthiſim excitet? 29
Scorzonera antipleuritica vi pollet. 66
Scrophulæ cur phthiſim excitent? 29
Semina hordei, avenæ, tritici &c. cur inter refrigerantia medicamenta recenſeantur? 42. 45
Semina melonum, cucurbitæ &c. primatum obtinent. 42
Ad tuberculorum ſuppurationem præcavendam efficaciſſima ſunt. ib.
Semina quatuor frigida, papaveris, & ex his paratæ emulſiones cur optime cedant in hæmoptyſi? 23
Seminis, & liquorum genitalium effuſio cur phthiſim excitet? 29
Senes cur certis, & peculiaribus morbis obnoxii? 18
Serum ſanguinis quomodo ex vaſis ſanguiferis exprimi valeat? 16. 72
Serum lactis deſtillatum cum plantis balſamicis eximium adverſus hæmoptyſim. 14. 25
Serum lactis deſtillatum cum plantis nitroſis optimum ad aſthma convulſivum præcavendum. 87. 96
Setacei cur phthiſim excitent? 29
Sitis intenſa in Angina unde? 7
Sitis in tuſſi phthiſica unde? 36
Sitis quid ſit? 76
Variæ ejus cauſæ. ib.
Cur inextinguibilis in hydropicis? ibid.
Solanum furioſum, maniacum. V. Belladonna.
Solidarum partium atonia quomodo hydropem excitet? 72
Soluta nimis ſanguinis compages quomodo? ib.
Sperma ceti eximium adverſus aſthma humidum. 94
Adverſus Pleuritidem ſolum decurſu morbi adhibendum. 66
Specificum Helvetii quibus conſtet? 23
Specifica medicamenta adverſus hæmoptyſim quando ſint uſurpanda. 24
Sphacelus loci inflammati quomodo contingat? 61
Spina cervina vehemens hydragogum. 78
Spirandi difficultas in Angina unde? 6

Cur

Cur terroris plena? 7
In hydrope prctoris unde? 76. 77
Cur noctu graviſſima? 77
Cur minus moleſta, & frequens morbi decurſu? ib.
Spiritus nitri, vitrioli, tartari, carminativus Sylvii cur minus tuto adhibeantur in hydrope? 80
Sputum purulentum colore ipſius flavo diſcerni nequit a catarrhali. 37
Neque ex eo quod deſcendat in aquam, & in aqua tepida diſſolvatur. ib.
Neque ex eo quod carbonibus injectum fęteat. ib.
Neque ex eo quod argentum nigredine inficiat. ib.
Quomodo revera dignoſci queat? ib.
Sputum ſanguineum in Pleuritide etiamſi ſola Pleura inflammata ſit quomodo exoriatur? 58
In contuſione pectoris quomodo? ib.
In Peripneumonia ex imo pectoris tantum haberi poteſt. ib.
Sputum ſanguineum, vel lymphaticum apparens in Pleuritide, aut Peripneumonia quando venæ ſectionem prohibeat? 63
Sputum ſanguineum in hydrope pectoris unde? 78
Cur peſſimum? ib.
Stibium diaphoreticum cur gelatinis Cornu Cervi unitum exhibendum in Angina? 11
Quomodo operetur? 11. 66
Antipleuriticum eſt eximium initio morbi adhibendum. 66
Styrax inter balſama referendum. 49
Sublinguales venæ cur minus tuto ſecentur in Angina? 10
Succinum cur eximium in aſthmate humido? 94
Sudores copioſiſſimi in phthiſi unde? 38
Sudorifica medicamenta ad tubercula pulmonum pręcavenda a multis laudata caute ſunt uſurpanda. 40
Mitiora tantum locum habent. ib.
Quænam ſint? ib.
Suffocationis ſenſus in hydrope pectoris unde? 77
Suffumigiis balſamicis adverſus phthiſim quantum tribuendum ſit? 47. 48
Quomodo fiant? 48
Sulphur inter balſama referendum. 49
Suppreſſio improviſa naturalium evacuationum quomodo Anginam excitet? 4
Cur ad hæmoptyſim diſponat? 19
Suppreſſio ſanguinis e naribus Epilepſiæ cauſa. 20
Ex hæmorrhoidibus hypochondriacæ affectionis, aliorumque morborum. ibidem.
Supprimentia ſanguinem validiora quænam? 23
Suppuratio loci inflammati quomodo contingat? 8. 60
Suppuratio Anginæ cur periculoſa? 8
Synanche quid ſit? 3
Syrupi de pharphara, Elenio, Eryſimo, Capillorum Veneris optimi adverſus aſthma humidum. 94
Syrupus Nicotianæ cæteris præſtat. ibidem.
Rite paratus ſit oportet. ib.

T

TAbiæ cur phthiſicis ſaluberrimæ? 47
Tamarindi, atque ex ipſis extracta pulpa eximiæ virtutis in hæmoptyſi. 22
Tartarus vitriolatus cur minus tuto adhibeatur in phthiſi? 40
Quid ſit? 80
Eximium eſt diureticum in hydrope. ibidem.
Tartarus ſolubilis quid ſit? 79
Leniſſimum hydragogum adverſus hydropem. ib.
Temperamentum gracile cur ad hęmoptyſim diſponat? 18
Terræ ſigillatæ eximiæ virtutis adverſus hæmoptyſim. 20
Terra foliata tartari quid ſit? 84
Diureticum eſt in hydrope eximium. ibidem?
Thee ſale volatili oleoſo fætam eſſe cur multi conjiciant? 92
Ob id potiſſimum præclaras vires ſortita

tita eſt juxta illos. ib.
Cur multi id inficientur? ib.
Qua ratione juxta hos operetur? 92. 93
Unde ejus virtus maxima revera dependeat? 93
Thee extractum cur alvi fluxum cohibendi vim habeat? 94
Therebinthina cur ſingularis virtutis in phthiſi? 40
Inter balſama referenda, 49
Therebinthinæ ſyrupus adverſus pulmonum ulcus præſtantiſſimus. 57. 58
Therebinthinæ vapor cur urinas odore violaceo imbuat? 68
Therebintina cur eximiæ virtutis in aſthmate humido? 94
Tinctura martis optima in hydrope pectoris. 84
Tincturæ ſuccini, myrrhæ ope ſpiritus vini elicitæ cur leviſſimæ? 95
Quomodo eliciendæ? ib.
Adverſus aſthma, & convulſivos morbos præſtantiſſimæ. ib.
Tormina ventris moleſta cur lactis uſum prohibeant? 44
Quibus utendum eo caſu? 28
Tubercula pulmonum quomodo hæmoptyſim excitent? 17
Tubercula quomodo generentur? 31
Tubercula cruda difficilis reſpirationis cauſa. 88
Trifolium fibrinum ſale acri turget. 80
Ob id potiſſimum inſignem virtutem diureticam ſortitum eſt. ib.
Tumorum retropulſio quomodo hæmoptyſim excitet? 19
Tumor in Pleuritide ſpuria externas thoracis partes occupat. 59
Tactu exacerbatur. ib.
Tumor medium ventris occupans in Empyemate unde? 68
Tumor inferiorum partium in hydropicis unde? 76
Tumore aucto cur reliquæ partes extenuentur, ac contabeſcant? ib.
Tuſſis in hæmoptoicis unde? 25
Tuſſis phthiſica a rheumatica probe diſtinguenda eſt. 35
Phthiſica cur initio plerunque arida, ſicca, & mitis ſit, progreſſu vero moleſta fiat, & humida? ib.
Cur excretionem conjunctam habeat acris, ſalſæ, & amaræ materiæ? ibid.
Cur contumaciſſima ſit? 36
Cur major fiat dum tubercula ad ſuppurationem veniunt? ib.
Quomodo differat a rheumatica? 35. 36
Tuſſis in Peripneumonia unde? 57. 58
Tuſſis in principio Pleuritidis ſicca unde? 59
Cur humida fiat morbi decurſu? ib.
Tuſſis ſicca in hydrope pectoris unde? 77
Cur humida evadat? 78

V

Variolarum, & morbillorum retropulſio quomodo hæmoptyſim excitet? 19
Variolæ, & morbilli qua ratione hæmoptyſeos cauſa? 29
Vaſorum pulmonalium tenella ſtructura quomodo hæmoptyſim excitet? 16
Convulſio quomodo? 16. 17
Vaſorum ſanguiferorum pulmonum ſubſtantiam perreptantium laxitas, & atonia quomodo inflammationi tribuat? 55
Adſtrictio nimia quomodo? 56
Vaſa fundentia quid ſint? 73
Abſorbentia quid? ib.
Vaſorum fundentium orificia nimis ampla, & patentia quomodo hydropem excitent? 73
Abſorbentium nimis anguſta quomodo? ib.
Venæ ſectio in Angina principem obtinet locum. 8
Cur baſilicæ ſectio primum celebranda? 8. 9
Cur, & quando ſaphenæ? ib.
Cur, & quando jugularis? 9. 10
Venæ ſectio quando in Angina male cedat? 10
Venæ ſectio cur omnium evacuantium utiliſſime plenitudinem ſanguinis abſolutam tollat? 21

Venæ sectionem plenitudinem sanguinis apparentem tollere cur multi inficientur? ib.
Cur eamdem tollere alii sustineant? 21. 22
Quando revera non tollat? 22
Venæ sectio summum hęmoptyseos remedium. ib.
Adversus primum gradum phthiseos optima. 39
Cur multis damnetur in Pleuritide, & Peripneumonia? 61
Inter præcipua remedia primatum obtinere eamdem contra illorum opinionem ostenditur. 62
In latere opposito lateri affecto cur primum instituenda? ib.
Cur postea in affecto? ib.
Initio morbi liberalis instituenda. 63
Decursu morbi parca. ib.
Qua ratione usque ad coloris mutationem celebranda? 63. 64
Neglecta Empyema progignit. 64
Nimis liberalis periculosissima. ib.
In hydrope cur multis minus probetur? 81
Quo casu tuto institui possit? ib.
Summum in difficultate respirationis remedium est. 93
A pulsu obscuro, viriumque imbecillitate qua ratione minime prohibeatur? ib.
Etiamsi hydrops adsit, celebranda. ib.
In asthmate convulsivo eximia. 94. 95
Cur solum instituenda urgente paroxysmo? 95
Vena caustica quomodo Anginæ inferendæ opportuna? 5
Venena venatoria, & palæstrica, quænam fuerint olim Hispanis, & Gallis? ib.
Venæ cavæ varices difficilis respirationis causæ. 89
Venerea lues quomodo phthisim excitet? 29
Ventriculus, & intestina venenis assumptis sphacelo corripiuntur. 5
Ventriculorum cordis aneurysmata, aut polyposæ concretiones difficilis respirationis causæ. 89
Venti australes cur inflammationes excitent? 56. 57
Boreales quomodo? 57
Vermes in ventriculo, & intestinis nidulantes cur phthisim excitent? 29
Veronica adversus phthisim ulcerosam optima. 50
Adversus asthma humidum. 94
Vesica cur ad lotium expellendum inepta reddatur? 9
Vesicantia in ophthalmia quando optime cedant? 12
Vesicantia in Angina chronica cur optima? ib.
Vesicantia quomodo agant? 67
In Pleuritide, aut Peripneumonia a crasso, viscido, lentoque oriunda eximia. ib.
In Pleuritide, aut Peripneumonia a nimia sanguinis acredine pessima. 67
Quomodo dignosci queat alterutra sit causa inflammationis? ib.
Ubi opportune applicentur, plurima emolumenta afferre solent. ib.
Victus ratio diligens cur servanda in asthmate? 96
Vini generosi potus immodicus quomodo Anginam excitet? 5
Vini, liquorumque spirituosorum abusus cur hæmoptysim excitet? 19
Vinum Kalybeatum adversus hydropem præstantissimum. 81
Virga aurea cur diuretica virtute polleat? 80
Viscerum chylificationi inservientium læsiones quomodo hydropem excitent? 73
Vitriolata medicamenta sanguinem potenter supprimunt. 23
Cur minus tuta adversus hæmoptysim? ib.
Ulcera magna, & antiqua cur phthisim excitent? 29
Vociferatio in aere frigido quomodo Anginam excitet? 5
Quomodo hæmoptysim? 19
Vomica pulmonum quomodo efformetur? 37
Vomicæ disruptio cur periculosissima? 39

Vomicæ pulmonum difficilis reſpirationis cauſæ. 88
Quomodo hæmoptyſim excitent? 17
Vomitus, diarrhœæ ſe invicem excipientes in phthiſi pulmonali unde? 38
Vomitus cur lactis uſum prohibeat? 44
Quibus utendum eo caſu? 28
Niſi ſiſtatur, lactis uſus intercipiendus. 44
Vox rauca in phthiſi pulmonali unde? 36
Urinæ profluvium cur phthiſim excitet? 29
Urinæ copioſiſſimæ in phthiſi pulmonali unde? 38
Urinæ viæ cur omnium commodiſſimæ in morbis pectoris ad ſordes eliminandas? 39. 40
Ad pus Empycorum educendum? 68
Urinæ ſuppreſſiones poſt largas aquæ potationes cur hydropem excitent? 74
Urina hyeme, & ventis borealibus cur copioſior? ib.
Urinam per vias communes ſanguinis non per breves ſecerni oſtenditur. 74. 75
Urina pauca, rubra, lixivialis in hydrope unde? 76
Urinæ crudæ, & aqueæ in paroxyſmo aſthmatis convulſivi unde? 91
Urtica eximia adverſus hæmoptyſim. 22

FINIS.